

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hardsyssels Årbog

1993

Historisk Samfund for Ringkøbing Amt

Hardsyssels Årbog

1993

ANDEN RÆKKE - BIND 27

UDGIVET AF

Historisk Samfund for Ringkøbing Amt

ROUNBORG'S GRAFISKE HUS
HOLSTEBRO

OMSLAGSBILLEDE:

Fra entreprenør Damgaards lagerplads ved kullejerne i Ejstrup, 1940. (Foto: Nationalmuseet)

INDHOLD

<i>Jørgen Østergaard: Ungskue i landsbyen</i>	5
<i>Christian Jensen: En beretning om livet som brunkulsarbejder</i>	15
<i>Jon Høgh: De første 50 år i Tim Stationsbys</i>	
Borger- og Haandværkerforening	29
<i>Laust Møller: Erindringer fra Thorsted 1856-1924</i>	43
<i>Anders V. Langer: Rønland - før Cheminova</i>	51
<i>Esben Graugaard: Dampmaskiner på Holstebro- og Strueregnen</i> i 1880erne	71
<i>Johannes Sønderby: Lind Skoles 250-årige udvikling</i>	79
<i>Bent Østergaard: Minnas sten og familien på Tim Mølle</i>	85
<i>Johannes E. Tang Kristensen: Den jydskede hede i 1825</i>	93
Småstykker	103
Meddelelser fra Historisk Samfund for Ringkøbing Amt	109
Regnskab	113
Udvalg af litteratur om Ringkøbing amt 1991-92 ved Kristian Bjerregård	115
Register	147

ISBN 87-87358-13-1

ISSN 0046 6840

Hardsyssels Årbog 1993

Redaktør: Esben Graugaard

Redaktionskomité: Rigmor Lillelund og Jørgen Østergaard

Gengivelse af årbogens artikler må kun ske med forfatterens tilladelse og med angivelse af, at artiklen tidligere har været offentliggjort i Hardsyssels Årbog

De reproducerede kort publiceres med Geodætisk Instituts tilladelse nr. A 403/85

Ungskue i landsbyen

Af Jørgen Østergaard

Ikke før havde landsbyen Herning oplevet så hektiske dage, som da folk og fæ fra det ganske Jylland strømmede hertil i juli 1907. Byen var første gang vært for det store jydsk Ungskue, en stor opgave, der blev løst godt og var med til at gøre byen kendt.

I en »Illustreret Vejleder under Foreningen af jydsk Landboforeningers Ungskue og Udstilling i Herning 1907« præsenteres den således i et kort rids af byens historie: »Herning er Danmarks største landsby. Det kan med rette siges, at den er Jyllands midtpunkt – og at den ingen videre fortid har, da den i løbet af 50 à 60 år er vokset fra et ubetydeligt og fattigt sogn midt i heden til en by på ca. 5.000 indbyggere. Byens raske udvikling skyldes ene og alene de udstrakte hedearealers opdyrkning. På disse hede-strækninger, der er af størrelse omtrent som Sjælland, bor en arbejdsom og nøjsom befolkning, der har vist, hvilke muligheder de i århundreder uænsede jorder omkring Herning rummer«.

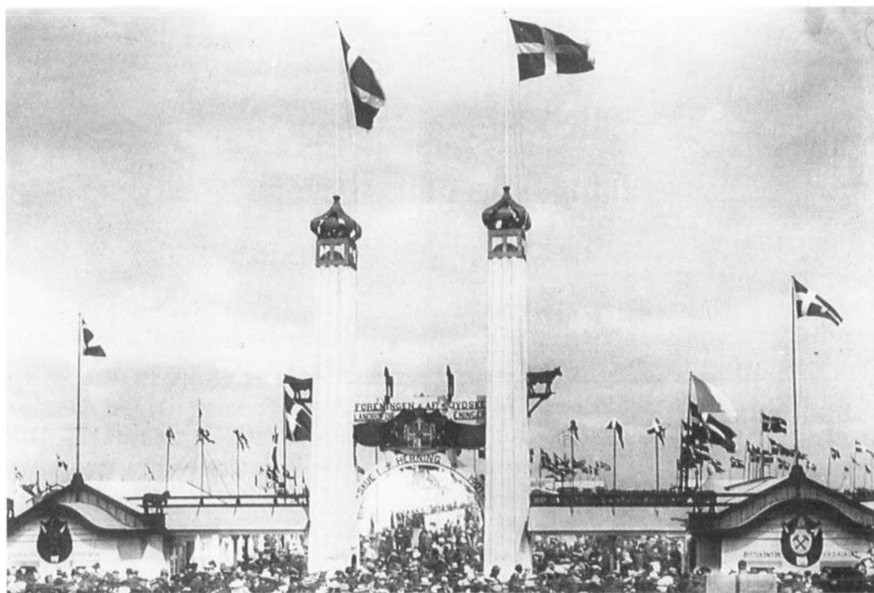
KUN FOR UNGE DYR

I de jyske landboforeninger fandt man for hundrede år siden, at skuer med ældre dyr nok viste udviklingsretningen og fremgangen i avlen, men det var ikke tilfredsstillende eller fyldstgørende for at give impul-

ser til forøgede fremskridt. På de unge dyr hvilede fremtidens avl. Derfor begyndte Ungskuerne, hvor der kun udstilledes unge dyr, bortset fra enkelte år, bl.a. med landskuer, hvor der tillige var ældre dyr. Først i slutningen af 1960-erne, da mange nye avlsforanstaltninger var kommet til, holdt køerne deres indtog på skuerne for så at udgøre hovedparten af kvæget. De allersene- ste år hed skuet da også officielt Dansk Landbrugsmesse – men alle sagde jo alligevel Ungskuet!

For at give flest mulige avlere lejlighed til at deltage blev det vandreskuer, der flyttede rundt til alle Jyllands egne, kun afbrudt af en kort årrække i 30-erne, da det lå fast i Skanderborg.

Det første Ungskue holdtes i Viborg i 1892. Når Herning fik skuet i 1907, var beliggenheden et vægtigt argument, da Foreningen af jydsk Landboforeninger besluttede at tage mod indbydelsen til at holde Ungskuet i byen. Desuden, at der var gode jernbaneforbindelser, for det var en betydelig transportopgave at fragte de mange dyr og mennesker til og fra skuet. Biler var jo endnu et særsyn. Netop i en af ungskuedagene beretter Herning Folkeblad, at »En stor automobil, hvorpå var et selskab af ty-skere, om søndagen passerede Herning på

Indgangsportalen fra vestergade til ungskuet i 1907. (Det Lokalhistoriske Arkiv i Herning).

vej fra Silkeborg til Vesterhavet. Trods forbud kørte automobilen ud ad Holmslandsvejen til Søndervig. Det vil koste en mulkt og skadeserstatning til et køretøj, der led overlast, da dets hest stejlede ved synet af det store »uhyre«.

I øvrigt kom det da i avisen, hver gang en særlig stor og flot automobil kom gennem byen, ligesom det blev noteret, hvem der kørte den!

SÆRTOG I TRÆNGSEL

Jernbanerne gav gode muligheder. Allerede i 1877 var fra Silkeborg åbnet den første bane til Herning, fire år senere ført videre til Skjern. 1904 kom banen til Holstebro og året før Ungskuet indviedes banen til Viborg, så det var lidt af et jernbaneknudepunkt. Sydfra kom der dog først jernbane i

1914, fra Vejle over Give-Brande, så rejssende fra det sydøstlige Jylland måtte om ad Skanderborg. Endnu manglede også strækningen Brande-Silkeborg-Randers, hvorfor nordfra kommende måtte rejse via Hobro og Ålestrup. Mod syd var Vamdrup grænsestation, endnu var Kongeåen jo grænse.

Herning havde netop fået ny banegård i 1906. Her blev der nu travlhed. Mens der normalt ad de fire spor til byen kom 22 tog ind om dagen, var det under Ungskuet ikke færre end 56 ordinære og særtog, hver med 20-30 vogne. Af hensyn til skuet var sporarealet blevet udvidet og kvægrampen forlænget ca. 50 alen, så banegården var den næststørste i Jylland, kun Aalborgs var større. Uden for banegården var rejst en træbygning, for at man kunne få plads nok

til billetsalget, og der var antaget 12 assistenter og 20 portører ekstra for at klare den store trafik. Postkontoret havde filial på dyrskuepladsen.

MÅTTE TIDLIGT OP

Det var lange dage for de besøgende, der kom langvejs fra; de måtte tidligt op for at nå Ungskuesærtog, der f. eks. afgik fra Aalborg kl. 3.05 om morgenen og var i Herning kl. 9.05; havde man set nok af skuet til at kunne rejse fra Herning kl. 4.45 Em., kunne man være i Aalborg kl. 10.39 Em. – men hvor langt var der så derfra og hjem? Fra Randers gik der særtog kl. 4.26, i Herning kl. 11.07, hjem gik toget 6.05 Em., ankomst Randers kl. 11.05 aften. Endnu tidligere skulle man op, hvis man havde dyr, som skulle med særtog til Ungskue, der kørte en serie, eksempelvis fra Frederikshavn kl. 7.20 Em. for at være i Herning næste morgen kl. 6.25. Fra Grenå kørtes dyrene kl. 9.40 Fm. for at nå Herning kl. 5.11 Em.

Og Ungskuearrangørerne havde rynket brynene: Ved de foregående skuer er nogle udstillere først mødt på pladsen henad middag, endog derover. Er dyrene ikke på plads inden 9 formiddag, idømmes de mulkt, som om de har forladt skuet, 50 kr. pr. hingst, 20 kr. for hopper og 10 kr. for kvæg, mange penge dengang.

Af de 48.000 besøgende kom 22.000 med tog, deraf alene om lørdagen 14.000, og der befordredes 200 vognladninger kvæg, heste og svin.

Forsinkelser og genvordigheder kunne naturligvis ikke undgås. Således nævnes, at på Frederiks Station stod 250 ventende, som måtte efterlades af to særtog og et ordinært tog uden en eneste ledig plads. Til sidst måtte man i en fart tømme tre godsvogne, i hvilke de ventende omsider kom

med efter at have stået på stationen i to en halv time. Et af særtogene »ihjelkørte en stud, der blev fuldstændig maset«.

I hestevogn og på cykel kom mange; der var god fortjeneste ved at udleje heste- og cykelstalde samt garderobe, så alle ledige pladser i byen var udnyttet.

FLAGENE VAJEDE

Byen var smukt pyntet for at tage mod gæsterne, der vejede flag fra så godt som alle huse, mange steder var der trukket guirlander over gaderne, ligesom adskillige huse var pyntet med guirlander og grønt.

Den omtalte »Vejleder« oplyser, at »flere gader ere brolagte, men en tidligere kommunalbestyrelse har desværre med ringeagt for det nedarvede og karakteristiske ved vor by og egn givet flere gader højst aparte navne«. »Det gør et noget dårligt indtryk på de rejsende, der kommer med toget«, hedder det videre, »at grundene ved banegården ligger ubebyggede. Den fremmede, der ikke er kendt, har også ondt ved i hurtighed at overse byen, der ligger spredt over et betydeligt areal«. I øvrigt oplyses, at byen har 250 næringsdrivende, og som en mærkelighed nævnes, at kun 14 af disse ere fødte i byen.

30 KAPERVOGNE

Der var en god bid vej til dyrskuet, der holdtes på markedspladsen i Vestergade. Men orkede man ikke gå, holdt 30 kapervogne parat. Markedspladsen var langt fra stor nok, derfor var inddraget et nærliggende areal ud mod de nuværende Ny Møllevvej og Gl. Skolevej, tilhørende postkontrahent Pagh, ligesom Vestre Anlæg blev brugt til udstilling, og syd herfor var forlystelsespark. Ialt ni tønder land (5 ha) eller som et lille husmandssted.

»Jordbærhuset« på Det jyske Ungskue i 1907. (Det Lokalhistoriske Arkiv i Herning).

Imponerende var indgangen ved Vestergade, flankeret af to meget høje obeliskformede søjler, der sluttede foroven i to mægtige flagstænger. Her var rejst træbygninger med dommerrum, kontorer og telefonrum m. m.

Ungskuepladsen var delt af en nord-sydgående gade og havde store kvæg- og hestestalde, mønstringsplads og ringe, tribune for betalende, foredragssal – fem minutter efter, at klokken havde forkyndt foredrag, var der fyldt. Blandt foredragene kan nævnes ikke færre end tre, holdt af en sløjdinspektør om »Rigtige arbejdsstillinger«. Og så var der naturligvis restaurationer, bl. a. kafé, konditori, slagterrestaurant, og Mejeriet Danalysts mælkerestaurant havde stor tilstrømning. Viktualiehandler Lund kaldte sin restauration »Lækkerland«, han solgte pølser og »hesteøl«, fra Horsens og forsynet med byens våben, en hest, på etiketten. Der var rivende afsætning, 12 unge Herning-pi-

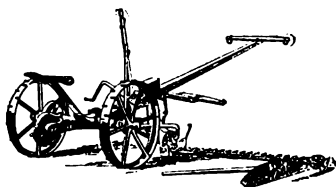
ger i nationaldragt havde nok at gøre med at betjene tørstige og sultne ungskegæster. Også »Jordbærhuset« gjorde glimrende forretninger.

DYRE BRUGTE KATALOGER

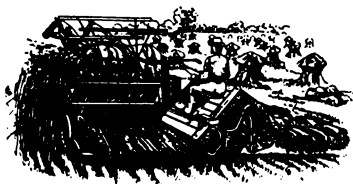
Den store tilstrømning til Ungskuet overraskede arrangørerne, så der var ikke trykt kataloger nok. De var udsolgt lørdag formiddag, og der blev handlet med brugte kataloger nok. De var udsolgt lørdag formiddag, og der blev handlet med brugte kataloger, som nåede helt op i 2 kr. – en ganske pæn pris, når tages i betragtning, at de godt tusinde gæster, som blev indlogeret, for en overnatning i gennemsnit måtte betale 3 kr.

Kataloget, en diger bog på 238 sider, vidnede om de hidtil største tilmeldinger af dyr til et Ungskue. Ikke færre end 2.400 – til sammenligning kan nævnes, at Ungskuet i Herning 1992 – nu kaldet Dansk Landbrugsmesse – var tilmeldt 2.482 store dyr, fordelt på 980 stykker malkekvæg, 534 stykker kødkvæg, 493 får, 48 geder og 427 heste.

A/s International Harvester Co.,
 København B.
 Inden De køber nogen Maskine,
 forlang illustreret
 Katalog og Pris fra

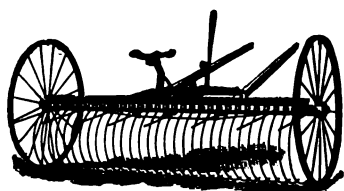
* Plano *

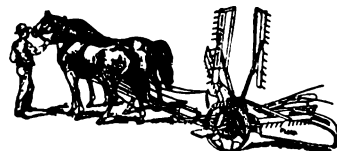
Bindere
 Slaamaskiner
 Mejemaskiner
 Hesteriver
 Landbrugsredskaber

Gødningsspredere
 Bindegarn
 Reservedele
 Motorer

* Milwaukie *

Annøve i ungskuekataloget 1907.

Det var naturligt nok kvæg af Jydsk Race, der dominerede skuet i Herning, der var tilmeldt ikke færre end 376 enkelte tyre, 54 samlinger og 7 familier mod 221, 36 og 8 på Ungskuet i Grenå året før. Desuden af Rødt Dansk Malkekvæg 84 tyre, 17 samlinger og 8 familier, af den i Danmark ret nye race Jersey 9 tyre og 3 samlinger samt af Korthorn 64 tyre og 3 samlinger. Af heste var der tilmeldt 139 hingste og 11 hopper mod 154 og 129 i Grenå. Af svin 49 enkelte orner og 58 samlinger af Landrace samt 10 enkelte og 20 samlinger af Yorkshireracen. Endelig 36 væddere og 12 samlinger får, og der var en stor udstilling af høns, kalkuner, ænder og gæs samt kaniner.

STADIG KENDTE NAVNE

Mange af udstillerne er kendte navne, ikke blot fordi de var dygtige og trofaste udstillere med gode dyr, men også fordi deres arbejde er fortsat i næste slægtled, så man sta-

dig kan finde disse navne på nutidens skuer. Det gælder også for Ringkøbing Amt.

- At dyrskuevirksomheden står i sin fulde livskraft, er denne udstilling et fyldestgørende vidnesbyrd om, sagde statskonsulent Axel Appel i sin kommentar til udstillingen af kvæg, større end nogensinde tidligere.

Af de udstillede tyre af Jydsk Malkekvæg var 25,5 procent fra Ringkøbing Amt, der sammen med Århus Amt, hvorfra kom 28,6 procent, leverede over halvdelen. Af små samlinger kom 35 procent fra Ringkøbing Amt, hvorfra i øvrigt ikke færre end 28 kvægavlsforeninger udstillede tyre. Fra amtet udstilledes 15 korthornstyre eller 23,4 procent af denne race, derudover kun et par røde tyre og intet Jersey.

Elkjærstammen dokumenterede atter sin store indflydelse i jydsk kvægavl med 121 tyre, deraf 33 født på Sdr. Elkjær i Sul-

sted hos godsejer H. Branth. Af Cæsar-tyre var der anmeldt 66. Det vakte opsigt på skuet, at en mindre vestjysk besætning sejrede over »Sultanerne« og »Drosterne«, gårdejer Jens Jensen-Bollerup fra Rindom ved Ringkøbing hævdede pladsen som en smuk nummer 1 med en samling på fem kvier og 1 tyr, rosværdigt, »eftersom de kom fra en besætning på kun 12 køer«, han fik desuden 1. præmie og Pontoppidans ærespræmie for en familiegruppe på otte stykker afkom, fire tyre og fire kvier efter tyren Trustrup Rindom.

Hos hestene var i særlig grad fremgang at spore hos 2 års hingstene. Af de anmeldte 250 heste var der hele 137, der i lige linje nedstammede fra den kendte hingst Aldrup Munkedal, deraf 84 hingste, oplyste statskonsulent J. Jessen, der konstaterede, at rødt var blevet modefarve for hestene - og at de var alt for fede!

Fårene har ingen sinde været bedre, sagde statskonsulent Appel. Men mellem udstillingsfårene og den almindelige fårebestand er der jo et langt større spring end mellem udstillingskvæget og den almindelige kvægbestand.

HUMBUG I FRØSALGET

Der var gode præmier at trakte efter, idet der var udsat ikke mindre end 21.000 kr., hvoraf 1.000 kr. til kaniner, 600 kr. til fjerkræ og 400 kr. til diplomer, mens resten fordeltes til bedste heste, kvæg og svin. Men langt fra i alle grupper blev der uddelt førstepremier, dels fordi dommerne nok var strenge, men også fordi kvaliteten givet var mere varieret end på nutidens dyrskuer. Kvægdommerne sagde dog, at selvkritikken hos udstillerne var betydeligt større end tidligere, og der fandtes kun få tarvelige dyr.

Planteavlsudstillingen på fire en halv tønde land blev ledet af konsulent Th. Madsen-Mygdal, den senere statsminister. Udstillingen var forberedt to år før, så man kunne vise en 2 årig græsmark, og der var store parceller, bl.a. med roefrø, indkøbt for at vise, at der var humbug i frøsalget, der solgtes frø, der ikke kunne spire.

Maskinudstillingen var efter den tid meget omfattende, bl.a. med lokomobiler og tærskværker samt roemaskiner i stort tal, konkurrencen var stærk på det felt. Blandt de store udstillere var Herning Maskinfabrik med 34 numre, f.eks. en tærskemaskine til 2 à 3 hk til 550 kr., hestegange fra 145 til 325 kr., desuden petroleumsmotorer, elektromotorer, dynamoer og Deering-selvbindere til 625 kr. N. Frank, Lind, udstillede ponyvogn med buk til 475 kr. samt fem stålpløve, amerikansk facon, til 40-50 kr. A. V. Nielsen, Ulfborg, viste såmaskiner og radrensere til 150 kr., en lokomobil til 4.300 kr. og Fraugdepløve fra 44,25 kr. til 58 kr. Poul Skov, Sinding Mølle, udstillede 4 stk. trillebøre, J. N. Thestrup, Borris, en krafthammer til 5000 kr., ligesom Andr.

Den
smukkeste
Dame-
hat faar
De ved at
købe den i
Mode-
Bazaren
ved
Herning.

Anna Woldsgaard,

Villemoes, Villemoesgaard, Holstebro, var der med to roeoptagningsmaskiner. Noget helt nyt på skuets var en høpresse.

MÅ VI HAVE DEN ÆRE

På dobbeltark i fineste håndgjort papir med gotisk skrift og snørklet begyndelsesversal blev inviteret til Ungskuets festmiddag. Der var stil over: »Herved har jeg den Ære at indbyde Dem til at overvære Foreningens Skue og Udstilling, der afholdes i Herning den 12.-14. Juli 1907, og vedlægger i denne Anledning Adgangstegn, Plan for Udstillingen, Tidsordningen, samt Kort til Festmiddagen, idet man haaber, at Forholdene maa tillade Dem at komme tilstede ved angivne Lejlighed. Af Hensyn til de nødvendige Forberedelser bedes Deres ærede Svar Kontoret ihændiget senest 9. Juli. Hører vi ikke fra Dem nævnte Dag, tillade vi os at gaa ud fra, at De, hvad vi meget vil beklage, er forhindret i at komme tilstede«, skrev skuets formand, Kammerherre Carl Bech, Engelsholm, til de udvalgte. Andre kunne deltage mod at betale, middag med kaffe, men uden vin, 3 kr.

J. Ørum Petersens Vognfabrik,

Herning,
Bethaniagade 26.

Største Fabrik og Magasin i Midtjylland af Luksus- og ordinære Vogne, saasom Jagtvogne, Kavalérvogne, Dogcarter, Char-a-banc'er og Ponnyvogne haves altid paa Lager.

Garanti for 1. Klasses Arbejde.

Reparationer udføres altid hurtigt og solidt. Alle Forespørgsler besvares omgaaende.

✦ Tilkendt Diplom paa Udstillingen i Horsens 1906. ✦

Annonce i ungskekataloget 1907.

Festmiddagen i Haandværkerforeningen på skuets 2. dag kostede 5 kr., men så var der også en halv flaske rødvin iberegnet. 200 deltagere blev budt velkommen af skuets formand, kammerherre Carl Bech, der udbragte Hans Majestæt Kongens skål og bragte hilsen fra kongen, der beklagede at være forhindret i at kunne følge indbydelsen til skuets. »Så meget mere beklageligt, som vi kunne have budt Hans Majestæt et kongeligt ophold i en kongelig by og præsentere et udmærket skue«, udtalte formanden.

AGRARISK FORSAMLING

Dommermiddagen holdtes på det gamle hotel Eyde, og der herskede en meget livlig stemning i det, som Herning Folkeblad kaldte »en udpræget agrarisk forsamling«. Der blev omhyggeligt refereret og når der udbragtes et leve, noteret med et (Hurra) i parentes!

Proprietær Schmidt, Skærummunkegaard, sagde i sin tale, at dommerne havde haft næverne fulde. Formanden for den lokale Hammerum Herreds Landboforening, assistent J. Westergaard på den nyanlagte Studsgaard Forsøgsstation, »bød d'Hrr. velkommen« og holdt på, at planteavlsudstillingen var den vigtigste.

Den kendte opdrætter, godsejer Harald Branth, Sdr. Elkjær, fandt, at dommerne var visere end selve kong Salomon, deres domme er hævet over alle småhensyn. Vi har gode hjælpere i vore konsulenter. Derfor er det uanstændigt, som staten lønner dem. Kaffen serveredes i haven, og der herskede en munter stemning til langt ud på aftenen, fortæller Herning Folkeblad.

Folketingsmand Niels Jensen-Toustrup hylkede Hammerum Herreds Landboforening, der tog initiativet til at få Ungskuet

Dommertribunen på Det jyske Ungskue i Herning 1907. (Det Lokalbistoriske Arkiv i Herning).

til Herning, det har vi ikke fortrudt, sagde han under forsamlingens store bifald. Der var tak til sognerådsformanden, Chr. Yde, som udtalte: Vi byboere ser landbruget som stammen for dansk erhvervsliv.

VERDENS STØRSTE MAND

Forlystelser manglede ikke. På en åben plads øst for Nørregade forevistes en tyr, tilhørende en gårdmand fra Borris. Den vejede lige ved 3.000 pund, gårdmanden og grundens ejer inkasserede mange 25-ører for det syn.

Under skuet forevistes også »Verdens største mand, kæmpernes kæmpe, gotlændingen Gustav Edman og hans hustru«. Gustav Edman, der kun var 25 år, målte i højden 91 tommer (2,38 m) og favnede 4 alen 5 tommer (2,64 m). Han vejede 420 pund (210 kg), og hans fingerring af guld vejede et halvt pund. Desværre får vi ikke fruens vægt at vide.

Man kunne også gå i »Fotorama, Theater for levende Billeder« at se: 1) Ild i Skjorten, 2) Fiskerbaades Hjemkomst i høj Sø, 3) Det nærsynede Cykelbud, 4) Sjælevandring, 5) Forbuden Jagt, 6) En lille Jærnbaneulykke, 7) Pariserforbrydelser. Forestilling Søndage kl. 5, 8, 9, 10 og Søndage kl. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Adgang: 25 øre, Børn 10 øre.

Tombolaens 10.000 numre blev udsolgt, det samme gjorde lodsedler med ti elegante køretøjer med islandsk hest og seletøj som gevinst. Tre navngivne Herning-borgere var blandt de heldige.

4.000 var på museet at se den gamle bondegård fra heden, rejst året før, begyndelsen til landets næstældste frilandsmuseum.

»Vejlederen« var fyldt med fristende reklamer: Ørum Petersen, den senere busfabrikant, tilbød jagtvogne, kavalervogne, dogcarter, char-a-bancer og ponyvogne, en snedker averterede med »Gratis Ligvogn med alt Tilbehør«. Man kunne få cigarer til

fabrikpriser, Trabucos Palander pr. 100 Stk. 3 Kr., for 10 kasser 10 pCt. Rabat Volle Kna-ster og Cort C pibetobak kostede 48 øre pundet. Som udstillere stadig har pligt til det, skulle de også den gang lade dyr, der fik præmie, fotografere. Fotograf Jørgensen reklamerede da også med: »Dyrene fotografere på Pladsen i dertil særligt indrettet Atelier«.

På »Vejlederen«s titelblad bringes en annonce: Er De Jæger? Udstopning af Fugle etc. udføres altid smukkest og bedst af Konservator H. P. Hansen. Han gjorde en vældig indsats for Herning Museum og blev højt anskrevet folkelivsskildrer - men ikke fik meget i løn for det, så han måtte tjene til dagen og vejen som konservator.

STRÅLEDE SOM SOLE

Søndag aften kl. 10.30 sluttede det store arrangement med festfyrværkeri. Alt var forløbet på bedste vis. I ugerne op til skuet havde vejret været ualmindelig dårligt, men under skuet var det strålende sol og sommer med op til 24 grader. Ellers regnede det stort set hele sommeren, og høsten blev ringe.

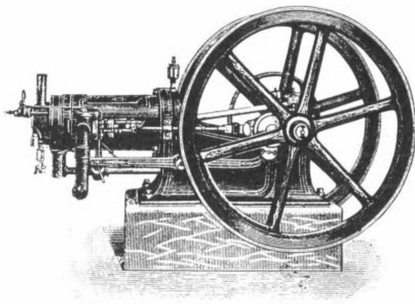
Byen fik ros, også i pressen - undtagen af Jyllands-Postens misfornøjede korrespondent, som savnede komfort. Det fik Herning Folkeblad til syrligt at bemærke: »Dette Eksemplar af et Overmenneske i egen Indbildning befandt sig ilde i »Landsbyen« og mindede sig selv om, at han var kommet ud i Uldjydernes Hjemegn«, hvor man ikke gør Stads af den Slags Folk«. Den indbyrdes tone i aviserne var barsk dengang.

Der var så godt som ingen berusede, men tre vagabonder blev anholdt for løsgængeri, og et par mand savnede deres tegnebøger, men man slap for større bander af lommetyve.

F. L. Hansens Maskinfabrik,

Holstebro.

Petroleums-Motorer

Gas-Motorer

Suge-Gas-Motorer

Skriv efter Tryksager og indhent Tilbud.

Annonce i *ungskuekataloget* 1907.

En enkelt havde forregnet sig. Gæstgiver Mads Pedersen på Hotel Vestjylland havde fået indkøbt for mange kyllinger, men han indbød resolut alle til at komme og spise gratis kylling om mandagen; så kunne der vel tjenes lidt på drikkevarerne.

Skuets sekretær, Hr. Høegh-Guldberg, betegnede skuet som et helt eventyr. Indgangspengene var budgetteret til højst 26.000 kr., men de blev over 51.000 kr. Så »de ledende Mænds Ansigter strålede som Sole«, skriver Herning Folkeblad.

Det var helt over forventning, og i sin glæde over det store overskud besluttede

landboforeningernes ledelse at skænke Herning Sogneråd en guldfyldepen. Der ymtedes om, at den havde kostet ikke mindre end 500 kr.

TILBAGE FOR AT BLIVE

Herning havde levet op til gammel dyrskuetradition. Det første skue holdtes her allerede i 1839 ved Snebjerg Kro. Foruden det store Ungskue i 1907 havde man samme år tre uger før holdt det sædvanlige lokale dyrskue med 320 dyr, bl. a. 59 tyre.

Der skulle komme til at gå mange år, før Herning påny fik Ungskue, først i 1942, da havde det på grund af besættelsen ikke været holdt i tre år. Atter måtte jernbanerne løse en stor transportopgave, bilerne var jo klodset op. Der var tilmeldt tusind dyr, mere end 600 stykker kvæg, 130 heste og over 200 svin. På fire dage besøgte skuet af over 46.000.

Derefter blev ungskuemateriellet liggende i Herning, til der igen i 1946 var Ungskue. 1604 dyr var tilmeldt, bl. a. 702 stk. kvæg, 593 svin, 188 heste og 121 får. Besøget nåede ca. 55.000.

Da det var et meget stort arbejde og besværligt at flytte det store skue hvert år, gik man over til at blive to år i en by og siden tre år; da Ungskuet fra Århus påny kom til

Herning, var det her i 1960-62, så i Århus tre år og fra 1966 fast i Herning.

Nu var folk blevet mere mobile og besøget var stort. Da skuet for første gang siden 1909 kom til Århus i 1957, havde det selvfølgelig nyhedens interesse også for byboerne, så det blev til besøgsrekorden på 118.759 besøgende. Men Herning har også haft godt besøg, i 1966 116.842, og der har man rekorden for én dags besøg, i 1960 var der om fredagen 46.639 gæster på pladsen. Siden er besøget dalet, for der er langt færre både selvstændige og medhjælpere i landbruget, der er specialiseret o.s.v. Derfor blev skuet i 1992, da man markerede 100-året blandt andet med regentparrets besøg, det sidste ungskue.

KILDER:

- Foreningen af jydsk Landboforeninger, 1872-1922, Aarhus 1926.
- Foreningen af jydsk Landboforeninger, igennem 100 år, Århus 1972.
- Katalog over Foreningen af jydsk Landboforeningers Dyrskue i Herning, den 12.-14. Juli 1907, Aarhus 1907.
- Beretning over Foreningen af jydsk Landboforeningers 33. Delegeretmøde i Århus, den 4. og 5. Oktober 1907, Aarhus 1907.
- Elvig Larsen: Hammerum Herreds Landboforening gennem Hundrede Aar, Herning 1946, [Herning Folkeblad].

Jørgen Østergaard
Fhv. redaktør
Rugvænget 41
7400 Herning

En beretning om livet som brunkulsarbejder

Af Christian Jensen

I sommeren 1939 var jeg på en større proprietærgård i Nordsjælland, »Holmerød-gård« ved Hillerød. Da krigen var brudt ud, og der begyndte at blive brug for dansk brændsel, besluttede min fætter og jeg, at vi ville rejse hjem og søge arbejde i brunkuls-lejerne. Seks kilometer fra mit hjem lå Fiskbæk Briketfabrik, som var startet ca. 1936, og så var der ved siden af tre små kullejer, hvor der arbejdede fra to til fem mand. De rømmede overjorden om sommeren; når vinteren kom, gravede de brunkullene op i den grav, hvor overjorden var fjernet. Det foregik på den måde, at kullene blev læsset i en tipvogn, som gik på skinner og blev trukket af en hest. På samme måde var overjorden blevet fjernet, og på den måde var arbejdet hele tiden blevet udført mellem de to krige.

Under den første verdenskrig blev der taget meget brunkul op og mange var i arbejde, især svenskere og polakker. Vi kaldte dem »børster«, de var dygtige til at arbejde og drikke brændevin og flinke arbejdskamrater.

Når kullene var kommet op på brinken, skulle de sorteres - det var kun de store kul, som egnens beboere kunne bruge i deres komfurer og kakkellovne. Sorteringen foregik på den måde, at kullene blev skovlet op

på et stort skråtstillet sold (harpe), så røg smuldet igennem, og de sorterede kul trillede ned i et trug, som var anbragt foran soldet (dem kaldte vi harpede kul). De var lette at skovle op på en vogn.

Næsten alt kul fra de små lejer blev afhentet; en stiv vogn kunne tage et ton, der kostede 10 kr..

Da jeg kom hjem sidst i november 1939 begyndte jeg at søge arbejde i brunkullene, samtidig med at jeg havde noget daglejerarbejde. Først i slutningen af marts fik jeg arbejde i kullene, det var hos en vognmand Damsgård fra Varde, der købte kullene af teglværksejer Skak. Vi hentede kullene i graven i en lille lastbil og kørte dem op på brinken, hvor de blev sorteret på en lille sorteringsmaskine, som rystede i nogle stive fjedre. Der var flere sold, først gik snuset (smold) fra, næste rum var 10 millimeter kul, næste sortering var 25 millimeter kul, og fortsat på kulhagen kom de store kul, som nok udgjorde 75 procent af det usorterede kul. Snuset blev trillet væk og tippet ned i kulgraven igen, men i de hårde isvin-tre 1941 og 1942 opdagede man, at snusen godt kunne bruges på de store fabrikker, hvor de havde store fyringsanlæg, og så blev snuset gravet op igen og solgt. Kullene blev kørt til Herborg Station og læsset på bane-

Der læsses kul i store spande, som hejses op med spil. Motiv: fra Fischers kulleje i Nørre Viium. (Foto: Privat)

vogne. Vi havde to små lastbiler, en hentede kullene nede i kulgravene, den anden kørte kullene til banevognene. Lørdag formiddag havde vi travlt med at fylde kul i sække, som vognmanden så tog hjem til Varde og solgte om eftermiddagen.

Arbejdsgiveren, Damgård, var en lille tyk mand med bowlerhat, han sad inde i et lille skur med et vindue ud mod pladsen, hvor vi arbejdede. Der sad han og gloede på os fra morgen til aften, imens han næsten hele tiden sad og gumlede på en »rundenom«, men det vænnede man sig til, han kritiserede aldrig vort arbejde. Vi var seks mand, der arbejdede hos Damgård.

I efteråret 1940 sluttede Damgård med kulhandelen, og så var det en aftale, at jeg kunne begynde nede i Skaks kulleje. Der var vi cirka 20 arbejdere, og jeg kom i arbejde i overjorden, hvor vi læssede jorden i tipvogne, som blev kørt ud på tippet, dæmningen hvor vognene blev tippet. Vognene

blev trukket derud med hest, men da stigningen blev for stor, fik vi en lille traktor, kaldet en »gris«, som kørte på skinnerne – den blev drevet med en gasgenerator.

Vi kørte på to afsatser (streng); når de var ude på tippet med vognene fra den første streng læssede vi på streng nr. to. Lønnen var på akkord, og vi fik for hver kolonne vogne, så vi havde et taljebrædt med tre rækker huller; ti huller i hver række. Første række talte til ti, anden række til hundrede, tredje til tusinde. Tællebrættet var det samme som brugtes på de store gårde, når vi læssede korn; der var det sækkene man talte.

Om vinteren arbejdede vi mest nede i kullene, da overjorden var for besværlig og for dyr at fjerne, når frosten var en meter nede i jorden. Jeg husker en af krigsvintrene, vistnok i 1941, da gav staten tilskud til rømning af overjord sprængt med arolit. Brinken var nok 6-7 meter høj, og med et

Overjord læsses i Skaks kulleje i Fiskbæk 1941. Tøpvojnene trækkes ud på tippet af besten »Peter«. Forrest til venstre ses Søren Risvig og til højre for ham formanden Kristian Skak. Bagerst ses fra venstre Kristen Holm, Reinhardt Nielsen og Aage Hansen. (Foto: Nationalmuseet)

skete der et mægtigt skred, der begravede to mand. Ham ved den næstbagerste vogn fik vi hurtigt fri og slæbt i sikkerhed, men ham ved den bagerste vogn var begravet, så kun ansigtet var fri. Det var nogle frygtelige minutter, for over ham sad en metertyk frossen jordklump på flere tons, som det dryssede fra, og som kunne styrte ned hvert øjeblik. Vi gravede med skovle og med hænderne og skottede op til den frosne jordklump – da vi havde ham fri til under knæene, hev vi ham ud med fare for at brække leddene fra hinanden – frossen jord og løst sand binder som beton – men Peder Green, sådan hed han, holdt til det. Et øjeblik efter, da alle var kommet i sikkerhed – kom jordklumpen med et ordentligt brag. Jeg tror nok, knæene rystede på de fleste af os.

Det kunne mange gange være drøjt om vinteren, jeg havde 6½ km til min arbejdsplads, og mange gange måtte jeg gå dertil, så trave med en trillebør i 10 timer og derpå gå turen hjem igen, så glædede man sig til det blev søndag. Men der var de, de havde længere at gå. Jeg havde en arbejdskammerat, en ung nygift arbejder, der gik oppe fra Brejning Krat og til Fiskebæk kulleje, en tur på mindst 15 kilometer. Det tog mindst to timer, ofte i sne og is med tunge træskostøvler på, men det skulle være slemt, om vi blev hjemme. Skete det for ofte, blev vi fyret; kullene skulle jo op. Kammeraten fra Brejning var lige kommet i fagforening, og man skulle være i fagforening et år, inden man kunne få understøttelse. Det var før der var noget, som hed bistandshjælp.

Overjord læsses i tiprogne i Skaks kulleje i Fiskbæk 1940. På traktoren ses Aksel Frandsen. (Foto: Nationalmuseet)

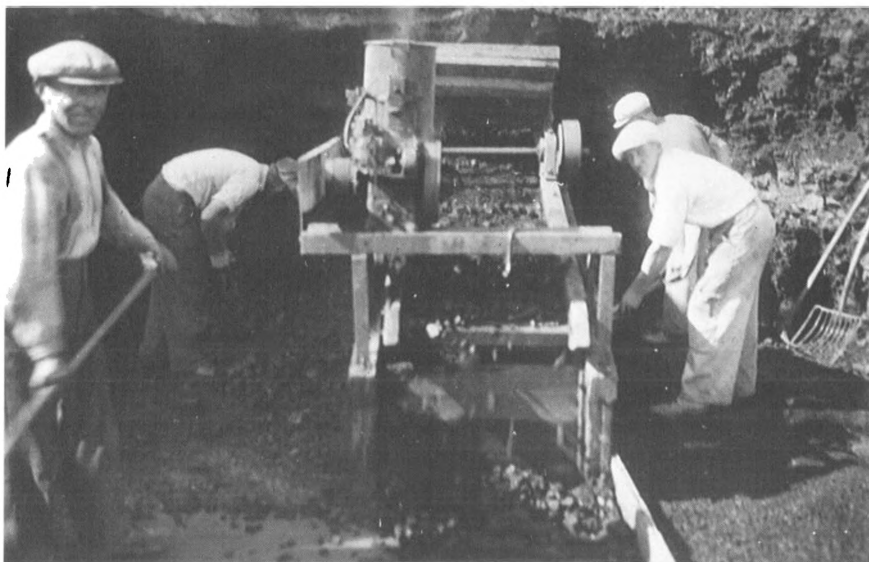
Blev en arbejder syg dengang, var der heller ikke noget, der hed sygedagpenge, den eneste hjælp, der kunne fås, var gratis fagforeningsmærker. Hvert mærke kostede 2,50 kr., en uges kontingent, så det var en alvorlig sag, især for en gift mand med mange børn. Blev vi arbejdsløse, var understøttelsen heller ikke så stor, at man kunne leve af den uden at lave gæld. Men så var fagforeningen til gengæld så flot på den, at man fik 30 øre om dagen til hvert barn.

Brunkulsejet jeg arbejdede i samt nabo-lejerne, havde stor fordel af at være nabo til briketfabrikken, idet de havde mange store vandpumper igang, hvilket gjorde, at der ingen vand var i bunden af vore kulgrave eller næsten ingenting, vi kunne som sagt køre med lastbiler dernede. Et par meter overjord ekstra betød ikke så meget, det kostede kun en krone pr. kubikmeter at få

fjernet, hvorimod det kostede dyrt, når der skulle gå to store vandpumper døgnet rundt. Der var en del brunkulsentreprenører, der knækkede halsen, eller i hvert fald økonomien. Det var næsten altid, når der var for meget vand i undergrunden.

Den sidste vinter, jeg var i Skaks kulleje, havde jeg det lettere, jeg skulle møde lidt før om morgenen og tænde op i kontoret og i spiseskuret og holde dem varme – der var jo brændsel nok – og så skulle jeg smøre transportøren to gange om dagen, når mandskabet spiste, og ellers gå og rydde lidt op. Jeg fik det samme i ugeløn som det de tjente på akkord, så det var en skøn vinter; men så var det ved at slutte med kullene i Skaks kulleje, og samtidig blev der fundet store forekomster af kul i Ejstrup i den nordligste del af FASTER sogn.

Der fik jeg arbejde, havde kun tre km til

Nede i kulgraven sorteres kul i Skaks leje i Fiskbæk 1941. Fra venstre ses Otto Hansen, der skovler storkul væk. Bagved skovler Aage Hansen kul på sortereren. Artiklens forfatter står til højre og skovler snus fra, medens Søren Risvig bagved skovler kul på sortereren. (Foto: Nationalmuseet)

arbejdspladsen. Det var en direktør Hval-søe, der havde brydningsretten; entreprenøren, som jeg kom i arbejde hos, hed Laumann. Der var en del vand, men en stor pumpe kunne klare det; der var 6-7 meter overjord og $4\frac{1}{2}$ -5 meter kul, så det var et fint kulleje, som kunne give stort overskud. Kullene var meget smuldagtige, så der blev ikke sorteret mange store kul fra, men de havde en stor brændselsværdi, den samme som i Fiskbæk kulleje. Gårdejerer, som ejede jorden, skulle have en krone for hvert ton kul, der blev gravet op, og det samme skulle staten have, de penge skulle brydningsretten betale. Overjorden var sandblandet ler, så med et passende skråt anlæg i overjorden var der ikke stor fare for jordskred, kullene derimod stod lodret; dog

kunne der ske farlige skred. Engang da jeg arbejdede i kulgraven, var vi gået op af gravene for at spise, da vi kom tilbage en halv time efter, var der styrtet mindst to hundrede kubikmeter kul og overjord ud i den kulgrav, som vi lige havde forladt. Var det sket, mens vi arbejdede dernede i graven, var vi nok ikke sluppet levende derfra alle sammen.

I nabolejet, Hoffmann og Sønners kulleje, skete der en frygtelig ulykke, hvor tre arbejdere, Anders, Arne og Ejnar blev dræbt. De stod i en række (vel en 12-15 mand) og læssede kul i store tipvogne og pludselig væltede den fire meter høje kulbrink ud mod dem, og slyngede dem ind mod tipvognene og knuste dem. Nogle blev slynget ud mellem vognene og red-

Arbejdsbold igang ved transportøren i Laumanns kulleje i Ejstrup sommeren 1943. Fra venstre ses Egon Vejlgård, Børge Strøm og nr. 2 til højre nedefra er Julius Hansen. De øvrige ukendte. (Foto: Nationalmuseet)

dede livet. Grunden til at ulykken kunne ske var, at der bag ved kullene var en gammel kulgrav fyldt op med løst sand i mange meters dybde, og da så den resterende kulbræmme blev for smal, så skete ulykken, der nok skyldtes sløseri, idet firmaet havde fået at vide, at der var opfyldt jord bagved. De kunne have sat en mand op på brinken til at varsko, når det slog en revne i overjorden, så går der et par øjeblikke, så er det som om alt bliver stille, en klat jord kommer, det er sidste varsel. Jeg har prøvet det nogle gange, men det er jo let at være bagklog.

Der var også en søndag middag, hvor det let kunne have kostet menneskeliv. Kollagerne blev beskudt af engelske flyvere, der blev angrebet af tyske jagere. Jeg stod hjemme og så på luftkampen, ikke helt ufar-

ligt, da maskinerne hvirvlede rundt og de svære maskinkanonkugler fløj i alle retninger. En hest blev dræbt og tre arbejdere, som var nede ved læsserampen (der hvor kullene blev tippet ned i banevognen), og som sad inde i et lille skur og holdt spise-pause – fik en slem forskrækkelse. Med et røg kuglerne på kryds og tværs gennem de tynde bræddevægge, så de søgte i dækning under læsserampen inden det næste angreb kom. En lokomotivfører blev også beskudt, da han var på vej ud på tippen med en kolonne tipvogne fyldt med overjord. Kuglerne peb, og en røg gennem en petroleumsdunk, som stod mellem hans ben. Så hoppede han af, og vognkolonnen fortsatte derudad, og da den kom til enden, forsvandt hele kolonnen (der var nok 14-15 vogne) og havnede med et ordentligt bragt i

Kul læsses i kasserne nede i kullejerne i Laumanns leje i Ejstrup 1943. Manden med rebet styrer svingbommen, når kasserne går op. De øvrige løsner kul med hakker og grebe. (Foto: Nationalmuseet)

én stor sammenfiltret dyngede nede ad skråningen.

Nede i kullene, hvor jeg arbejdede det meste af tiden, var vi fem mand. De fire læssede kullene i kasser, den femte mand trak svingbommen ud over graven, anbragte tomme kasser, satte kroge i den fyldte kasse og styrede med hånden (så den ikke maste et ben på de, der læssede) når spilmanden begyndte at trække den op med spillet, et arbejde som nybegyndere ikke blev sat til. Selv om der var meget smuld i Ejstrup kullene, var de hårdt sammenpressede og skulle løsnes med greb og kulhakke. Når man svang kulhakken i nogle timer og resten af dagen læssede kul, behøvede man ikke at frygte for overvægt. – På kanten af graven stod der et spil, der gik en stålwire ud til enden af svingbommen og videre ned

i kulgraven, hvor wiren med en krog i enden blev fæstet til den fyldte kasse. Spillet trak kassen i top, og svingbommen drejede af sig selv ind over marken, hvor en mand stod oppe i kulbunken og tog imod, låste kassen op og tømte den ved at tippe den. Manden nede i graven trak med tov bommen ud over graven, og manden ved spillet lod kassen ryge i bund, ned mellem de der læssede kul. Det krævede, at han der kørte spillet, var vågen og ansvarsbevidst.

Når graven var tømt, blev den målt op – højde ca. 4½ m og bredde 5 m og længde ca. 100 meter. Så blev det regnet ud, og vi fik overskuddet udbetalt, det gav ofte det samme som timelønnen, det var helt pænt. Men så skulle vi også være et hold, som var godt samarbejdet, men strengt var det.

Vi, der havde vore hjem i nærheden af

I nogle lejer blev tipvognene trukket fra kulgraven af beste. (Foto: Easter Sognearkiv)

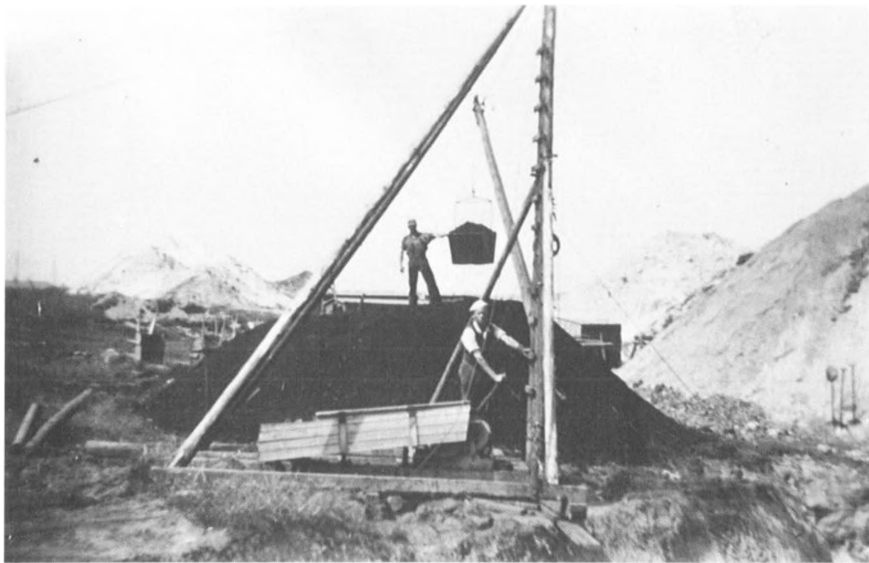
brunkulslejerne kunne sagtens, jeg boede hjemme hos mine forældre, spiste og sov der, og vik vasket og syet, hvilket betød meget, da arbejdstøjet skulle lappes og lappes. Kun en enkelt gang kunne man redde sig en skjorte eller et par bukser hos dem man havde handlet med før krigen, og ligeså med tobak - der kunne vi jo også få lidt »som gamle kunder«. Der tjentes helt godt i kullene, og for os der kunne bo hjemme, kunne der godt lægges en del til side, men for de, som kom langvejs fra, var det et surt liv, især om vinteren.

I en sovebarak boede fire mand i et lille værelse, hvor der var så lidt plads mellem køjerne, at de knapt kunne klæde sig på på samme tid. Når tøjet var vådt, når de kom fra arbejde og strømperne var sure, så var det ikke violer, det duftede af. Deres tøj og

tobak skulle de købe på den sorte børs, »sortbørmændene« kom en gang om ugen. Nogle af dem havde en vagtmænd, for ikke at blive overfaldet og »rullet« for alt, hvad de havde af tobaksvarer, men aldrig deres penge, så der var da en vis stil over det.

En del af de, der boede i barakkerne, kom også til at stå og »lire til sekseren«, og blev de først bidt af spillet, så røg pengene der. Jeg så mange gange, når vi havde fået ugeløn, at bankøren sad i et rum og slog sekseren op, og så skulle de jo lige prøve lykken inden de gik hjem. Havde de 150 kr. i ugeløn, stak de en halvtredser i overlommen i jakken, det var til kost og logi, fagforening og lidt tobak - så lagde de 50 kr. på brædtet, flettede på 3 og 5, et kast og terningerne viste 4 og 6 - så den sidste 50 kr. seddel på, desværre med 1 og 6, men nej,

Kul bejses op og lægges på lager i Laumanns kulleje i Ejstrup sommeren 1943. Viktor Christensen ses ved spillet. (Foto: Nationalmuseet)

der var ingen held i aften, terningerne viste 2 og 4 – så kunne han gå hjem og vaske sig og spise, og var lige så blank som da ugen begyndte. Selvfølgelig vandt de somme tider, så skulle bankøren spilles blank, men næsten altid var det bankøren, der rejste med deres penge.

Det var en vanskelig tid disse krigsår, hvor det var så vanskeligt eller næsten umuligt at købe arbejdstøj og træskostøvler – gummistøvler var helt umuligt. En arbejdskammerat havde købt et par arbejdsbukser, de så ret så flotte ud, de var vævet af papirgarn. Den første dag han havde dem på, var det regnvejr. Da vi så baksede med at skubbe transportøren på plads, revnede papirbukserne fra øverst til nederst flere steder, ubrugelige, den slags kunne jo ikke lappes. I Ejstrup kulleje arbejdede jeg sammen

med en ung mand, som hed Hans. En dag midt om vinteren – det frøs nogle grader – og vi gik nede i bunden af kulgraven og læsede kul, vi stod i 15 cm vand, så opdagede jeg, at Hans' gummistøvler begge havde så store huller, at alle tærne stak ud, han havde ingen strømper på, (han ejede vist ikke nogen). Jeg spurgte, om det ikke var lidt fodkoldt, han svarede, at hernede kunne det nok gå an, men når vi går op og spiser, og går i det lange græs med rim på, så er det koldt. Resten af hans påklædning var en skjorte, et par bukser, en tynd arbejdsjakke – det var det hele – selv om det frøs 15 grader.

Vi, der havde nogle km at cykle, havde besvær med at holde cyklen i orden med dæk og slanger. Der var en tid, jeg kørte med 30 lapper på slangen, som sad på for-

Spandegravemaskine. (Foto: Fæster Sognearkiv)

hjulet. De løsnede sig og jeg lappede hver aften.

I Ejstrup kulleje lå der et KFUM og K fritidshjem, som vi alle sammen havde meget glæde af, der var altid rent og pænt med et høfligt og venligt personale. Man var lige velkommen, enten man købte noget eller ej. Jeg gik ofte derind og købte min eftermiddagskaffe, det var billigt, og så fik jeg en hyggelig sludder med bestyreren. Om aftenen var det også godt besøgt. Det skete også, at der var underholdning, det var vist den lokale afdeling af Indre Mission, der stod for det. Jeg besøgte mine arbejdskammerater om aftenen, og så fik vi et spil whist og en bajer, men så skulle vi være i markedenderiet, fordi kortspil var forbudt på hjemmet.

Hen på sommeren sluttede Laumanns kontrakt med brydning af kullene, så kom

der en entreprenør Haugård, og jeg flyttede over i den nordligste af lejerne i Ejstrup, som ejedes af entreprenør Simonsen, der også havde et kulleje i Nørre Vium. Vi var kun 8 mand, kullene var noget underligt løst brunt smuld, men brænde kunne skidtet – det blev da solgt. Det var en kedelig arbejdsplads, dårlig akkord, formanden så vi næsten aldrig, og vi blev ikke overanstrengt, men der var vrøvl med at få udbetalt lønningerne da entreprenøren var ved »at gå i fjertab«.

Så tog jeg til Nørre Vium kullejer. Jeg fik noget længere at køre, men i Nørre Vium var der mindst tyve kullejer igang og over fem hundrede mand i arbejde, så der var altid arbejde at få. Jeg begyndte hos Odense Elforsyning, en fin arbejdsplads, vi var en tredive mand fordelt i kul og overjord. Jeg var ved en transportør i overjorden, og vi

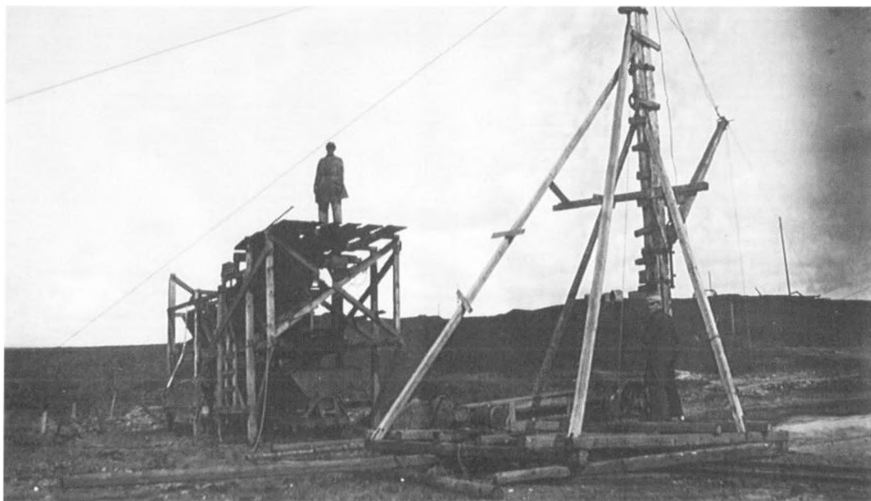

Jens Knudsen, der boede i Easter Kirkeby, ses på skinnetraktor (kaldet »Grisen») med gasgenerator. (Foto: Easter Sognekirke)

var seks mand, som skulle arbejde godt sammen og havde en god akkord. Overjorden her var mere vanskelig og farlig, da det var rent sand. Der var 10-12 meter overjord, de første 9 meter var løs sand, så to meter over kullene var der en halv meter hårdt klæg. Ovenpå klæget var en mængde vand, og så skulle man være hurtig, skære en dyb rende på langs i klæget og fylde den med lyng, som et dræn, så lidt sand over og så skulle der stikkes en 1½ tommes rør ind for hver løbende meter. Var det rigtigt gjort, kom der en stråle rent vand ud ad røret. Fik man det ikke i orden straks, skred brinken først et par kubikmeter, så var det svært at rydde op og dræne om. Fejlede det, lå der i løbet af et par timer måske tre hundrede kubikmeter overjord nede på det lige afdækkede kul. Det halve meter klæg gjorde også gavn, idet vi fra klægslaget og ned til

kullene kunne sætte sandet lodret og skubbe transportøren helt ind. Det lettede arbejdet meget og var ufarligt, klæget skulle nok bære overjorden selv om foden var skåret væk. Derimod var der i de lejer, hvor der ikke var det lag klæg, mange farlige jordskred; vi kaldte dem »dødslejerne«. Det skete ofte, at folk fra nablejerne måtte ile til og grave mennesker ud, som var begravet under sandet. I den tid jeg var i Nørre Vium kullejer, tror jeg, fem mistede livet i dødslejerne, og flere kom til skade.

Da jeg havde været i Odense-lejet et år, blev der en afmatning i optagningen af kul, så vi seks mand fra jordholdet kom på timeløn. Det var vi nogle dage, så tog vi vore skovle, sagde farvel og gik. En time efter havde vi arbejde i Avnsø Maskinfabriks kulleje - også kaldet »Andedammen«. Vi kom i overjorden 12 timer om dagen - fra 7 mor-

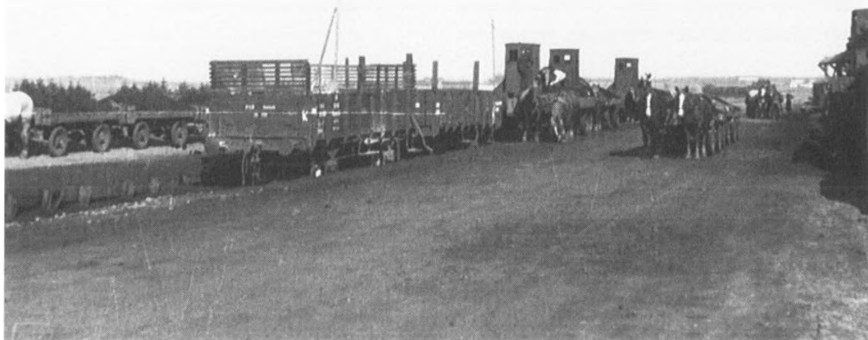
Spil med svingbom, der trækker kulsplandene op til manden på stilladset. Motiv fra Fiscbers leje i Nørre Viium. (Foto: Privat)

gen til 7 aften, så kom natholdet og arbejdede til 7 morgen. Vi fik forhøjet timeløn og løn i spisetiden. Om natten blev vores spisetider noget lange – men »Andedammen« var en rigtig dødsejler, der var ingen orden i nogen ting, transportøren var en gammel type som væltede for et godt ord, transportbåndet var mest trevler og var slidt ind til halv bredde, og motoren som trak båndet var alt for lille. Formanden sad inde i et lille skur hele dagen, han var ude hos os ca. 10 minutter hver dag, vi kaldte ham »Maleren«, han sad altid i en hvid jakke med et par malerpletter på, men måske var det den eneste jakke han ejede. Han passede regnskabet. At styre og lede et brunkulsleje havde han ingen forstand på. Vi havde en sjakbajs eller »10 øres formand«, en rigtig plattenslager, som vi kaldte »Fyverkjærdrengen«. Det gik godt et stykke tid, men så opdagede formanden, at »Fyverkjærdrengen« havde snydt mere end det var almin-

deligt, så han blev fyret. Han havde en klike som støttede ham, vi kaldte dem hans drabanter; de mente, vi skulle strejke, for at han skulle genansættes. Vi andre var ikke rigtig med på det, men gik med til sidst. »Maleren« fór omkring og truede med Gestapo om vi ikke gik i arbejde; vi nægtede det, selvom vi ikke var glade ved situationen, for Gestapo var vi bange for.

Kul var livsvigtigt og strejker var forbudte. »Fyverkjærdrengen« og hans drabanter var kørt til nærmeste by, hvor der var boghandel og en kro. Han havde svindlet i formandsbogen, så der var nogle sider, som skulle fjernes og blade af en ny bog sættes ind, og nogle andre tal indføres – det var en sød én at gå i strejke for. Omsider kom de tilbage, godt lakket til selvfølgelig.

I mellemtiden havde vi forhandlet med »Maleren«, som havde flere telefonsamtaler med Avnsø firmaet i København. De var nok ikke interesserede i Gestapo, så vi fik

Også når kullene skulle køres fra kulgravene til jernbanevognene, måtte der bestes til som trækraft. (Foto: Easter Sognekirke)

en aftale om, at få vores tilgodehavende første lønningdag, og så forlod vi »Andedammen«.

Dagen efter kom jeg i arbejde i Knud Damgårds brunkulsleje, hvor jeg en kort tid var i kullene. Så kom jeg op til overjorden, hvor vi tjente mest og havde nogle flinke arbejdskammerater. De gamle »børster« var nok de aller flinkeste. De skældte ikke eller lavede vrøvl til formanden, de tog bare deres skovl og gik til et andet kulleje og fik arbejde.

Ved slutningen af krigen midt i marts måned 45 fik jeg en overraskelse. Da jeg kom på arbejde en morgen, var marken, som hørte til vores kulleje, næsten fyldt med flagrende faldskærme og containere. Der var nok en snes beholdere, store og små, fyldte med enkelte maskingeværer og mange rifler, maskinpistoler, tromlerevolvere og ammunition og håndgranater. Folk fra nabo-lejerne kom også til, og så gik vi igang

med at rulle skærmene sammen og åbne beholderne, tømme dem og afsted op i sandbjergene og få våbnene gravet ned. Formændene løb omkring og sagde vi skulle holde os fra det, at der var telefoneret at tyskerne var på vej herud fra Herning, men så fik vi rigtig travlt, tyskerne skulle ikke have våbnene. Lidt efter havde formændene lige så travlt som os andre med at grave, og ti minutter senere var vi færdige. Der var ikke een patron til tyskerne.

At våbnene blev kastet ned i Nørre Vium var selvfølgelig en fejltagelse. Den engelske flyver blev vildledt af lysblinkene fra en gravemaskine, våbnene skulle vistnok have været til Dejbjerg, og de fik vel også nogle af dem, men nogle dage efter kunne man købe alle slags våben: maskinpistoler med hundrede patroner for 50 kr., tromlerevolvere for 115 kr. Det var nok et held for os, at det var på det sidste med krigen, ellers var vi nok kommet i forhør hos tyskerne.

I efteråret 1945 holdt jeg op i kullejerne og fik arbejde hos direktør Hvalsøe, hvor jeg skulle holde en svellevej i orden og harpe lidt kul fra, som blev solgt til omegnens beboere, Vi var to mand der gik og passede os selv uden opsyn. Vi skulle også holde grøften rensset, der hvor vandet fra

kulgravene blev pumpet op. Når vejret var mildt borede vi efter kul (skylboring) hjemme ved kullejerne. Om sommeren rejste vi rundt i det halve af Ringkøbing amt for at finde nye brunkulsaflejringer. »Men det er en hel anden historie«.

Christian Jensen
Husmand
Egerisvej 15
Astrup
6900 Skjern

De første 50 år i Tim stationsbys borger- og håndværkerforening

Af Jon Høgb

INDLEDNING

I 1849 blev det i en løfteparagraf i Juni-grundloven fastslået, at enhver form for indskrænkning i den frie og lige adgang til erhverv skulle forsvinde, såfremt den ikke kunne begrundes i en hensyntagen til det almene vel. Hensigten var at ophæve lavenes monopol på produktion og købstædernes ældgamle eneret på handel og håndværk.

De nationalliberale politikere, der havde deres fleste tilhængere i købstæderne, samt landets håndværksmestre så med stor bekymring på løfteparagraffen, fordi de for det første frygtede, at næringsfriheden ville ødelægge byerne og kaste deres indbyggere ud i fattigdom og armod, for det andet at en bortfjernelse af de tvungne svendeprøver ville medføre kvalitetsforringelser og dermed dårligt håndværk og endelig for det tredje at erhvervene ville blive overfyldte. Tilhængerne hævdede derimod, at lavene gjorde varerne både dyre og dårlige, og de argumenterede også for, at den fri konkurrence snart ville besørge lukning af de virksomheder, der ikke fremstillede kvalitetsprodukter til rimelige penge.

Som en spæd begyndelse indførtes, men kun gældende for landet, *Høkerloven* i 1856. Den tillod høkerhandel uden særlig bevil-

ling i landdistrikterne. Allerede året efter blev *Næringsfrihedsloven* imidlertid forelagt Rigsdagen. Kort fortalt tillod den efter dens vedtagelse i 1857 enhver uberygtet mand og ugift kvinde at erhverve borgerskab eller næringsbrev. Den ophævede tillige lavene, hvorved købstædernes eneret på handel og håndværk bortfald.

Men den skulle ikke træde i kraft før 1. januar 1862. Håndværkerne og for den sags skyld også de mindre handlende glædede sig bestemt ikke. De så ikke lyst på fremtiden, de følte sig derimod utrygge, og af den grund oprettedes i de kommende år til kamp mod næringsfriheden og de følger, man var fast overbeviste om, at den ville få, den ene borger- og håndværkerforening efter den anden. Intentionerne var altså at mobilisere erhvervspolitisk styrke imod næringsfrihedsloven, men den udeblev næsten totalt, fordi den fri konkurrence ikke fik de følger, som modstanderne af den i forvejen havde regnet med. I stedet for antog foreningerne mere og mere karakter af selskabsforeninger for købstædernes og småbyernes bedre kredse, borgerskabet. Dog kan det ikke nægtes, at de enkelte medlemmer, der kom fra alle faggrupper, fra begyndelsen af har fundet en vis tryghed i at forene sig med andre, der frygtede, at

Tim Gæstgivergård, der lå hvor kroen nu ligger. Her blev Tim Borger- og Haandværkerforening stiftet den 18. januar 1901.

også *deres* erhverv var truet af udefra kommende ufaglærte konkurrenter, der i stedet for at fremstille ordentligt arbejde mere var ude på at slå mønt på den ny lov.

Endelig skal indledningsvis nævnes, at håndværkerforeningerne i 1879 samledes i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk.

TIM STATIONSBY'S BORGER- OG HÅNDVÆRKERFORENING

Med anlæggelsen af den vestjyske længdebane og stationen i 1875 var Tim skudt op af et øde og vidtstrakt hedelandskab, hvor der synskredsen rundt kun øjnedes nogle få lymbakker og tre ejendomme der ejede jorden, hvoraf en uendelig lille del var taget under plov.

Men nu begyndte man rigtigt nok at bygge. Initiativ- og idérige mennesker kom til, og snart var her både købmand, kro, mølleri og snedker- og murevirsomheder.

En skrædder, en skomager, en smed, en slagter og en bager slog sig også ned. Hvor godtfolk er, kommer godtfolk til, siger man. Dette mundheld havde altså også vist sig at være rigtigt for Tims vedkommende. Den ene næringsdrivende havde trukket den anden med sig, men det viste sig også at gælde for folk i almindelighed. Byen blev befolket, men folk fra nabobyerne kom også, ikke for at slå sig ned, men for at handle, dels i købmand Madsens butik, hvor man kunne købe alt lige fra synåle til foderstoffer, og dels på det årligt tilbagevendende Tim marked. Jernbanen og stationen havde i løbet af få år gjort byen til handelsknudepunkt for den nærmeste omegn. En gunstig udvikling var begyndt og den skulle fortsættes og udvikles, og i lyset heraf skal oprettelsen af *Borger- og Haandværkerforeningen i Tim Stationsby* ses.

Den hører ikke til blandt de ældste af slagsen. Den oprettedes på et møde, som

købmand A. Madsen, muremester Kristen Søgaard og stationsforstander C. Hansen indkaldte til den 18. januar 1901 på Tim gæstgivergård. Over for de 31 af stationsbyens selvstændige mænd, dvs. mænd med egen virksomhed, der havde indfundet sig til mødet, stillede indbyderne først forslag om stiftelse af en borger- og håndværkerforening. Det forslag kunne alle fremmødte naturligvis straks gå ind for.

Man tog derefter fat på at drøfte for senere samme aften at formulere en formålsparagraf for foreningen. Den går i al korthed ud på, at foreningen oprettes med det formål at arbejde for at fremme fællesinteresser samt at støtte oplysningsarbejde ved afholdelse af møder med foredrag. Af denne formulering vil man forstå, at ikke blot initiativtagerne, men forsamlingen i det hele taget, har kendt til de dårlige erfaringer, man andre steder i landet havde gjort omkring tilsvarende foreningers manglende erhvervspolitiske gennemslagskraft. Bl.a. derfor har man ikke ét eneste sted i formålsparagraffen indført ord som *erhverv* eller *håndværk*. Man har derimod brugt ordet *fællesinteresser*, hvilket skal forstås meget bredt, idet man ved anvendelsen af dette ord tilgodeser ikke blot de selvstændigt erhvervsdrivende som erhvervsdrivende, men lige så meget borgerne som indbyggere i stationsbyen. Formuleringen kan naturligvis også begrundes deri, at det ikke kun var en håndværker-, men tillige en borgerforening, der skulle se denne januaraftens levende lys. Med andre ord stillede den ny forening sig selv til opgave i en slags fællesskabets ånd at tage fat på at løse opgaver, som enhver borger og håndværker kunne være interesseret i ville blive løst, og det har da også altid ligget foreningen og dens skiftende bestyrelser stærkt på sinde at arbejde

netop for at fremme og i videst muligt omfang også at gennemføre fællesinteresser til gavn for almenvellet.

Stifterne af foreningen må efter formålsparagraffen at dømme også have ment, at det var på sin plads at foretage, hvad vi i dag vil kalde et kulturfremstød i stationsbyen. Det er og har til enhver tid været nødvendigt at styrke og dermed fremme så at sige enhver form for oplysningsarbejde, men i en politisk brydningstid, der indrepolitisk havde taget sin begyndelse allerede i 1864 med tabet af Sønderjylland, hvorpå provisorietiden snart fulgte for nogle årtier senere at blive vraget ved parlamentarismens indførelse ved systemskiftet i 1901, og hvor man udenrigspolitisk så småt var begyndt at omforme Europa til den krudttønde, der eksploderede i 1914 - i en sådan tid kan det nationale, endsiget det lokale oplysningsarbejde slet ikke støttes og fremmes i samme store målestok, som der er brug for det. Derfor var den del af formålsparagraffen, der talte om at påbegynde og udvikle den oplysende mødevirksomhed i Tim endog særdeles vigtig, men efterhånden som tiden gik fik lige nøjagtig denne passus også Tim Borger- og Haandværkerforening til at antage karakter af selskabsforening for byens bedre kredse, idet man i nogen grad tilside-satte oplysningsvirksomheden til fordel for det mere festligt prægede samvær.

Efter at ordlyd og indhold var blevet grundigt diskuteret blev formålsparagraffen vedtaget, og foreningen stiftedes med indtegnning af 31 medlemmer. Derpå nedsattes et udvalg bestående af de tre indbydere samt læge Thorup, købmand Schou, landpostbud Joh. Chr. Christensen og snedkermester Kr. Thuesen til udarbejdelse af foreningsvedtægterne, der blev vedtaget på et møde afholdt den 22. januar.

På dette møde valgtes også foreningens første bestyrelse, der kom til at bestå af fem medlemmer, foruden to af initiativtagerne til foreningens oprettelse, Kristen Søgaard og C. Hansen, også af læge Thorup, snedkermester Kr. Thuesen og postbud Joh. Chr. Christensen.

Endelig samme aften konstituerede den nyvalgte bestyrelse sig med C. Hansen som formand, Kristen Søgaard som næstformand og Kr. Thuesen som kasserer. Den tredje initiativtager, købmand Madsen, blev tillige med lærer H. Eskesen foreningens første revisorer.

VEDTÆGTERNE

Trods et stort efterforskningsarbejde har foreningsvedtægterne af 22. januar 1901, desværre vist sig at være uopdrivelige, men ved at sammenholde de stadigt eksisterende,

men dog ikke længere gældende, reviderede vedtægter foreningen fik i 1932, med protokollatet fra 8. december 1932, hvor lovændringerne blev underskrevet og vedtaget på en ekstraordinær generalforsamling, lader de sig nogenlunde rekonstruere. Hovedindholdet refereres i det følgende:

Den omtalte og behandlede formålsparagraf udgør vedtægternes § 1. Derpå følger bestemmelser om optagelse. De siger, at enhver mand og kvinde, der driver selvstændigt erhverv og har fast bopæl i Tim stationsby kan optages på en ekstraordinær generalforsamling. Men begår et medlem en vanærende handling, hedder det videre, vil ekskludering straks finde sted. Ønsker man derimod frivilligt at udtræde, skal anmodning herom rettes skriftligt til formanden.

Tim Jernbanestation. Med oprettelsen af den vestjyske længdebane i 1875 kom der for alvor gang i de opståede stationsbyers - deriblandt Tims - udvikling.

Indmeldelsesbidrag og årligt kontingent sættes for hver post til 50 øre, der opkræves af kassereren. For et samlet beløb af én krone blev man medlem af en forening, hvis anliggender lededes af den fem mand store bestyrelse, hvis funktionstid var to år, dog skulle to medlemmer afgå ved lodtrækning efter ét års forløb, således at nyvalg af henholdsvis to og tre medlemmer fandt sted årligt. Ved at anvende denne valgform opnåede man på den ene side, at foreningen aldrig blev ledet af en fuldstændig ny og uerfaren bestyrelse, men på den anden side også, at et bestyrelsesmedlem aldrig blev for gammel i gårde og på den måde på det nærmeste egenhændigt kunne styre foreningen som det passede ham. Valg af revisorer foregik efter nøjagtigt samme principper.

På generalforsamlingen, der er foreningens højeste myndighed, og som afholdes hvert år i januar måned, forelægges regnskabet i revideret stand. Ethvert medlem har mødepligt til generalforsamlingen, og at det menes alvorligt understreges af, at man idømmes en bøde på 25 øre for udeblivelse. Derimod er der ikke mødepligt til den ekstraordinære generalforsamling, der afholdes når bestyrelsen eller mindst ti medlemmer finder det fornødent. Den skal ligesom den ordinære generalforsamling indvarsles skriftligt. Her behandles de spørgsmål, der har givet anledning til den, men den er kun beslutningsdygtig, hvis mindst 2/3 af medlemmerne har givet møde. I modsat fald indvarsles inden 14 dage til en ny generalforsamling, som da er beslutningsdygtig uanset de fremmødtes antal.

Generalforsamlingen træffer bestemmelse angående anvendelse af foreningens pengemidler, hedder det i § 15, medens § 16 slår fast, at disse pengemidler skal arbejde af

sig selv ved anbringelse i sparekasse eller bank, og af den årsag må kassererens kassebeholdning ikke overstige 50 kr.

Vedtægterne omhandler også afholdelse af en årlig bazar med tombola. Bestemmelserne herom træffes på en ekstraordinær generalforsamling mindst tre måneder forud. Alle medlemmer har ret til udstilling ved bazaren, hvor de udstillede genstande af udstillerne sættes til en gangbar pris, hvorfra trækkes 4 pct. der tilfalder foreningens kasse. Et eventuelt overskud tilfalder foreningsskassen, ligesom et eventuelt underskud dækkes af denne. Bazarkomiteen skal tælle mindst tre håndværkere.

Endelig slår vedtægterne fast, at dersom foreningen skulle blive opløst, må dens midler og ejendele aldrig blive genstand for deling blandt medlemmerne, men derimod uddeles blandt trængende i Tim stationsby, hvorimod et underskud skal indfries af medlemmerne. Beslutning om opløsning af foreningen kan tages af en generalforsamling, når mindst 3/4 af foreningens medlemmer stemmer derfor.

Efter nu at være konstitueret og fået skrevne vedtægter gik foreningen til biddet. Der var nok at tage fat på til nytte for befolkningen, men naturligvis er ikke alle gøremål lige betydningsfulde hverken for foreningens eller byens historie og derfor heller ikke af samme interesse, hvorfor det kun er kongssagerne, der tages op i den følgende beskrivelse.

VEJEN. BEVOGTNING. GADELYS

Det første bestyrelsen foretog sig, var at tilsende Ringkjøbing Amtsråd en ansøgning om tilstillelse af en oplagsplads for materialer til som det hedder »Vejen gennem Stationsbyen«. Der har været brug for store mængder vejmaterialer med den stadig sti-

Tim Stationsby set fra øst. En hurtigt voksende by er skudt op og breder sig ud i og omgives af den landlige idyl.

gende trafik, der efter stationens oprettelse er gået både til og fra byen på den i forvejen elendige grusvej vest for banen og de opkørte dobbelte hjulspor øst for.

Men man lod det ikke være ved det. På marts mødet refererer forhandlingsprotokollen nemlig, at man vil lade udarbejde et andragende til Generaldirektoratet for Statsbanedriften om bevogtning af overkørselen i stationsbyen, og for at give ansøgningen virkelig slagkraft besluttes det at lade det interesserede sogneråd være medunderskriver. At forbedre vejen og nu også at forsøge at gøre den sikrere end hidtil var en mærkesag for den forening, der i et par måneder havde repræsenteret borgernes og håndværkernes interesser i Tim. Men hvad med dem, der holdt af at færdes ude efter mørkets frembrud? Jo, også for dem arbejdede foreningen, idet amtets og sognerådets tilladelse søgtes til anbringelse af gadelygter, og da tilladelserne var i hus, indkald-

tes til ekstraordinær generalforsamling, hvor bestyrelsen blev bemyndiget til af foreningens midler at anskaffe syv gadelygter, der skulle tændes første gang den 1. november 1901. Men man vidste godt, at belsningen kostede dyrt, og derfor sørgede bestyrelsen også for at få generalforsamlingens tilladelse til at opkræve eventuelt manglende belsningensmidler som ekstrakontingent, men for at spare på energien og pengene skulle lygterne ikke tændes i måneklart vejr, og de skulle heller ikke brænde hverken året eller natten igennem – efter den første sæson var det således lygtetændingstid fra 15. september til 15. marts fra mørkets frembrud til klokken 23, dog undtaget juletiden, hvor lygterne først skulle slukkes klokken 24.

Lygter anskaffedes hos »Glud og Marstrand«, og til at pudse, tænde og slukke dem fra 1. november 1901 til 15. marts 1902 bevilgedes lygtetænderen det nette honorar af 27 kr. 30 øre.

FOREDRAG. FESTER

Også den kulturelle oplysning arbejdede foreningen i hvert fald det første år for at fremme efter formålsparagraffen. I foråret 1901 afholdes tre og i efteråret to foredragsaftener, og det rent folkelige slog foreningen ind på i november med tre dilettantforestillinger for børn og voksne. Dette folkelige arrangement blev en stor succes, der blev gentaget i 1903. Efter sidste forestilling det år sluttedes der af med bal med fællesspisning. At Tim-boerne virkelig var kommet i feststemning taler forhandlingsprotokollen sit tydelige sprog om, idet fastelavns- og juleballer med spisning og dans for de voksne, og fastelavns- og juletræsfester for børnene blev gentaget år efter år. Kun i krigsårene 1914-18 aflystes festlighederne ud fra den betragtning, at de alvorlige forhold, krigen havde medført, ikke just virkede befordrende for festligt samvær. Den opfattelse deltes ikke af den ny generation, der oplevede anden verdenskrig. Den arrangerede bal i den borgerlige som om ingenting var hændt - første gang som stiftelsesfest den 18. januar 1941, hvor medlemmer med fruer bespistes på foreningens regning.

Derimod ser det trods formålsparagraffens kulturelle del skralt ud med foredragsvirksomheden. Den side af foreningens virke tegnede ellers godt det allerførste år, hvor der arrangeredes i alt fem foredrag, hvad der svarer til nøjagtigt 1/3 af alle arrangementer med foredrag i foreningens første 50-årige historie. Vi skal faktisk helt frem til anden verdenskrig, før foredragsvirksomheden atter får et lille, men desværre kun ubetydeligt opsving.

BAZAR MED TOMBOLAER

I henhold til vedtægterne søgte foreningen i 1901 amtets tilladelse til afholdelse af ba-

zar med tombola i marts 1902. I februar foreligger amtets bevilling, hvorefter C. Hansen, A. Madsen og Kristen Søgaard udpeges til at forhandle planlægning af bazareren med udstillerne. Folkeligt set var arrangementet en stor succes. Og det var det også økonomisk for foreningen, idet det gav et stort overskud til den i forvejen betrængte kasse. Som en årligt tilbagevendende begivenhed i rigtig mange år står herefter bazar med tombola. At et arrangement af den art, hvor folk ganske uhøjtideligt mødtes, morede sig og handlede, og hvor håndværkerne fik lejlighed til at reklamere for egne produkter, gentages uden ophold, er vel det sikreste tegn på, at den faldt i folks smag. Glemmes må det heller ikke, at foreningen så hen til bazar- og tombolatiden, fordi arrangementet traditionelt gav overskud, hvilket i første omgang gavnede foreningens kasse, men på længere sigt var det selvsagt byens borgere, der på den ene eller den anden måde drog fordel af den økonomiske gevinst.

GADELYS

I 1902 forlod man stenolielygten, der hidtil havde været anvendt som gadelygte til fordel for den nyopfundne *Danbrænder*. Der indkøbtes fem danbrændere i 1902, og samtidig hermed bevilgedes lygtetænderen et månedligt tillæg på 3 kr. fra den dag, de nye lygter toges i brug.

At gadebelysningen var kommet for at blive er en uomtvistelig kendsgerning, men da det år efter år stort set var de samme spørgsmål, der skulle behandles angående gadebelysningen - hvem skal ansættes som lygtetænder og til hvilken aflønning? hvornår er det lygtetændingstid? anskaffelse og opstilling af nye lygter - blev det i 1905 på den årlige generalforsamling besluttet at

nedsætte et belysningsudvalg dels til at tage sig af ovennævnte spørgsmål og dels til at føre regnskab over gadebelysningen, hvilket holdtes inden for foreningens regnskab. Man havde derved fået ordnede forhold omkring gadebelysningen, men at ikke alle var tilfredse dermed og at forslaget var en bitter pille at sluge for en del medlemmer fremgår indirekte af forhandlingsprotokollen, der afslutter forhandlingspunktet med følgende ordlyd: »- dette Forslag vedtoges efter nogen Diskussion med 18 Stemmer«. Belysningsudvalget kom da heller aldrig rigtigt i gang. Efter dets oprettelse er det bestandig foreningens skiftende bestyrelser, der afgør de spørgsmål, der var tiltænkt udvalget. I 1908 indstiller bestyrelsen derfor til generalforsamlingen, at belysningsudvalget udgår, så gammel i gårde kan man ikke just påstå, at den særskilte belysningsadministration blev.

BEVOGTVNING

Vi husker, at foreningen og sognerådet i marts 1901 ansøgte om bevogtning af overkørselen i stationsbyen. Godt og vel ét år senere, i april 1902, foreligger svaret på ansøgningen, og det er negativt. Protokollen meddeler kort: »Generaldirektoratet kan ikke for Tiden imødekomme Andraget. Sagen henlægges foreløbig«. Hvor lang tid *foreløbig* er, er et relativt begreb. Foreningen tog imidlertid ikke sagen op igen før i januar 1906, hvor det besluttedes at udfærdige et andragende til telegrafbestyrelsen i Struer. Men inden det afsendtes, skulle det forelægges bestyrelsen i et nyt møde og derefter sættes i cirkulation til underskrift af byens beboere. Forhandlingsprotokollen nævner intet om, hvorvidt en sådan underskriftindsamling fandt sted, men ét er i hvert fald givet: hvis den er blevet realise-

ret, har den umiddelbart ingen virkning haft, hvilket begrundes deri, at det på et bestyrelsesmøde afholdt i juli måned 1906 bestemtes, at formanden snarest skulle affatte en klage over de manglende bevogtningsforhold direkte til trafikministeriet. Man kan derefter søge med lys og lygte i protokollen for om muligt at finde svar på, hvordan sagen førtes videre, men der nævnes intet mere herom. Det må der være en årsag til, og den kan meget vel gå i retning af, at henvendelsen til ministeriet har båret frugt, hvorved overkørselen efter al sandsynlighed er blevet bevogtet i 1906 eller 07 - godt og vel 30 år efter banens anlæggelse, men til gengæld jævnsides bilismens begyndende tiltag.

DYRLÆGEPRAKSIS

I 1906 vedtoges det endnu engang at forsøge at formå en dyrlæge til at nedsætte sig i Tim stationsby. Første gang forsøget blev gjort var i 1903. Efter avertissement henvendte ti dyrlæger sig til foreningen, og bestyrelsen besluttede sig til at sætte sig i forbindelse med en dyrlæge Nielsen i Lemvig - og om fornødent med et par andre. Om Nielsen m.fl. dyrlæger eller foreningen har trukket sig i afgørelsens time vides ikke. Et er: i 1906 var Tim sogn uden dyrlæge. Og det var søgnet også de næstkommende 10 år. Først i 1916 oprettedes på foreningens initiativ dyrlægepraksis i stationsbyen, da Jens Mikael Krogh kom. Han rejste allerede året efter og erstattedes af Niels Hvalbøl-Hansen, der forblev dyrlæge i sognet frem til 1924, da han afløstes af Bruno Heilmann Nøhr, der virkede som dyrlæge i sognet i 37 år indtil 1961.

TEKNISK SKOLE

Ved den første dyrlæges tiltrædelse eksisterede dyrlægeboligen allerede. Den opførtes i 1907 af muremester Niels Poulsen, der i

Tim Stationsby set fra vest. Man må sande, at det ikke var af storbed, at Tim Borger- og Haandværkerforening som noget af det første ansøgte amtsrådet om tilstillelse af en oplagsplads for materialer til vejen gennem stationsbyen. Dyrlægeboligen ses i forgrunden til højre i billedet. Den blev opført af muremester Niels Poulsen i 1907, hvor der straks indrettedes teknisk skole på loftet. Skolen blev dog nedlagt igen i 1911.

samarbejde med Borger- og Haandværkerforeningen indrettede den store og smukke bygnings loft som teknisk skole. Allerede i 1904 ville Poulsen have haft gang i en sådan skole, og derfor ansøgte han foreningen om tilskud hertil. Foreningen så positivt på ansøgningen, og den besluttede på et bestyrelsesmøde afholdt 14. september 1904, at lade fremstille de nødvendige arbejdsredskaber til brug i denne skole. Udgiften her til ville i alt efter løseligt overslag andrage 50 kr. Desuden besluttedes det at yde et kontant beløb på 20 kr. det første skoleår, dog under forudsætning af at skolen kom i gang og at dens lærer blev Niels Poulsen.

I 1907 kom skolen i gang, og Niels Poulsen blev dens lærer, men for at klare dagen

og vejen for den lille skole var det ved siden af de skolepenge, lærlingene selv udredte, helt nødvendigt med små saltvandsindsprøjtninger i form af tilskudspenge og indkøb af møblement fra anden side. Borger- og Haandværkerforeningen så det naturligvis – som det allerede er fremgået – som en kær pligt efter bedste evne at yde tilskud af forskellig art til skolens drift for derved at medvirke til fremme af uddannelsesmulighederne for sognets unge kommende håndværkere. Således bemyndigede generalforsamlingen fra skolens start bestyrelsen til at undersøge skolens forhold og yde bidrag efter bedste skøn. Men glæden over og arbejdet på Teknisk Skole varede kun kort, for i 1911 meddelte protokollen som det sidste

angående skolen, at skolens bestyrelse holdt møde for at drøfte anvendelsen af skolens midler. Denne oplysning taler sit tydelige sprog: Teknisk Skole stod kun 4 år efter dens oprettelse for at skulle nedlægges, fordi Niels Poulsen, på hvem skolens oprettelse og hele eksistens beroede, i 1911 flyttede til Rindum for at blive direktør for den dér oprettede kalksandstensfabrik. Fem år senere, i 1916, blev huset som nævnt dyrlægebolig, og det har det været siden.

KLOAKERING

Som første punkt på generalforsamlingen i 1905 anmodede formanden forsamlingen om at overveje, hvorvidt man skulle lade undersøge nødvendigheden af et kloakanlæg i stationsbyen. Generalforsamlingen besluttede straks, at foreningen skulle stille indtil 20 kr. til rådighed for Sundhedskommissionen, som så på foreningens vegne skulle undersøge sagen og udarbejde såvel en plan som et overslag over, hvad et sådant anlæg ville koste.

I eftersommeren forelå resultatet af Sundhedskommissionens arbejde, men idet foreningen fandt overslaget for mangelfuldt affattet til at forelægge som forhandlingsgrundlag på en generalforsamling, lod man sagen gå til fornyet undersøgelse i en kommission på tre medlemmer, som bestyrelsen nedsatte. På den ordinære generalforsamling i 1906 forelagde kommissionen, hvad den var nået frem til. Ordlyden af hvad den forelagde kendes ikke, men hvor mærkeligt det end lyder faldt forslaget om kloakanlægget ved den skriftlige afstemning blandt grundejerne.

Man ønskede altså at bevare de åbne grøfter, hvori folks spildevand løb på begge sider af »Vejen gennem Stationsbyen« til fordel for et ordentligt kloakanlæg, der ville

have gjort det muligt for beboerne at søge ind i eget hus uden først at gå balancegang på et bræt over den i hvert fald i sommertiden stinkende spildevandsgrøft. Men som bekendt har man et standpunkt indtil man tager et nyt. Dette mundheld var ganske vist ikke formuleret endnu, men alligevel havde det gyldighed, idet grundejerne godt halvandet år senere formulerede en skrivelse, hvori de tilkendegav, at de fortrød, at de ikke alle havde stemt for etablering af et kloakanlæg, men foreningen afviste dem. Forhandlingsprotokollen fortæller følgende: »- Det vedtoges at svare, at Sagen formentlig rettet bør søges fremmet gennem et Udvalg, valgt af de interesserede Grundejere«. Tilsyneladende, men også kun tilsyneladende, ser det ud til, at foreningen ikke ville have mere med den sag at gøre. Og derfor rislede spildevandet de næstkommende år lige så stille videre i grøfterne.

LIGKAPEL

Samme år, 1907, fremlagde fire borgere forslag om køb af en grund ved en af byens udkanter til eventuel opførelse af et ligkapel. Bestyrelsen var straks med på ideen under forbehold af en ekstraordinær generalforsamlings godkendelse af foretagendet. Til at forberede købet nedsattes et udvalg bestående af J. Lauridsen, A. Jensen og C. Hansen. På et bestyrelsesmøde 9. februar 1907, aflagde de beretning. De fortalte at der var modtaget otte tilbud, som vi ikke skal gøre til genstand for nærmere omtale her. Vi forlader derimod let og elegant bestyrelsesmødet for at deltage i den ekstraordinære generalforsamling, hvor forslaget om jordkøb skulle behandles. Her gentog udvalget, at der var indkommet otte tilbud. Ved afstemningen om, hvilket et af de otte arealer man

skulle købe, blev det enstemmigt vedtaget at købe et jordstykke på 13.200 kvadratalen (knap én td. land), beliggende syd for landevejen, som Kristen Mouridsen havde tilbudt foreningen for en pris af 700 kr. Derefter vedtog den ekstraordinære generalforsamling også enstemmigt, at bestyrelsen be- myndigedes til at fremskaffe tegning og overslag til bygning af et ligkapel samt til at fremskaffe plan og overslag til indtegnning, anlæg og beplantning af arealet.

Den 9. marts afholdtes bestyrelsesmøde. Her bestemtes det at lade foreningens håndværkere afgive tilbud på opførelse af et ligkapel med et indvendigt areal på 7×9 alen (ca. 25 m²) og med en murhøjde på 4 alen (ca. 2,5 m) over sokkelen. Den beskudne kapelbygning skulle opføres af 1. klasses røde mursten fra Skærum Mølle og stå færdig - ja, protokollen siger det for et

ligkapel noget ildevarslende på denne måde: »Bygningen skal staa færdig til Brug 1. juli 1907«.

Da der fra gartner Jensen i Vemb allerede forelå plan og overslag på 413 kr. 25 øre over anlæg og beplantning af arealet be- handledes også det på bestyrelsesmødet. Bestyrelsen vedtog at indstille dette tilbud til generalforsamlingens godkendelse.

Det ser ud til, at der kun indkom ét til- bud på opførelse af kapellet. Vi kender alle- rede tilbudsgiveren: murermester og lærer på Teknisk Skole, Niels Poulsen. Hans overslag lød på 887 kr. og også det var afgivet på en sådan måde, at det kunne forelæg- ges for generalforsamlingen, der indkaldtes ekstraordinært den 6. maj 1907. Her appro- beredes både gartner Jensens anlægsover- slag og murermester Poulsens bygnings- ditto. Endvidere besluttedes det at hegne

Tim Kro, der oprettedes af A. Madsen i 1877. I den østlige ende af den store smukke bygning til højre på billedet havde Madsen indrettet købmandsbandel.

ejendommen med hegnstråd, mens der langs vejen sattes et stakit med indkørselsport.

Bygningen kom ikke til at »staa færdig til Brug« til den berammede tid, forhandlingsprotokollen fortæller: »- Søndag den 8. Marts 1908 modtog Bestyrelsen Ligkapellet og Stakittet nord for Anlægget, umiddelbart før havde Gartneren afleveret Plantingen i det ny Anlæg«.

I de kommende år stod den på vedligeholdelse af såvel kapel som anlæg, ligesom der også med udsigt til kapellet indrettedes en legeplads med karrusel. Om man derved har villet illustrere at livet er en glad leg, så længe det leves, vides ikke, derimod kunne det på en smuk måde minde en om, at der kun er en hårsbred mellem livet og døden.

GADELYS

I 1908 oprettedes Tim Elektricitetsværk. Initiativet hertil var ikke taget af Borger- og Haandværkerforeningen, men dog af en række mænd, der alle havde indskrevet deres navne i denne forenings historie: A. Madsen, Niels Poulsen, Kristen Søgaard, Jens Lauridsen. Eksistensen af elektricitetsværket og dermed af det elektriske lys fik straks til følge, at værket overtog gadebelysningen, hvorfor foreningen vedtog at sælge danbrænderne og de stenolielamper, der endnu ikke var udskiftede. Man kunne umiddelbart tro, at foreningen derefter blev sat ud af spillet omkring gadebelysningen, men det er ikke tilfældet. Den overtog derimod i 1910 vedligeholdelsen af lygterne for vinteren for et tilskud fra statsbanerne og sognerådet på i alt 80 kr.

Efterhånden som årene gik blev gadebelysningen atter overtaget af Borger- og Haandværkerforeningen. Men med indførelse af de elektriske lygter, kan der ikke

skrives mere spændende og ny historie om stationsbyens gadebelysning. Dog skal sluttelig om dette væsentlige kapitel af foreningens virke nævnes, at de elektriske gadelamper tændtes for første gang også om morgenen 1914, men vel at mærke *kun* når det var meget mørkt samtidig med, at der var marked i Holstebro, hvortil mange landmænd leverede dyr, og desårsag fandt det behageligt med tændte lamper, når dyrene i de tidlige morgentimer blev drevet eller pr. hestevogn kørt til stationen. I 1927 ydede foreningen også natteravnene den service at lade tre gadelamper brænde natten igennem. Også det var en behagelighed, og af den grund blev snart en lampe mere og endnu en tændt, men hvornår det blev almindeligt med en oplyst by om natten, kan ikke afgøres idet *det* om man så må sige ikke er oplyst.

KLOAK. VEJ

I 1912 indvarslede Borger- og Haandværkerforeningen stationsbyens grundejere til et møde på gæstgivergården med det ene punkt på dagsordenen »at høre Stemningen angaaende anlæggelse af en Kloak«, som det hedder i forhandlingsprotokollen. Der var gået fem år, siden sagen sidst havde været på tapetet, og da havde foreningen som bekendt været af den usikre opfattelse, at sagen formentlig burde søges fremmet gennem et udvalg nedsat af de interesse-rede grundejere. At grundejerne nu var mere interesserede end for fem år siden er klart for enhver, i og med at sagen atter blev taget op og at der straks blev nedsat et kloakudvalg bestående af købmændene A. Madsen og L. Nielsen samt slagter Andersen. Hvilket resultat udvalget opnåede meddeles ikke. Alligevel er ét sikkert: de kloakale forhold blev forbedrede, men kun

Vejafsnittet vest for banen asfalteredes i 1939. Som man ser foregik dette arbejde på en noget anden måde end i vor tid.

utilstrækkeligt og slet ikke tidsvarende. Først i 1929 hører man atter om dem, og da er foreningen ikke i tvivl om på hvis ansvar spildevandet løber: »- Angaaende Kloakforholdene, som vist er temmelig medtagne, skulde Bestyrelsen se at finde en Ordning«. Der sker imidlertid ikke noget før i 1936, ikke fordi beboerne det år på ny havde ytret ønske om forbedrede kloakforhold, men fordi de ønskede »Vejen gennem Stationsbyen« forbedret ved brolægning. Foreningen var da af den opfattelse, at det rigtigste ville være at slå begge fluer med et smæk, men den indså også, at udgifterne til et så stort projekt ville sprænge alle rammer, hvorfor den henvendte sig til sognerådet for at forespørge, om det var villig til at være beboerne behjælpelig med sagens fuldførelse og efter nærmere forhandling at yde et eventuelt tilskud dertil. Den kombinerede kloak- og vejsag løstes for størstedelen i 1939, hvor et for hele sta-

tionsbyen godt fungerende kloakanlæg blev lagt ned, medens den del af vejen, der ligger vest for banen, blev asfalteret samtidig med at fortove anlagdes. Tilbage henlå stadig i ussel stand vejen øst for banen.

I 1950 var dette østlige vejafsnit imidlertid i så dårlig stand, at foreningens formand på generalforsamlingen forelagde bestyrelsen, at en af grundejerne underskrevet ansøgning om regulering af vej og fortov var tilsendt sognerådet, der straks tog sig af sagen. Derpå blev også denne del af den nuværende hovedgade renoveret, hvorpå vejforholdene igennem stationsbyen var særdeles fine.

VANDVÆRK

På den ordinære generalforsamling i januar 1923 stilledes der forslag om, at foreningen skulle oprette et vandværk. Som i flere andre af foreningens projekter oplever man også her, at sagen henlagdes efter den første

drøftelse af den. Men lige så lidt som de øvrige projekter glemtes heller ikke dette, idet det atter blev taget op på generalforsamlingen i 1927. Et vandværksudvalg ned-sattes, og efter seks års arbejde oprettedes Andelselskabet Tim Vandværk i 1933.

Af gøremål, som foreningen efter den op-tagne plads i forhandlingsprotokollen at dømme har anset for mindre sager, men som alligevel har været af stor betydning for stationsbyen, står bl.a. dens tilskyndelse til oprettelse af en Ringkøbing Landbobank - filial i 1919 - samme år blev foreningen i øvrigt optaget i Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk - og en renovations-ordning gældende for hele byen i 1932. End-videre medvirkede den til at påvirke rege-ring og folketing til at skabe bedre togfor-bindelser fra Vestjylland til det øvrige land, ligesom den også rent lokalt foreslog busfor-bindelser til og fra Ringkøbing i nordlig ret-ning, som ikke kun Tim stationsbys indbyg-gere, men befolkningen i det hele taget kunne være interesseret i måtte oprettes.

REDNINGSSTATION

Derimod lykkedes det aldrig at få oprettet en Falck-station i Tim. Foreningen opfor-drede ellers i 1935 redningskorpset til at op-rette en station her. Svarskrivelse forelå prompte, og den udtalte ganske kort, at

korpset p. t. ikke havde planer om oprettelse af nogen station. Korpset lovede dog at have foreningens henvendelse i erindring, hvis det på et senere tidspunkt skulle blive aktu-elt med en station i denne del af landet. Det blev det i 1939, hvor Ringkøbing by ansøgte om at få en station anlagt. Da nyheden herom nåede til Tim samledes bestyrelsen for skriftligt at minde redningskorpset om løftet fra 1935. Men det nyttede intet. Til trods for at foreningen argumenterede for sin sag: »- da Tim ligger bedre end Ringkjø-bing for en Station, og da vi har Brand- og Kranvogn, var det lige saa centralt her i Tim med Ambulancevognen -« fik altså ikke Tim, men købstaden sin redningsstation.

AFSLUTNING

Som man nok har forstået var det en meget aktiv Borger- og Haandværkerforening, der dannede rammen om 50-års-jubilæumsfe-sten på Tim kro torsdag den 18. januar 1951. I anledning af jubilæet var det blevet be-sluttet, at foreningen skulle modtage en fane fra byens damer. Under festen slog for-eningens formand, Chr. Pilgaard, det første søm i for kongen. Det andet søm blev slået i for fædrelandet af foreningens æresmed-lem, Jens Jensen, mens fru Asta Nøhr slog det tredje søm i for foreningen med ordene: »*Leve Tim Borger- og Haandværkerforening.*»

Jon Høgh
Lærer
Tim Kirkevej 37
6980 Tim

Erindringer fra Thorsted 1856-1924

Af Laust Møller

LIDT HISTORISK SAMMENHÆNG

I 1827 blev Muldbjerg Mølle overtaget af Lauritz Westerbøye og hans hustru Birgitte Olivarius (kort omtalt i Hardsyssels Årbog 1986). De fik ialt 6 børn – 4 sønner og 2 døtre. Den ældste datter Barbara Lauritsdatter blev i 1839 gift med møllersvenden Christen Gregersen, der var husmandssøn fra Madum. Parret flyttede først til Staby, hvor de formodentlig drev landbrug. I begyndelsen af 1840'erne flyttede de til Thorsted, hvor de forpagtede ejendommen Øster Ristoft. Senere blev de forpagtere af præstegården, hvor Laust Møller blev født d. 10. 4. 1856. Børneflokken bestod af 9, hvoraf i hvert fald de 4 døde i 7-11 års alderen, to af dem oven i købet i samme måned.

Laust Møller bed egentlig Laurids Møller Kristensen; det var jo skik at opkaldte børnene efter bedste forældrene samt at angive, hvem de var barn af: Christensen. Fra de gamle kirkebøger kan en del af beretningen bekræftes: han blev konfirmeret i Hover kirke 1870 og fik mg i både kundskab og opførelse; 15 år gammel »kom han til Thim som tjener«. At han omtaler sin mor som »en begavet kvinde« skyldes måske, at faderen var mindre velbegavet ud i det boglige, for da han er forlover ved vielsen, er det »med ført pen«. Laust og hans kone Kristiane fik 7 børn. Den ældste Maren døde som nævnt som 15-årig. Hvad Laust Møller derimod ikke omtaler er, at året inden hun døde, mistede parret den yngste, Ane Laura, da hun var 5 måneder gammel.

De øvrige blev voksne. Den ældste, Christen, blev boende i sognet og blev gårdmand. De øvrige flyttede til

nabosognene; Gravers til Ulfborg, hvor han blev snedkervend; Birgitte til Ulfborg kirkeby, hvor hun blev gårdmandskone på Husted; Barbara blev småskolelærer og Hans Olivarius flyttede til Spjald, hvor han var arbejdsmand. Læg mærke til hvordan navnene går igen.

BARN PÅ KRONHEDEN

Jeg vil her opskrive, hvad jeg så nogenlunde kan huske fra min barndom og indtil nu. Jeg husker kun lidt fra mine første barneår indtil mit 8. år. Jeg er født i Thorsted præstegård, Ringkøbing amt, hvor min far Chr. Gregersen var forpagter. Da jeg var 2 år flyttede mine forældre fra præstegården og købte et stykke uopdyrket hede. Mine forældre fik bygget sig et hus; min far købte et par stude og begyndte at pløje heden.

I den del af Thorsted-kronheden var næsten ingen af beboerne så velhavende, at de var »sjæl-kørend«, som de sagde. Det stod i det hele taget småt til i Kronheden den gang. Nogle af beboerne ejede kun nogle får, som omtrent selv kunne bjerge føden ude i heden, men de fleste havde dog en ko, men næsten altid for lidt foder til den. Penge var det småt med i de tider, men folk var meget nøjsomme og altid godt tilfredse.

De lange vinteraftener sad mændene og lavede revlings-limer (koste) og revlingreb.

Når de havde fået en del koste og noget reb lavet, tog de et bundt på ryggen og gik til de vestlige sogne for at sælge det. Undertiden gik de helt til Vesterhavet, hvor de så byttede deres koste og reb bort for havfisk. Det var en drøj tur ca. 3 mil at gå med en tung byrde på ryggen både ud og hjem, og de måtte bruge 2 dage dertil. Men de var glade, når de kom hjem med fisk eller med lidt penge.

FÅREHYRDE

Da jeg var 8 år, måtte jeg til at passe får. Det var får både fra Staby, Madum og Husby sogne. Min far skulle have 12 skilling for søgen til 1 får og 4 skilling for græs til et lam. Der vankede jo en gang imellem en lille skilling til mig også; undertiden 1 mark eller endog 2 mark, enten når fårene kom eller de blev afhentet. Det var strengt arbejde for en 8 års dreng at passe alle disse får for det meste henved 100 stk. Jeg fik en hund med ud i heden, den skulle hjælpe mig med at holde styr på fårene, men det var en hvalp, så vi var omtrent lige kloge begge to. Hunden hed forresten Soldan.

Undertiden satte den efter fårene og spredte dem over hele terrænet, ca. 200 tdr. land. Jeg græd naturligvis, og hunden fik klø, men ingen af delene kunne jo hjælpe til at få fårene samlet igen. Jeg måtte så prøve at få samling på alle mine »undersætter«, men det var svært for en lille dreng på 8 år. Det var naturligvis værst det første år, efterhånden blev jo både jeg og »Soldan« klogere. Vi to var fårehyrder i 4 år. Til sidst blev hunden så klog, at jeg kunne sige til den »Nå, Soldan, kan du så hente fårene«, den samlede så fårene nok så nydeligt i en klynge og kom stolt og glad hen til mig for at få ros for vel udført arbejde.

LÆRER TRØSTRUP

Jeg kom ikke i skole, før jeg var 9 år. Jeg blev undervist hjemme af min mor Barbara Gregersen, som var en begavet kvinde. Jeg mødte så til eksamen i skolen sammen med de andre børn, og det skønnedes, at jeg nok kunne stå mål med de andre børn hvad kundskab angik. Min lærer hed Jens Andersen Trøstrup; senere blev han forresten forstander for Herning Museum. Jeg tror, han var en dygtig lærer, i hvert fald havde han en god vilje til at vejlede børnene i den rigtige retning, men af en eller anden grund var en del af forældrene kommet til se lidt »skævt« til ham, og det bevirkede, at forholdene knapt var så gode, som de skulle være. Hånden sad vist også lidt løs på ham, som man siger. Det var nogle slemme lussinger, han kunne give os, men bagefter fortrød han det bittert. Vi børn holdt af ham trods alt.

Jeg havde gode evner, og kunne lære omtrent alt, hvad det skulle være, desuden var jeg en god sanger, hvad lærer Trøstrup satte megen pris på. I min barndom skulle lektierne jo læres på remse, og jeg var dygtig til at remse op. Hvis en eller anden gik i stå i remsen, sagde læreren undertiden: »Tag du så fat Laust! Så får man da sandelig noget at høre«. »Sandelig« var lærer Trøstrups yndlingsudtryk. Når jeg så flot havde klaret hele remsen, sagde han igen: »Nu kan det være nok, så fik vi da sandelig noget at høre«.

Jeg husker en dag i regnetimen, at jeg havde lagt min griffel på bordet, og trillede den frem og tilbage på bordet med min næse – imedens jeg af og til gav nogle grynt fra mig, lige som en gris. Selvfølgelig var jeg den første der lo af mine dumme narrestreger. Læreren kom hurtigt ned til mig, men uden at jeg havde opdaget ham. Han lagde sin hånd om mit bagehoved og trykkede mit

Laust og Christiane foran »Løjt«, som tydeligvis er ved at blive udvidet. Ca. 1912. Kortet er adresseret til datteren Birgitte Møller, der blev gift med Kristian Smedegaard.

ansigt ned mod bordet, så blodet sprøjtede ud af min næse. Hvor det gjorde ondt, og hvor jeg den dag græd, hvad forresten var sjældent. Mens jeg stod og vaskede blodet af, husker jeg, at trodsen kom op i mig, og jeg tænkte som så: »Det skal han få betalt ved lejlighed«. Men da jeg blev voksen, kom jeg heldigvis på andre tanker; jeg indså, at havde jeg fået klø, havde jeg ærlig fortjent dem. Jeg forstod nu, at min lærer tit havde sået en god sæd i mit hjerte, og nogle af frøene har da også spiret og båret frugt, og den dag i dag er jeg ham meget taknemmelig.

Da jeg var 12 år, kom jeg ud at tjene om sommeren og gik så i en anden skole. Om vinteren var jeg derimod hjemme og gik så stadig i skole til lærer Trøstrup.

Jeg kunne ikke dy mig for at lave hallohj i skolen. En dag havde jeg på min taske tegnet en gammel kone, som stod ved en stampekærne, og hældte fløde i kærnen. Jeg morede mig selv højlydt over den – som jeg

syntes – meget vellykkede tegning. Læreren skulle så atter til at undersøge, hvad jeg nu havde fundet på. Da han havde set tegningen, stod han stille lidt, og så på mig, og sagde så i en formanende tone: »Laust, Laust tror du da virkelig du kan komme igennem verden alene med spilopper og kunstner. Nu du skal gå til præst, skulle du dog være for klog en dreng til altid at lave løjer i stedet for at passe dit arbejde. Du er en begavet dreng, og der er meget godt i dig, men lad dog nu det gode få overhånd. Thi fortsætter du med kun at lave spilopper vil det gå dig ilde i denne verden!« Jeg glemmer aldrig min lærers ord og jeg lovede mig selv og min lærer, at det skulle blive bedre, og det blev det også, selv om jeg havde besvær med at holde min kådhed i ave.

TJENESTEDRENG

Som 12 års dreng kom jeg ud at tjene om sommeren. Jeg græd meget da jeg skulle

sige farvel til min mor og de mindre søskende. Min far fulgte mig i min plads. Mit rejsegods var lidt men humøret endnu mindre. Mens vi gik henad vejen, sagde far til mig, at frem for alt skulle jeg sige sandheden til husbond og madmor og til hver især, så ville det ikke gå mig ilde. »Men du må passe på, at du ikke løber af tjenesten i utide, thi du er sikker på at blive sendt af sted igen«.

Jeg havde det rigtig godt i min plads, det var flinke folk og alt gik så fornøjeligt til syntes jeg. I begyndelsen havde jeg heller ikke så meget at bestille, jeg skulle bare se efter at fårene ikke gik i rugen, og det var til at overkomme. Men en søndag blev fårene borte for mig, og det var mig umuligt at finde dem, men jeg trøstede mig med, at de kom vel hjem til aften, hvad de imidlertid ikke gjorde. Ud på aftenen kom manden hjem, og spurgte mig, om det var ham eller mig der skulle passe fårene. Ja, det var jo da mig, svarede jeg med bange anelser. Ja, så må du se at passe dem bedre for fremtiden, ellers skal jeg slå dig sønder og sammen og bagefter sende dig hjem, thi så har jeg ingen brug for dig. Selvfølgelig græd jeg over de hårde ord og lovede mig selv at passe mit arbejde bedre i fremtiden. Det ville være frygteligt at blive jaget af tjenesten.

Ud på sommeren gik det galt for mig igen. Jeg var falden i søvn ude i marken, og kreaturerne jeg skulle passe, var gået i kornet. Hvor var jeg dog ulykkelig. Jeg huskede, hvad min husbond havde lovet mig, da fårene var blevet borte, og dette her var jo meget værre. Hvad om jeg nu blev jaget fra min plads. Hvor ville det gøre mine forældre ondt, at deres dreng ikke anderledes passede, hvad han var sat til. Jeg kunne intet spise om aftenen. Manden så lidt på mig, og spurgte om jeg var syg. Nej, det var jeg da ikke. Da manden rejste sig fra bordet, gik

jeg også ud, og fandt ham lidt efter ovre i kostalden. Grædende fortalte jeg ham, at jeg var faldet i søvn på min post, og at alle kreaturerne havde været i kornet. Han så lidt på mig, men så sagde han stille: »Ja, det var jo slemt min dreng, men gå du nu i seng, så ser vi på kornet i morgen«.

Jeg gik så i seng, men jeg lå i flere timer uden at kunne sove. Da jeg endelig faldt i søvn drømte jeg, at min husbond slog mig så forfærdelig. Da jeg vågnede op af denne slemme søvn, bad jeg Gud så inderligt om, at den uhyggelige drøm ikke måtte bliver til virkelighed. Jeg vågnede med en frygtelig hovedpine.

Først langt hen på eftermiddagen gik manden ud for at se på skaden. Han gik rundt om hver plet korn, og da han kom til den plet, kørerne havde ødelagt, stod han stille i lang tid, ligesom han grundede over et eller andet – så kaldte han: »Laust, kom her hen!«. Jeg gik derhen helt sikker på at få en dragt prygl – jeg syntes også jeg havde fortjent den, men bange var jeg, og det gik meget langsomt med at nå hen til min husbond. Endelig kom jeg da hen til ham – og så gav han mig 2 rigsbank-mark. Jeg stod og græd lidt, thi jeg troede, han ville drive løjer med mig. Men så sagde han: »Jo, du skal have pengene, men du må ikke tro, du skal have dem, fordi kørerne har ødelagt mit korn, men fordi du er ærlig og bekendte den forseelse. Jeg ved, du ellers altid passer dit arbejde godt – og at du faldt i søvn, var jo ikke med vilje«. Hvor blev jeg glad, og I kan tro, det var sidste gang, jeg sov ude i marken, når jeg skulle passe kørerne.

Jeg var i samme plads fire somre, og det var en god tid for mig. Den første vinter efter min konfirmation lærte jeg at spille violin. Jeg kom desværre for let over den læretid, idet jeg kun fik undervisning den ene

vinter - og selv øvede mig videre. Jeg tror, jeg kunne være blevet en dygtig musiker, hvis jeg var blevet ved at gå frem med undervisningen, men det var der slet ikke råd til.

EGET HJEM PÅ KRONHEDEN

Efter konfirmationen tjente jeg forskellige steder i Vestjylland som røgter og som forkarl, og en lille tid var jeg bestyrer på en gård. 1. november 1876 kom jeg til at tjene en mand som boede på gården »Rødsten« i Kronheden. Han hed Chr. Vestergaard og var en agtværdig mand i alle måder. Der blev jeg kendt med den kvinde, som senere blev min gode hustru og trofaste hjælper i alle ting. Vi begyndte meget småt; lejede en stue og et lille køkken. Vi havde heller ikke brug for ret stor lejlighed, da vore møbler kun bestod af et sengested - umalet, en dragkiste, en lænestol med halmsæde, en skammel, et bord og et skab. Stuens gulv var stampet lergulv, men min kone forstod at få det hyggeligt, selv om der var aldrig så småt. Jeg syntes, vor lille stue var så hyggelig, når den var godt fejlet, og det skinnende hvide sand var strøet jævnt og pænt på gulvet. I denne lille lejlighed blev vor første pige født, hun døde da hun var 16 år gammel. Vi fik også en lille dreng mens vi var der.

Jeg gik i dagleje, men kunne den gang kun få 1 kr. for en lang sommerdag og 50 øre for en vinterdag. Det var ikke meget til føde, klæder og husleje. Jeg lejede senere et lille gammelt hus for 25 kr om året. Der var et stort stykke hede til huset. Vi måtte plukke al den lyng vi ville, og kunne også sælge den. Vi fik også købt en ko, som vi til nød havde græs til og en 3-4 får havde vi da også. Vi kunne avle kartofler nok til vort forbrug, og det var allerede et stort fremskridt. Ulden fra fårene kartede og spandt vi

Christiane og Laust Møller sammen med skomager Hede-gaard og kone foran »Trekroner».

selv, og min kone kartede og spandt også for fremmede. Hun fik 35 øre for at karte og spinde et pund uld (rendegarn) og 25 øre for pundet af islæt og strikkegarn. Jeg kartede sommetider lidt om aftenen, men det blev ikke til så meget med min hjælp. Min kone har ofte siddet og trådt rokken med den ene fod og vuggens gænger med den anden.

Vi kom til at avle lidt rug og kartofler, og lidt foder blev der da også til ko og får. Om sommeren måtte jeg købe noget hø til vinterfoder, men desværre var det af en ringe kvalitet, så det var vel ikke mere, end dyrene lige kunne holde livet ved det. Lidt mælk fik vi også fra vor ko, og af rugen skulle vi jo have brød. Kornet blev rensset meget omhyggeligt for, at ikke en eneste kerne skulle spildes. Vi fik den malet til mel, og min kone bagte rugbrød, men der var bare tre traver ialt, så det fik jo desværre alt for hurtigt ende.

En dag sagde min kone til mig, at jeg kunne prøve at gå til de vestlige sogne (Staby - Husby og Nissum) og prøve at sælge noget lyng, hun skulle nok få noget

plukket. Jeg mente ikke hun kunne magte det, og desuden havde vi nu 3 små børn, som jo også skulle passes. Men min kone sagde, vi var nødt til at prøve. Jeg fulgte hendes råd, og gik til Madum og Vedersø hvor jeg også fik solgt noget plukkelyng, som skulle leveres i tiden mellem 1. april og 1. juli. Jeg skulle have 50 øre for 1 trave og båndene til lyng, skulle de selv levere og afhente lyngen på pladsen.

Så kom foråret, og nu skulle vi så til at plukke lyng, det vil sige min kone skulle, thi jeg havde noget andet arbejde at passe. Hun satte resolut et kar op på trillebøren, og deri kørte hun så børnene ud i heden. Det mindste barn blev så siddende i karret, da de kom ud i heden, og de to andre måtte stå ved siden af og lege med det, mens deres mor arbejdede. Min flittige, gode hustru tjente i nogle uger 12 kr. – mens jeg havde en ugeløn på 6 kr. Det var en god hjælp til føde og klæder. Efter 1. juli fik den fortjeneste ende, da folk nu måtte passe avlingen, og ikke havde tid til at køre så langt efter lyng. Min kone kunne i sandhed også trænge til at hvile sig lidt ovenpå det strenge arbejde.

Efter et par års forløb tog jeg plads hos en gårdmand den halve tid, men fik det ordnet sådan, at hvis jeg kunne få noget vellønnet akkordarbejde, måtte jeg tage det. Så på den måde havde jeg altid arbejde, og kunne tjene flere penge. Jeg havde en lang vej at gå, og arbejdet var strængt, så leg var det jo ikke. Om sommeren måtte jeg op kl. 4, og sjældent kom jeg hjem for kl. var 10-11 om aftenen. For den lange arbejdsdag, ca. 16 timer, fik jeg 1 kr. i dagløn. Jeg kan heller ikke forstå, hvordan jeg kunne holde ud til at slide sådan, især da mine kræfter altid har været små – men det gik; og forresten havde jeg tjeneste hos den mand i 22 år, så det var ingen hel kort tjeneste.

DER BYGGES HUS

Vi havde tit talt om, at det var rart at have eget hus; men vi havde ingen penge, så hvordan skulle vi bære os ad med det. Jeg fik alligevel købt en hedelod på 30 tdr. land. Nu var det om at få heden opdyrket og få bygget et hus. Ak ja, jeg havde nok ikke helt beregnet, hvor svært det ville blive. Sognerådet sagde til os, at vi måtte bo frit i huset, da de syntes, det var umuligt for os at tænke på det andet. Men jeg sagde »nej tak« til sognerådets tilbud, jeg vidste jo nok, det betød tab af mine borgerlige rettigheder, og dem ville jeg dog helst beholde.

Så gik en tid igen, og det blev vinter. Jeg havde fået en udmærket akkord på grusharvning og glædede mig til, at kunne betale noget tømmer og andet materiale til vort hus, som vi ville have bygget, om det var muligt. Jeg tjente mange penge ved mit arbejde, men blev så syg af giftfeber, og lå i sengen i 3 måneder. Der var ikke noget, der hed sygekasse hjælp den gang for os, så nu blev der ingen penge til overs. Det var et slemt bagslag, men jeg blev da rask igen. Jeg var mange gange ved at tabe modet, og syntes det var umuligt for os, at komme videre end vi var.

En dag kom jeg til at tale med Chr. Vestergaard på »Rødsten« (den mand vi begge tjente før vi blev gift (19.2.1879)). Jeg spurgte ham til råds, om hvad vi skulle gøre, og var temmelig modfalden den dag. Chr. Vestergaard sagde til mig: »Det kan skam ikke hjælpe du taber modet. Sæt et bestemt mål og tragt efter det, så skal du se, det går nok. Jeg skal nok hjælpe jer en del. Jeg skal nok gøre kørearbejdet og også hjælpe lidt med penge. Du skal få at se, det går nok; men frem for alt – tab ikke modet!« Det var gode ord og løfter, som blev holdt. Det gav mig mod.

Næste vinter fik jeg købt noget tømmer og nogle mursten, og fik det kørt på plads. Om foråret købte jeg ved en strandauktion en del planker og fjæl, som jeg fik for små penge. Ler og kalk fik jeg også på plads, men det kneb forfærdeligt at få det betalt. Vi måtte spare, hvor spares kunne, og min kone var en mester til at få maden til at smage godt, selv om det var tarvelige retter. I den tid byggeriet stod på, måtte hun bære maden ned til håndværkerne. Det var meget besværligt og anstrengende, især da hun ofte måtte have det mindste barn med – og barnevogn var der ikke råd til, så den lille måtte sidde på mors arm. Det er nok den strengeste sommer, både min kone og jeg har haft.

Vi fik endog bræddegulv i soveværelset; derimod måtte vi nøjes med lergulv i de andre rum de første års tid. Huset var lille og tarveligt, kun 13x10 alen, men vi var glade for det alligevel. Vi arbejdede hårdt begge to for at skaffe penge til renter og føde, og klæder skulle jo også til. Vi levede meget tarveligt, mest af brød og kartofler, men vi er da aldrig gået sulten i seng. Da det var den sorte lynghede vi havde købt, var der lange udsigter til, at vi kunne komme til at avle korn i vor egen mark.

En dag henvendte jeg mig til min gode hjælpsomme nabo, min tidligere husbond, og spurgte ham, om han ikke kunne lade mig få et lille stykke jord til kartofler det første år. Han var straks rede til at hjælpe og svarede: »Jo, langs med dit hedeskel er nogle agre, dem må du arbejde i så meget du vil, så længe du selv kan komme til at avle noget. Du må også få mergel gratis hos mig, hvis du selv kan få det arbejdet op, og heste og vogn at køre med, kan du også få.

I DAGLEJE

Jeg havde fast plads 3 dage om ugen hos en gårdmand; men de andre 3 dage måtte jeg også have arbejde for at få udkommet til os alle, den lille magre hedelod kunne ikke give meget. En vinter kom vi daglejere i tanker om, at vi ville have 75 øre om dagen for tærskearbejde og 1,50 kr. om sommeren. De fleste syntes det var alt for stor dagløn, men min nabo sagde: »Det er ikke for meget, dagene er lange«. Det endte dog også med vi fik de 75 øre og 1,50 kr.

Jeg ville gerne have akkordarbejde, selv om det var strængt. En vinter fik jeg akkord på at grave 20.000 plantehuller i Damgaard og Ebbensgaard plantager i Ulfborg sogn. Jeg skulle have 4 kr. for hver 1000 huller. Jeg tjente 2 kr. om dagen derved, men ganske vist måtte jeg hjemmefra, længe før det blev lyst og arbejde, til det var mørk aften. Jeg var tit så træt, at jeg knap kunne slæbe mig hjem, men når jeg så fik hvilet mig lidt, og fik mad, hjalp det jo igen.

Tit bad børnene mig om at spille om aftenen, og selv om jeg var meget træt endte det tit med at børnene sad omkring mig og sang til mit violinspil; det var gode stunder og det løftede sindet op over dagliglivets hårde slid og trædemølle.

En vinter begyndte det at fryse midt i november, og blev ved det meste af vinteren. Det var strengt. Det varede ikke længe før jeg blev arbejdsløs. Jeg gik ud til gårdmændene og spurgte om arbejde, men ingen havde brug for mig. Efter som vejret var, kunne de nok selv besørge det arbejde der skulle gøres. Til sidst satte jeg daglønnen ned til 25 øre om dagen og så kosten – så var der nok der kunne bruge mit arbejde. Jeg har også altid sat en ære i at gøre mit arbejde samvittighedsfuldt og godt, enten daglønnen var stor eller lille. Nå, vinteren

Christiane og Laust Møller fotograferet først i dette århundrede.

fik da ende, og foråret kom med sen travlhed, og der blev mere end nok med arbejde. Den mand jeg havde arbejdet for om vinteren, skulle have noget mergel arbejdet op, og skønt mange søgte om arbejde hos ham, sagde han: »Ja, hvis min tærskemand vil have det, skal han først have arbejde, han ville arbejde for mig i vinter for en lille dagløn, hellere som intet arbejde have. I andre ville jo hellere sove, men jeg tror nu Laust Møller klarede sig bedst med arbejdet, selv for denne lille dagløn«. Jeg fik arbejdet og tjente godt på det.

Senere kom jeg til, hvert forår i mange år, at kaste tørv i de store moser som er derude i Thorsted og Nørre Ommø sogne. Det var et vellønnet arbejde, som jeg tjente ret godt ved. Min kone hjalp med at få tørvene sat i stak; men desværre var hun ikke så stærk som før, og kunne ikke holde ud at arbejde så strengt mere. Nu kom de største børn også ud at tjene om sommeren, og det begyndte at bedres lidt for os i økonomisk henseende. Jeg fik også arbejde i Straasø statsplantage, og om foråret tog jeg de største børn med derover; det gav gode penge.

Vi havde nu 2 køer og nogle får og som regel et par svin, så vi behøvede ikke at arbejde så hårdt som før; men vi havde i sandhed også fået vores part begge to. En mand har engang sagt til mig, at jeg gik alt for meget op i mit arbejde. Måske har han ret, men jeg har altid tænkt, at jeg ville udføre så meget arbejde, at jeg var sikker på, det kunne slå til for daglønnen, og desuden har jeg erfaret, at arbejde er godt når man har økonomiske sorger – og for resten også for andre sorger. Når arbejde og bøn går hånd i hånd er det sjældent, det går helt galt.

TIL ULFBORG

Senere flyttede vi til en anden ejendom, men efter nogle år flyttede vi tilbage igen til det hjem, vi så møjsommeligt havde fået bygget op. Det gik helt godt for os i nogle år, men så brændte vort hjem! Det var den 14. september – jeg havde været i Ringkøbing, og da jeg så kom tilbage til Ulfborg St., var der bud at hjemmet var brændt. Alt brændte for os, så det var svært at skulle begynde forfra igen, og desværre havde vi alt for lavt assureret. Vi fik huset bygget op igen, men det gik ikke så godt for os, og tre år efter solgte vi og flyttede til Ulfborg Kirkeby, hvor vi købte et hus i nærheden af, hvor vor ældste datter boede. Det var med blandede følelser, vi rejste fra Thorsted, hvor vi begge var født og havde opholdt os omtrent al vor tid.

Men det er gået os godt, alle har været gode imod os her i Ulfborg, og vi må takke Gud, at han så nådigt har bevaret os og ført os over de mange besværligheder, som så tit har mødt os, og Gud give at den tid vi har tilbage her på jorden, ikke skal blive alt for besværlig for os. Ja, her ender så min beretning om vor færden her på jorden indtil denne dag.

Rønland - før Cheminova

Af Anders V. Langer

I 1971 blev al jordejendom på halvøen - eller øen - Rønland i Harboøre sogns nordlige del samlet under matrikelnummer 1 med kemikaliefabrikken Cheminova som enejer, og samtidig gik alle de statseksproprierede arealer på Knopper og Langer vest for beskyttelsesdiget ind under matr. nr. 54. Denne forenkling besegler en endelig afslutning af menneskelig bosættelse disse steder gennem flere hundrede år.

Om »Nørlanger - en by, der forsvandt i havet« er fortalt i årbogen for 1991.⁽¹⁾ Her bringes glimt fra det gamle Rønland, hvor det ikke så meget var et grådigt hav, der truede, men en moderne industrivirksomhed, der overtog - glimt fra forskellige tidsperioder, som en mere eller mindre sparsom besyning har gjort det muligt.

TILBLIVELSE OG NATUR

Rønland angives at være opstået som en ø i Limfjorden for kun ca. 500 år siden, dannet af indstrømmet sand fra Vesterhavet gennem brud i Limfjordstangen.⁽²⁾ Sandflugt skabte i påfølgende perioder øens klitarealer, mest fremtrædende i en halvmåneform mod nordvest - højeste punkt dog kun 19 fod - og endvidere som et knudret terræn andre steder.

Med Knopper-engenes opdukken og til-

groning vest for må sandflugten være standset, så øens klitarealer groede til og blev bevaret så nogenlunde i den form, de på det tidspunkt havde. Rønland kan tænkeligt have været det mest stabile af Harboøre sogn med hensyn til landskabsændringer. Selv om øen også fik sin part af oversvømmelser under stormfloder, så var det ikke forbundet med havrendinger som ved Nørlanger, hvor agerjord gang på gang blev dækket til af sand og sten med efterfølgende sandflugt, og hvor huse og gårde jævnlige måtte flyttes. Rønlands ældste bebyggelse, to gårde og et mindre sted, lå i en ret tæt enhed på øens sydøsthjørne, formentlig der, hvor den første beboer byggede.

Uden for klitarealerne og på jævne steder indimellem, især et samlet område midt på øen, blev der mulighed for opdyrkning af agerjord. Ellungs kort fra 1790 (fig. 1) viser i grove træk, hvor den dyrkede jord fandtes, og det har formodentlig været omtrent de samme arealer, der beskrives i opmålingsprotokollen fra 1683. Kun et enkelt navn herfra (Riisagre) går igen ved udskiftningen 1800. Da kaldes agerjorden uden for klitarealet - eller »bjergene« - for Øster-, Sønder- og Vesteruede. Herimellem, mod nordvest, lå »Knoberne«, hvilket navn kan

Fig. 1. Udsnit af 1. Ellungs forarbejde til Videnskabernes Selskabs kort over Harbøre sogns nordlige del fra 1790. Rønland kaldes Harbøre Røn og viser dens fire beboelser samt en vindmølle i en samlet gruppe mod syd-øst. Kortet angiver tydeligt, hvad der var henholdsvis klit-, ager- eller engarealer. Disse forhold var ikke stort anderledes i 1882 (fig. 13).

være gået videre til de store engstrækninger vestfor.⁽³⁾ Uden for det dyrkede område fandtes engarealer, og det var på skellet herimellem, der i 1878 blev lagt et dige omkring øen for at sikre den dyrkede jord mod oversvømmelser fra Limfjorden.⁽⁴⁾ (se fig. 13).

Stormfloder fra Vesterhavet, både før og efter tangens gennembrud i 1825, kunne sætte store vandmasser ind i fjorden, der med påfølgende østenvind væltede sig »skrækkelig ind over landet«, som det hed i 1783, hvor heller ikke Rønland slap.

Værst gik det nok i 1839. Herredsfogden i Lemvig beretter da fra Rønland om en »yderst fattig husmand, der har lidt meget og savner føden«. Han nævner desværre ikke, hvem af to mulige det har været. Den ene var Niels Chr. Klit, hvis far kom til Rønland i 1790 og bosatte sig tæt op ad de øvrige steder. Den anden var naboen Jens Larsen Linde, en søn fra Rønlandsgård, der havde overtaget

stedet i 1812. Udskiftningsforretningen 1800 nævner en rende mellem de to husmænds udskiftede steder. Sandsynligvis er det den samme rendes udløb i fjorden, der et andet sted betegnes som »Sønderrenden«, og det kunne vel være herigennem, vandet er sat ind i januar 1839 og har forvoldt ødelæggelser, så Rønlands fire beboere i den følgende sommer flyttede ind på mere sikre steder.

Herredsfogden pålagde Jens Gaj mod erstatning indtil videre at sørge for den skadelidte husmand.

Jens Gaj ejede Rønlandsgård, den største af gårdene, som han flyttede ca. 1100 alen mod nord. Christian Frederik Jensen flyttede sin gård omtrent 900 alen mod vest-nordvest. Jens Larsen Linde flyttede sit sted godt 1000 alen mod nordvest, og Niels Chr. Klit byggede ca. 100 alen mod nord derfra (fig 2).

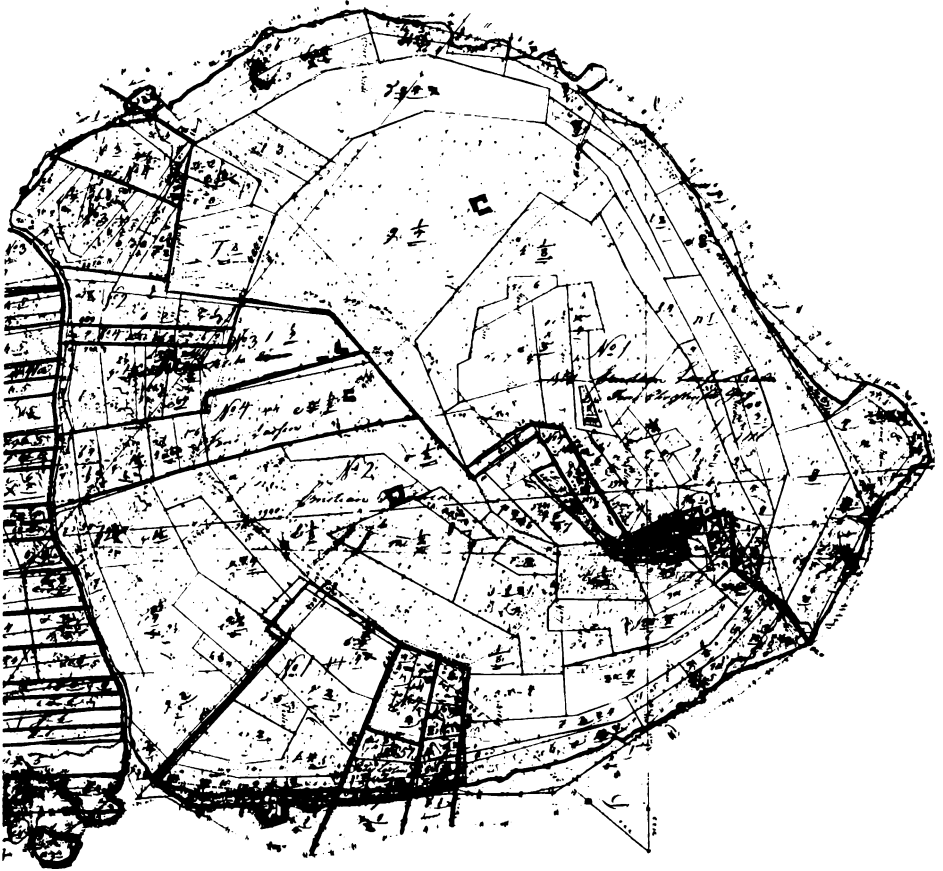

Fig. 2. Udskefnings- og matrikelkortet 1798-1841 indeholder et væld af oplysninger, først og fremmest resultatet efter udskiftningen 1800 med gårdens placering før og efter 1839. Forinden øens nordøstlige halvdel fik Rønlandsgård som enbøer af de øvrige af en eller anden grund et lod mod sydvest. Marknavne findes anført, og en vej fra byen over Rønlandsgårds arealer til Jællers lergrave på nordkysten er optrukket. Hver streg på målestokken øverst angiver 100 alen. (Lokalarkivet Thybørn-Harboøre Kommune).

RØNLANDSGÅRD

Den ældste bebyggelse på Rønland indtil 1839 har ligget nordøst for Mads Tofts senere sted (fig. 13). Intet vides om placering af anden bebyggelse på øen før 1839, og

tænkeligt er det her, den første nybygger slog sig ned.

De ældste oplysninger - fra 1500-tallet - tyder på, at denne bebyggelse oprindeligt har været én gård, der siden deles, så halv-

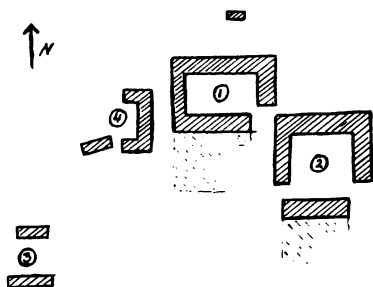

Fig. 3. Bebyggelsen på Rønland ifølge udskiftnings- og matrikelkort 1798-1841. Tilflytteren fra 1790 (nr. 3) vender stuehuset mod nord; de øvrige har stuehus i syd. Nr. 1 og 2 har vistnok en kælgård (have) syd for stuehuset. For alle fire ejendomme findes en beskrivelse til optagelse i brandforsikring fra 1800. Billedet her bliver mere nuanceret og rummer visse uoverensstemmelser med kortets angivelser. For Rønlandsgårds vedkommende (nr. 1) foretages ny vurdering i 1806, hvor nord- og vestfløjen nok er blevet fuldstændig ombygget. Smedjen med maltkølle, nord for ladefløjen (i nord) er forbedret, men er ellers uændret. Stuehuset er med samme indretning som før og angives at have en »forsvarlig skorsten».

delen af markjorden ifølge jordebogen 1596 ses at høre til gården, mens den anden halvdel dyrkes af de to bolssteder med henholdsvis 1/3 og 1/6.

De få og spredte oplysninger fra ældre tid gør det muligt at opstille en vis rækkefølge af stedernes beboere fra 1596 og fremefter og i adskillige tilfælde deres sandsynlige slægtssammenhæng. Mest indviklet forekommer beboerrækken på det mindste af stederne. Således nævnes beboeren her flere gange sammen med andre som fæster af jord i sognets sydlige del.

I 1722 optræder manden på Rønlandsgård som vidne i sagen mod herremanden Peder Nielsen Mollerup fra Vestervig.⁽⁵⁾ Søren Larsen hedder han og er tydeligt den mest fremtrædende af øens folk. Det er ham, der fører ordet; de øvrige tilslutter sig

det, han siger. Søren Larsen er godt kendt med forholdene på Thyborøn og skildrer dem indgående. Han har nemlig selv »pløjet og sået til Tyboe Røn», nok fordi de ikke selv havde heste der. Desværre fik han ikke anledning til at beskrive de tilsvarende forhold omkring sæd og høst på Rønland.

Det ligger nær at sammenligne Harbo-Røn med den på mange måder parallelle Thybo-Røn nordfor i nabosognet Agger. Meget tyder på, at forholdene på Thyborøn har været mere ustabile og omskiftelige, end de var på Rønland, og at Søren Larsen og hans naboer sad tryggere i det end folkene på Thyborøn.

Fra »Harboøre biografier« ved vi, at Søren Larsen blev gift i 1718. Hans død ses ikke i kirkebogen, men den må være sket før 1742. Da gifter hans enke, Zidse Sørensdatter (1693-1773), sig med Christen Clemensen (1703-71) fra Ferring. Han betegnes som »en ordentlig og retskaffen mand«, der levede i gode omstændigheder og afstod gården nogle år før sin død i 1771 til stedsønnen Lars Sørensen Røn (ca. 1726-99); »men den gamle rådede dog, og alting blev udrettet efter hans vilje«.⁽⁶⁾

Det kunne tyde på velstand, når Lars Røn o. 1775 bygger sig en vindmølle ved gården, og at han på samme tid mageskifter sit stolestade i Harboøre kirke med Jens Nielsen Paakjær i Vejlbj og får sin plads i øverste stol ved siden af manden fra Sandholm.⁽⁷⁾ Lars Røn holdt bryllup i 1768 med delefogden Jens Christensen Gajs datter fra Sdr. Vrist, og de to gårde skulle også senere få adskilligt med hinanden at gøre.

Rønland har ikke ligget hen som en udørk, isoleret fra verden udenom, og familieforbindinger til gårde syd for Harboøre - oppe i »æ herreder« - må have skabt kontakt til andre sogne. Lars Røns søster blev

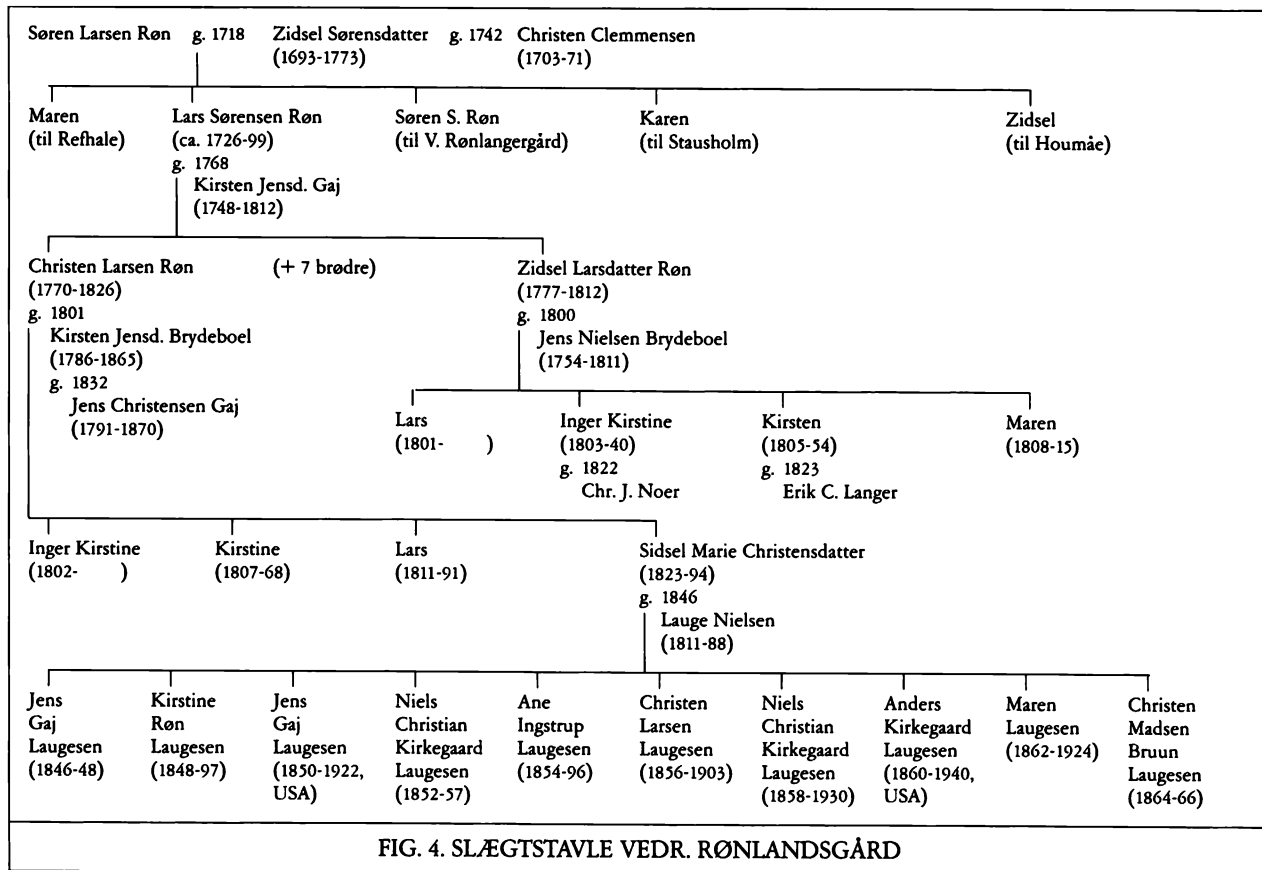

FIG. 4. SLÆGTSTAVLE VEDR. RØNLANDSGÅRD

kone på gården Refshale i Hove, og siden blev den gård overtaget af hans søn. Navnet Refshale optræder jævnlige i fadderfortegnelser ved dåb på Rønlandsgård.

En anden indgribende udensogets forbindelse er til Vester Mølle i Ramme. Ejeren Jens Nielsen Brydeboel bliver i 1800, kort efter Lars Røns død, gift med hans datter Zidsel (1777-1812), der nu bliver stedmoder for tre piger. Den ældste af dem blev året efter sin stedmoders svigerinde. Knap 15 år gammel blev Kirsten Jensdatter Brydeboel (1786-1865) gift med Zidsels ældste bror Christen Larsen Røn (1770-1825) og kone i Rønlandsgård. En anden af Zidsels steddøtre, Christiane, blev i 1829 gift med Niels Chr. Klit (matr. nr. 3), men døde halvandet år efter.

I ægteskabet med Jens Nielsen Brydeboel på Vester Mølle i Ramme blev Zidsel mor til fire børn, en dreng og tre piger (fig. 4). 1811 dør hendes mand ved en ulykkelig fejltagelse. Han ville tage et pulver mod en ubetydelig forkølelse. Det viste sig at være rottekrudt, *»der ubeldigvis lå ved siden afsamme«*, meddeler Ramme kirkebog. *»Denne højt beklagelige omstændighed endte efter 36 timers smerte hans dådfulde liv«*. Inden året er omme, er Zidsel gift igen, nu med degnens søn fra Lømborg, seminarist og faderens medhjælper Peter Christian Dahlgaard (1787-1868).

Det er i Englands-krigens tid, og juleaften det år, godt en måned efter brylluppet, strander de to engelske linjeskibe »St. George« og »Defence« ved Torsminde, ikke langt fra Vester Mølle, og over 1400 søfolk druknede.

Ti måneder efter brylluppet dør Zidsel i barselseng. Den nyfødte bliver døbt på sin mors begravelsesdag - ved hendes kiste, vel - og får navnet Jens Brydeboel.

Op så går igen en skifteforretning i gang

med registrering af ind- og udbo i Vester Mølle. Dette andet skifte i løbet af så kort tid var mere end Vester Mølle kunne svare til, og gård og ejendom blev solgt ved auktion. Den var først bestemt til en dag i januar 1813, men just da indløber forordningen om den nok så bekendte statsbankerot. Auktionen blev udsat og holdt midt i marts.

De omskiftelige forhold på Vester Mølle i Ramme satte deres tydelige præg på Rønland.

Zidsels fire børn med Jens Nielsen Brydeboel fik vistnok herefter ophold hos deres værger, dels i Nørlem og dels på Rønland hos deres halvsøster og morbror. En af dem, Inger Kirstine, bliver 1822 gift med Christen Jepsen Noer, og en anden, Kirsten, bliver året efter gift med min tipoldefar Erik Langer fra Ø. Rønlangergård. Begge bryllupper har sandsynligvis stået på Rønland i Rønlandsgård omkring den tid, da de to pigers halvsøster og stedmor fødte sit fjerde og sidste barn Sidsel Marie Christensdatter (1823-94).

I 1826 dør Christen Larsen Røn. Ved den lejlighed foretages der skifte med registrering i Rønlandsgård, den eneste, der kendes herfra. Seks år senere bliver Kirsten gift med sin afdøde mands fætter, Jens Christensen Gaj (1791-1870), og flytter hen til ham på Gajsgård i Sdr. Vrist (fig. 6).

Op det flyt har hun nok ret snart fortrudt. I hvert fald er hun og Jens Gaj få år senere tilbage på Rønland. En række tinglyste dokumenter i skøde- og panteprotokollen fortæller om gårdbygning mellem Kirstens søn Lars Christensen Røn og hans »kære stedfader« Jens Christensen Gaj. Gajsgård har på det tidspunkt et lidt højere hartkorn (2-7-3-3) end Rønlandsgård (2-2-1-0), men købesummen er henholdsvis 500 og 700 rd. rede sølv.

FIG. 5. KREATURHOLD M.V. PÅ RØNLAND

	Rønlandsgård (Reg. 1.6. 1826)	Jens Røns	Klittes (Reg. 24.6. 1831)	Ole Eriksen Røns (Reg. 12.7. 1811)
Matrikelnummer . Hartkorn	1 2-2-1-0	2 1-3-2-0	3 0-3-0-0	4 0-1-2-1 ³ / ₄
Heste	5 (4)	(2)	0 (0)	1 (0)
Køer	12 (16)	(8)	3 (4)	3 (3)
Stude	4 (6)	(2)	2 (2)	0 (0)
Kalve og ungvæg	10 (18)	(11)	0 (1)	2 (4)
Tyre	1 (0)	(1)	0 (0)	0 (0)
Får og lam	30 (66)	(44)	4 (29)	8 (23)
Svin	10 (6)	(2)	0 (1)	2 (1)
Vogne	3		1	1
Plove	1		0	1
Harver	1		0	0
Kakkelovne	2		1	1
Stueure	1		1	1
Sølvskeer	4		0	0
Sæt kroge	0		4	3
Fiskegarn	0		1	2

Af registrerede dødsboer fra Rønland er kun fundet de anførte i tiden 1800-39, hvorfra de pågældende tal er hentet. Desværre er der ikke fundet registrering vedrørende Jens Røns gård, men de anførte tal i parentes for kreaturhold i 1861 (Danmarks Statistik) her og under de øvrige tre ejendomme tegner et forhold, der vel har været nogenlunde tilsvarende i en tidligere periode. Tallene kunne tyde på, at man til Klittes har kørt med stude. Alle har de jernbilægger-kakkelovne og et stueur (hos Klittes en stueviser), men kun i Rønlandsgård nævnes sølvskeer. Tallene fortæller vel også, at det kun er fra de små steder, der drives fiskeri sammen med landbruget. Det anførte hartkorn er fra før nedsættelsen efter stormfloden 1825.

Hvad er der ikke foregået af drøftelser og overvejelser i den forbindelse, bl. a. med hensyn til Jens Gajs gamle mor, der levede på aftægt i Gajsgård. Nu laves der ny kontrakt, og også hun flytter med til Rønland, hvor hun dør året efter.

Kirsten Jensdatter Brydeboel og hendes stedmor og svigerinde Zidsel Larsdatter Røn er begge mine formødre, og deres omskiftelige forhold kunne vække ønsket om en skildring under digterisk intuition fremfor en tør opregning af kendsgerninger -

som en Selma Lagerlöf skildrer Ingmarsgården og dens beboere i »Jerusalem«. Det gøres på sin vis af Erik Bertelsen i »Dagen bryder frem« for en senere periode i Rønlandsgårds historie. Det er fra o. 1860 og følgende år, og Kirstens yngste datter Sidsel Marie er nu kone på Rønlandsgård, solid og selvbevist, og gift med Lauge Nielsen (1811-88), der var kommet til Rønland fra Nees som tømmer (fig. 7).

Gammeldags gudsfrygt råder, men med forbehold over for det nye vækkelsesrøre.

Fig. 6. Stuehuset i Gajsgård, Sdr. Vrist, fot. 1931 fra syd. Senere nedrevet. Huset har vel ikke set ret meget anderledes ud, da Kirsten Jensdatter Brydeboel var kone her i 1830'erne. Nationalmuseets undersøgelse 1946 (NEU nr. 6491, top. nr. 2431) svarer for såvidt til taksationsbeskrivelsen til brandforsikring 1800. Den udbyggede kvist nævnes dog ikke i 1800 og er vel en senere tilbygning. (Privat foto).

Lauge og Sidsel Marie kører til gudstjeneste hos provst Møller i Hygum, deres gamle præst, der kan tale så rørende, at Sidsel Marie kommer til at græde, og så hårdt om banden, at hun var »nær ved at tru, at det var synd at bande«. Den nye præst, F. L. Vaupell, bander og det »osse fræ æ præjkestol«, og ham har Lauge og Sidsel Marie ikke det bedste forhold til. Han er meget reserveret over for dem, da de er taget til alters i Harboøre kirke med gårdens fattiglemmer Kre Maae og den blinde Stougaard - ud over de vel normale to årlige altergange.

Det er med et vist forbehold, en omvandre indremissionsk kolportør bliver modtaget på Rønlandsgård. Sidsel Marie holder sig til provst Møllers ord om at lukke

døren for »disse træskopræster«, men efter Stougaard's bøn får han lov at komme indenfor med sin bogtaske. Lauge vil ikke købe bøger, han ikke kender; han frygter for »de falske profeter«, og de har gode bøger nok. Sidsel Maries gamle far – og det må jo så være stedfaderen Jens Gaj – læste så tit i Arndts »Sande kristendom«, før han døde, men det er svært for travle gårdfolk at få tid til den slags. »Vi skal jo først passe vore sager«.

Da kolportøren går, efterlader han sangbogen »Kom til Jesus« som tak for brød og øl. Men sønnen Niels bliver sendt af sted efter kolportøren med en mark som betaling for bogen. På Rønlandsgård betaler man for det, man får!

»Farlig er vejen«, hed den sang, kolportøren havde sunget for Rønland-folkene, og som den lærenemme Niels allerede kunne synge med på efter første vers. Det var Niels Christian Kirkgaard Laugesen (1858-1930), der siden stod for udgivelsen af »Harboøresangbogen« i 12 oplag. Her kom også »Farlig er vejen« med.

Erik Bertelsens skildringer af livet på Rønlandsgård kan ikke være hentet ud af den blå luft. Mere og mere overbevist bliver jeg om, at de må have ret, der har sagt, at Erik Bertelsen har lånt optegnelser af sønnen fra Rønlandsgård - Niels Chr. Laugesen.

En stor gård, »ja vistnok den største på Harboøre«, skriver Erik Bertelsen, og det skal nok passe. I 1844-matriklen står Rønlandsgård med det største hartkorn af alle sognets gårde, over 4 tdr.,⁽⁸⁾ og angives at være på 156 tdr. land. Den størrelse overgås kun af Lilleøre med 179 tdr. land, men med et langt lavere hartkorn (1-3-3-2), mens Sandholm anføres med 121 tdr. land og godt 3 tdr. hartkorn. »Men år for år gik det tilbage med Rønlandsgården«, skriver Erik Bertelsen. Og grunden hertil lader sig vel ikke uden videre opklare.

I 1868 får Lauge Nielsen tilladelse til at udstykke sin gård. Da er den ældste søn, Jens Gaj Laugesen, kun 18 år, og hverken han eller andre kom til at føre gården videre. To år efter Lauge Nielsens død, i 1890, sælger Sidsel Marie gården til entreprenør Gregers Kirk m.fl., og jorden bliver herefter dyrket af gårdmænd på Harboøre. Husene blev en tid anvendt af Gregers Kirk som lager for cement til hofdebyggeri. En del af bygningerne, bl. a. stuehuset, blev senere nedbrudt, og laden væltede i en storm o. 1903, hvorefter der blev bygget en stald midt på gårdspladsen.

Fig. 7. »Lauge og Sidsel Marie ejede den største gård på Harboøre, det halve af Rønland; de var begge rare og flinke mennesker og tillige ualmindelig dygtige«, fortæller Karen Thyborg i »Det gamle Harboøre« (1928), s. 130. Hun havde tjent hos dem og beretter om dagligt liv og arbejde på gården inde og ude. - Sidsel Marie var den yngste af fire søskende, 12 år yngre end nr. 3, broderen Lars. Hun var kun tre år, da hendes far døde, og da hendes mor seks år senere gifter sig med Jens Gaj, fulgte hun med til Sdr. Vrist og må have tilbragt 4-5 år af sin barndom her. Meget tyder på, at hun har sat pris på sin stedfar. Hendes førstefødt bliver opkaldt efter stedfaderen og ikke efter hendes rigtige far. (Lokalarkivet for Thyborøn-Harboøre Kommune).

JENS RØNS GÅRD

Også thyboen Lars Bleeg Hesseldahls besøg på Rønland i 1819 fortæller om kontakt med verden udenom. Lars Bleeg vil til strandsauktion på Ryssensten i Bøvling, og for at blive klar over tidspunktet tager han sig »en liden ridetour« over Aggertangen til Lemvig for at få underretning. Undervejs gør han en afstikker til Rønland for at besøge en bekendt, Christian Frederik, der, viser det sig, netop er parat til at tage på auktion.

jævnlig i efterslægten. Jens Røn Christian- sen giftede sig med en pige fra Gudum. Hun hed Voldborg. Adskillige af hendes efterkommere blev kaldt Valborg. Hun blev mor til fem døtre og to sønner, Christian Frederik og Ove Henrik. De to sønner overtog gården efter faderen i fællesskab. Siden ejede Christian Frederik den alene, indtil han solgte den til Chr. Smed Josefsen i 1873. En af døtrene døde spæd. De fire blev gift med gårdmænd på Harboøre, den næst- ældste med Jens Paakjær Nielsen Vrist. De- res søn, min morfar, huskede hendes beret- ninger fra Rønland. Disse erindringer må være nogenlunde samtidige med de første skildringer fra Rønland i »Dagen bryder frem«. Efter folketællingen 1860 var der da

28 personer på Rønland, fordelt på de fire beboelser.

De to brødre har været et par spasma- gere. Der tjente en lidt enfoldig karl på Rønlandsgård, P. Kirk, hed han. En aften, han ventedes hjem til øen, havde de to brødre anbragt en gryde med tre huller - der, hvor tærerne havde været - ved broen over Rønlands-strømmen. I gryden an- bragte de et lys - og gemte sig under broen for at overvære P. Kirks reaktion. Omsider dukkede han op, så uhyret og udbrød: »Herre Gud da!« Men så greb han sin kæp, svingede den foran sig fra side til side og gik over broen med ordene: »Herre Jesu Kristi kors! Alle små djævle vige bort!«

Ove Henrik flyttede til Ø. Brunsgård og

Fig. 9. Gården og matr. nr. 2, fot. 1945 fra nordøst på det sted, hvortil Christian Frederik Jensen flyttede den ud i 1839. Den var først firlænget med stuehus i syd indtil 1875, da Chr. Smed Josefsen solgte halvdelen af jord og bygninger til sin kones bror, Jens Gaj Laugesen, der opførte en ny ejendom et stykke mod syd. Det sted brændte for en senere ejer i 1912, og et nyt blev opført et stykke længere mod øst (ejendommen i baggrunden til højre). (Privat foto).

Fig. 10. Anders Nielsen Bruun (1808-74) flyttede mølle og en del af sin gård til Rønland (matr. nr. 2 b) fra Nørlander efter stormfloden 1868. En taksationsbeskrivelse fra 1877 fortæller om en malekvern med sten på ca. 2 alen i diameter. Møllen havde et vindfang på 15 alen. – Rønlandsgårds Mølle var mindre. Den er indtegnet på det ældste matrikelkort fra 1798, ca. 250 alen nord for gården. Den dyrkede jord her omkring blev kaldt Mølletofte. Efter gårdens udflytning 1839 blev også møllen flyttet nord efter på et eller andet tidspunkt. Begge møller er indtegnet på målebordsbladet fra 1882. (Privat foto).

blev gift med en datter derfra. Christian Frederik boede en tid i Lemvig, og Frederiksgade her skal være opkaldt efter ham, fordi han fik opført flere huse i den gade.

UDSTYKNINGSEPOKEN

Også Jens Røns gård (matr. nr. 2) bliver udstykket. Tilladelse hertil bevilges på samme tid som til Rønlandsgård i 1868. Ifølge landinspektør Rønn, Holstebro, er årsagen til udstykning af Rønlandsgård den

at give de fra Thyborøn og Nørre Langer af Vesterhavet fordrevne beboere, hvis hovednæringsvej er fiskeri, lejlighed til at erholde små ejendomme, der ere dem belejligt liggende for deres bedrift. Af bele strækningen fra Agger sogn til Langerbuse – cirka 1½ mil

– er nemlig kun Rønland skikket til beboelse for fiskerne, hvorfor disse nødvendigvis må ty hertil.⁽¹²⁾

Stormfloden i februar 1868 har været den direkte anledning, men tankerne om udflytning fra Thyborøn havde været aktuel siden stormfloden i december 1862, da Thyborøn kanal blev dannet.⁽¹³⁾ Amtmanden i Thisted havde i 1866 ytret sig om køb af jord – gerne i nærheden af Struer eller Odde-sund – til udstykning til Thyborøn-familier, en 3-4 tdr. land til hver. Den plan kom ikke til udførelse, men den kan meget vel have været kendt på Rønland.

Og det er i årene heromkring, adskillige udvandrer fra Harboøre til mildere egne ved Limfjordens kyster, især til Jegindø,

Fig. 11. Frederik Bruuns hus (i forgrunden), bygget ca. 1932 ikke langt fra det sted, hvor oldefaderen opførte sin mølle i 1868. Det blev det sidste hus på Rønland, opført til beboelse (luffoto fra 1950'erne). – I baggrunden til venstre ses »Klittes«, på matr. nr. 3, og til højre stedet på matr. nr. 4, nu et stykke sydøst for den plet, hvor Jens Larsen Linde byggede efter udflytning i 1839. Billedet giver et godt indtryk af Rønlands klitarealer med opdyrket agerjord indimellem. (Lokalarkivet for Thyborøn-Harboøre Kommune).

fordi ålefiskerne havde »fået øje på de gode småhjem omkring ved stranden«, som H. C. Strandgaard skriver.⁽¹⁴⁾ Den slags småhjem måtte også kunne oprettes på Rønland.

To parceller fra Rønlandsgård (1b og 1c) er solgt til Anders Bruun og Jeppe Jensen, da udstykningstilladelse gives; elleve parceller (1d-1o) »agtes solgt til bebyggelse eller forening med anden jord«. Ser man på beskrivelser og den indtegnede plan på matrikelkortet, giver det indtryk af velovervejede tanker.

Men de tilgodesete købere kom ikke, og da de udstykkede parceller omsider sælges, må flere af dem igen slås sammen. Ansøgningsskrivelser i den anledning fra 1880'erne fremhæver igen Rønland som et

ypperligt tilflugtssted for egnens stormflodsramte, da her – foruden ager og eng – er højder »hvorpå husene kunne bygges uden at være udsatte for at bortskylles eller ødelægges ved havets oversvømmelser«.

Og sognerådsformand Lars S. Kirk nævner i sin anbefaling de i 1878 opførte diger omkring Rønland, så stedet »vil blive beboelig længere end noget andet punkt på den omtalte strækning«.

Det er folk fra Thyborøn og fra Nørre og Sønder Langer, der i første omgang flytter til Rønland og opretter »småhjem« her.

Anders Nielsen Bruun (1808-74) flytter sin vejrmølle fra Nørlander til Rønland efter stormfloden 1868⁽¹⁵⁾ og bygger sig et

mindre sted på en parcel fra Jens Røns gård (fig. 10), men han har også købt et stykke jord fra Rønlandsgård. Anders Bruuns kone var fra Thyborøn, og en slægtning, Maar Christensen, forlader Thyborøn i 1876 og opfører sit hus på Anders Bruuns grund.⁽¹⁶⁾

Også i 1868 flytter Jeppe Jensen (1840-1933) fra Thyborøn til Rønland.⁽¹⁷⁾ Han bygger på parcellen 1c fra Rønlandsgård, og landinspektør Rønn begrunder en uregelmæssighed i den afstukne skellinje mod 1b med, at et område her »består af høje og er det eneste sted i parcellen, hvor Limfjorden ved højvande ikke kan trænge op».

Omtrent på samme tid flytter Christen Christensen Degn (1836-1912) fra Thyborøn til Rønland. Han er blevet gift med en datter fra Knoppergård, og de bygger deres

sted på matr. nr. 2d, ikke langt fra, hvor Rønlands første bebyggelse lå. Siden flytter de til Sønder Langer, og Mandsberg-familien herfra overtager deres sted på Rønland⁽¹⁸⁾ (fig. 13).

I flere tilfælde er det børn fra Rønlandsgård, der flytter ind på de nye steder. En datter, Ane Ingstrup (1854-96) bliver gift med Christen Smed Kirk Kristensen (1849-1931). De overtager parcellerne 1k, l og m i 1886 og bygger her. Stedet kaldes »Mølhøj«, vel fordi Rønlandsgårds mølle i sin tid stod her og marken hed »Mølletofte».

En anden svigersøn, Christen Smed Josefsen Trillingsgaard (1846-88), overtager Jens Røns gård i 1873, men afstår halvdelen af jord og bygninger til sin svoger, den ældste af sønnerne fra Rønlandsgård Jens Gaj

Fig. 12. »Klittes«, fot. 1956, to år før stedet blev revet ned, hvor det havde ligget siden udflytning i 1839. Ifølge taksation til brandforsikring var stuehuset opført i 1862 og hovedrestaureret 1886. Vestfløjen var oprindelig lade, beste- og kostald. Fra 1905 nævnes en ny lade mod nord. (Privat foto).

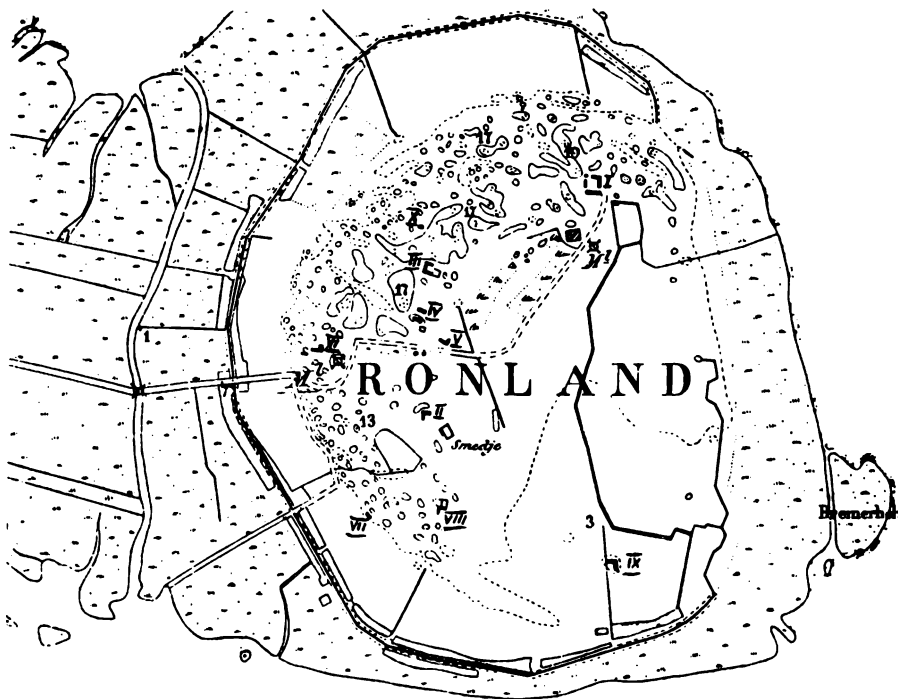

Fig. 13. Da målebordsbladet tegnes i 1882, var der 10 beboelser på Rønland, her markeret med romertal:

I: Rønlandsgård (med mølle), matr. nr. 1 a. Udflyttet hertil 1839. Solgt til gårdmænd fra Harboøre 1890. Nedbrudt 1906 eller før.

II: Chr. Smed Josefsen Trillingsgaards (med smedje), matr. nr. 2 a (ændret til 2 i). Udflyttet hertil 1839. Delt 1875, hvor en del af bygningerne blev revet ned. Smedjen bygget ca. 1879 51 alen sydøst for gården (se fig. 5).

III: Klittes matr. nr. 3. Udflyttes hertil 1839 (se fig. 12).

IV: Laust Lindes, matr. nr. 4. Udflyttet hertil 1839. Nedbrudt 1906 eller før.

V: Niels Jensens, matr. nr. 4. Bygget ca. 1873 af Laust Lindes svigersøn, Niels Madsen, der overtog halvdelen af ejendommen, men døde i 1879, hvorefter hans enke samme år blev gift med Niels Jensen, der senere også overtog svigerfaderens ejendom.

VI: Niels Peter Andersen Bruuns (med mølle), matr. nr. 2 b. Bygget 1868 af tilflytter fra Nørslanger. Møllen nedbrudt 1938. - Aftægtsmanden Maar Christensens bus 16 alen sydvest herfor, tilflytter som stormflodsramt fra Thyborøn 1876. Dette bus nedbrudt 1904 eller før (fig. 10).

VII: Jeppes, matr. nr. 1 c. Opført 1868. Tilflytter som stormflodsramt fra Thyborøn.

VIII: Jens Gaj Laugesens, matr. nr. 2 e. Opført 1875. Købekontrakt 28.3. 1875 på halvdelen af jord og bygninger af matr. nr. 2. Nedbrændt 1912.

IX: Mads Toftes, matr. nr. 2 d. Opført ca. 1869 af Chr. Degn, der i 1873 flytter til Sønder Langer og sælger stedet her til Chr. C. Mandsberg, svoger til Chr. Madsen Toft, hvis søn Mads Toft i 1885 blev gift med Chr. C. Madsbergs datter, der i 1881 havde fået skøde på stedet efter sin far.

X: Jens Hylts, matr. nr. 1 d. Bygget 1882.

Bemærk det på kortet her mellem eng og agerjord indtegnede beskyttelsesdige fra 1878.

Kristen Smed Josephsen Trillingsgaard, Rønland, Harboøre.

Pludselig død den 13de Marts 1888 ved et Vandeskud i en Alder af ca. 42 Aar. efterladende sig Hustru og 6 Børn i en Alder fra 3 Maaneder til 14 Aar.

Fig. 14. Overskrift fra *”Mindet”* efter vådeskudsulykken på Rønland i 1888. – Den følgende tekst refererer, hvad der blev sunget og talt *”til overvejelse, trøst og formaning”* – vel i hjemmet forinden ligfærden til Harboøre kirkegård den 21. marts. *”Ved graven blev bedt en bøn og nedenstående sang samt ”Skulle vi vel alle mides?” o. fl. a. blev afsunget”. Tænkeligt er det afslødes svoger, Niels Chr. Laugesen, der har forfattet *”Mindet”* og skrevet sangen. Første vers lyder:*

*Våger, sådan lyder stemmen
fra vor Herre, Jesu Krist.
Venner, lad os det ej glemme,
døden komme skal forvist,
og det gælder for enhver,
om vi dertil rede er,
om vi kan gå hjem med ære,
når vort liv Gud vil afskære.*

Laugesen (1850-1922), der opfører et nyt sted et stykke sydfor, vel af det nedbrudte materiale fra gården. Og Chr. Smed Josefsen bygger en smedje ca. 50 alen fra gården.

Det var her, han omkom ved en vådeskudsulykke i 1888. En nabo kom med et gammelt forladegevær for at få løsnet *”svansskruen”*.

”Smeden tog da geværet, udtog løbet og lagde dettes bagende ind i ilden for at løsne skruen, idet han boldt om forenden og derved kom til at stå foran munden. Da løbet havde været et par minutter i ilden, gik der skud af, idet geværet – afsløede uafvidende – var ladet.”⁽¹⁹⁾

Det efterfølgende ligsyn fortæller, at skuddet havde ramt smeden i højre lår, to tommer under maven. Han er vaklet ud af smedjen for at komme ind i sin lejlighed, men segner straks om. Smedens karl skynder sig at fortælle konen, hvad der er sket, og at få spændt for efter lægen. En anden løber af sted efter nærmeste nabo, Jens Gaj

Laugesen, og de får bragt smeden ind på stuebordet. Benklæder, strømper og træsko var *”aldeles fulde af blod”*. De ringer til distriktslægen efter forholdsregler – der må altså have været telefon på Rønland i 1888 – men da svaret indløber, var smeden omtrent død, og inden de havde fået anskaffet, hvad der skulle bruges til forbindingen, var han død uden at være kommet til bevidsthed, knap en time efter ulykken. Den begivenhed må have rystet og præget sindene i lang tid.

Begravelsen fandt sted den 21. marts, otte dage efter ulykken. Et mindeblad med beskrivelse af tale og sang ved begravelsen og et digt i den anledning blev trykt, med underskrift:

”Dette til ibukommelse af Herrens røst den 13. og 21. marts 1888. Herren ledsage det med alvor. Amen!”(Fig. 14).

Var holdningen på Rønland reserveret over for den indremissionske vækkelse i

Niels Chr. Laugesens barndom, så er den anderledes nu. Hvad her er sagt og sunget, leder tanken hen på begravelsen efter den store drukneulykke 1893, fem år senere, hvor en påfølgende avisstorm bragte hårde angreb på Indre Mission i almindelighed og på Harboøres tidligere sognepræst Carl Moe i særdeleshed.

Det, der er sket, er *»Herrens røst»*. Det gælder om at høre og at forstå og at forholde sig ret hertil, hvem man end er. Der er ord *»til trøst for Jesu sande venner»* og en vældig røst til advarsel for de vantro, at de ikke skal *»blive ved som Jesu fjender»*. – Så vidt skønnes, var de fleste af børnene fra Rønlandsgård nu med blandt vækkelsens folk.

Den yngste af sønnerne, Anders Kirkgaard Laugesen (1860-1940), var rejst til USA året før for at blive præst for danske udvandrere. Som broderen Niels Chr. var han sangglad, og han har haft betydning for dansk menighedssang i USA.

Den ældste søn, Jens Gaj Laugesen, rejste til USA i 1892 med kone og otte børn. Også han har – som lægprædikant – virket i menighedslivet blandt danske udvandrere.

Datteren Ane Ingstrup var som nævnt gift med Chr. Smed Kirk, bror til entreprenør Gregers Kirk og omtalt af Hans Kirk i *»Skyggespil»*.⁽²⁰⁾

Hans Kirk er bange for *»Kre Smejs»*, når han er på besøg hos farfaderen, Chr. Smeds svoger:

»Han er mager og senet, om morgenen går han altid barfodet og barbovedet, hele hans skikkelse er mærket af hårdt slid, men også af en mærkelig barsk åndfuldhed. Han er ligesom ikke af denne verden. Han er en streng mand, som dømmes bårdt, men på en eller anden måde er det, som om han bar retten til at dømme».

»- Du skal eet vær ræd for ham», siger farmoderen til drengen. *»Han er en gue minnisk».* Og så

Fig. 15. Chr. Smed Kirk med søn og tre døtre, ca. 1910. Hans kone, en datter fra Rønlandsgård, var død i 1896. (Lokalarkivet for Thyborøn-Harboøre Kommune).

beretter hun historien om *»æ døwls»* penge, som Chr. Smed ikke ville modtage sin andel af, fordi de var tjent om søndagen ved entreprice på høfdearbejde af broderen Gregers Kirk, med hvem Chr. Smed var i kompani.⁽²¹⁾

RØNLAND I 1920'ERNE

Denne karakteristisk af Chr. Smed giver sikkert et realistisk billede af, hvordan drengen Hans Kirk oplevede ham; men den senere Hans Kirk har ikke brudt sig om at undersøge virkeligheden bag den historie, han fortæller om Chr. Smeds *»to sønner»*, der druknede.

Chr. Smed Kirk havde kun én søn, og

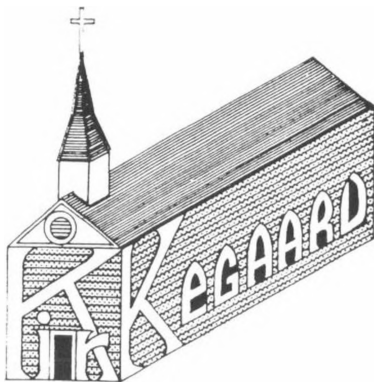
han druknede ved rusefiskeri på Limfjorden sammen med en kammerat en aften i september 1924 – adskillige år efter, at Hans Kirk som barn besøgte sin farfar.

Der er stadig folk, der husker den ulykke og det præg, den satte – som vådeskuddet i 1888 –, og som også kan berette, hvordan Chr. Smed tog den sorg at miste en søn, men så vist på en anden måde, end Hans Kirk fortæller.

De to var taget på fjorden i en motorbåd med en lægter eller kåg på slæb for at sætte ruser. – Da de sent på aftenen ikke var vendt tilbage, begyndte man at frygte en ulykke. Det siges, at den, der landede sidst, skulle slukke lygterne ved havnen. Det var ikke sket. Næste morgen tog flere ud for at lede efter de savnede, men de fandt kun de tomme både. Først et par uger senere fandt man ligene.

Når nulevende beretter om deres oplevelser af Rønland fra den tid og fremefter, så bliver indtrykket et nært samfund og et godt fællesskab. Man delte med hinanden, hvad man havde, når oversvømmelser lukkede forbindelsen til verden udenfor. Nogen kom der på ferie eller i familiebesøg og blev modtaget med omsorg og hjertelighed, fordi de havde rødder på Rønland.

En af disse besøgende var Martin Luther Laugesen (1891-1947), søn af Jens Gaj Laugesen, der rejste til USA i 1892. Martin Luther var dengang kun et år gammel. Han besøgte Rønland omkring nytår 1922, efter at han har læst nogle måneder ved Københavns universitet, fordi han skal være præst for danske i USA – som sin farbror. Han skrev en lang beretning til forældre og familie i USA om besøget her og andre steder. Han er på Rønland sammen med farbroderen Niels Chr. Laugesen, og de besøgte tomten af hans fødested. Det var brændt i

Fig. 17. Efterkommere i USA efter de to udvandrede brødre fra Rønlandsgård benytter slægtsnavnet Kirkegaard (efter Anders Kirkegaard Laugesens mellemnavn; faderen Lauge Nielsen var fra Sdr. Kirkegård i Nees). I juli 1992 buldt familien slægtsstævne i Estes park i staten Colorado. En datter af Martin Luther Laugesen, Mary Beth Avery, har fået ideen til stævnets logo: Kirkegaard-navnet, der indgår i en kirke. Flere efterkommere efter de to brødre blev præster. Tallet på emigranter fra Rønland til Amerika forekommer forholdsvis stort, da også flere rønlændere af yngre generationer er udvandret.

1912, og ejeren havde opført et nyt sted lidt derfra.

En aften er de samlet til møde hos Chr. Smed. Vist hvert hjem på Rønland var repræsenteret, skriver Martin Luther, og de ældre mindedes hans forældre.

«Hver få minutter var der en, der udbrød: 'Ja, havde det været Jens Gaj og Maren, havde vi såmænd alle sammen taget dem om balsen og kysset dem!.'»

«Jeg glemte for resten at fortælle om gamle, blinde Jeppe på Rønland», skriver Martin Luther Laugesen hen mod slutningen af sit brev. Jeppe Jensen er tilflytteren fra Thyborøn i 1868. Nu er han altså blind. Han er enkemand, og en ugift datter, Else, holder hus for ham. Han binder vod, og når noget går i kludder, må Else udrede trådene. Alligevel kan han

se Harboøre kirke tværs over fjorden, har en dattersøn fortalt.

»Han smilte og græd, og hånden rystede, da han hilste på mig», fortsætter beretningen. »Så foreslog han en sang«. (Martin Luther tror, det var: »Mødes vi, mødes vi på den anden side floden« - den sang, der begynder: »Skulle vi vel alle mødes«, og som også blev sunget ved smedens begravelse i 1888).

»Det var rørende at se den gamle mand stå og synge med en stemme, der næsten rystede huset, skønt den var svækket af alderdommen, og smilet vidnede om, at skønt hans jordiske øje intet så, så så han dog med det indre øje noget af den berlighed, han sang om.»

NOTER OG HENVISNINGER

- 1) De dér (side 87 ff.) anførte kilder og metoder er også benyttet vedrørende Rønland, ligesom jeg også her bygger videre på fhv. skolebiblioteksinspektør P. Rønn Christensens »Gårde og huse på Harboøre« (manuskript i Lokalkivet for Thyborøn-Harboøre kommune) og på drøftelser med læge Martin Knak. Arkivleder Hanne Mehl har foretaget indsamling af billeder og meddelelser af erindringer fra Rønland, og et velbesøgt lysbilledforedrag blev afholdt i februar 1992. For så vidt danner mine undersøgelser forbindelse mellem P. Rønn Christensens resultater og Hanne Mehls materiale. Flere steder henviser jeg også her til min bog »Stormflodsramt« (1980), der behandler sagen om flytningshjælp til stormflodsramte thyborønboere. Materialet vedrørende disse undersøgelser over Langer og Rønland tænkes til sin tid overladt Lokalkivet for Thyborøn-Harboøre kommune.
- 2) Ifølge »Geologisk model for Rønland (ATV. Erhvervsforskerprojekt. EF 144 Miljø. Juli 1984 - juli 1986), udført af Lars Elkjær, april 1985.
- 3) Vel en anden staveform for Knopper, der i stedets dialekt normalt er udtalt i bestemte form: æ Knopper.
- 4) Digelagets protokol m.v. findes i Lokalkivet for Thyborøn-Harboøre.
- 5) Jeppe Aakjær: »Den mollerupske Retssag 1722-24« (Jyske samlinger, 3. række, III, s. 279-356. Skrevet på grundlag af Kallske saml. 171 fol., Kgl. Bibl.). - Endvidere Vestervig godsarkiv. (Diverse dokumenter 1687-1808. LA: G 95-9).
- 6) »Harboøre biografier« (LA: C 492a-3).
- 7) Ryssensten birk. Justitsprotokol 1773-85, s. 169b-170a (LA: B77C-3).
At møllen er fra 1775, fremgår af møllesagen 1795, hvor ejerne af Harboøres 11 vejr møller anklages for ulovlig virksomhed, men frafaldes vedrørende møllen på Rønland, når »ejeren forpligter sig til aldrig at male for andre end de 4 familier, som er på Harborøn«. (Dok. til Ryss. justitsprotokol 1794-1800. LA: B77C-11).
- 8) Rønlandsgårds gamle hartkorn, 2-2-1-0, blev efter oversvømmelsen 1825 nedsat til 1-7-2-2 1/4 (Lemvig byfoged. Indkomne breve 1839. LA: B77-226) og igen i 1843 til 1-5-2-0 (Matrikelarkivet: M.C.J. 1843/1176). Man kan undres over den voldsomme stigning til over 4 tdr. efter udregning til den nye matrikel 1844.
- 9) Beretningen »Thyboen Lars Bleeg Hesseldahl, hans liv og hans slægt« ved Niels Hedin, findes i Historisk Årb. for Thisted Amt 1922, s. 313-337.

Lars Bleege kalder ganske vist sin bekendt Christian Frederichsen og lader ham bo på en bondegård »på en ø, kaldet Harboøre«, men også andre steder ser man Christian Frederik kaldt Christian Frederiksen.

- 9a) Oplyst af Erling Møller, Rønde.
- 10) Hardsyssels Årb. 1991, s. 72.
- 11) Sognepræst Rasmus Ørtings erklæring i anledning af forordning af 20. aug. 1743 (Rigsarkivet).
- 12) Landbrugsministeriet: U.J. 1868/3925 B (U.J. 1933/8944) (Matrikelarkivet).
- 13) »Stormflodsramt«, s. 34 ff.
- 14) »Om udvandringen fra Agger og Harboøre« (Jyske samlinger, 2. række, I, s. 115-123).
- 15) Hardsyssels Årb. 1991, s. 81.
- 16) »Stormflodsramt«, s. 49-50.
- 17) Do., s. 43.
- 18) Hardsyssels Årb. 1991, s. 78.
- 19) Føgedprotokol (Hjælpeprotokol) 1879-88, s. 175-177 (LA: B77B-5199).
- 20) Hans Kirk: »Skyggespil« (1955), s. 130.
- 21) Hans Kirk benytter historien i romanen »Djævelens penge«, trykt som føljeton i »Land og Folk« og udgivet i bogform 1952. I »Bogens Verden, 34. årg., 1952, s. 347, skrives, at »dette stykke »socialrealistiske« litteratur intet har at gøre i bibliotekernes«. - Det kan heller ikke her anbefales til forståelse af Chr. Smed Kirk og hans åndelige baggrund.

Anders V. Langer
Kordegne
Anders Thuborgs Vej 18
7620 Lemvig

Dampmaskiner på Holstebro- og Strueregnen i 1880erne

Af Esben Graugaard

Kun sjældent har en teknisk udvikling opnået den symbolske betydning, der er blevet dampmaskinen til del; bevidsthedsmæssigt er de larmende og osende maskiner blevet billedet på selve den tidlige industri. Fra midt i forrige århundrede afløste brugen af dampkraft stadig flere steder hestegangene og vandkraften som energikilde. Den ressourceforøgelse der her var tale om, var en væsentlig faktor i opbygningen af industrielle foretagender. Sådan var det også i Vestjylland og dermed på Holstebro- og Strueregnen, der her skal bruges som eksempel på denne tidstypiske udvikling.

Områdets første dampmaskine var uden tvivl den, jernstøber Wolfgang Petersen fra Haderslev i sommeren 1862 sendte til snedker Møller ved etableringen af Holstebro Jernstøberi. Modellen kender vi ikke. Imidlertid har denne genbrugsmaskine ikke været tilstrækkelig, for allerede i 1864 indledtes forhandlinger med Johan Gaarn på det Smidtske Jernstøberi i Aalborg om køb af en ny 6 HK dampmaskine til støberiet på Sønderland. Prisen var høj - 620 rigsdaler - sådan har det altid været med ny teknik.⁽¹⁾

Fra sidst i 1870erne breder brugen af dampkraft sig i Holstebro. I 1879 havde brønderiejer Laurits Lauritsen på Sønder-

land en dampkedel i brug, og det følgende år investerede Rasmus Færch i en ny dampmaskine i forbindelse med opførelsen af den ny fabrik i Østergade. At netop byens jernstøberi, brændevinsbrønderi og tobaksfabrik var de første til at tage dampkraften i anvendelse overrasker ikke - sådan var udviklingen i hele landet i disse år.

MASKINBYGGER C. C. DANIELSEN SOM TILSYNSFØRENDE

Ifølge lov af den 24. marts 1875 skulle der føres årligt tilsyn med dampkedler og -maskiner. Fast synsmand i Hjerm og Ginding herreder var fra 1879 maskinbygger C. C. Danielsen, der skulle have 6 kroner for hvert syn, vel at mærke betalt af dampmaskinens ejermand. Danielsen afløstes til tider som synsmand af ingeniør Lundsteen, der arbejdede ved de store udtørningsarbejder i Sønder Nissum fjord. C. C. Danielsen - C.C. stod for Chresten Callesen - var alt andet end en typisk gennemsnitsmed. Så sent som i 1984, da nu afdøde malermester Svend Nielsen fortalte erindringer fra Sct. Jørgensgade, fremhævede han maskinbygger C. C. Danielsen, der havde boet i samme gade. Nok var 59 år gået siden maskinbyggerens død, ikke desto mindre stod han i Svend Nielsen erindring stadig som

Nyt for Dampmaskiner

er *Condensatoren*, der kan anvendes ved alle Dampmaskiner og hvorved der spares 25 pCt. Kul. Varmt Vand, der ogsaa kan benyttes i Husholdninger, haves altid i Overflod ved dette Apparat. Særlig Fordel have *Mejerierne* ved Apparatets Benyttelse.

Endvidere *Vandtoebiner* (Møllers System), den allernyeste Opfindelse og den bedste Kraft for Vandmøller. *Reparationer* modtages af

C. C. Danielsen, Hølstebro,
Agent for Ringkjøbing Amt.

Ud over at være tilsynsførende for områdets dampmaskiner, var C. C. Danielsen også forhandler af diverse tilbehør til maskinerne. (Annonce i *Holstebro Dagblad*, d. 8.9. 1885).

en fremragende håndværker med hang til det opfindsomme. I 1894 fik Danielsen således sølvmedalje for en honningslyngemaskine på industriudstillingen i Randers.⁽²⁾

Danielsen var født i 1839 i Sønderjylland og udlært mekaniker på »Stein & Mailands Maskinfabrik« i Sønderborg. Efter nogle år som fabriksbestyrer i København, maskinmester på »Burmeister & Wain« og overmaskinmester ved udtørringen af Saltbækvig ved Kalundborg, fik han en lignende stilling ved det engelske firma, som var igang med at udtørre Sønder Nissum fjord. Det var i 1871. I 1874 etablerede han en maskinfabrik i Vemb, og var således sammen med gæstgiver Roust og skomager Harpøth blandt de første, som byggede i stationsbyen. Indtil 1878 gik salget af Danielsens landbrugsmaskiner godt, men krisen tvang ham da til at sælge fabrikken med stort tab. Danielsen flyttede til Holstebro og startede maskinværksted i Sct. Jørgensgade. Samtidig blev den kvalificerede mand udnævnt som tilsynsførende for områdets dampmaskiner, en post han bestred indtil 1891.⁽³⁾

SAG MOD FARVER SVENDSEN I ØSTERGADE

C. C. Danielsen viste sig hurtigt som en mand, der tog sin rolle som tilsynsførende alvorligt; der var da også alle muligheder for at forårsage ulykker med denne nye energiform, så kedler og maskiner skulle holdes i orden. Som eksempel på forhold de tilsynsførende skulle være opmærksomme på, kan nævnes en sag fra 1882 i Holstebro.

I Østergade drev farver Christian Svendsen sin virksomhed ved hjælp af en dampkedel. Det vil sige, hans virksomhed var det nu ikke, idet han blot var forpagter hos gæstgiver Christensens enke. Hendes søn havde tidligere drevet farveriet, men da han nu var rejst til Amerika, havde Svendsen forpagtet det. Svendsens glæde ved at se maskinbygger Danielsen dukke op i farveriet har været begrænset. Det viste sig, at vægtstangen til sikkerhedsventilen var forlænget – derved kunne kedlen komme op på et højere tryk end tilladt. Danielsen forlangte naturligvis vægtstangen forkortet. Men da farveren ikke mente at kunne være tjent med det lavere tryk, indklagede han sagen for politiretten i Holstebro.

Her dokumenteredes, at sikkerhedsventilen på Svendsens dampkedel ikke åbnede sig ved den højst tilladelige dampspænding.

Det tog retten til følge, så farveren fik besked på at få vægtstangen forkortet, og inden kedlen måtte bruges igen, skulle ventilen »der var en ubeldig konstruktion« synes af en maskinarbejder.⁽⁴⁾

Sagen var ganske typisk; af andre fremgår, at det som regel var sikkerhedsproblemer med trykket i dampkedlerne C. C. Danielsen og Lundsteen påpegede.

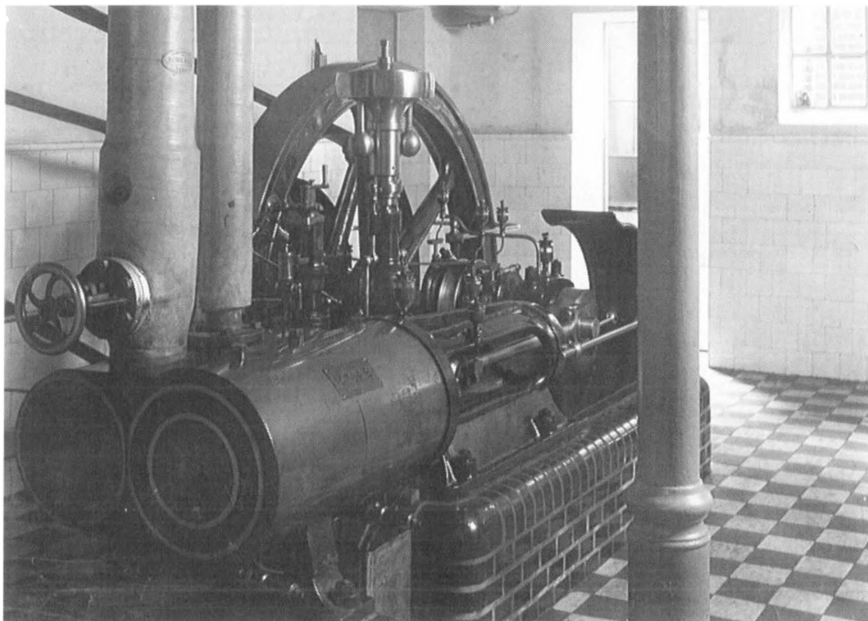
På dette foto af Holstebro set syd fra år 1900, har den gamle handelsbys »skyline« ændret karakter i kraft af markante, høje skorstene, der alle stod i forbindelse med dampmaskiner. Tydeligst står til venstre skorstenene ved kartoffelmølfabrikken og aktiebryggeriet på Herningvej. I baggrunden helt til højre anes røgen fra skorstenen på Meedom's maskinfabrik i Danmarks-gade. (Lokalhistorisk Arkiv for Holstebro Kommune).

DAMPMASKINER I HOLSTEBRO BY

Som nævnt var jernstøberiet, brænderiet og tobaksfabrikken først med at anvende dampkraft i Holstebro. I 1880'erne, hvor Leonhardt Tang drev jernstøberiet, var det en dampmaskine fra Søren Frichs fabrik i Aarhus man brugte. På den anden side af Sønderlandsgade var det en kedel fra »Burmeister & Wain«, der dampede afsted i brændevinsbrænderiet. Der var iøvrigt hele to dampmaskiner i Brænderigården, men den ældste mærket »CL No. 1« blev ikke anvendt efter 1883. Det fortalte Leonhardt Tang til Danielsen under synet i 1885; da var virksomheden overtaget af et interes-

sentskab med jernstøberien i spidsen. Kedlerne her var liggende, mens kedlen på tobaksfabrikken var opretstående. Rasmus Færchs dampmaskine var engelsk, fremstillet i 1882 af »Proctor & Co.«.

Endnu en virksomhed på Sønderland anvendte dampkraft i 1880'erne. Aktiebryggeriet, der havde begyndt sit virke i 1882, havde en dampkedel fra Tyskland mærket »Maschinenfabrik Germania«, formentlig den samme som i 1883 anføres at være fremstillet af »J. Schwalbe & Sohn« i Chemnitz. Holstebros større virksomheder investerede således i udenlandske anlæg, mens de mindre kunne nøjes med dansk-

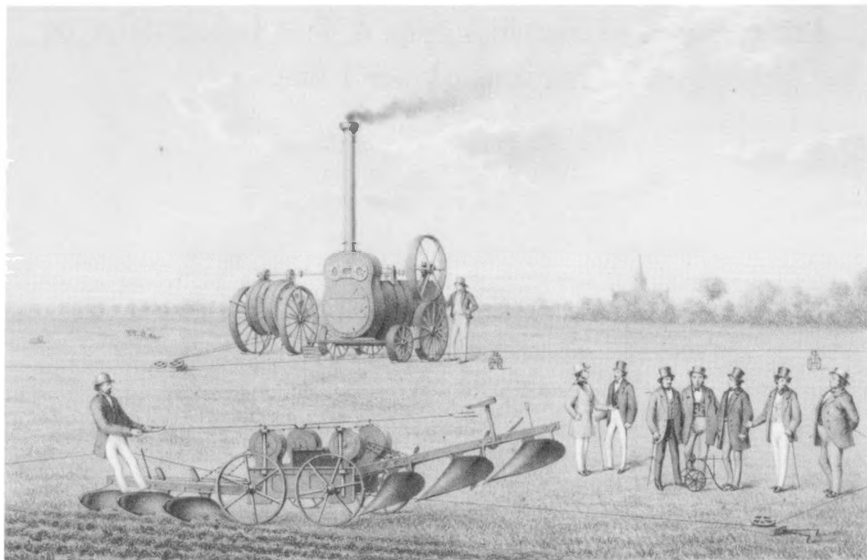
Desværre har vi intet foto af den første dampmaskine på Rasmus Færchs tobaksfabrik i Østergade fra 1880. Den erstattedes omkring århundredskiftet af denne Atlas-maskine, der stod i et dertil bygget hus i fabrikkens gård. (Lokalhistorisk Arkiv for Holstebro Kommune).

fremstillede maskiner. Holstebro Svineslagteris dampkedel var fremstillet hos »Jochumsen & Nøddelund« i Randers – apoteker Krenchel benyttede en kedel fra »H. H. Adrian« i København i sit laboratorium – og i byens tre farverier var det maskiner fra »Phoenix« i Odense, »A. P. Ekstrøm« og »Søren Frich« i Aarhus, der leverede energien.

Også snedker J. C. Damgaard brugte dampmaskine fra omkring 1883. Maskinen her var fra »Anker Heegaard« i København. I 1889 var den skiftet ud med en kedel fra »Marshall & Sons«, Gainsborough i England. Da havde C. C. Danielsens slægtning, Charles Meedom overtaget Damgaards snedkeri.

Således har der omkring 1890 været i det mindste 10 dampmaskiner igang i den forholdsvis lille by ved Storåen. Det har sat sit præg på bybilledet.

DAMPMASKINER I LANDSOGENENE
 Traditionelt forbindes dampmaskinerne som nævnt med byernes tidlige industri, og dog var brugen af dem i høj grad også udbredt i landsognene. Gærfabrikken, som proprietær Chr. Ebbensgaard drev på Handbjerg Hovgård, var ikke typisk i denne forbindelse, men skal dog nævnes. En maskine fremstillet af »F. Mogensen« i København var her i brug så tidligt som i 1881. Ebbensgaard havde iøvrigt tendens til gen-

Der skortede ikke på fantasi i forbindelse med anvendelsen af dampkraften som energikilde. På landmandsforsamlingen i København i 1869 kunne undrende danske bønder se englænderen Howards dampplow i arbejde ved hjælp af et sindrigt taljessystem. (Fra J. S. Greve's »Redskabs- og Maskinlære til Brug for Landmænd«. 1871).

tagne gange at lade kedlen gå for mange timer uden rensning, ligesom Danielsen ved synet i 1881 bemærkede, at der er »ikke rent og ryddeligt paa Kjælden».

Den mere typiske brug af dampkraft på landet foregik i møller, teglværker og ved tærsk- og savværker.

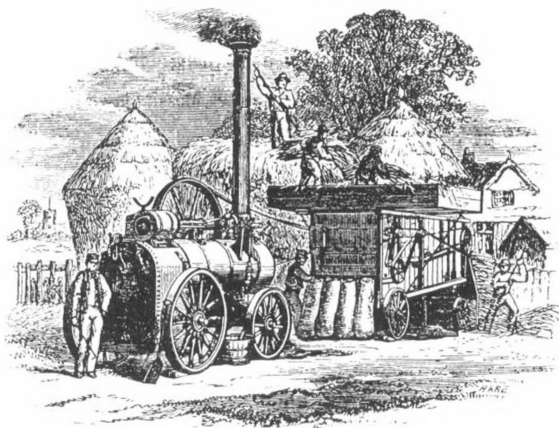
På Holstebroegnen var der i 1880erne dampmaskiner i Quistrup Mølle, Sophienborg Mølle i Hjerm og i Sir Mølle. Kedelen i Quistrup Mølle havde været i brug siden 1876. Her brugte Niels Schou en maskine fra »Frich« i Aarhus til at levere kraft til sin gødnings- og benmelsfabrik. I den nærliggende Sophienborg Mølle var det en anden Aarhusmaskine - fra »Caroc & Leth« - der leverede kraft ikke blot til kornmølleriet, men også det mejeri Mads Petersen drev her sidst i 1880erne. Johannes Larsen i Sir

Mølle var i 1884 ejer af egnens formodentlig ældste dampmaskine. Den var fremstillet i 1860 af Heinrich English i Sønderborg.⁽⁵⁾

Overhoved teglværk ved Struer var egnens eneste, som i disse år brugte dampkraft. Virksomheden, der da ejedes af et interentskab af Skivefolk, bestående af sagsfører E. Jacobsen, Dige Buemann, Peder Odgaard, Tastumgård og Chresten Sørensen, Bådsgård, havde i 1881 en 8HK maskine fremstillet af »C. Rasmussen & Co« i Stubbekøbing.

I det hele taget var Struer byen for foretagsomme fremmede i disse år. I 1882 drev murermester Hermansen fra Viborg sav- og høvlværk på pladsen. Og foretagsomheden har åbenbart været større end ordenssansen, for Danielsen kunne konstatere, at vandstandsmærket manglede, sikkerheds-

Arrangement af Marshall Sons & Co.s Lokomobiler og Tærskemaskiner i Sæt.

Lokomobilerne leverede trækraft til damptærskværker i de danske landsogne fra 1870'erne. Her ses et af de kendte engelske fabrikater fra »Marshall & Sons«. (Annonce 1874).

ventilerne var belastede med ikke mindre end tre mursten, kontrolbogen og tidligere synsforretninger manglede, og endelig havde trykmåleren intet mærke. Maskinen var fremstillet hos »Møller & Jochumsen« i Horsens i 1860, og fungerede stadig i 1889, da skibsbygger Bruun fra Thisted havde overtaget savskæreri.

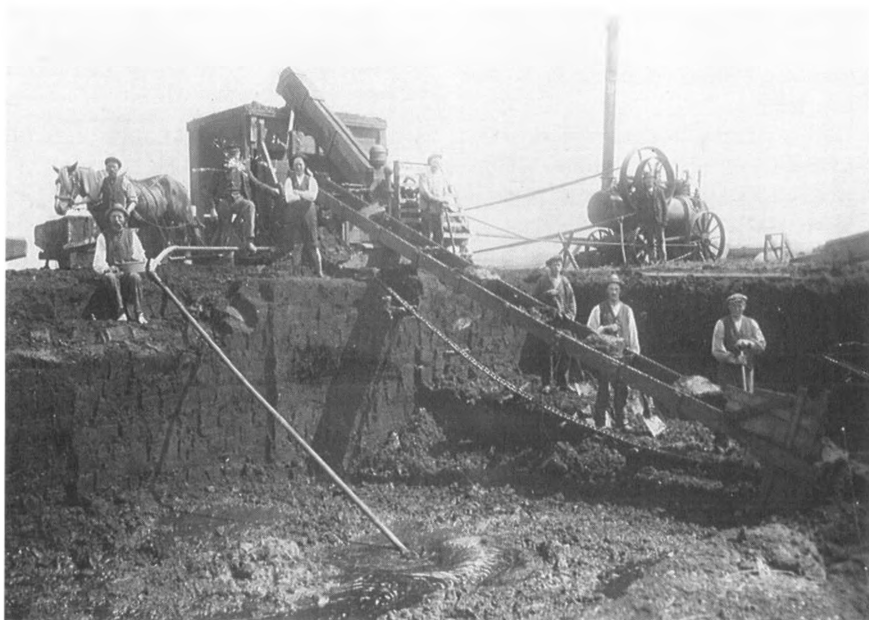
Et specielt fænomen i landsognene var damptærskværkerne. Der var flere af disse i egnen nord for Holstebro. Det ældst kendte synede Danielsen i 1880 på herregården Volstrup, men allerede det følgende år stiftedes Struer Egnens Damptærskværk, et aktieselskab med dampskibsekspeditor Smith Knudsen som formand. Man investerede i en lokomobil fremstillet i 1880 af »Marshall & Sons«. Fænomenet finder vi de følgende år rundt på egnens større

gårde: Strandbjerggård, Ausumgård, Gim-singhoved og Quistrup. Noget kunne dog tyde på, at Eyber på Quistrup havde sin egen lokomobil, for i 1884 findes her en sådan af mærket »Hornsby & Sons« fra Grant-ham i England. Endnu i 1889 havde det nævnte aktieselskab lokomobilen fra »Marshall«.

Svalernes kvinden lød således ikke længere uimodsagt i det danske bondeland, om end de færreste vil forbinde 1880'ernes landsogne med denne udvikling. Også på en anden led kom den tæt på bondens hverdag – i de nye mejerier.

PRIVAT- OG ANDELSMEJERIER

Akkurat som dampmaskinen blev symbolet på byernes tidlige industri, således er først og fremmest andelsmejerierne blevet sym-

Dampmaskiner kunne bruges til andet og mere end at levere kraft til mejerier og tærskværker. Dampkraften var ideel i forbindelse med tørvefremstilling, hvor tunge æltemaskiner skulle trækkes. Foto fra mosen ved Vester Toftum i Resen sogn. (Lokalhistorisk Arkiv for Struer Kommune).

bolet på den organisering og omstrukturering, der samtidig foregik i landbruget. Men indbyrdes afhængighed var der de to sektorer imellem – og dampmaskinen var at finde begge steder.

Ikke overraskende er det på de store gårdes privatmejerier vi først træffer dampkedlerne. Mejeriejer Emil Møller på gården Feldborg i Vejrum sogn var tilsyneladende først med den ny energikilde. Allerede i 1882 havde han en dampkedel i brug. Ikke langt derfra – på Quistrup – leverede en kedel fra »Caroc & Leth« i Aarhus trækraft til centrifugerne. Samme fabrikat anvendtes i mejeriet på Rydhave. Også på gården Birk i Mejrup var der et stort privatmejeri – indtil

1885 drevet af Anders Jensen – senere af Nyborg. Maskinen her var fra »Marshall and Sons«.

Bindeleddet mellem de store gårdes privatmejerier og andelsmejerierne var fællesmejerierne. Et sådant fungerede først i 1880'erne i Skovlund i Sahl sogn under foræde af en proprietær Mortensen. Mejeriet her brugte en af Søren Frichs dampmaskiner. Skovlund Mejeri blev senere, som også fællesmejeriet i Korsgård i Vemb, omdannet til et decideret andelsmejeri. På denne tid skød de op som paddehatte i det danske bondeland – med dampskorstene på. I 1888-89 var der omkring Holstebro og Struer følgende andelsmejerier med dampkedler:

- Vejrum (»Johansen & Nielsen«, Skive, 1887)
- Ølby-Asp-Fousing (»Caroc & Leth«, Aarhus, 1986)
- Vinding (»Caroc & Leth«, Aarhus, 1888)
- Idom (»Caroc og Leth«, Aarhus, 1887)
- Holmgård i Sir (»Johansen & Nielsen«, Skive, 1887)
- Brødbæk i Borbjerg (»Caroc & Leth«, Aarhus, 1887)

Således var dampmaskinerne med til at binde land og by sammen – vel nok en smule på tværs af vante forestillinger. Deres tid blev imidlertid kort – et par årtier – inden petroleumsmotorerne fortrængte dem fra markedet. Det var her smeden F.L.Hansen, kom ind i historien med sine berømte Holstebromotorer, der på grund af deres fremragende kvaliteter stadig kan kalde varmen frem i ældre landboeres øjne. Men det er en helt anden historie.⁽⁶⁾

KILDER:
 Artiklen bygger på C. C. Danielsens og Lundsteens indberetninger til Holstebro byfogedembede i 1880erne. Disse indberetninger findes i Landsarkivet for Nørrejylland: LAN. B78.7124. Holstebro Købstad. Struer Købstad. Hjerm-Ginding Herreder. – 1919. Diverse ca. 1860-90.

- NOTER:**
- 1: Erhvervshistorisk Årbog 1989, Esben Graugaard »Jernstøber M. H. Petersens kopibog – vestjysk industrihistorie fra 1860erne«, s. 96-97.
  - 2: Holstebro Dagblad, den 15. september 1984.
  - 3: Holstebro Dagblad, den 10.4. 1919 og 22.1. 1925.
  - 4: Udskrift fra Holstebro købstads politiprotokol 1882.
  - 5: Heinrich English var gift med Holstebro-jernstøberen Martin Heinrich Petersens kusine, Christiane Henriette Petersen, datter af jernstøber Peter Petersen i Sønderborg.
  - 6: se Holstebro Museums årsskrift 1983 og 1987.

Esben Graugaard
 Museumsinspektør
 Mølleparken 25
 7500 Holstebro

Lind skoles 250 årige udvikling

Af Johannes E. Sønderby

I disse år kan mange af de gamle landsby-skoler eller kirkeskoler, som de oprindeligt benævnedes, fejre 250 års jubilæum.

Baggrunden for det, skal ses i enevoldskongen Chr. d. 6. forordning om skoler på landet. Denne lov eller forordning blev givet i 1739. To år før i 1737 var der blevet indført tvungen konfirmation i landet. Derfor var det tvingende nødvendigt, at alle børn fik undervisning i katekismus, da præsterne kunne nægte at konfirmere børn, der manglede det fornødne kendskab til den.

Det blev pålagt godsejerne at bekoste bygning og vedligeholdelse af skolehuse og degneboliger og kirken at tilse, at loven blev effektueret.

Lind skole eller Rind kirkeskole, er et godt eksempel på en af de jubilerende skoler.

Loven blev som nævnt udstedt i 1739. Dengang hørte Rind sogn under Ribe stift, hvor H. A. Brorson var biskop. Han var en pligtopfyldende embedsmand, der straks satte stiftets provster og præster til at undersøge og indberette, om der fandtes en duelig degn og et anvendeligt skolehus.

Fra Rind sogn forlød det: *At vel har degnen (Niels Stephansen, Niels Degn, 1693-1758), ført et ufordrageligt levned, men på grund af alderdom, enfoldighed ikke findes duelig nok til skoleembede og som*

bør holde en substitut. Det blev dermed slået fast, at i Rind manglede man en duelig degn.

Om skolehuset skriver provst Vitus Berling, d. 11. juli 1743:

•Ingen degnebol og så længe man kan buske. Peder Thøgersen Lassen, på præstens anmodning, har for mange år siden ladet bekoste og opbygge på fortoget af Rind kirke et meget skiggeligt degnehus af egetømmer, ligesom forordningen siden haver befalet, bestående af 8 fag foruden 3 fag til skolestuen, hvortil er lagt en kálhave og ellers intet jordsmål. Men degnehuset er af den beskaffenbed, at det kan stå for et fuldt syn.

Vedligeholdelsen blev det som pligt pålagt sognets bønder at sørge for.

Man havde altså et brugbart skolehus, men ingen duelig degn. Derfor ansatte man stud. theol. Jørgen Thorlund (1716-1801) som substitut for gamle Niels Degn.

Biskoppen kunne derfor i 1742 give Rind kirke fundats eller grundlag for skolehold i sognet. Denne fundats kan man med lidt god vilje kalde skolens dåbsattest. Desværre er det ikke lykkedes at finde den nøjagtige datering på den. Fundatsen gav degnen ret til lusepenge i hovedsognet, to årlige sportler (offergaver), og hvad formuende forældre kan betale for deres børns optagelse i skolen. Desuden af sognets hart-

Kirkeskolen fra 1776. Skolen ligger på samme sted, som den først omtalte skole fra 1742 lå. (Foto: udlånt af J. Clemmensen, Lind).

korn 10 rdl. og et godt læs tørv af hver mand i sognet, der holder hest og vogn. Der var som sagt ingen mulighed for at supplere indtægten ved at drive landbrug, da skolehuset var jordløst.

Tre år var der gået, fra loven blev udstedt, til den var sat i kraft. Det var flot klaret i betragtning af datidens kommunikationsmidler.

I 1776 blev der i stedet for det gamle lerklinede, lyngtækkede skolehus på »fortoget« af Rind kirke opført et nyt skolehus af soltørrede mursten og med stråtag. Denne bygning eksisterer stadigvæk og bruges i dag som bolig for kirketjeneren.

DEN FØRSTE FOLKESKOLE

Engang omkring 1805 flyttede degnen til Lind, hvor han købte jord på matrikel nr. 11

a. Det sted, der i dag er V. Lindvej nr. 17. I »Hardsyssels Degnehistorie« knyttes flytningen sammen med skoleloven af 1814. Det tror jeg ikke er tilfældet. Den nærmeste forklaring er nok ønsket om at få noget jord at dyrke.

I 1810 købte sognets beboere 2/3 af degnens jord og senere ved hans død også skolehuset. Det var en fornuftig ordning. Så havde begge parter hold på hinanden. Denne handel er interessant derved, at det er det første synlige tegn på, at sognets beboere tog skolesagen i egen hånd. De spirende demokratikrav rørte på sig.

DEN FØRSTE KOMMUNESKOLE

I 1841 blev de første sogneråd, eller som det hed dengang sogneforstanderskaber, valgt, og skolen blev nu et kommunalt anlig-

Den hvide bygning til venstre er skolebygningen fra 1841. Til højre ses skolen fra 1882. (Foto: forfatteren).

gende. Det var dog stadig kirken, der førte tilsyn med undervisningen. En af Rind sogneforstanderskabs første større opgaver var at få bygget en ny skole. Ringkøbing amts arkiver har tegningerne til denne liggende. De viser, at skolestuen var på 3 fag $2\frac{1}{2}$ alen og en degnebolig på ialt 7 fag $2\frac{1}{2}$ alen. Det gamle skolehus fra 1805 bevarede som udhus.

Dette udhus blev i 1882 fjernet, og der blev på dets plads opført en ny og meget moderne skole i røde mursten og med spåntag og trægulve. Herning Folkeblad skriver d. 22.9. 1882:

»Den ny bygning, der er stor og rummelig, er vel indrettet således, at den i alle måder svarer til tidens fordringer».

Som noget nyt var der installeret en kakelovn med et ventilationssystem, udført efter anvisninger af sognerådsmedlem, farver Larsen, Herning. Bygningen indeholdt

et klasseværelse samt bolig for læreren. Det gamle skolehus fra 1851 bevarede man som udhus.

Desværre nedbrændte skolen i 1889. Om det var farver Larsens geniale ventilationssystem, der var skyld i branden, vides ikke. Herning Folkeblad havde samme dag følgende lakoniske bemærkning: *»Lind skole er nedbrændt i eftermiddag».*

Sognerådet besluttede at genopføre skolen på den gamle sokkel.

Sognerådsprotokollen fra dengang findes på Lokalhistorisk Arkiv i Herning. Ved at læse i den, får man et godt indtryk af, hvor vanskeligt det var at skaffe bygnings-tømmer i den skovfattige egn. To af sognerådsmedlemmerne blev sendt til Århus for at købe tømmer til byggeriet.

Da der kun var ét klasseværelse, blev skolen meget snart for lille, og i midten af 1890'erne lejede man missionshuset »Sa-

Forsamlingshuset i Lind. Her foregik skolens gymnastikundervisning helt frem til 1961. (Foto: forfatteren).

lem«, ansatte en forskolelærerinde og oprettede en pøgeskoleklasse.

SKOLEN PÅ KOLLUNDVEJ

For at få samling på undervisningen købte sognerådet i 1916 en grund på Kollundvej og byggede en ny skole her.

Den gamle skole på V. Lindvej blev med sine 11 tønder land jord solgt. En epoke var slut. Læreren kunne koncentrere sig om at undervise uden at skulle tænke på at få bjærget høet, mens det var tørvejr.

Den ny skole, der blev indviet d. 26.10. 1916, bestod af to klasseværelser: den store klasse og den lille klasse. I den ene ende var der en stor og rummelig bolig for læreren, og over klasseværelserne var der en lejlighed til lærerinden. En meget klassisk og udbredt bygningsform for landsbyskoler.

Undervisningen blev drevet efter den specielle vestjyske skoleordning med hver

anden dags undervisning. En ordning, der havde været gældende siden 1814.

Gymnastikundervisningen foregik i forsamlingshuset, der lå nogle hundrede meter fra skolen.

Med årligt tilbagevendende visitatser førte kirken fortsat kontrol med undervisningen. En kontrol der først ophørte i 1935.

Først i 1959 forlod man i Rind kommune den vestjyske skoleordning til fordel for den landsbyordnede. D.v.s. hverdagsundervisning med samlæste årgange. Denne ordning blev af meget kort varighed. Kun i fire år til 1964 var den i brug.

LIND V. CENTRALSKOLE

I 1960'erne fik Lind by vokseværk. Det ene parcelhuskvarter efter det andet skød op, og det hurtigt voksende elevtal gjorde en udvidelse af skolen nødvendig.

I løbet af en fireårig periode ændredes

skolen fra landsbyskole til en moderne centralskole med real- og 8.-10. klasser for hele kommunen.

Udvidelserne, der omfattede bygning af klasseværelser, faglokaler, to gymnastiksale og en svømmehal, blev først afsluttet i 1969 med, at man rev den gamle skole fra 1916 ned og byggede to børnehaveklasser og en pedelbolig på stedet. Det eneste, der blev bevaret, var udhuset.

I 1974-75 var elevtallet nået op på over 900. Derfor blev der bygget endnu en skole i Lind. Højgårdskolen på Ingridvej blev indviet i 1976. Den rummer elever fra 0. til 7. klasse. Overbygnings eleverne herfra blev på grund af pladsmangel på Lind skole indtil 1991 undervist på Vestervangskolen i Herning.

Tager man et statistisk tilbageblik vil man se, at der har været otte forskellige skolebygninger, der i gennemsnit har holdt godt 30 år.

Sagnet har udover »hovedskolen« haft biskoler i Fjederholt, Søby, Svendlund, Kollund, Høgild, Nr. Vejen og Vognlund.

På Skærbækgård og i Kideris har der en kort overgang været friskoler.

Degnenes historie har jeg kun undtagelsesvist berørt. Dem har H. P. Hansen en

omfattende og levende beskrivelse af i »Kultur minder fra Midtjylland«. For en ordens skyld nævnes de kronologisk:

1693-1758 Niels Stephansen (Niels Degn)
 1742-1801 Jørgen Thorlund
 1801-1808 Fr. C. L. Christensen
 1809-1837 Markus Frellesen
 1837-1850 Johs. P. Hviid
 1850-1877 J. C. C. Sønderby
 1878-1880 P. C. Christensen
 1881-1882 J. C. J. Hasseriis
 1893-1923 Leonard Abel Pedersen
 1923-1955 Niels Mandø
 1955-1964 Gunnar Erdal (førstelærer)
 1964-1988 Erling B. Engsted (inspektør)
 1988- Jens Skjærbæk (inspektør)

KILDER:

Landsarkivet for Nørrejylland:
 Ribe bispearkiv,
 Ringkøbing amts arkiv.
 Lokalhistorisk arkiv, Herning.
 H. P. Hansen: »Kultur minder fra Midtjylland«.
 Ejnar Poulsen: »Hardsyssels Degnehistorie«
 Axel Steernberg: »Herningsholm og hosebinderne«.
 Alfred Jeppesen: »De vestjyske vinterskoler«.
 Hardsyssels Årbog 1964 og 1991.
 Herning Folkeblad.

Johannes E. Sønderby
Lærer
Ydertoften 42
Lind
7400 Herning

Minas sten og familien på Tim Mølle

Af Bent Østergaard

I efteråret 1991 blev der en halv kilometer nord for Tim Mølle fremdraget en sten, der i en årrække havde været nedsunken i den kunstige høj, hvorpå den oprindeligt var rejst.

Stenen er på foranledning af skoleinspektør Emil Christensen, Tim, blevet malet op, og i god forståelse med ejeren blev højen retableret med hjælp af kommunens vejafdeling. Efteråret 1992 blev stenen placeret på sin oprindelige plads. Den bærer indskriften:

»MINAS HØI
17. MARTS 1850«

Både højen og stenen har naturligvis været kendt blandt egnens beboere, og ældre mennesker har kunnet fortælle om baggrunden herfor. Det lokale sagn siger, at mølleren i Tim blev gift med en pige fra Husby, som længtes hjem og gik og græd hver dag. For at trøste hende fik mølleren ved naboers hjælp opført højen, og så kunne Mina gå derop og se hjem til sit elskede Husby.⁽¹⁾

Min historie om Vilhelmine – eller Mina, som familien kaldte hende – er helt anderledes.

Tim Vandmølle, der oprindeligt hørte til hovedgården Timgård, blev i 1798 solgt fra

til selveje. Fyrré år efter – i 1838 – rykkede købmand og strandingskommissionær i Lemvig, Christian Øllgaard Lind, sammen med hustruen Mina og en flok børn ind på møllen, som han havde købt for 12.000 rigsbankdalere.

Christian Lind var søn af præsten Knud Peder Lind og Birgitte Øllgaard. Slægten Øllgaard-Lind har jeg beskrevet i Hardsysels Årbog 1987.⁽²⁾ Her skal derfor kun fokuseres på den familie, der i en årrække fik sit hjem på Tim Vandmølle.

Christian Lind havde oprindeligt slået sig ned i Lemvig, hvor han ved siden af sit købmanskab drev gæstgivervirksomhed og i 1833 blev strandingskommissionær. Han var i 1825 blevet gift med sin kusine Mina Øllgaard – hvis døbenavne var Caroline Vilhelmine Frederikke Øllgaard. De fik 8 børn, hvoraf 3 dog døde som små.⁽³⁾

Familien, der også omfattede Minas gamle mor, boede i købmansgården på hjørnet af Vejbelsgade og Ågade. Da byens rådhus, der også indeholdt en arrest, i 1821 skulle ombygges, tilbød Lind, at retssessionerne mod 5 rbd. kunne afholdes i hans gård. Desuden kunne han tilbyde en lille kælderlejlighed som arrest.⁽⁴⁾

Også gæstgiveriet kunne give usædvanlige oplevelser, måske ikke altid lige rare.

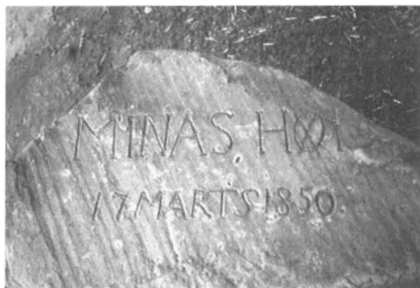

Højen ved Tim Mølle (Thorstedvej). Den blev med årene noget udfladiget, bl.a. fordi en hjemvendt dansk-amerikaner i 1930'erne fik lov at indrette beboelse i højen – en slags jordbule. Skuleinspektør Emil Christensen fandt stenen skjult i jorden og tog initiativet til at føre anlægget tilbage til den oprindelige form. (Foto: Emil Christensen, 1991).

Den nu nedrevne købmandsgård i Lemvig på hjørnet af Vejbelsgade og Ågade. Den blev købt fra birkedommer Claudis dødsbo 1827 af provst K. P. Lind, der overlod den til sønnen, købmand Christian Lind. Han solgte den 1838 til ritmester og toldinspektør Trøjel. (Foto fra Lemvig som købstad gennem 400 år-).

Den opmalede mindesten udbugget i anledning af •Minas fem-års bryllupsdag. Genrejst på højen i efteråret 1992. (Foto: Emil Christensen, 1991).

Tim Vandmølle fotograferet i forbindelse med opførelsen af elværket, 1907/08. Tim Mølle er nu dambrug. (Foto: Ole Rystrand, udlånt af Tim Historiske Samling ved gårdejer Knud Lundsgaard).

Da således den sidste henrettelse på egnen fandt sted i oktober 1837, sendte man bud til Fyn efter skarpreteren. Det var en gammel mand, der mente også at have brug for sin søn som medhjælper. De to mestre udi dette lidt usædvanlige fag blev indkvarteret hos Lind.⁽⁵⁾

Det var kort før den Lindske familie rykkede teltpælene op og flyttede til Tim vandmølle. Men købmandens personlige glæde blev kort, for allerede året efter døde han – kun 43 år gammel.

Mina sad tilbage som enke med 5 små børn i alderen fra 12 til 2 år. En dreng døde to år efter faderen. Ejendommen omfattede adskillige parceller og et stykke eng, samt tre broer over åen. Fra papirerne ved samfrændeskiftet efter Christian Lind kan vi se, at møllegården har haft fire længer samt et materialhus nord for disse.

Mina drev møllegården i fem år, men så giftede hun sig igen med en anden fætter, kaptajn Matthias Rahr. Han havde henlevet sine yngre år i København, hvor han oprindeligt var silke- og klædekræmmer, men senere var blevet kaptajn i Livjægerkorpset,

hvorfra han i 1844 tog sin afsked *•formedels svagbed i nåde med 2/3 af hans gage i pension•*. Han vendte nu tilbage til det vestjyske, hvor han med sit giftermål blev møller.⁽⁶⁾

På møllegården fejrede slægt og naboer brylluppet mellem den 46-årige brud og hendes 50 år gamle brudgom. Det fandt sted den 17. marts 1845. Nøjagtig på femårsdagen for denne glædelige begivenhed blev højen rejst og stenen med indskriften placeret ved møllegården.

Kun meget lidt er overleveret om familielivet i gården. En overlevering vil vide, at under et kongebesøg i Vestjylland blev ruten lagt ad broerne ved Tim mølle.

Mina viste da sit royale sindelag ved at rejse tre æresporte – en på hver af de tre broer ved møllegården.⁽⁷⁾

En slægtning fra gården Ulsund i Nees, Hans Øllgaard Lind, der var fætter til børnene i møllegården, har fortalt om, hvorledes han i 1847 blev kørt i hestevogn fra sit hjem til Ribe, hvor han skulle påbegynde skolegangen i katedralskolen. Turen blev fordelt på to dage, og den første dag bedede de i Tim Møllegård.

»Da vi efter at have spist til middag skulle videre, ville familiebunden Karo, en ækel køter, men beundret af familien, også med; den gik op ad vogntrappen og lagde sig midt i agestolen, hvor vi tog plads ved siden af den, men da vi ved udkørslen af gården skulle passere mølleåen, smed fader (Ulrich Lind) Caro i vandet. Familiens beundring for Caro afløstes af forargelse over faders hårdhed. Det er en absolut ubetydelighed; men den gjorde jo et fornøjeligt indtryk på en 12-års dreng».

Ifølge samme Hans Lind synes familien på Ulsund ikke at have haft ret meget til over for deres slægtninge i Tim. Han skriver:

»Faders ældste bror, Christian Lind, havde været købmand i Lemvig, men var 1838 flyttet til Tim Mølle. Fra Ulsund til Tim Mølle var der næsten 4 mil, hvad der jo ikke forbindrede nærmere omgang; men det var ikke noget hjerteligt forhold. Med børnene sympatiserede vi ikke, især tror jeg, fordi de fra Lemvig havde beholdt en del gadedrengemanerer. Den ældste søn var et årstid på Ulsund for at lære landvæsen. Han blev dog seminarist og siden degn i Råsted, annex til Ulvborg.⁽⁸⁾

Denne fætter hed Knud Peder Lind, opkaldt efter sin farfar. En helt anden vurdering giver forfatteren C. A. Thyregod, der kendte Lind fra Jelling Seminarium og fra det frikorps, de deltog i 1848 sammen med bl. a. den senere så kendte skolemand Christen Kold.

I en lang artikel skildrede Thyregod mange år efter sine og kammeraternes oplevelser i krigsåret.⁽⁹⁾ Mens han har et skarpt øje for nogle af Kolds svagheder, blev han meget glad for Lind, som han giver en ret omfattende plads i sin erindringskitse:

»Linds stiftfader, kaptajn Rabr i Tim Mølle, havde besøgt sin stiftsøn nogle dage i forvejen (mens de lå i Kolding-området) og bragt ham en halv spegegås, og Lind, der ingenting holdt for godt til sine kære kammerater, gav spegegåsen til pris, og den blev pillet til de hvide ben».

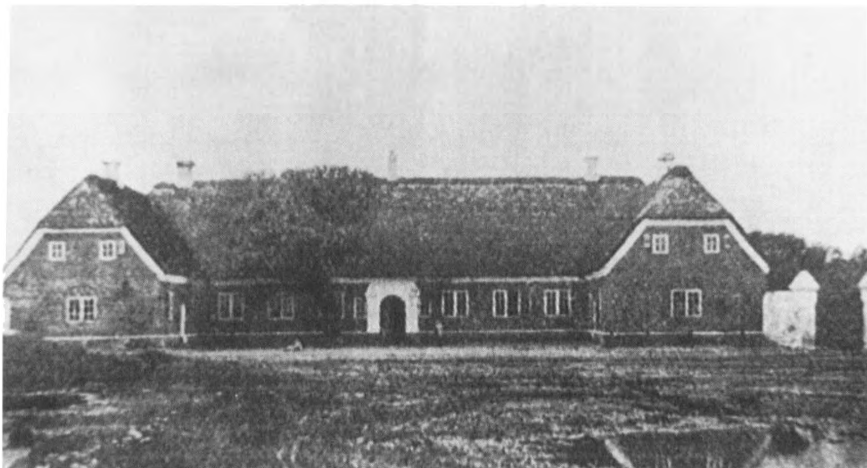

Mathias Rabrs æressabel prydet med kong Frederik den Sjettes navnetræk, og på skeden indgraveret: »Af Erkjendtlighed til Leutn. Rabr fra Rekrutskolen 1835». Befinder sig på Herning Museum. (Foto: Kjeld Hansen, Herning Museum).

Thyregod fortæller også, at da han skal til Vejle i et ærinde og selv må vælge sin følgesvend, udpegede han Lind, »og da han var afholdt af alle, vakte det ikke nogen misfornøjelse».

Thyregod skriver videre om vennen:

»Da jeg her har haft lejlighed til at omtale Lind, skal jeg tillade mig at meddele noget mere om ham. Han var lille og spinkel og i det hele meget uanselig

Ulsund eller Ulsund, Nees sogn, tilhørte familien Lind 1830-68. Gården, inklusive det store lindetræ, brændte 1890. I den vestlige sidefløj var der bryggers ud mod gårdspladsen, og ivoirigt folkestue, ølkammer og mælkestue. I hovedfløjen var der vestligst køkkenregion, bag det vestligste vindue mod gårdspladsen det såkaldte sonderkammer, bag hvilket var sovekammer mod nord. Bag de næste to vinduer var der dagligstue i hele husets bredde. Hovedindgangen førte ind til en bred gang, der nordligst havde udgang til haven. Det var i denne gang ud mod haven, der indrettedes lejlighed til provsteenen Birgitte Lind. De østligste vinduer i hovedbygningen borte til storstuen i hele bygningens bredde. Østligst i bygningen var gæstekamre. I den østlige sidefløj var der bagers og ud mod gårdspladsen lærerværelse og skolestue. I de to sidstnævnte værelser havde den gamle præst Hans Øllgaard sin lejlighed. Vejen Møborg-Nees, gik vist dengang gennem gården lige foran bygningen.

bans gang var ubehjælpssom næsten sideløns, og han var heller ikke synderlig nem på bænderne og havde svært ved at lære geværgrebene. Men han havde en jernvilje, og den gik altid, såvidt jeg ved, i god retning. Med det ubehjælpssomme fodskifte måtte det være ham svært at marchere, og han var da ikke heldigt stillet, når det gjaldt om at komme hurtigt frem; men han var udholdende som den bedste, og det var han enten det var savn eller anstrengelse det kom an på. At han gav den halve gas, han fik hjemme fra til selles bedste, var et udslag så vel af bans egen nøjsomhed som af bans deltagende og hjælpsomme sind. Og som han var i krigen, var han også på seminariet. Han var et meget godt hoved, men ved de mere udvortes sær-digbeder, såsom gymnastik, musik og skrivning, var hans kejthed ham i vejen, men han ville tilegne sig dem og han nåede det, så han ved afgangseksamen

fik karakteren udmærket duelig, uagtet han ingen karakter fik for sang. Synge kunne han ikke, men da han havde forladt seminariet besluttede han desuagtet, at han ville lære at synge. Og han lærte det, sagtens ikke således, at han blev en udmærket sanger, men så at han et års tid efter vendte tilbage til seminariet og fik vidnesbyrd for, at han kunne forestå kirkesang.

Thyregod vil mene, at Knud Peder Lind med sine fortrinlige evner, den stærke vilje herunder indbefattet, kunne... have gjort sig håb om så fordelagtig en stilling som seminarister har adgang til, men også i den retning var han nøjsom.

Han lod sig nøje med et beskedent embede som lærer og kirkesanger i Råsted, hvor han giftede sig med en datter af sin forgænger. Hans korte liv og tragiske død har jeg omtalt i artiklen fra 1987.

Familien fra Ulsund fik sit sidste hvilested på Nees kirkegård, umiddelbart øst for koret. På de nu meget nedslidte sten har man oprindeligt kunnet læse navnene på bl. a. provstinde Birgitte Lind (Eltang), hendes bror Hans Ølgaard (Mørborg-Nees) og hendes søn, ejer af Ulsund, Poul Ulrik Lind. (Foto: Benny Vejby, 1991).

Vilhelm Frederik Lind, 1830-1908, var oprindeligt udlært snedker, men læste senere til lærer på Ranum Seminarium. Han var 1867-95 lærer i Gullestrup ved Herning. Evald Tang Kristensen fik mange oplysninger af ham, og billedet ber stammer fra hans samlinger i Dansk Folkemindesamling.

Da lærer Lind døde af blodforgiftning i 1872, var den ældste generation forlængst faldet fra. Hans mor, Mina, var død i 1858 af et hjerteslag under et besøg hos sønnen i Råsted – et dødsfald, der må være følt dobbelt tragisk for familien, da Lind netop stod for at skulle holde bryllup. Nu måtte han begrave sin mor tre måneder før sit eget bryllup. En af sine døtre lod han opkalde efter den farmor, hun aldrig havde kendt. Hun blev senere gift i Sejling ved Silkeborg.

Om kaptajn Rahrs triste endeligt, da han en kold vinternat væltede med sin vogn, er berettet af H. P. Hansen i Hardsyssels Årbog 1942. I talerne ved hans grav mindedes

man bl. a., at han *”prydede denne magre egn med den lille venlige lund ved åens bred, i hvis svale skygger han gjerne om sommeren samlede om sig busets og naturens venner og beredte dem mangen glad time”*.

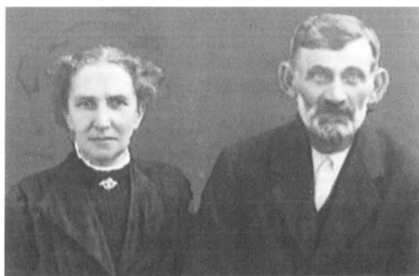
Endnu står ved mølleåen en stor gammel bog, omgivet af elletræer.

Møllen overgik til hans stedsøn, Hans Chr. Lind, der døde ung og ugift af et slagtilfælde i 1866, hvorefter Tim Mølle gik ud af familiens eje.

Kaptajn Rahr havde på sin femårs bryllupsdag rejst en sten med sin kære hustrus navn. Sagnet om den uheldige, der længtes hjem, har således intet på sig. Alt tyder på, at familiemedlemmerne i møllegården

Den længstlevende af søskendeflokken fra Tim Mølle, Birgitte Petrea Lind, 1828-1909. Hun var ugift, og da broderen blev enkemand, flyttede hun til Gullestrup for at tage sig af hans husboldning. (Foto: Evald Tang Kristensens samlinger ved Johs. Evald Tang Kristensen).

Caroline Frederikke Vilhelmine Lind, 1866-1946, var opkaldt efter sin farmor, Mine. Allerede som 6-årig mistede hun sin far, lærer K. P. Lind i Råsted. Som ganske ung kom hun i tjeneste hos pastor J. P. Møller, Nr. Felding-Tvis. Da præstefamilien 1883 flyttede til Sejling ved Silkeborg, fulgte barnepigen med. Her blev Vilhelmine 1888 gift med gård-ejer A.nton Østergaard, 1861-1936, der ses til højre på billedet. I præstegården havde Mine haft ansvaret for 10 poder, og fik selv det samme antal børn. (Foto: familieejere).

kom godt ud af det med hinanden. Men de mange bratte og uventede dødsfald, der også ramte børn og yngre i familien, har kastet dybe skygger over deres tilværelse.

Eftertiden glemte detaljerne om disse mennesker, der jo ikke efterlod sig slægt på egnen, men i Tim sogn har man bevaret en blegnet erindring om tilflytteren, møllerko-nen, hvis liv ikke forløb uden mange sorger.

NOTER

- 1) Sagnet er meddelt mig af skoleinspektør E. Christensen, Tim.
- 2) Bent Østergaard: En Vestjysk præste- og degne-slægt. Hardsyssels Aarbog 1987, s. 19-38.
- 3) Stamtavle over den ØLLGAARDSK-LINDSKE SLÆGT. Udarbejdet af adjunkt Hans Øllgaard Lind (omkr. 1908). Findes på Frederiksberg bibliotek.
Desuden arkivarbejde, udført af Hans Viuf-Sørensen, Viborg.
- 4) J. Søndergaard Jacobsen: »Lemvig som købstad gennem 400 år«, 1945, s. 268-69.
- 5) Jesper Søndergaard Jacobsen: »Den sidste henrettelse på Lemvigegnen«. Hardsyssels Aarbog 1961, s. 23-49 (her særlig s. 41 og 49).
- 6) H. P. Hansen: »Kaptajn Rahr og Tim Vandmølle«. Hardsyssels Aarbog 1942, s.
- 7) Meddelt mig af slægtsforskeren Arne Lind, Svogerslev.
- 8) Hans Øllgaard Lind: »En vestjysk students oplevelser«, udfærdiget af Arne Lind, Svogerslev, 1984/85.
- 9) »Jelling Seminarister i Krigsåret 1948« af C. A. Thyregod, 1894 i tidsskriftet Husvennen, udgivet af N. C. Rom. Genoptrykt med indledning og noter af Bent Østergaard i Vejle Amts Aarbog 1989, s. 7-63.

Bent Østergaard
Lærer og forfatter
Rundvangen 6
2605 Brøndby

Den jyske hede i 1825

Ved *Jobs. E. Tang Kristensen*

St. St. Blicher er vel nok den første af vore digtere, der i egentligste forstand havde øjne og ører åbne for den jyske hedes egenart og skønhed og som gav udtryk derfor i poesi og prosa.

Allerede i 1816 formulerede han sine sansers indtryk i et vers i forsang til »Jyllandsrejse i sex Døgn«:

*Skummel og grå er min fædrene bede,
Dog under lyngtoppen blomsterne ståer,
Lærken blandt gravene bygger sin rede,
Og sine triller i ørkenen slår.*

Blicher er dog ikke alene om i begyndelsen af århundredet at give en almindelig karakteristik af heden og dens beboere.

I den jyske filolog Jørgen Victor Blochs bog »*Nogle grammaticalske Bemærkninger om den vesterjydske Dialect oplyste ved ethnografiske og geographiske Billeder*«. Horsens 1837, finder man bag i bogen et anhang med titlen »Den jyske Hede«, som skildrer en rejse over heden og juleaftenen i en hedegård den 24. og 25. december 1825.

JØRGEN VICTOR BLOCH

Forfatteren til bogen, Jørgen Victor Bloch, er født den 25. sept. 1812 i Lønborg præstegård som søn af sognepræst Jørgen Bloch

og hustru Gjertrud Fog. Han blev student fra Borgerdydsskolen på Christianshavn 1829, cand. theol. 1832 og lic. theol. 1835. Et par år var han adjunkt dels i Randers dels i Horsens, indtil han i 1837 blev sognepræst i Borbjerg. Året efter flyttede han til Lønborg-Egvad, hvor han efterfulgte faderen.

I sit fødesogn blev han i 17 år (1851-55) tillige som provst) til han i 1855 blev sognepræst i Kjerteminde. Her virkede han til 1868 og derefter i Vig-Asminderup, til han i 1881 tog afsked.

Han var farbroder til sprogforskeren Jørgen Bloch (1839-1910), der var medhjælper ved svogeren Svend Grundtvigs (gift med Laura Grundtvig f. Bloch) store udgave »Danmarks gamle Folkeviser«.

Sammen med Svend Grundtvig og efter hans død udarbejdede Jørgen Bloch alene sit hovedværk, det vældige håndskrift i 17 kvartbind og 3 foliobind, der indeholder samtlige opskrifter af færøske folkeviser med tilhørende ordbog.

Jørgen V. Bloch sluttede sig nærmest til den grundtvigske retning, han deltog også i det politiske liv, men hans virksomhed her var ikke af større betydning, men han opnåede 1855-59 at få sæde i Landstinget.

Han skrev forskellige småskrifter, blandt andet det her omhandlede, som han gjorde

Janus la Cour: Rind Sande syd for Herning (M. Galsbini «Danmark i Skildringer og Billeder». 1887).

færdig i sin Hørsenstid og fik trykt hos en Horsens bogtrykker, A. C. Fogh, 1837.

I forordet og i en note til bogen gør han rede for, hvorfor han har fundet anledning til at nedfæste denne skildring på papiret:

»Hvad de etnografiske og geografiske billeder angår, må jeg bemærke, at jeg ingenlunde har bildt mig ind heri at byde sjældne og interessante scener af naturen og folkelivet tegnede med kunstnerisk hånd. Mine billeder ere kun Nyrnbergkram fra det vestlige Jylland, ja ikke engang illuminerede, men simpelt hen afriksede på fri hånd – her og der endog med en lyngkvist – uden skyggeblanding og farvespil, for kun at gælde som oplysende noter, tillæg og bilag. Det er derfor så langt fra, at den jyske filolog her har villet agere maler eller poet, at enhver, som vil værdige hans billeder et øjekast, straks i dem vil finde et kunstløst omrids af,

hvad der altsammen kun er – eller i alt fald kunne være – den nøgne virkelighed, det er et usminket afbillede af heden selv. Men den samme naturven, der, som jeg smigrede mig med, måske vil interessere sig for min lyngkvist, kunne måske have lyst at kaste et øje på mine hedebilleder eller afriksninger, så længe han ikke har ægte malerier af vestjyske scener ved hånden. Man fortryde da heller ikke på, at jeg lader dette anhang følge med.

Sluttelig endnu dette: skulle nogen være så ubarmhjertig at kalde den hele samling i dens skrøbelige form en jydepotte med alskens fattigmandskost i, da beder jeg kun, at han ikke slår mig den i stykker – i alt fald ikke før næste fastelavn, når den vel allerede har fået nogle revner – for de fattigfolks skyld, hvem dens indhold måske kunne smage«.

En del af det lille anhang om heden er

skrevet i den vestjyske dialekt, som den taltes i egnen ved Lønborg i Ringkøbing amt. Jørgen Victor Bloch, der har tilbragt sin barndom i Lønborg, har som de andre børn i byen og i skolen talt egnens sprog. Mærkeligt nok har hans forældre, der begge var fynboer fra Hindsholm og talt fynsk fundet et blivende sted her i det vestjyske.

Jørgen Victor blev som 15-årig sendt til København for at læse videre, men barndomssproget gik ikke i glemme. I sin teologiske studietid har han uden tvivl også dyrket sproghistorie ved Københavns Universitet. Han har i hvert fald været så interesseret i sit barndomssprog, at det har givet anledning til at udarbejde denne lille og i dag meget sjældne bog.

DEN JYSKE HEDE⁽¹⁾

I en ubeskrivelig glad stemning kørte jeg den 21. december 1825 over den jyske hede. Det var nu over 3 år siden, jeg som femtenårig dreng havde forladt mit fædrene hjem, den stille præstegård ved Vesterhavets sandklitter, for-ak! så uventet at udryves af min idylliske fantasi-verden i en københavnsk skole. Jeg var blevet student, og havde taget anden eksamen, var i begge punkter erkendt laudabilis, og med den ungdommelig stolte studenterbevidsthed i højeste fylde (således som Wilster beskriver den) vendte jeg nu tilbage for at besøge mit hjem, som jeg i al den tid ikke havde set. Hvor yndig, hvor venlig og hjemlig syntes mig nu ikke den mørke hede! Jeg måtte næsten græde af barnlig vemodig fryd, da den udbredte sin jævne, herlige grå flade, og omgav mig med sin stille ensomhed, men også ved sin fromme, enfoldige fred. Det begyndte at mørknes; men ikke langt foran så jeg i aftendæmringen kirketårnet i B, hvorfra klokken højtidelige toner for-

kyndte den glædelige fests begyndelse. Rask rullede vognen gennem lyngen; men i det ungdommelige mods hele fylde ilede tankerne langt forud. Min fremtid syntes mig så klar og skyfri, og ved hvert blik i den opgik en stjerne, ligesom på himlen over mig; den var mig som den kommende juledag, der allerede var begyndt med sin venlige aften, men hvis forventningsfulde, herlighed dog natten endnu skulle skjule.

Min rejsekammerat og ven H., en ung student fra København, som jeg havde indbudt til at gøre turen med, delte ingenlunde min glade stemning med mig. Han vågnede just af et uroligt blund, og blev hilst med mine bebrejdelser, fordi han viste så liden interesse ved at rejse gennem en så ejendommelig natur. »Hvor du dog kan finde denne nøgne, flade gråbrune hede smuk og interessant!« Udbrod han, »det begriber jeg ikke«. – »Smuk« svarede jeg – »Ja for Guds blik, der overskuer den hele verden i dens fulde harmoni, må alt være smukt, ligesom det er godt og fuldkomment; men for os, der på vort lave stade kun ser enkelte afrevne stykker og begrænsede prospekter, kunne disse afsondrede enkeltheder synes både skønne og uskønne, ja hæslige, alt efter som de tiltaler, eller ikke tiltaler eller endog træde i ubehagelig modsætning til den os iboende skønhedsidé. Smuk vil jeg derfor ingenlunde kalde denne nøgne, mørke, hist og her med golde agre stribede, hede, i hvor vel den dog for mig også har sit takke, og det er et stort misgreb, når dens forsvarer vil vendificere den, hvad den ikke har, nemlig skønhed, hvorfor også St. Blichers smukke ord:

*Skummel og grå er min fædrende hede;
dog under lyngtoppen blomsterne står,
lærken blandt gravene bygger sin rede,
og sine triller i årkenen slår.⁽²⁾*

næppe ville gøre heden smukkere i nogen sjællænders eller fynbos øjne; men – ejendommelig er den jyske hede, og som sådan interessant.«

H. »Interessant? Det synes mig, at det ejendommelige her netop er det kedsommelige, som St. Blicher så fortræffelig lader barberen af Ribe skildre det i »Jyllandsrejsen«, hvor han udbryder:

Du hvilken egn her i alderdoms bleggule farve:

Lyngbakker som rynker ud i de visne marker:

*Udtørret græs flager tyndt på skaldede agre,
lig sparsomme bår på en oldtids negrende
hoved.*

*Mig tykkes alt, at jeg ældes; min sjæl bliver
søvnig;*

min indre flamme udslukkes og tankerne visne

(3)

Jeg. »Men er der ikke just denne bestemte karakter af den henvisnende alderdom, ja, om du vil, af selve det kedsommelige, det trivielle, når den – som alt, hvad der kommer fra naturens kunstnerhånd – er vel tegnet, interessant? Er ikke også den et billede af livet? Og er det ikke fremdeles interessant, når heden fremtræder for dig med en bestemt karakter af en ensom og stille ørken, hvor naturens friske liv synes næsten at være uddød, hvor det store menneskelivs larm ikke høres, men kun nu og da en ensom brokfugls vemodige røst eller om sommeren insekternes surren og hugormens hvislen i lyngen? Ja er det ikke interessant, når den samme digter, du citerede, med vemodig klage skildrer den jyske hede som »Fædrenes mørkebrune gravmark«, der sørgende »klædte sig ud i sort«⁽⁴⁾ Lyt kun til denne digter,

N. F. Schjøttz-Jensen: Bakkeparti med Store Mom Høj ved Vorgod mellem Ringkøbing og Herning. (M. Galschiot »Danmark i Skildringer og Billeder«, 1887).

så ofte som »ensom han lå på sin lynggroede bakke«, og den jyske hede vil vistnok fængsle din interesse«.

H. »Ja, set med digterens øje - men i virkeligheden? - Hvordan var det f. eks. med hin »Fædrenes gravmark«? Jeg for min part er temmelig overbevist om, at denne flade, men dog ujævne, golde, sandige hede aldrig har været opdyrket, og at den hverken ved »den sorte død« eller ved Cimbrernes udvandring er bleven til hede, men at den altid har været det, den er.

Jeg. »Herved bemærker jeg først, at naturen altid må betragtes med digterens øje, når man spørger, om den er smuk, eller ikke, interessant, eller ikke. Dernæst indrømmer jeg, at din geologiske bemærkning synes mig rigtig og dens historiske begyndelse ikke uvigtig med hensyn til spørgsmålet om de vanskeligheder, som ville møde ved hedens opdyrkning i fremtiden; thi så længe det modsatte kan antages, kan man altid slutte: Har den en gang været dyrket, må den igen kunne lade sig opdyrke. Men nu synes rigtig nok altid den hindring at ville møde ethvert opdyrkningsforsøg i det store, at hedejorden på de fleste steder er sandet og ufrugtbar, og at alen ligeledes på de fleste steder ligger temmelig tæt under overfladen. Alen måtte da vistnok først gennembydes, og en hel kulegravning finde sted, før jorden kunne blive ret tjenlig, hvilket ville medføre et uhyre arbejde. En anden hindring, som du også altid vil høre beboerne anføre, er mangel på eng, da dog den opdyrkede hedejord næppe ville blive så frugtbar, at der på den kunne avles tilstrækkeligt markfrø til vinterfoder. Derfor ser du også på den jyske hede overalt og næsten kun ved bække og åer - hvor der er enge - huse og gårde: og vestkanten, der har betydelige engstrækninger, er næsten over-

alt opdyrket uagtet jorden på mangfoldige steder ikke er federe og frugtbare end i heden. Men denne hindring kunne måske overvindes ved at så græsarter, som kunne være i skarp jord, og dog være tjenlig til foder. En tredje hindring er mangel på mangel, hvoraf man på vestkanten og i heden kun har fundet lidet - skønt der vil efter den rimelige formodning om de skjulte jordlags beskaffenhed måtte kunne findes meget mere - og uden hvilken hedens opdyrkning både er vanskelig og langsom. Noget mere, end der hidtil er opdyrket, vil jo vist nok trods alt dette efterhånden komme under ploven; og mangfoldige gårdmænd har allerede opdyrket ikke ubetydelige hede-strækninger, og mangen en ung mand, som byggede sit hus på den nøgne hede, har efterhånden udbredt en større og større lys plet omkring det med kornmarker og græssende får og køer, og bygget sig lade og udhuse til sin lille »Sals«. Når man efter nogle års fraværelse kommer tilbage til heden, men især til vestkanten, ser man i denne henseende en iøjnefaldende forandring. Herved bliver rigtignok kun den nærmest og bekvemmeligt liggende hede, der ikke altid er den frugtbareste, opdyrket, mens store langt-bortliggende hede-strækninger med god lerjord ligger udyrket, som tilfældet er med den egn, vi passerede, mens du sov, hvor lyngen stod høj og kraftig«.

H. »Det kan altsammen være godt; men du fører mig for langt ud i fremtiden med dens venlige udsigter og lyse oaser i hedeørkenen; vi vil holde os til det nærværende. Og lader vi nu de døde med »fædrenes mørkbrune gravmark« hvile i fred - hvad skulle vi da sige om de levende, beboerne blandt disse lyngtuer? hvor ringe er og må ikke kulturen være i disse tyndt befolkede

N. F. Schjøtz-Jensen: *Bondestue på Heden.* (M. Galschiøt »Danmark i Skildringer og Billeder« 1887).

egne! Hvor usselt folkelivet! – en levende begravelse». –

Jeg. »Ja vel er kulturen ringe, og oplysningen ikke stor: Men at dette ikke er en nødvendig følge af den afsondrede beliggenhed og sparsomme befolkning, viser Island, hos hvis ensomme beboere blandt dets klipper og vulkaner, dets is og sandørkner der jo findes en høj grad af folkekultur og oplysning. Også kan Jylland i denne henseende ret godt måle sig med Danmarks øvrige provinser. Jyden har vel i almindelighed mindre udvortes politur, mindre erfaringer i kommercielle affærer end sjællænderen; men derfor priser jeg ham lykkelig; thi han er dermed også fri for såre meget ondt og fordærveligt. Han kender vel mindre til, hvad der foregår ude i den store verden; men – derfor tror han den også langt mindre fordærvet, end den er, og han savner ikke dens ukendte herligheder, som han alligevel ikke kan opnå. Han – jeg tæn-

ker her nærmest på jyden på heden og vestkanten, som jeg kender bedst – han har i almindelighed en god sund forstand, og veed at bruge den, hvor han behøver den; han har et følede og medfølede hjerte, som let røres, men sjældent kommer ud af ligevægten ved stærke bevægelser; hans vilje er alvorlig og stadig, men – bliver rigtig nok undertiden til hårdnakkethed når han møder modstand. Han har lyst og dygtighed til sit arbejde – du skulle se ham i høstletten eller kornhøsten – og i vinterhiletiden ligger han dog ikke henstrakt på sin bænk, som sjællænderen, og hensover de lange aftener, men sidder ved tranlampen eller lyseklybens skin og snor simer, fletter bikuber eller har andet sådant for, medens fruentimmerne karter, spinder og strikker; ja, var det sommer, skulle vi vist have set en og anden dreng med sin strikkestrømpe vogtende fåreflokken på heden⁽¹⁾ Men han mangler derfor ikke sans for glæden: Spøg og lystig-

Hans Smidth: En Hedegård. (M. Galschiøt »Danmark i Skildringer og Billeder«, 1887).

hed går ofte hånd i hånd med arbejdet, og »Opslet« og »opskjær« følger efter høstletens og kornhøstens besværligheder; og når vi nå mit hjem, skal du se, hvorledes julen fejres, hvor mange muntre julegilder (»Juul-boiler«) med kortspil om pebernødder og dans for de unge der følger på hinanden i uafbrudt række fra julens begyndelse til langt hen i det nye år⁽⁶⁾ med undtagelse kun af jule-, nytårs- og helligtrekongers-aften, som enhver familie for sig fejrer hjemme; ja får vi nattekvarter hos Anders Hansen i B., som kromanden i K. gav os anvisning på, skal du straks få at se, hvordan en juleaften fejres her på heden».

H. »Ja, men alt dette hører dog nærmest til livets lavere interesser. Du veed intet at anføre om jydernes sans for borgersamfundets anliggender, for kunst og videnskab«.

Jeg. »Du vil måske, at jeg skulle tale om fabrikker og manufakturer på den jyske hede, om kostbare veje og kanalanlæg, om

politiske klubber med aviser og ugeblade, ja om en jysk litteratur – af alt dette findes rigtig nok intet, men hvad mere er, hedeboeren har sans for livets alvor for religionen. Det vil du erfare af den interesse, han har for en alvorlig samtale, især om religiøse genstande, når man nedlader sig til hans fattæevne; af hans flittige kirkegang skønt at han her og der har indtil halvanden mil over heder og moser til sin kirke; af hviledagens overholdelse, så at han kun i nødsfald f.eks. i en vanskelig høst bruger søndag morgen og eftermiddag til arbejde, og måske dog kun, hvor præsten selv har foregået ham med eksempel; af den kærlighed og påskønnelse, som bliver den gode og dygtige præst til del, af det rigelige offer og de mange gaver, han ofte af sin fattigdom frembærer for en sådan; og i mange huse vil du om søndagen eller om vinteraftenerne kunne høre en salme synges, eller finde en husfader, som læser i Biblen eller i en an-

dagtsbog.⁽⁷⁾ Åbenbare laster er sjældne; men arbejdsomhed tarvelighed, godgørenhed, gæstmildhed, trofasthed, ærlighed er almindelige; og om nogen vil beskyldte jyden især for egennyttighed og vennesyge, der overvejer han først vel hvor kummerlig han ofte må søge sit udkomme, og forveksle dernæst ikke nødvendig sparsommelighed med kærighed eller redelig stræben efter erhverv til nødtørf med vennesyge! – du talte om »et usselt folkeliv, en levende begravelse«. Hvad vil det egentlig sige? Er der liv i hver enkelt, vil der også være liv i dem alle i forening. Rigtig nok vil jeg indrømme dig, at der hos den ensomme hedeboer er mindre sans for borgersamfundets fællesanliggender som sådanne, mindre almen ånd, mindre forening og samkvem med en større kreds. Men hvert sogn, ja stundom hver by, sammenslutter sig i et lille samfund, indbyrdes forenet ved allehånde slægtsskabsbånd; og her vil du finde en skøn almen ånd, en trofast medfølelse og medhjælp, en venlig omgang«.

H. »Jeg kan ikke modsige, da jeg ikke har den ære at kende dine gode jyder. Men du fører mig igen bort fra det, vi gik ud fra; thi i hvad forbindelse står vel nu alt det, du her har anført til hedeboernes karakteristik, med det indtryk, heden selv gør på den rejsende«?

Jeg. »Rigtig nok kun i en middelbar, men dog i en meget nær forbindelse. Hvorfor er ethvert hus, enhver plet, hvor du har oplevet mange glade timer, dig så yndigt, så interessant? Mon ikke fordi kære erindringer og kære væsener, hvortil disse knytte sig, bor der? Er ikke den venlige eller uvenlige karakter af en egns beboere ligesom den lyse eller mørke ånd, som svæver over det hele maleri? Tænk dig nu disse gode trofaste, fromme hedeboere, jævne og tarvelige, flittige og sparsommelige, ukendte med

den store verdens herlighed, som med dens forfængelighed, sammensluttede og afsluttede i mange små kærlige samfund, gæstmilde mod den sjældne gæst – og heden vil vist synes dig lysere og interessantere. Dens grå flade vil minde dig om dens jævne, ærlige beboere, dens nøgne golde skorpe om deres flid, sparsommelighed, tarvelighed, dens ensomme stilhed ved dens så hist og her ved bækkene adspredte huse og gårde, der kun sjældent er sammentrængte til byer, vil lade dig formode den lykkelige enfoldighed, trofasthed, ro og tilfredshed, som må bo i disse, dens mangel på pragt og ynde vil lade dig tro, at blikket her måske kunne være mere åbent for en højere verdens skønhed og herlighed. Er der da ikkedes her, som overalt, en dyb korrespondent mellem egnen og dens beboere?»

H. »Du maler med poetiske farver«.

Jeg. »Ja, om du vil; men der er sandhed deri«.

Vognen kørte nu over en bakke, og nedenfor os ved bækken så jeg en stor og velbygget bondegård, fra hvis vinduer julelysene festligen glimtede. Her måtte altså – efter den beskrivelse, kromanden i K. havde givet os af stedet – Anders Hansen bo, tænkte jeg, og lod holde uden for porten, mens H. og jeg eller – for at tale som jyderne – jeg og H. (»mæ o H.«) gik ind for at spørge, om vi kunne få nattekvarter der. Vi havde nemlig, da en langsom overfart fra Kalundborg til Århus havde forhindret os i at nå mit hjem til juleaften, besluttet at overnatte i B., hvorfra vi den næste aften kunne nå mit hjem. Undervejs i K. havde vi fået at vide, at det første sted vi kom til i B., var en stor bondegård, hvor der boede en velhavende og agtet mand, sognefogden Anders Hansen; der mente man, vi kunne få et godt nattekvarter.

Vi trådte ind i stuen. En noget aldrende mand med et ærligt og forstandigt ansigt sad for den øverste ende af det lange rød-malede bord langs vinduerne, og ved siden af ham på den øverste plads af den udvendige bænk sad den ligeledes gammelagtige og venlige husmor; til dem sluttede sig en kreds af tjenestefolkene, alle festligen pyntede og, som det syntes, samdrægtigt forenede som een familie til helligholdelsen af den betydningsfulde aften ved from bøn og uskyldig munterhed. Alt var pyntligt skuret og fejlet; på det røde stengulv var der strøet hvidt sand; på bordet brændte to lys i messingstager, og mellem disse stod en tallerken med pebbernødder, hvis top et hjul,⁽⁶⁾ Julens symbol, med sine kunstige snirkler dækkede; de nye julekort lå ved siden deraf. Et blik var nok til at vise mig, at jeg ikke var langt fra min fødeegn.

(Her følger en dialog på jysk med ordforklaringer der er udeladt i denne sammenhæng).

EFTERSKRIFT

Det var min hensigt også at have leveret nogle billeder af Jyllands vestkyst med dens beboere; men jeg er bange for, at mine ærede læsere - om de holdt ud indtil enden af min bog - allerede har fået nok af Jylland og hvad jysk er. Jeg vil derfor gemme min anden billedsamling til bedre tider, og her kun bemærke, at hvad jeg i det foregående har fremstillet til hedeboernes karakteristik, til dels også gælder om vestjyden i snævrere forstand, og tillige bede læseren erindre, at den lille skildring, den gamle Anders Hansens meddelelser har fået mig i stand til at levere er fremsat i den vestjyske dialekt, der har hjemme ikke mindre på vestkanten end i hedeegnene; ja - det kan endogså gerne være, at enkelte ord mere har fået den form, det har i min fødeegn på vestkanten, end den, det havde i Anders Hansens mund. Der er altså så megen mere grund til her at slutte mine fragmentariske meddelelser.

N. F. Schjntz-Jensen: Engene ved Skjern Aa. (M. Galschiot - Danmark i Skildringer og Billeder, 1887).

NOTER

- 1) Nedenstående brudstykke har jeg uddraget af min dagbog. Idet jeg mente, at, hvad der kunne bidrage til en almindelig karakteristik af heden og hedeboeren, ikke måtte anses for at være uden al forbindelse med mine grammatikalske bemærkninger, og at navne, hvad jeg her har optegnet i den vestjyske dialekt, som oplysende sprogrøve passende kunne slutte sig til hine bemærkninger, besluttede jeg at lade dette anhang følge med (se fortalen). Vel ser jeg nu nok, at der er meget deri, som bærer spor af en ungdommelig fantasi og en måske alt for stærk forkærlighed for fødeegn og landsmænd i en snævrere betydning, men dette lod sig ikke så godt forandre, hvis jeg ville gengive hvad jeg den gang havde oplevet; og læseren vil nok også finde sandhed deri, og ikke føle sig for langt borttrykket fra virkeligheden.
- 2) Saml. Digte 2 B. S. 5.
- 3) S. D. 2 B. S. 36.
- 4) S. D. 2 B. S. 88 92.
- 5) Det er dog kun på et vist strøg i heden (især i Hammerum herred), man ser mandfolk med strikkestrømpe; på andre steder anses det for en skam, at mandfolk befatter sig med sligt.
- 6) Undertiden lige til Kyndelmisse (Kjørremis).
- 7) Disse andagtsbøger er vel ikke altid de bedste. Jeg kom således på en rejse igennem heden ind hos en bonde, med hvem jeg snart kom i en samtale om religiøse genstande. Han viste mig en andagtsbog, som han brugte og holdt meget af; men jeg bemærkede snart, at den havde gjort ham sorgfuld uden at husvare ham, at den havde vakt en stærk syndebevidsthed hos ham uden at føre ham til en levende tro på og tilegnelse af forsoningen. Jeg bad ham da at holde sig mere til Guds ord, og henviste ham, så godt, jeg kunne, til steder i skriften, hvoraf han kunne hente trøst og oprejsning.

Johannes E. Tang Kristensen
 Overbibliotekar
 Lilletoften 19
 Hassers
 9000 Aalborg

Småstykker

Jernstøberens fane

Den 26. juni 1886 var en lørdag, og allerede fra morgenstunden var noget i gære på Sønderland i Holstebro. Foran Holstebro Jernstøberis bygninger samledes formere, smede og arbejdsmænd. Indtil musikerne viste sig, troede nogle bysbørn vel, at en strejke var under opsejling, for netop årtierne sidst i forrige århundrede prægedes af konfrontationer på arbejdsmarkedet. Musikerne spillede imidlertid et par numre, og da viste jernstøberiets ejer, Leonhardt Tang, sig i døren. Sammen med arbejderne gik Tang om i støberiets have, og her fandt den egentlige begivenhed sted – jernstøberen fik overdraget en smuk silkefane, hvorpå med forgyldte bogstaver stod at læse: »Holstebro Jernstøberi d. 26. Juni 1886«. Fanens midterfelt var dekoreret med symboler for virksomheden i form af højoavn, passer og tandhjul.

Datoen var alt andet end tilfældig; den 26. juni var jernstøberens fødselsdag. I 1886 var det 43 år siden Johan Leonhardt Ahlefeldt Tang blev født i Ringkøbing som søn af købmand Peder Tang og Anna Brøllund. Faderen var ud af den bekendte slægt, som ejede Nørre Vosborg. I 1886 var det 14 år siden Tang havde købt Holstebro Jernstøberi af enken efter virksomhedens grundlægger, Martin Heinrich Petersen.

Leonhardt Tang levede op til forgængere-ns foretagsomhed, og støberiet var i hans ejertid byens største arbejdsplads med 30-35 ansatte, ligesom maskinfabrikken i hans tid blev stadig mere kendt for sine fortrinlige landbrugsredskaber. Men hvorfor fik Tang en fane overrakt denne lørdag morgen af sine arbejdere?

Former Jønck, der talte på kollegernes vegne, gav svaret. Han fortalte, at gennem et helt år havde man samlet ind til fanen,

Jernstøber Tangs fane er dekoreret med industrialiseringens symboler som højoavn, tandhjul og passer. (Foto: Bent Holm).

som »skulle være et Erkjendtlighedsbevis for den Humanitet og Velvillie, han stedse havde udvist«. Tang takkede for denne usædvanlige gestus og bød hele flokken på forfriskninger, og herefter gik man i procession med musik og fane i spidsen over til Eyndhovens anlæg. Her var rejst et telt, hvor frokosten ventede arbejderne, Tang og hans familie. Det blev festligt - taler holdtes for kongen, fædrelandet, fanen og for sønderjyderne (der arbejdede flere sønderjyder på støberiet). Da måltidet var nydt, fulgtes Tang og familien hjem til støberiet med fuld musik i spidsen.

Ikke sært at den konservative redaktør, V. F. Welsch, nærmest spruttede af glæde i Holstebro Avis. Glæden blev, som han skrev, ikke mindre af »at erfare, at Arbej-

derne paa Støberiet havde meldt sig ud af den socialistiske Fagforening, hvis totale Mangel paa Forstaaelse for Arbejdernes virkelige og sande Tarv, nu formentlig begynder at gaa op for disse rundt om i landet«.

Desværre for Holstebro, støberiet og dets arbejdere solgte Tang virksomheden i 1890, og flyttede til København, hvor han ernærede sig ved købmandsskab på Island. De følgende år blev omtumlede og usikre for jernstøberiet. Fanen blev åbenbart gemt godt væk på støberiets loft, hvor den blev fundet ved bygningernes renovering i 1991. På Holstebro Museum indgår den nu i de permanente udstillinger om byens industrihistorie.

Esbén Graugaard

Jernstøber Tangs fane blev åbenbart brugt ved festlige lejligheder, hvor støberiet skulle vise "flaget", som her omkring 1900. (Foto: A.H. Vorbeck).

Djeld Kro

- og et par kommentarer til en artikel om Sevel Kro

Det hænder for mange lokalhistorikere, at de, efter at en publikation er sendt til torvs, opdager eller erindres af andre om, at de har overset et vigtigt kildemateriale om emnet. Således også for mig. Umiddelbart efter at min artikel om Sevel Kro var publiceret i Hardsyssels Årbog 1990, traf jeg en historie-intereseret Sevelbo, der efter at have gratuleret med artiklen, tilføjede: »Men hvorfor har du da ikke henvendt dig til mig for at se, hvad jeg har om Sevel?« - Hvorpå fulgte en invitation til at komme og tage sagerne i øjesyn. Den imødekommende person var gårdejer Johannes Mikkelsen, og samlingen han henviste til, havde jeg hørt omtalt som »Hofmansens privatarkiv«.

Arkivet var skabt af Peder Kr. Hofmannsen, bror til Anna, frue på gården. Som arkivar og leder af Slægtsgårdsarkivet på Det kongelige Bibliotek gennem en lang år-række til sin død i 1978 skaffede han sig stor historisk viden om sin hjemegn, Trandum og Sevel især. Alt med relevans dertil noterede han ned på små kartotekskort. Det blev i årenes løb til hundredvis af notater, der hver især udgjorde en vigtig lille del til belysning af tidligere slægters færden og virke. Kortene ordnedes omhyggeligt efter emner i kartoteksøsker, f.eks. kirke, skole, kro, gårde, udskiftning, o.m.a.

P. K. Hofmannsen fik skrevet adskillige artikler i fagskrifter og holdt ligeledes vægtige foredrag ud fra sine samlinger, men nogen egentlig sognehistorie nåede han ikke at udarbejde.

Hofmannsens arkiv gav stof til både eftertanke og efterforskning. Om Sevel kro dukkede ikke mere nyt op, end at det kan rettes med et par kommentarer. Det gjorde der derimod med Djeld Kro, som jeg henførte til smugkroernes lange og ofte skumle rækker. Det være sagt straks: Der har eksisteret en lovlig kro i Djeld, endda den første i sognet, men kongelig privilegeret blev den aldrig.

Første gang kroforholdene i Sevel omtales, er i præsteindberetningen til biskoppen i Ribe 1711. Deri hedder det: *»Kromand findes ingen af her i sognet, enten privilegerede eller uprilegerede«*.⁽¹⁾

Dermed være fastslået, at der ingen lovlige kroer eksisterede i sognet på denne tid. Med hensyn til ulovlige stiller sagen sig noget anderledes, idet det ikke var ualmindeligt og meget undskyldeligt, at præsterne af humane grunde til en vis grad dækkede over deres sognebørn. Eksempelvis anmeldte de ikke de ulovlige krohold, når de blev drevet på anstændig vis, skønt der fra officiel side hævdedes, at der fandtes en kro

for hver fjerdingvej! Og det forekommer usandsynligt om de vejfarende døjede den næsten 6 mil lange hedevej mellem Holstebro og Skive uden mulighed for at gøre rast for folk og heste i et bedested.

Den første lovlige kro i sognet kom ikke til at ligge i vejknudepunktet og sidste stoppested før den frygtede rejse gennem Hjelm hede i Sevel by, men i Djeld, hvor der tidligt opstod en bebyggelse med smed og sandsynligvis også med høkerhandel.

Bevillingen lød:

»På forlangende bliver Thomas Sørensen af Djeld udi Sevel sogn hermed tilladet at brænde brændevin udi sit hus til sin formådenhed og til at sælge, som han bedst kan, imod at han derfor årligen til hvert års udgang betaler til Hans Majestæts kasse på Ringkøbing amtsstue imod lovlig kvittering 1 slettedaler, såsom han med attester beviser, at han bor over 2 mil fra nærmeste købstad; desforuden har han intet at ernære sig af, siden han efter forvist afsked af Hans kgl. Majestæts tjeneste er bleven dimiteret.

Skrumsager, den 20. februar 1733

C. Teilmann

Der var således ikke tale om noget kongeligt privilegium med majestæstens segl og mindst et par ministres underskrifter, men »kun« med amtmandens signatur. Der må derfor foreligge en »særbevilling« udstedt af den højt ansete amtmand. Thomas Sørensen må have befundet sig i en yderst uheldig situation efter afsked fra kongens tjeneste, sandsynligvis som befalingsmand ved rytterdistriktet Stubbergård. Dette oprettedes i 1689 og nedlagdes omkring 1720, hvilket nogenlunde kan falde sammen med Thomas' afsked.

Det er ikke meget, vi ved om ham. Meget tyder på, at han har været en højt agtet og velset personlighed med bolig på eller ved Stubbergård, hvor han omgikkes hon-

nette folk. Efter tjenesten ved militæret synes det at være gået ned ad bakke med ham; undertiden nævnes han som Thomas Kræmer eller Kræmmer, hvilket kan henvise til at han ved siden af et landbrug i Djeld drev en form for handelsvirksomhed.

Folks karakter og ofte tillige karriere kan undertiden aflæses de mærkeligste steder. Eksempelvis kan de, der tit optræder som faddere ved celebre barnedåb, anses for at være agtede og populære og tillige afsløre deres omgangskreds. I årene 1720 til 1732 indtager Thomas hædershvervet som fader 5 gange i forskellige samfundslag.

Både i 1720 og 1722 står han, en gang med hustru, sammen med andre fra det øverste samfundslag fadder til en af medejerne af Stubbergårds nyfødte børn, nemlig »Monseur« Christen Jørgensen. De sidste to gange vi finder ham i kirkebogen, optræder ingen officerer, men jævne fæstebønder fra de kendte gårde i sognet. I 1726 står både han og hustruen samt andre beboere fra Djeld faddere til Anne Gregersdatters uægte barn Birgithe.⁽²⁾

Disse oplysninger kan naturligvis udmærket udlægges som en deroute for Thomas, men kan vel lige så godt afsløre hans menneskelige format? Det var ikke noget attråværdigt hverv at stå fadder for et »uægte« barn.

Hvorom alt er: Af krobevillingen fremgår, at »han intet har at ernære sig af«. Om der ligger helbredsmæssige årsager til grund, f.eks. kvæstelser i Store Nordiske Krig 1709-21, lader sig ikke afgøre. Specielt er, at medens andre strør om sig med militære titler, nævnes han altid kun ved sit navn og undertiden med tilnavnet »Kræmmer«. Og da Sevel kirkebog for årene 1733-67 brændte sammen med præstegården for mange år siden, er det vanskeligt at følge

ham på resten af hans livsbane. I lægdsrullerne synes han ikke at forekomme og ej heller i indsendte bevillinger til kassation.⁽³⁾

I P. K. Hofmansens arkiv nævnes han dog i et ejerlav 1744 og 1748 tilhørende Morten Quistgaard, som i det førstnævnte år købte ca. tredieparten af Stubbergård. Han nævnes da sammen med:

Påske Jensen,

der havde ..... hartkorn 2 - 5 - 0 - 0

Søren Knudsen,

der havde ..... hartkorn 5 - 2 - 0 - 0

og ham selv Thomas Sørensen,

der havde ..... hartkorn 1 - 2 - 0 - 2½,

Ud fra disse vurderinger formodes Søren Knudsen med det største hartkorn at have boet på Søndergård i Djeld, og Thomas med sin kro nabo dertil ved den betydningsfulde landevej, idet bemærkes at vejen gik noget østligere end nu. Dens forløb er stadig markeret ved markveje og markskel.

Også eftersøgningen af ham i amtsregnskaberne for Lundenæs og Bøvling amter fra 1730 og nogle årtier frem gav ikke noget direkte resultat. Heri findes en udførlig fortegnelse over alle skatteydere af kopskat (kop = hoved, d.v.s. personskat) og carosse-skat med præstens vurdering af de skattepligriges økonomiske formåen for 1743-44. Som vanlig taler præsten varmt sine sognebørns sag. Om Christen Smed hedder det, at *»han er grovsmed og smeder lidt grovt arbejde for bønderne, har mådelig søgning og kan for sin avling at drive ej få liden tid til håndværket at forrette. Han bærer underdanigst at de høje herrer commissærer gunstigt moderere ansættelsen».*

Flere andre nævnes, men ikke Thomas Sørensen, hvilket vel skal forstås derhen, at han med over 1 tdr. hartkorn tillige måske med lidt handel udmærket har kunnet erlægge den pålignede skat.

Sidste gang Djeld Kro - sandsynligvis - nævnes, er den 23. december 1758, *»da var Jens Kristian og hans kvinde på vej fra Grinderslev kloster til Skave, hos kromanden i Sevel havde de fået noget mjød».*

Nu var imidlertid Bakkehuset, hvor Sevel Kro altid har haft til huse, i handlen i 1765, 1767, 1784 og endelig i 1790, og ved ingen af handlerne nævnes noget om et tilhørende krohold.

I 1761 eksisterede der ingen kroer i sognet, i hvert fald ikke lovlige fremgår det af »Beregning over consumption, Familie - og Folkeskatte i Lundenæs-Bøvling amter« for nævnte år. Under punkt 8: »Selvejerkromænd«, nævnes Jacob Rasmussen i Resen, og derpå tilføjes: »Flere selvejerkromænd findes ikke, ej heller fæstekroer, som især tilhører hovedgårdsejere - efter præsternes derom indsendte attester«.⁽⁴⁾

Til slut skal endelig foretages en korrektion af formodningen om, at Sevel Kro fik sin første - men af gode grunde ikke fundne - bevilling i 1771. I indledningen til bevillingen hedder det *»... i Kraft af Vores under 4-de Februarii 1771 ergangne allernådigste resolution bermed bevilge og tillade...».* Den nævnte dato vil umiddelbart blive betragtet som tidsfæstelsen for udstedelsen af det allerførste privilegium for kroen, så meget mere som, at lovkomplekset »Kgl. Forordninger og Aabne Breve«, der rummer de allerfleste kgl. love og dekretter fra enevældstiden, ikke nævner nogen almen eksisterende resolution om værtshushold fra den pågældende dato. At andre værtshusbevillinger stammer fra nær samme dato, forekommer ikke usandsynligt, men ved gennemgang af snesevis af dem vækkes mistanken: Der må foreligge en eller anden kgl. bestemmelse om krohold fra omtalte dato. Ganske rigtigt! På Rigsarkivet fandtes under 4. februar 1771 en

»*Allerunderdanigst Forestilling angående Bevillinger på Krobold udi Danmark og Norge, samt på Kroer, Køknerier og Brændevinsbrænderier m. v.*«. Heri redegøres for de gængse principper ved udstedelsen af privilegier – og altså også for Sevel Kro. Den må derfor »nøjes« med at datere sin fødselsdag til 29. marts 1802.⁽³⁾

- 2) Sevel kirkebog 1718-33, efter venlig henvisning fra Gunnar Hallum, Herrup.
- 3) »Originale Kroholdsbevillinger indsendt til Kassation 1721-1846, Rigsarkivet.
- 4) Beretning over Consumption, Familie - og Folkeskat af Lundenæs-Bøvling amter efter forordning af 24. dec. 1760, Nr. 37246, Rigsarkivet.
- 5) Rentekammerets resolutionsprotokol 1771, nr. 23, Rigsarkivet.

KILDER:

- 1) Hvor andet ikke er fremført, henvises til P. K. Hofmansens privatarkiv.

Ejner G. Pedersen

Historisk Samfund for Ringkøbing Amt

Foreningsmeddelelser 1993

Årsmødet den 29. marts 1993 blev afholdt på Hotel »Medi«, Ikast, hvor omkring 200 deltagere var mødt frem for at overvære foredraget og den efterfølgende generalforsamling.

Universitetslektor Axel Bolvig, Sorø, fortalte om »Granit efter jysk lune - hvorfor er det kun jyder, der bygger kvaderstenskirker?«. De forskellige istider, Danmark har oplevet, har leveret de granitblokke, der senere endte som kvadre i de jyske kirker. Impulser til kirkebyggeriet har de jyske kirkebyggere fortrinsvis fået fra England og Tyskland.

Vore kirker er opstået som »levende bygninger«, idet mange er begyndt som trækirker, der på et tidspunkt har fået tilbygget kor i granitkvadre; senere igen er den gamle trækirke blevet afløst af et kvaderstensbygget skib, og atter senere er der opført tårne, våbenhuse og andre tilbygninger. Det er denne gradvise udbygning, der gør de danske kirke så interessante.

Axel Bolvig omtalte desuden de mange granitskulpturer og andre udsmykninger, der pryder de jyske kirker, specielt de mange smukke døbefonte, hvor man ligefrem kan tale om forskellige stilretninger.

Foredraget udløste en livlig spørgelyst blandt tilhørerne.

På den efterfølgende generalforsamling aflagde formanden, statsamtmand Thomas Opstrup, beretning om det forløbne års aktiviteter.

Årsmødet i Brande samlede omkring 100 deltagere, som hørte seminarielektor Verner Bruhn, Esbjerg, fortælle om »Folkelige

bevægelser, foreninger og ureglerlige mennesker«.

Sommermødet i Thorsminde, der samlede omkring 200 deltagere, bød først på foredrag af reservatinspektør Palle Uhd Jepsen, Oksbøl, om »De engelske linieskibes stranding 1811«. Derefter orienterede museumsinspektør Jens Aarup Jensen, Ringkøbing, om det nye museum, »Strandingsmuseet St. George« og dets imponerende samlinger i Thorsminde. Til slut fik mødedeltagerne selv lejlighed til at besigtige museet.

Busturen til Mors havde 73 deltagere, som under museumsinspektør Per Noe's kyndige vejledning besøgte Morslands historiske Museum i Dueholm Klosters bygninger, Støberimuseet, Skarregård og Moleruseet. Sidst på turen fik deltagerne selv mulighed for at forsøge sig som fossil-jægere i molerbruddene.

»Hardsyssels Årbog 1992« bragte som sine forgængere mange nye bidrag til Ringkøbing Amts historie, men medlemmerne opfordres stadig til at henvende sig til årbogsredaktionen, hvis man savner stof fra nogle områder i amtet. Alle er desuden velkomne til selv at skrive og indsende resultater til redaktionen.

Ved sidste medlemsoptælling (1.1.1993) havde vi 1.459 medlemmer, så vi må konstatere en tilbagegang fra de 1.529 medlemmer, som vi havde året før. Vi håber, at medlemstallet nu har stabiliseret sig. I 1992 fik vi 31 nye medlemmer, og vi vil gerne hermed byde disse velkommen. I 1991 startedes en kampagne for medlemshvervning,

som gælder endnu: Hvis De skaffer os et nyt medlem, får De efter eget valg en ældre årbog fra vort lager gratis tilsendt, så snart det nye medlem er indmeldt.

Om de økonomiske forhold oplyste beretningen, at Historisk Samfunds eksistensgrundlag er medlemmernes kontingentindbetalinger og de tilskud, som vi hvert år modtager fra amtet, kommunerne og pengeinstitutterne samt fra tips- og lottomidlerne.

I årets løb har vi desuden modtaget tilskud til udgivelse af »Kirkeskibe i Ringkøbing Amt« fra amtet, S.A. Skaks Fond, Midtbank, Dansk lokalhistorisk Forening og Viborg Stift.

Beretningen sluttede med at takke alle, der har ydet tilskud til Historisk Samfunds virke i 1992.

Regnskabet, som findes aftrykt på side 113, blev aflagt af formanden, statsamtmand Thomas Opstrup. Både beretning og regnskab blev godkendt af generalforsamlingen.

Under det efterfølgende valg til styrelsen skete der et par ændringer, idet både bibliotekar Kr. Bjerregård og slægtsforsker Rigmor Lillelund havde frabedt sig genvalg.

Kr. Bjerregård blev indvalgt i 1963 og overtog sekretærposten i 1966. Igennem alle årene har Bjerregård været en omhyggelig og utrættelig sekretær og har præget Historisk Samfund med sin energi og sin idérigdom. Det var kendetegnet for Bjerregårds arbejde, at han aldrig gik på kompromis med sine krav om kvalitet. Med sit dybe engagement i det lokalhistoriske arbejde kan man næsten sige, at han var identisk med Historisk Samfund.

Rigmor Lillelund blev indvalgt i 1967 som det første kvindelige medlem af styrelsen og fik straks plads i årbogsredaktionen, som i alle årene siden da har nydt godt af hendes store lokalhistoriske indsigt. Kort

tid efter hendes udtræden af styrelsen blev hun udnævnt til ridder af Dannebrog, og begrundelsen herfor var hendes vidtfavnende lokalhistoriske arbejde, både på landsplan i Sammenslutningen af lokalhistoriske foreninger og lokalt med undervisning i slægtsforskning og ikke mindst hendes stadigt voksende forfatterskab.

På årsmødet rettede statsamtmand Thomas Opstrup en stor tak til både bibliotekar Kr. Bjerregård og slægtsforsker Rigmor Lillelund for deres veludførte arbejde og store indsats for Historisk Samfund.

Nyvalgt til styrelsen blev museumsinspektør Gudrun Gormsen, Holstebro, og lærer Holger Ejby Villadsen, Hvide Sande.

Sommermødet i Hvide Sande blev afholdt søndag den 6. juni 1993. 100 deltagere var mødt frem for at høre naturvejleder Per Mikkelsens foredrag »Nabo til havet – kystsikring langs Vestkysten«. Ledsaget af lysbilleder fortalte Per Mikkelsen levende og engageret om de forandringer, som havet gennem tiden har udsat den jyske vestkyst og dens havne for. Kraftige storme har i de senere år været med til at præge kystens udseende, og et særligt kapitel fik derfor kystsikringen, som især i Ringkøbing amt er både et stort problem og en stor arbejdsplads.

Efter foredraget og det fælles kaffebord havde interesserede lejlighed til at følge Per Mikkelsen på en udflugt langs kysten ved Husby Klit, som i særlig grad har mærket virkningerne af de senere års kraftige storme.

Næste årsmøde afholdes søndag den 27. marts 1994 i Aulum-Haderup kommune, hvor det er planen at kunne byde på et foredrag af Tage Kaarsted.

»*Hardysyssels årbog 1993*« – det 87. bind i årbogsrækken – foreligger hermed som 2. række, bind 27. Årbogens redaktion er sta-

dig på jagt efter stof om lokaliteter og tildragelser i Ringkøbing amt – gerne aktuelt fra vort århundrede. Redaktionens adresse er: Museumsinspektør Esben Graugaard, Mølleparken 25, 7500 Holstebro. Forfattere, som får deres artikler optaget i årbogen, belønnes med 25 særtryk.

LOKALLITTERATUR TIL SALG

Historisk Samfund for Ringkøbing Amt har udgivet en del lokalhistoriske bøger, som alle vore medlemmer kan købe til favørpris + forsendelsesomkostninger.

J. C. Hald: »Ringkjøbing amt«, 1833. Genoptrykt 1985). Medlemspris: 75,00 kr. (ikke-medlemmer: 100,00 kr.).

»Hardsyssels Årbog«. Af de ældste årgange kan følgende årgange erhverves så længe oplag haves: 1929, 1930 - medlemspris: 15,00 kr. pr. årgang (ikke-medlemmer: 25,00 kr.). 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989 - medlemspris: 60,00 kr. pr. årgang (ikke-medlemmer: 125,00 kr.). 1990, 1991, 1992 - medlemspris: 90,00 kr. pr. årgang (ikke-medlemmer 140,00 kr. pr. årgang.). 1992 - medlemspris: 125,00 kr. pr. årgang (ikke-medlemmer: 160,00 kr.). 1993 - medlemspris 135,00 kr. (ikke medlemmer: 160,00 kr.).

Alfred Kaae: »Fæster og busbonde i Hammerum herred«, 1971. Medlemspris: 12,00 kr. (ikke-medlemmer: 25,00 kr.).

Arne Vagn Nielsen: »Ringkøbing amt - geologi og landskab«, 1982. (Hardsyssel-håndbog, 1). Medlemspris: 50,00 kr. (ikke-medlemmer: 80,00 kr.).

Ejner G. Pedersen: »Hærvej og bedevej i Hardsyssel«, 1986. (Hardsyssel-håndbog, 2). Medlemspris: 87,00 kr. (ikke-medlemmer: 125,00 kr.).

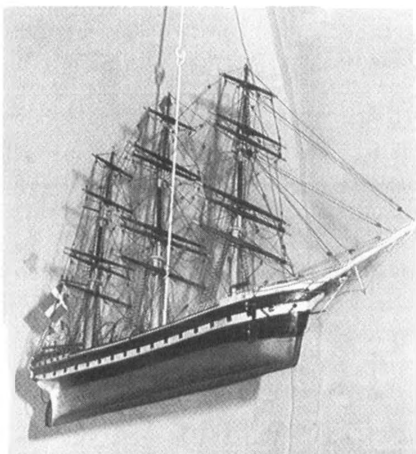
Knud Prange: »Herredssegel og kommunale våbe-

ner i Ringkøbing amt«, 1979. Medlemspris: 12,00 kr. (ikke-medlemmer: 25,00 kr.).

»Register til Hardsyssels årbog 1907-1966«, 1977. Medlemspris: 48,00 kr. (ikke-medlemmer: 80,00 kr.).

Register til Hardsyssels årbog 1967-1986«, 1988. Medlemspris: 50,00 kr. (ikke-medlemmer: 80,00 kr.).

Gunnar Rønn og Jens Krøgh: »Kirkeskibe i Ringkøbing Amt«, 1992. 103 sider, ill. (Hardsyssel-håndbog, 3). 76 af de kirker, der fandtes i Ringkøbing amt, som det så ud før 1970, ejer et kirkeskib. Bogen er en grundig, illustreret gennemgang af samtlige disse kirkeskibe. Medlemspris: 98,00 kr. (ikke-medlemmer: 148,00 kr.).

Peter Skautrup: »Hardsyssels stednavne«, 1979. Medlemspris: 12,00 kr. (ikke-medlemmer: 25,00 kr.).

Lokalhistorisk Byttecentral for Ringkøbing Amt har af praktiske grunde indledt et samarbejde med Vestjysk Antikvariat, Agerfeldvej 7, 7550 Sørvad. Så det er her, man skal henvende sig, hvis man vil købe, sælge eller bytte ældre udsolgte »Hardsyssels årbøger«.

HISTORISK SAMFUND FOR RINGKØBING AMT

Alle interesserede kan blive medlem. Det årlige kontingent er 135,00 kr., som opkræves i juni måned. Når årskontingentet er indbetalt, bliver »Hardsyssels årbog« gratis tilsendt i oktober måned.

Indmeldelse i Historisk Samfund kan ske til alle styrelsesmedlemmer eller ved skriftlig henvendelse til sekretæren, bibliotekar Erik Nørgaard, Udsigten 6, 7620 Lemvig.

Alle nye medlemmer kan få den sidst udkomne »Hardsyssels årbog« tilsendt til normal medlemspris, hvis det ønskes.

Udmeldelse sker ved skriftlig henvendelse til sekretæren.

Historisk Samfunds møder arrangeres i samarbejde med Folkeuniversitetets Holstebro-afdeling.

**BUSTURE. MEDDELSER FRA
TURLEDER, KONSULENT KR. RAVN**
Busturen til Mors foregik i dobbeltdækkerbus. Museumsinspektør Per Noe fra Morslands historiske Museum modtog de 73 deltagere i Nykøbing, hvor der blev serveret kaffe med rundstykker i en nyrestaureret bygning tilhørende museet. Per Noe orienterede om museet og dagens program, og herefter besøgte museet på Dueholm Kloster. Efter en byvandring besøgte Støberimuseet, og så gik turen nordpå til Skarregård, som for nylig er erhvervet af Morsø kommune. Interesserede kunne følge Per Noe på landskabsvandring til Skarregårds middelalderlige voldsted, og turen sluttede med besøg på Molerlmuseet og en fossiljagt i de åbne molerbrud.

HISTORISK SAMFUND FOR RINGKØBING AMTS STYRELSE

- Redaktør Mogens Bendixsen,
Spinkelbjerg 8, Gjellerup, 7400 Herning.
Tlf. 97 11 84 80.
Indvalgt 1992, tilknyttet redaktionen fra 1992.
- Museumsinspektør Gudrun Gormsen,
Tjørnevej 46, Mejdal, 7500 Holstebro.
Tlf. 97 40 18 87.
Indvalgt 1993.
- Museumsinspektør Esben Graugaard,
Mølleparken 25, 7500 Holstebro.
Tlf. 97 42 63 96.
Indvalgt 1989, årbogsredaktør fra 1989.
- Advokat Rudolf Knudsen,
Bredgade 2, 6920 Videbæk. Tlf. 97 17 14 66.
Indvalgt 1987, næstformand fra 1992.
- Regnskabschef Børge Nielsen,
Struervej 111 B, 7500 Holstebro. Tlf. 97 42 22 06.
Indvalgt 1982, kasserer fra 1982.
- Bibliotekar Erik Nørgaard,
Udsigten 6, 7620 Lemvig. Tlf. 97 82 22 55.
Indvalgt 1992, sekretær fra 1993.
- Statsamtmand Thomas Opstrup,
»Rindumgård«, Holstebrovej 31, 6950 Ringkøbing.
Tlf. 97 32 00 59.
Indvalgt 1983, formand fra 1983.
- Konsulent Kr. Ravn,
Langagervej 32, 6900 Skjern. Tlf. 97 35 32 87.
Indvalgt 1983, turlleder fra 1988.
- Lærer Holger Ejby Villadsen,
Apolløvej 115, 6960 Hvide Sande. Tlf. 97 31 14 38.
Indvalgt 1993, medlem af årbogsredaktionen fra 1993.
- Redaktør Jørgen Østergaard,
Rugvænget 41, 7400 Herning. Tlf. 97 12 33 28.
Indvalgt 1975, medlem af årbogsredaktionen fra 1975.
- Kassererkontor:*
Pile Allé 102, 7500 Holstebro.
Tlf. 97 42 23 20. Giro 6 43 92 33.
- Lokalhistorisk Byttecentral for Ringkøbing Amt:*
Vestjysk Antikvariat,
Agerfeldvej 7, 7350 Sørvad. Tlf. 97 43 83 20.
- Sekretariat:*
Bibliotekar Erik Nørgaard,
Holstebro Bibliotek,
Kirkestræde 11, 7500 Holstebro.
Tlf. 97 42 33 99.
Fax 97 42 62 39.

Regnskab for 1992

Indtægter

Medlemskontingent	181.825,00
Salg af årbøger og registre	12.501,00
Salg af J. C. Hald 1833	100,00
Salg af Hærvej og Hedevej i Hardsyssel	70,00
Tilskud fra Tipsmidlerne	7.100,00
Tilskud fra kommuner og amtskommune (spec.)	18.400,00
Tilskud fra pengeinstitutter (spec.)	8.000,00
Renteindtægter	1.460,89
Byttecentralen	1.653,61
	<u>231.109,89</u>

Udgifter

Årbogens trykning	130.245,16
Ekspedition og porto vedr. årbogen	34.957,25
Honorarer vedr. årbogen	4.550,00
Diverse særtryk og brochurer	7.775,00
Indbinding af årbøger	1.095,00
Kontorudgifter m. v.	17.149,69
Porto	15.604,50
Annoncer, møder og foredrag	14.486,29
Kontingent DLF	6.000,00
•Kirkeskibe i Ringkjøbing Amt (spec.)	6.407,40
	<u>238.270,13</u>

Resultatopgørelse

Indtægter	231.109,89
Udgifter	<u>238.270,13</u>
Underskud	<u>7.160,24</u>

Status pr. 1. januar 1993

Aktiver:

Beholdning Vestjysk Bank	2.200,72
Beholdning Unibank	1.525,12
Beholdning GiroBank	3.505,83
Momstilgodehavende	11.195,00
	<u>18.426,67</u>

Passiver:

Egenkapital pr. 1.1. 1992	25.586,91
÷ årets underskud	<u>7.160,24</u>
	<u>18.426,67</u>

Holstebro, den 10. februar 1993

Børge Nielsen

Kassebogen kontrolleret med bilagene.
Beholdningen (bank og giro) ved årets afslutning afstemt.
Intet fundet at bemærke.

Holstebro, den 1. marts 1993
Elsø Madsen   *N. P. Løgaard*

*Specifikationer**Tilskud fra kommuner og amtskommune:*

Aaskov	1.000,00
Egvad	300,00
Herning	1.000,00
Holmsland	300,00
Holstebro	1.000,00
Ikast	500,00
Lemvig	300,00
Ringkøbing	1.500,00
Skjern	200,00
Struer	1.000,00
Thyborøn-Harboøre	200,00
Thyholm	200,00
Trehøje	400,00
Ulfborg-Vemb	2.000,00
Videbæk	500,00
Amtskommunen	8.000,00
	<hr/>
	18.400,00

Tilskud fra pengeinstitutter:

Nordvestbank, Lemvig	500,00
Ringkøbing Bank	2.000,00
Ringkøbing Landbobank	1.000,00
Skjern Bank	500,00
Ulfborg Sparekasse	500,00
Unibank	1.000,00
Vestjysk Bank, Holstebro	1.000,00
Nykredit	1.500,00
	<hr/>
	8.000,00

*«Kirkeskibe i Ringkøbing Amt»**Udgifter*

Trykning, 600 eksemplarer	44.299,00
1.600 brochurer	2.802,00
Etiketter	618,50,00
	<hr/>
	47.720,40

Tilskud

Ringkøbing Amtskommune	20.000,00
Skaks Fond	10.000,00
Dansk Lokalhistorisk Forening	4.000,00
Viborg Stiftsfond	3.000,00
	<hr/>
	37.000,00
	10.720,40
Salg	4.313,00
	<hr/>
	6.407,40

Udvalg af litteratur om Ringkøbing amt

1991-1992

Udvalget bringer også supplement til tidligere lister, som siden 1969 hvert andet år har været optaget i »Hardsys-sels årbog«. Avisartikler og årsskrifter fra skoler og institutioner er ikke medtaget.

Listen, der er opstillet efter decimalklassedelingen, er udarbejdet af Kr. Bjerregård, som er interesseret i at høre om eventuelle mangler, der så vil blive optaget på næste liste.

Oversigt over den systematiske inddelings hovedgrupper

00-07 Skrifter af blandet indhold

- 00 Bogvæsen og boghåndværk
- 01 Bibliografi
- 02 Biblioteks- og arkivvæsen
- 05 Periodica
- 06 Museumsvæsen
- 07 Pressevæsen

10-19 Filosofi. Psykologi. Videnskab og forskning

- 15 Etik

20-29 Religion

- 24 Kirkeinventar
- 26 Kirkens institutioner og arbejde
- 27 Kirkehistorie

30-39 Samfundsvidenskab. Pædagogik. Folkeliv

- 30 Samfundsvidenskaberne i alm.
- 32 Politik
- 33 Økonomi
- 34 Lov og ret
- 35 Militærvæsen
- 36 Lokalforvaltning
- 37 Opdragelse og undervisning
- 38 Forsorg. Omsorg
- 39 Folketradition og folkeliv

40-49 Geografi og rejser

- 40 Kortlægning. Foreninger. Turisme
- 46 Ringkøbing amt

50-59 Naturvidenskab og matematik

- 50 Naturen og mennesket
- 55 Geologi. Vandforurening. Stormfloder
- 56 Biologi
- 57 Botanik
- 58 Zoologi

60-69 Praktiske fag

- 60 Teknik i alm.
- 61 Medicin. Hygiejne. Sundhedsvæsen
- 62 Energi. Varmeteknik. Elektroteknik
- 63 Landbrug. Skovbrug. Fiskeri
- 64 Husholdning. Hotelvæsen
- 65 Handel og samfærdsel. Søfart
- 66 Kemisk industri
- 67 Mekaniske industrier
- 68 Håndværk
- 69 Byggeteknik

70-79 Kunst. Teater. Film. Musik. Spil. Idræt

- 70 Kunst. Kunstmuseer
- 71 Arkitektur. By- og egnsplanlægning
- 73 Skulptur
- 74 Malerkunst
- 76 Kunsthåndværk
- 77 Teaterhistorie
- 78 Musik
- 79 Idræt

80-89 Litteratur. Sprog

- 81 Litteraturhistorie
- 86 Jysk skønlitteratur
- 89 Vestjysk dialekt

90-99 Historie

- 90 Historiske hjælpevidenskaber
- 91 Enkelte historiske perioder
- 96 Historie
- 99 Personalhistorie

33.115 Arbejdskonflikter

Sandager, Erik: Postbud på job-hugst. En tidligere turistchauffør ved NF turistbusser i Holstebro blev afskediget, fordi postbudet på fritidsjob skulle køre turisterne sydpå. (i: Fagbladet. 1991, nr. 27, side 14-15, ill.).

33.194 Enkelte egne økonomiske forhold

Ringkøbing amt. Tanvig, Hanne Wittorff: Industriens opsving i Vestdanmark. Det er de små virksomheder, der har sikret Vækstdanmark. (i: Folk og forskning. Årg. 14, 1990, nr. 4, side 6-7).

Holstebro. Dalgas, Ingeborg: Holstebro 1880 og 1890. Et eksempel på en købstadsøkonomi. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 35-44, ill.).

Ikast. Stilling, Mille: Ikast erhvervsråd gennem 25 år. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 17-19, ill.).

Srner. Marfelt, Birgitte: Kommunale - private forsøg blev til blomstrende udviklings-virksomhed. Knopskydningerne skal forkæles. Decentraliser erhvervspolitikken!... Nej, siger regeringen. Interview med Knud Holt, Niels Bergholt. (i: Ingeniøren. Årg. 17, 1991, nr. 39, sek. 1, side 16-19).

Tlyborm. Petersen, Jens Jørgen: Katastrofen lurer. [Fiskeindustri]. (i: LO bladet. Årg. 86, 1990, nr. 31, side 8-9).

33.22 Banker

Bendixsen, Mogens: Den glemte bank: Herning Håndværkerbank. Da håndværkere ville »Skjærme Standen mod Storcapitalens og Socialismens Tryk«. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 73-80, ill.).

33.86 Bomhuse

Om Bomhusets alder. Af Esben Graugaard og Bent T. Holm. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 24-27, ill.).

34.7 Retspleje

Christiansen, Jan: Retsbygningen i Holstebro. Arkitekter: Nielsen, Nielsen & Nielsen. (i: Arkitektur DK. Årg. 36, 1992, nr. 6, side 296-309, ill.).

Smidt, John: Forlig i Staby. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 38-45, ill.).

Vindum, Kjeld: Det sprængte tempel. [Tegnestuen Nielsen, Nielsen & Nielsen har tegnet et projekt til en retsbygning i Holstebro]. (i: Arkitekten. Årg. 92, 1990, nr. 16, side 524-527, ill.).

34.796 Retssager

Bendixsen, Mogens: Lille Hans. 1991. 61 sider, ill. [På omslag: Blade af en sag omkring en tjenestedreng].

35.52 Hærvæsen

Gaarslev, Anne: Hvis ...amerikanerne kommer [Holstebro kaserne = hospital for sårede soldater fra krigen i golfen]. (i: Press. 1991, nr. 64, side 12-15).

36.1 Lokalforvaltning og -politik

Knudsen, Rudolf: Et kommunalt 150 års jubilæum. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 55-58, ill.).

36.2 Enkelte kommuners forvaltning

Holstebro. Kühlmann, Lone: Varieret plat. [Bla. om Holstebro kommunes salg af Holstebro-hallen]. (i hendes: Tag penge og stik af. 1991, side 19-27).

Holstebro. Mejdahl, Jørgen: Finderup lade. Hvidbog om fjernelsen af Holstebros kommunaldirektør. 1992. 42 sider.

Holstebro. Skriver, Poul Erik: Rådhus og bibliotek i Holstebro. (i: Arkitektur DK. Årg. 35, 1991, nr. 1, side 8-15, ill.).

Holstebro. Teknisk forvaltning. Historisk baggrund. Udg. af Teknisk forvaltning, Holstebro kommune. 1989. 29 sider, ill.

Nørre Vium. Knudsen, Rudolf: Vorgod-Nørre Vium kommune efter landkommunalreformen af 13. august 1841. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 71-86, ill.).

Tlyholm. Gadegaard, Birgitte: Næste forår køber vi et drivhus. [Decentralisering]. (i: Danske kommuner. Årg. 22, 1991, nr. 18, side 6-8).

Treboje. Bang, Per: ENkelt TTotal TREhøje. Interview med Verner Ebdrup. [Nyhedsformidling]. (i: Danske kommuner. Årg. 22, 1991, nr. 2, side 18-19).

Vorgod. Knudsen, Rudolf: Vorgod-Nørre Vium kommune efter landkommunalreformen af 13. august 1841. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 71-86, ill.).

36.9 Alm. foreninger

Idom Foredragsforening 100 år. Redaktion: Ellen Henriksen, Minna Rødsgaard. 1992. 31 sider, ill. [På omslag: 1892 - 100 år - 1992].

Kølkær og Omegns Borgerforening. 50 år. 1941-1991. Redaktion: Kristian Pedersen m.fl. 1991. 35 sider, ill.

Vinding Foredragsforening 1892-1992. Jubilæumsskrift i anledning af Vinding Foredragsforenings 100-årsdag den 6 oktober 1992. 1992. 30 sider, ill.

37.07 Ungdomsuddannelser

Kom bare. Interview med Lars Vildbrad. [Ungdomsuddannelse i Ringkøbing amt]. (i: Gymnasieskolen. Årg. 74, 1991, nr. 21, side 1010-1011).

37.086 Ungdomsforeninger

75 år i Herning. Det danske Spejderkorps, 1. Hede Gruppe - Herning. [1991]. 105 sider, ill.

37.1 Lærergerning

Mølgaard, S.: Om lærertimeforbruget i folkeskolen. En analyse af løntimeforbrugets udvikling i Ringkjøbing amt fra 1979/80 og 1989/90. (i: Uddannelse. Årg. 23, 1990, nr. 10, side 625-634).

Uden team-work går det ikke. Interview med Søren Brøndum. [Forsøgsundervisning på Herning Gymnasium]. (i: Gymnasieskolen. Årg. 74, 1991, nr. 21, side 1013-1015).

37.135 Naturskoler

Årbog. Udg. af Foreningen Marilyn Anne's Venner. 1990-92. Bind 4-5, ill. [Skonnerten -Marilyn Anne - en skole til søs].

37.136 Skolebiblioteksarbejde

Jacobsen, Niels: Vi er tæt på og ser på helheden. Skole- og kulturpolitik i den lille kommune. Interview med Birgit Værge. [Aulum-Haderup] (i: Børn & bøger. Årg. 44, 1991, nr. 6, side 6-8).

37.145 Miljøundervisning

Skov Nielsen, Susanne: Integreret miljø. Miljøundervisning integreret i skolerne i Herning. (i: Folkeskolen. Årg. 109, 1992, nr. 8, side 20-21).

37.147 Kunstundervisning

Pedersen, Grethe: Kunstværket i undervisningen. Kunstmuseets tilbud til amtskoler. [Holstebro Kunstmuseum]. (i: FRAM. 1991, side 98-107, ill.).

37.14795 Gymnastikundervisning

Simonsen, Herluf: Redskabsgymnastik i Ringkøbing amt. Udvikling eller afvikling. (i: Idræt i skolen. Årg. 15, 1992, nr. 6, side 17-19).

37.17 Børnehaveseminarier

Holstebro. Holstebro Børnehaveseminarium 25 år. Redaktion: Poul Østergård. Redaktionsudvalg: Jens Johansen m.fl. 1990. 72 sider, ill. [Rygtitel: Holstebro Børnehaveseminarium 25 år. 1965-1990].

37.18 Seminarier

Ikast. Indfald. Festskrift i anledning af Ikastseminariets 25 års jubilæum 1990. Redaktion: Ole Hansen, Kirsten Kroigård. 1990. 94 sider, ill.

Nørre Nissum. Hauge Nielsen, J.: Nørre Nissum Seminarium 1892-1992. Hverdagen og hver dags fest. 1992. 175 sider, ill. [Omslagstitel: Nr. Nissum Seminarium 1892-1992].

Nørre Nissum. Nørre Nissum Seminarium og HF Af Sv. E. Abrahamsen, G. Eriksen og L. Fristed. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 465-493, ill.).

37.37 Friskoler

Hurra for vores skole. 10 år. Den kristne Friskole i Holstebro. 1987. 26 sider, ill.

37.4 Voksenundervisning

Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle. Historie og fremtid. Af Gudrun Aspelt og Anna Elise Villemoes. 1992. 32 sider, ill.

Funk, Per: Rapport om Cheminovaskolen (8. okt. - 2. nov. 1990). 1991. 95 sider, ill. [På omslaget: SID's uddannelsesprojekt i samarbejde med Cheminova].

37.414 Ungdomsskoler**Enkelte ungdomsskoler**

Blåkilde. Hornstrup, Thomas: Blåkilde Ungdomsskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 39-45, ill.).

Brejninggård. Brejninggård Efterskole. 1942-1992. Redaktion: Knud Agergaard m.fl. 1992. 143 sider, ill.

Hestlund. Vingborg, Jørgen: Hestlund Efterskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 306-315, ill.).

Hestlund. Vingborg, Jørgen: Hestlund Efterskole 10 år. I samarbejde med Kr. Lyng og Flemming Staal. 1991. 24 sider, ill.

Hvidbjerg. Jensen, Kaj: Brikker af en skoles historie. Hvidbjerg Real- og Efterskole A/S 1919-1942. (i: Egnhistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 4-17, ill.).

Hvidbjerg. Jensen, Kaj: Hvidbjerg Real- og Efterskole og Kost- og Realskole - en skole i Indre Missions ånd 1919-42 og 1942-63. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 376-383, ill.).

Nørre Nissum. Nørre Nissum Højskole og Efterskole. Af Ths. Mogensen og Poul Jeppesen. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 433-464, ill.).

Nøvlingkov. Nielsen, Anders: Nøvlingkov Efterskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 494-498, ill.).

Rydhave. Vestergaard, Ida: Rydhave Slots Ungdomsskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 528-539, ill.).

Søndbjerg. Jensen, Kaj: Søndbjerg Ungdomsskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 637-649, ill.).

Søndbjerg. Søndbjerg Ungdomsskole 1972-1992. 1992. 47 sider, ill.

Tvind. Ravn, Jesper: Tvind i Belize. [Mango- og bananplantager]. (i: Zig zag. 1992, nr. 11, side 6-7, ill.).

Tvind. Tvind snyder de fattige. Tvind-imperiets hjælpeorganisation UFF [U-landshjælp fra folk til folk], som er blandt de helt store tøjindsamlere, sælger 60 procent af det brugte tøj til opkøbere i Afrika. Herefter videresælges det til de rige. (i: Stof og saks. Årg. 43, 1992, nr. 12, side 6-7, ill.).

37.5 Skolehistorie

Enkelte skoler

Holstebro. Hurra for vores skole. 10 år. Den kristne Fri-skole i Holstebro. 1987. 26 sider, ill.

Hvidbjerg. Jensen, Kaj: Brikker af en skoles historie. Hvidbjerg Real- og Efterskole A/S 1919-1942. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 4-17, ill.).

Hvidbjerg. Jensen, Kaj: Hvidbjerg Real- og Efterskole og Kost- og Realskole - en skole i Indre Missions ånd 1919-42 og 1942-63. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 376-383, ill.).

Klinkby. Klinkby skole 25-års jubilæum 1965-1990. 1990. 56 sider, ill.

Lemvig. Christinelystskolen, Lemvig. 25-års jubilæum 1966-1991. Redeigeret af Harald Jensen, Erhardt Eriksen og Kristiane Frandsen. 1991. 56 sider, ill.

Lind. Pedersen, Ove: Lind skole 1916-1991. Et stykke skolehistorie. 1992. 72 sider, ill.

Velling. Velling skole i 25 år. Redigeret af John Hager og Poul Hillerup. 1991. 47 sider, ill.

Ørre Pedersen, Ove: Et sogn og dets lærer. Iver Kristensen Holmgaard, lærer i Ørre 1869-1913. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992 side 87-111, ill.).

Ørre Pedersen, Ove: Et sogn og dets lærer. Iver Kristensen Holmgaard, lærer i Ørre 1869-1913. (i: Uddannelseshistorie. Årg. 24, 1990, side 48-64, ill.).

37.7 Specialundervisning

Udviklingsplan for Ringkøbing amtskommunes specialundervisning 1989-2000. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Undervisnings- og kulturforvaltningen. 1988. 34 sider.

Vidtgående specialundervisning for børn. Kompenserende specialundervisning for voksne. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Undervisnings- og kulturforvaltningen. 1987. 24, 22, 11, 2 sider.

37.8 Kulturpolitik

Berthelsen, Carsten: Det lydøre netværk - om kulturen i det nordvestlige hjørne af Ringkøbing amt. [Lemvig kommune]. (i: Bogens verden. Årg. 74, 1992, nr. 4, side 283-290, ill.).

Branner, Jens: Sjælen i Skjern. (i: Samvirke Årg. 64, 1991, nr. 4, side 46-49, ill.). DEBAT: Henrik Havbæk Madsen (i: Journalisten. 1991, nr. 9, side 28), Jens Branner (i: Journalisten. 1991, nr. 10, side 14), Solveig Høj Obling (i: Samvirke. Årg. 64, 1991, nr. 6/7, side 58).

Drømmen på perronen. Med kulturremisen i Brande som udgangspunkt. Ved Peter Holm. Tyske og polske dage med Brandes kulturkaravane. Ved Birthe Sørensen. (i: B70. 1991, nr. 15, side 461-465).

Et falmet kulturparadis. Af Maria Larsen og Hanne Ried Larsen. [Holstebro]. (i: Scenen. 1991, nr. 3, side 20-22, ill.).

Kirkegaard, Jens: Brande by vil være et nyt kulturcenter. [Projekt »Kulturremise Brande«. Planerne om at udnytte en tom jernbaneremise til kulturelt centrum]. (i: Bogens verden. Årg. 72, 1990, nr. 6, side 457-459).

37.86 Kulturcentre. Forsamlingshuse

Christiansen, Jan: Holstebro Kongres- og Kulturcenter. Arkitekter: Nielsen, Nielsen & Nielsen. (i: Arkitekter DK. Årg. 36, 1992, nr. 6, side 310-318, ill.).

Hansen, Erik: En bygning som er til megen ære! Historien om Ikast forsamlingshus. (i: Uldjydsk historie. Årg. 4, 1992, side 75-88, ill.).

Holstebro Kongres og Kultur Center, Redaktion: Kurt Vissendorf Møller, Hans Peter Svendler Nielsen og Poul Koch. [1991. 12 sider], ill.

Højmark forsamlingshus 1890-1990. 1990. 60 sider, ill.

Schantz, Yvonne: Kultur på jysk. [Holstebro Kongres- og Kulturcenter]. (i: Verdenskultur: Nyhedsbrev. 1991., nr. 2, side 12-13, ill.).

38.2 Privat forsorg

Thomsen, Hanne: Tak - Østrup. Feriebarn i 50'ernes Vestjylland. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 17-26, ill.).

38.409 Fattigvæsen

Gade, Harald: Livet på fattiggården. [Smerup Fattiggård]. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg 18, side 40-45, ill.).

38.41 Socialmedicin

Christensen, Vagn: Hvorfor blev jeg socialmediciner? Og hvorfor ikke? (i: Månedsskrift for praktisk lægegerning. Årg. 69, 1991, nr. 6, side 401-419).

38.5 Børneforsorg

Familieplejen i Ringkøbing amt 1892-1992. 100 år. 1992. 19 sider.

Holm, Gretelise: Oprør i det lokale mandssamfund. [Arbejdsløse kvinders børn og Thyborøn-Harboøre kommunes børneoppassningsordning]. (i: Kvinden & samfundet. Arg. 107. 1991, nr. 2, side 3-8).

Ketcher, Kristen: Thyborønsagen. Om beskyttelse af børn mod opsigelse fra deres daginstitutioners plads. (i: Årsberetning. Retsvidenskabeligt Institut B. 1990, side 89-96).

Kristiansen, Lilian: Korstog i Thyborøn. [Arbejdsløses børn ret til en plads i daginstitutionerne]. (i: Børn & unge. Arg. 21, 1990, nr. 49, side 5-12).

Stetting, Hanne: Pasningsreform halverer ventelisterne. [Ikast. Børneoppassning]. (i: Danske kommuner. Arg. 23, 1992, nr. 13, side 14-15).

38.6 Plejehjem

Bilde-Kjeldsen, Rasmus: Mariebjerg. [Vemb Plejehjem]. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ullborg-Vemb. Arg. 6, 1992, side 23-28).

38.7 Særforsorg

Sloth Pedersen, Thorkild: En amtskommunal succes. [Evaluering af omstilling til små institutioner for psykisk udviklingshæmmede. Ringkøbing amt]. (i: Danmarks amtsråd. Arg. 21, 1990, nr. 18, side 18-19).

39.06 Frilandsmuseer

Glimt fra museernes arbejdsmark. [Hjerl Hedes Frilandsmuseum]. (i: FRAM. 1991, side 134-139, ill.).

39.13 Sagn

Høgh, Jon: Vestjyske fortællinger og sagn. 1991-92. Bd. 1-2, ill.

Kampen ved Højris å. Efter et stedsagn. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Arg. 1, side 45-49, ill.).

Lilbæk, Ejnar: Kommentarer til *Kampen ved Højris å*. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Arg. 1, side 49-50).

Øgelstrup - en gård i Råsted sogn. Historie sagn og fortællinger. Ved Gudrun Aspel. 1991-92. Bind 1-2, ill.

39.3 Folketro

Gamle vejrspådomme & aktuel biologi: Hvad sker der nu? (i: Hilsen fra Aspel-kredsen. 1991, nr. 61, ill.).

39.4 Naverliv

Pedersen, Ejner G.: I sporene af en vestjysk navers vandringer. Poul Gaardhøje 1886-1980. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 45-62, ill.).

39.43 Dagliv på landet

Abildtrup, Marie: Mens som barn på landet jeg var hjemme -. Et tidsbillede. [Vorgod]. 1992. 123 sider, ill.

Boysen, Freddy: Kathrine Skunt og Kræ Valter. [Kristen Peder Nielsen og Ane Kathrine Jacobsen]. (i: Uldjysk historie. Argang 3, 1991, side 8-32, ill.).

Thyrring, Ulla: Jens Niensens bondegård. [103 æsker med sceniske opstillinger af livet på landet i 1920'erne]. (i: FRAM. 1991, side 64-70, ill.).

39.45 Fiskerliv

Graugaard, Esben: Harboørefolk på Jegindø. En beretning om havboernes opbrud og søgen mod Limfjordsøen... 2. opl. 1992. 52 sider, ill. [Ildé: Ernst Trillingsgaard].

40-49 GEOGRAFI OG REJSER**40.2 Kortlægning**

Hulegaard Jensen, Bent: Kommunal kortpolitik - Eksemplificeret ved Ikast kommune. (i: Landinspektøren. Arg. 100, 1991, bind 35, nr. 4, side 402-409, ill.).

Møller, Poul: Milesten - igen til ære og værdighed. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. Arg. 19, 1992, side 38-40, ill.).

40.6 Historisk-topografiske foreninger

Historisk Samfund for Ringkøbing Amt. Forenings meddelelser 1991 og 1992. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 111-116 og bind 26, 1992, side 143-148).

Villadsen, Jens: Beretning. [Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø]. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. Arg. 18, 1991, side 53-54 og arg. 19, 1992, side 45-46).

40.8 Turistvæsen

Grønkjær, Jørn: Vestkystprojektet. [Udviklingsprojekt for turisme på den jyske vestkyst]. (i: Fritidsforum. 1990, nr. 2/3, side 81-87).

Kysten er klar til feriedrømme. Af Mette Løvgren og Lisbeth Kølster. (i: Danske kommuner. Arg. 21, 1990, nr. 41, side 5-9).

46.1 Gårde i Ringkøbing amt

Danske gårde i tekst og billeder. 1989-90. Ringkøbing amt 1-2 i 4 bind, ill.

1A: Aulum/Haderup, Holstebro, Ulfborg/Vemb og Vinderup kommuner. 1989. 552 sider, ill.

1B: Lemvig, Struer, Thyborøn/Harboøre og Thyholm kommuner. 1989. 477 sider, ill.

2A: Brande, Herning, Ikast, Trehøje og Videbæk kommuner. 1990. 704 sider, ill.

2B: Egvad, Holmsland, Ringkøbing, Skjern og Åskov kommuner. 1990. 704 sider, ill.

46.4 Ringkøbing amt

Ringkøbing amt. FRAM. Fra Ringkøbing amts museer. Udg. af Museumsrådet i Ringkøbing Amt. Årg. 10. 1991, ill.

Ringkøbing amt. Fugle & natur. En guide til Vestjylland. Tekstredaktion: Leif Novrup & Egon Østergaard. Udg. af Dansk Ornitologisk Forening, Ringkøbing amt. 1992. 146 sider, ill. (Ringkøbing amts fugleliv, 9).

Ringkøbing amt. Hardsyssels årbog. Udgivet af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt. Række 2, bind 25-26, 1991-92, ill.

Ringkøbing amt. Olsen, Søren: Naturlokaliteter i Nord- og Vestjylland. 1991. 59 sider, ill. (Danske naturlokaliteter, 1). [En bibliografi 1971-1990]. (Ringkøbing amt, side 39-54).

Ringkøbing amt. Storgaard Pedersen, P.: Hardsyssel. (Omtrent det nuværende Ringkøbing amt). En middelalderlig studie. [2. udgave]. 1992, 98 sider.

Ringkøbing amt. Udvalg af litteratur om Ringkøbing amt 1989-1990. Ved Kr. Bjerregård. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 117-152).

Enkelte områder

Agerskov. Nielsen, Aase: Min barndom i 60'ernes Agerskov. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 20-25, ill.).

Arnborg. Tøttrup, P.E.: Skovrejsning på Arnborg Hede-gård. (i: Vækst. Årg. 122, 1991, nr. 4, side 18-19, ill.).

Assing. Assing sogn i Hammerum herred. Af J. M. Kjærsing og Johan C. Sulkjær. 2. udg. 1991. 168 sider, ill.

Bjørnkærgård. Helles Olesen, Lis: Jernudvinding ved Bjørnkærgård. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 3-7, ill.).

Borbjerg mølle. Christensen, Stephan V.: Borbjerg vandmølle. (i: Møllen. Årg. 107, 1991, nr. 3487, side 158-162 og årg. 108, 1992, nr. 3488, side 21-22, ill.).

Borbjerg mølle. Jensen, Esther: Borbjerg mølles historie. 1992. 79 sider, ill.

Borbjerg møllesø. Borbjerg møllesø 1990. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 100 sider, ill.

Bording. Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. Udgivet på initiativ af... Den jyske Sparekasse. 1991-92. Årg. 1-2, ill.

Bording. Thomsen, Hans: Da Bording kom til kort. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 8-14, ill.).

Bording. Thomsen, Hans: Stemmeværk og vandingslaug. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 19-23, ill.).

Bording mølle. Thomsen, Hans: Bording vandmølle. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 14-18, ill.).

Borris. Pilgaard, Else: Borris hede og Skjern å. (i: Geografisk orientering. Årg. 20, 1990, nr. 21, side 421-428, ill.).

Brande. Drømmen på perronen. Med kulturremisen i Brande som udgangspunkt. Ved Peter Holm. Tyske og polske dage med Brandes kulturkaravane. Ved Birthe Sørensen. (i: B70.1991, nr. 15, side 461-465).

Brande. Gårdhistorie. Ved Lokal- og Slægthistorisk Forening for Brande og Omegn. 1989-. Hæfte 1-.

1. (Arvad, Lundfod plus dele af Aagaard). Samlet og bearbejdet af Søren Søndergaard. 1989.

7. Skærlund og Brogård. Samlet og bearbejdet af Kristian Pedersen. 1992. 1.-2. del.

8. Grarup. Samlet og bearbejdet af Søren Søndergaard. 1990.

12. Uhre. Samlet og bearbejdet af Hans Nørregaard og Hans Andersen. 1992. 1.-2. del.

Brande. Kirkegaard, Jens: Brande by vil være et nyt kulturcenter. [Projekt »Kulturremisen Brande«. Planerne om at udnytte en tom jernbaneremise til kulturelt centrum]. (i: Bogens verden. Årg. 72, 1990, nr. 6, side 457-459).

Brande. Lefevre, Flemming: Brande kommuneatlas. Bevaringsværdier i byer og bygninger. 1992. 40 sider, ill.

Brejning. Christensen, Poul D. C.: Feldberederne i Brejning. I 1600 og 1700 tallet. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 87-107, ill.).

Brejning. Christensen, Poul D. C.: Handelens udvikling i Brejning. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 5-34, ill.).

Bukkær. Rostholm, Hans: En overpløjet gravhøj i Bukkær, Assing sogn. (i: FRAM. 1991, side 108-123, ill.).

- Byn.* Skovgaard, Henrik: Indfjorden, Tangså, Byn og Sønderund 1991. Miljøtilstand. Udført for Ringkøbing amtskommune af Bio/consult. Redigering: Berit Brolund. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 270 sider, ill.
- Bølling sø.* Madsen, Kaj: Bøllingsø før- nu og i fremtiden. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 36-41, ill.).
- Bøvlingbjerg.* Husted, Theodor: Bøvlingbjerg. Byens historie 1895-1966. 1966. 24 blade (Maskinkrevet).
- Dejbjerg.* Egeberg Hansen, Torben: Dejbjergs døde. [Gravplads ved gården Store Skindbjerg]. (i: Skalk. 1991, nr. 3, side 4-9, ill.).
- Dejbjerg.* Egeberg Hansen, Torben: Hammerslag. [Fund af smedeværktøj og andre redskaber fra vikingetiden i Dejbjerg]. (i: Skalk. 1992, nr. 3, side 4-7).
- Dejbjerg.* Egeberg Hansen, Torben: Værktøjsfundet fra Dejbjerg. En vikingetidshåndværkers redskaber. (i: Kuml. 1988/89, side 311-324, ill.).
- Dejbjerg.* Schovsbo, Per Ole: Vognmagere. [Om Dejbjergvognene]. (i: Skalk. 1991, nr. 3, side 16-17, ill.).
- Elbæk.* Risbjerg, Willy: Restaurering af Elbæk. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 24-28, ill.).
- Elværk sø.* Mes sø og Elværk sø 1988-90. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991, 30 sider, tavler, ill.
- Engesvang.* Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. Udgiven på initiativ af... Den jyske Sparekasse. 1991-92. Årg. 1-2, ill.
- Fjederholt.* Overgaard, Erik: Fjederholt. En landsby og dens udmarker. Part af Rind sogns historie. 1992. 129 sider, ill.
- Ginding herred.* Hauge, Niels: Aakjærs ven i Sjørup skrev bog om egnen. [Sigurd Rambuschs »lagttagelser fra Midtjyllands hedeegne 1890-1904. Et medicinsk-topografisk bidrag». [Bl.a. Ginding herred]]. (i: Skiveegnens jul. 1991, side 1-4, ill.).
- Gjordemoderhuset.* Christoffersen, Cora: Udskrifter af sogneprotokol for Sønderbjerg-Odby 1855-72. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 46-47, ill.).
- Gødstrup sø.* Holdgaard Andersen, Tage: Gødstrup sø. En naturhistorisk skildring. 1979. 154 sider, ill.
- Hammerum.* Wählin, Vagn: Hammerum Landbrugs-skole og Husholdningsskole. (i: Skolevirke og tros-liv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 145-154, ill.).
- Hammerum herred.* Kruse, Hans: En tur i Blichers fodspor. Gennem Blicheregnet fra Herning til Randers. 1992. 36 sider.
- Harboøre.* Graugaard, Esben: Harboørefolk på Jegindø. En beretning om havboernes opbrud og søgen mod Limfjordsøen... 2. opl. 1992. 52 sider, ill. [Idé: Ernst Trillingsgaard].
- Harboøre tange.* Langer, Anders V.: Nørlander - en by, der måtte vige for havet. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 65-90, ill.).
- Helleris.* Gade, Dagmar Sofie (Tutte): »Alle Thyholmere er da også i familie!«. [Gården Helleris]. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 23-35, ill.).
- Hemmet.* Clausen, Egon: Stille dage i Vestjylland. (i: Samvirke. Årg. 64, 1991, nr. 1/2, side 34-36).
- Hemmet.* Clausen, Egon: Under dine vingers skygge. 1991. 138 sider.
- Herning.* Bak Kristensen, Mary: Ung i Herning omkring århundredskiftet. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 13-35, ill.).
- Herning.* Bendixsen, Mogens: Herning i 40'erne. Mennesker og miljøer. 1991. 127 sider, ill. (Herning-bogen, 1991).
- Herning.* Christensen, Chr.: Hvad Herning var i min barndom. Herning i 1860'erne. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 5-12, ill.).
- Herning.* Herning-bogen. Udg. af Historisk Forening for Herning Kommune. 1991-92. Årg. 9-10, ill.
- Herning.* Kristiansen, Karen: Herning kommuneatlas. Bevaringsværdier i byer og bygninger. 1992. 56 sider, ill.
- Herning.* Sikkerhedsmæssig effekt af 4 cykelruter [Bl.a. Herning]. Af Henrik S. Ludvigsen, Ole Bach og Ole Møller. (i: Dansk vejtidsskrift. Årg. 67, 1990, nr. 12, side 24-26, ill.).
- Herning.* »Svip«: Til Store Marked i 1890. En samtidig skildring af det brogede markedsliv. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 36-41, ill.).
- Herningegnen.* Toftgaard Poulsen, Søren: 5 oplevelsesrige ture i det midtjyske landskab. Udgiven af Foreningen for egnskarakteristisk Turisme i Herning. 1991. 167 sider, ill. [Omslagstitel: 5 oplevelsesrige ture i det midtjyske landskab. Spændende fortællinger om mennesker og natur].
- Hjerl Hede.* Gormsen, Gudrun: Hedebrugsforsøg på Hjerl Hede. (i: Bol og by. 1991, nr. 1, side 7-38).

- Hodsager.** Hodsager-minder. Træk af sognets historie. Udgivet af en lokalhistorisk initiativgruppe. 1917-1992. Bind 1-2, ill. [Bd. 1 ved N. P. Larsen. Bd. 2 ved Johanne K. Jeppesen, Peder Larsen, Niels Chr. Ebbesen og Gerhard Vad].
- Holmgård sn.** Holmgård sø 1990. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. [40] sider, ill.
- Holmsland Klit.** Gullach, Benedikt: Fra Ringkøbing Fjord og Holmslands Klit. Tegninger Svend Erik Ihle. 1992. 164 sider, ill. (Skildring af naturen i et vestjysk amt, 6).
- Holmsland Klit.** Ywl o æ kle't. 1989-92. Årg. 21-24, ill.
- Holstebro.** Aldal, J.: Holstebros historie gennem tiderne. 1274-1939. Emneregister og personregister udarbejdet af Kr. Bjerregård. 1991. Bind 1-2.
- Holstebro.** Christensen, Annetette S.: Holstebro og omegn i middelalderen. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 17-23, ill.
- Holstebro.** Dalgas, Ingeborg: Holstebro 1880 og 1890. Et eksempel på en købstadsøkonomi. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 25-44, ill.).
- Holstebro.** Facader og skilte i Holstebro. Vejledning og råd. Udg. af Holstebro kommune, Teknisk forvaltning. 1991. 19 sider, ill.
- Holstebro.** Et falmet kulturparadis. Af Maria Larsen og Hanne Ried Larsen. (i: Scenen. 1991, nr. 3, side 20-22, ill.).
- Holstebro.** Holstebro 1981-1991 - set fra Nybo bakke. Redigeret af Howard Bentley. 1991. 50 sider, ill. [Tang Biler 10 års jubilæum].
- Holstebro.** Holstebro kommune: Kommunalplan 1989-96. 1991. [Løsblade i ringbind, forskellig paginering, ill.].
- Holstebro.** Kühlmann, Lone: Varieret plat. [Bl.a. om Holstebro kommunes salg af Holstebrohallen]. (i hendes: Tag penge og stik af. 1991, side 19-27).
- Holstebro.** Mejdahl, Jørgen: Du godeste - lever han endnu? - en beretning om købmand Bro i Skolegade. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 35-50, ill.).
- Holstebro.** Mejdahl, Jørgen: Finderup lade. hvidbog om fjernelsen af Holstebro's kommunaldirektør. 1992. 42 sider.
- Holstebro.** Om Bomhusets alder. Af Esben Graugaard og Bent T. Holm. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 24-27, ill.).
- Holstebro.** Pichard, Knud: Et hus i Nørregade i Holstebro. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 37-44, ill.).
- Holstebroegnen.** Christensen, Annetette S.: Holstebro og omegn i middelalderen. [Skriftlige kilder til belysning af Holstebro og omegns historie i middelalderen]. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 17-23, ill.).
- Holstebroegnen.** Graugaard, Esben: Kampen mod Estrups højrergering splittede Holstebroegnens venstremænd. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 19-24, ill.).
- Holstebroegnen.** Veje omkring Holstebro. Redaktion: Horst Meesenburg. Foto: Torben Skov og Svend Tougaard. 1991. 27 sider, ill. (Bygd. Årg. 22, nr. 3).
- Husby Klit.** Klit, Niels Iversen: Husby klit. En egnskildring fra gammel tid. 1991. 68 sider, ill. (Nr. 3 af flere bøger).
- Husby Klit.** Klit, Niels Iversen: Husby klit. En egnskildring fra gammel tid. 1991. 76 sider, ill. (Nr. 4 af flere bøger).
- Husby Klit.** Klit, Niels Iversen: Husby klit. En egnskildring fra gammel tid. 1992. 76 sider, ill. (Nr. 5 af flere bøger).
- Husby Klit.** Klit, Niels Iversen: Husby klit. En egnskildring fra gammel tid. 1992. 76 sider, ill. (Nr. 6 af flere bøger).
- Hvide Sande.** Borberg, Anders: Fiskeriet i eget hus. Fiskeriets hus i Hvide Sande fortæller i levende værksteder fiskeriets historie. (i: Samvirke. Årg. 65, 1992, nr. 10, side 40-42, ill.).
- Hvide Sande.** Ejby Villadsen, Holger: Hvide Sande Fondet. Redningsbådsulykken den 9. december 1951 og oprettelsen af fondet til støtte for de omkomne redningsmænds efterladte. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 5-16, ill.).
- Hvide Sande** jq: Focus på ... Hvide Sande. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 29, side 7-15).
- Højris.** Boysen, Freddy: Højris have. Restaurationstiden på Højris. (i: Uldjysk historie. Årgang 4, 1992, side 8-29, ill.).
- Højris å.** Kampen ved Højris å. Efter et stedsagn. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1991. Årg. 1, side 45-49, ill.).
- Højris å.** Lilbæk, Ejnar: Kommentarer til •Kampen ved Højris å•. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1991. Årg. 1, side 49-50).

- Hørbylunde.* Andersen, Viggo: Min barndoms dal. Hørbylunde i 1930'erne. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 32-35, ill.).
- Hørbylunde.* Hørbylunde i tegninger og tekst. Af Ebba Alstrup og Bo Daaugaard. 1991. 45 sider, ill. (Ringkøbing amts fulgeliv, 7).
- Ikast.* Chekerdermian, Barkev: Tyrkere i Ikast. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 26-29, ill.).
- Ikast.* Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. Udgivet på initiativ af... Den jyske Sparekasse. 1991-92. Årg. 1-2, ill.
- Ikast.* Hansen, Erik: En bygning som er til megen ære! Historien om Ikast forsamlingshus. (i: Uldjysk historie. Årg. 4, 1992, side 75-88, ill.).
- Ikast.* Hansen, Erik: Tørlæggelsen af Ikast. (i: Uldjysk historie. Årg. 3, 1991, side 44-55, ill.).
- Ikast.* Højholt, Per: Egn, folk og frænder. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 6-8, ill.).
- Ikastegnen.* Uldjysk historie. Folk og egn omkring Ikast, redigeret af Benny Boysen. 1991-92. Årg. 3-4, ill.
- Indfjorden.* Skovgaard, Henrik: Indfjorden, Tangsø, Byn og Sønder Sund 1991. Miljøtilstand. Udført for Ringkøbing amtskommune af Bio/consult. Redigering: Berit Brolund. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 270 sider, ill.
- Jegindø.* Ammitzbøll, Lisbeth: »Æ Fywerhus« giver læ til ffordfiskeriets historie. Interview med Mogens Knudsen. [Fiskerimuseet]. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 108, 1990, nr. 50/51, side 36-37).
- Jegindø.* Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991-92. Årg. 18-19, ill.
- Jegindø.* Graugaard, Esben: Harboørefolk på Jegindø. En beretning om havboernes opbrud og søgen mod Limfjordsøen... 2. opl. 1992. 52 sider, ill. [Idé: Ernst Trillingsgaard].
- Karup å.* Kaos ved Karup å. Interview med Leif Jacobsen. (i: Fisk & fri. 1991, nr. 9, side 16-17, ill.).
- Karup å.* Thomsen, Hans: Stemmeværk og vandingslaug. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 19-23, ill.).
- Kilen.* Kilen - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 70 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Kvistrup.* Nielsen, Hanna: Her blev B&O til. Tredje generation af Olufsen-slægten har bevaret den oprindelige herregårdsatmosfære i rummene på Kvistrup, hvor Svend Olufsen og Peter Bang startede et dansk industrieventyr i 20'erne. (i: Mad & bolig magasinet. 1991, nr. 4, side 18-21, ill.).
- Lemvig.* Lemvig Museum. Til fods eller på cykel i Solsystemet - på »Planetstien« ved Lemvig. (i: FRAM. 1991, side 140-145, ill.).
- Lemvig.* Ottosen, Randi: En håndværker i Lemvig. [Lokalredaktør Mads Jensen Madsen, »Lemvig Socialdemokrat]. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 59-64, ill.).
- Lemvig sø.* Lemvig sø - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 90 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Lemvigegnen.* Berthelsen, Carsten: Det lydhøre netværk - om kulturen i det nordvestlige hjørne af Ringkøbing amt. (i: Bogens verden. Årg. 74, 1992, nr. 4, side 283-290, ill.).
- Limfjorden.* Moeslund, Bjarne: Vandløb i oplandene til Limfjorden og Nissum fjord 1990. Beskrivelse af vandløbskvaliteten med særligt henblik på forureningsstilstanden. Udarbejdet for Ringkøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Tekst del VIII, 110 sider, ill. Bilagsdel 297 sider, ill.
- Marup Hedegård.* Thomsen Jensen, Asta: Den gamle Marup Hedegård der blev driverkro og siden atter bondegård. Drevet af familien Jepsen i fire generationer. (i: Årbogen [for Skjern]. Årg. 48-49, 1989/91, side 3-7, ill.).
- Mes sø.* Mes sø og Elværk sø 1988-90. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 30 sider, tavler, ill.
- Naur.* Naur sogn 1600-1900. Portræt af et vestjysk sogn og dets mennesker fra enevælde til andelstid. Af Esben Graugaard og Rigmor Lillelund. 1992. 344 sider, ill. (Holstebro Museums skriftrække, bind 1).
- Næs.* Landbrugslanterns fremtid i et vestjysk sogn. Af Annelise Bramsnæs og Jørgen Primdahl. (i: Jord og viden. 1992, nr. 17, side 6-9, ill.).
- Nissum fjord.* Andersen, Per: Fyto- og zooplankton Nissum fjord 1989 & 1990. Udarbejdet for Ringkøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. II, 65 sider, ill. + Bilag, 160 sider, ill.

- Nissum fjord.* Leonhard, Simon B.: Bundfauna Nissum fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. 66 sider, ill.
- Nissum fjord.* Moeslund, Bjarne: Bundvegetation Nissum fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Redigering: Berit Brolund. 1992. 23 sider, ill.
- Nissum fjord.* Moeslund, Bjarne: Vandløb i oplandene til Limfjorden og Nissum fjord 1990. Beskrivelse af vandløbskvaliteten med særligt henblik på forureningstilstanden. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Tekst del VIII, 110 sider, ill. Bilagsdel 297 sider, ill.
- Nissum fjord.* Nissum fjord - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Nissum fjord.* Nissum fjord 1990. Miljøtilstand. Ved Bio/consult. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 34 sider, ill.
- Nissum fjord.* Plante- og dyreplankton Nissum fjord 1991. Notat. Udført for Ringkjøbing amt. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 130 sider, ill.
- Nissum fjord.* Ringkøbing og Nissum fjerne. Nærings-saltbelastning 1990. Vandløb og punktkilder. Samlerapport. Udarbejdet af Rambøll & Hannemann for Ringkjøbing amtskommune. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 46, 32, 11 sider, ill. + bilag.
- Nissum fjord.* Ringkøbing og Nissum fjerne. Nærings-saltbelastning 1991. Vandløb og punktkilder. Udarbejdet af Rambøll, Hannemann & Højlund for Ringkjøbing amtskommune. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, 10 tavler, ill.
- Nissum fjord.* Tungmetallindhold i sediment fra Nissum fjord. Udarbejdet af COWI/consult for Ringkjøbing amtskommune. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Rev. udg. 1991. 19 sider, 3 blade.
- Nørlander.* Langer, Ander V.: Nørlander - en by, der måtte vige for havet. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 65-90, ill.).
- Nørre Vium.* Knudsen, Rudolf: Vorgod-Nørre Vium kommune efter landkommunalreformen af 13. august 1841. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 71-86, ill.).
- Oldrudsvejen.* Veje omkring Holstebro, Redaktion: Horst Meesenburg. Foto: Torben Skov og Svend Tougard. 1991. 27 sider, ill. (Bygd. Årg. 22, nr. 3).
- Overgård.* Overgård, Jens Jørgen: "Overgård", lkast. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1992. Årg. 2, side 47-54, ill.).
- Ringkøbing.* Berg-Jensen, Otto: Vester Strandgade. Min barndoms gade fra havnen til skolen. (i: Jul i Ringkøbing. 1992, side 29-30, 33-34, ill.).
- Ringkøbing.* Hauge Mortensen, Per: Sejlads på Ringkøbing. Fra accise- og toldregnskaber 1680-1798. (i: FRÅM. 1991, side 34-42, ill.).
- Ringkøbing.* Hauge Mortensen, Per: Tangsvejs huse. (i: Ringkjøbing årbog. Årg. 65. 1991, side 5-19, ill.).
- Ringkøbing.* Josefsen, Claus: Skiltepolitik i Ringkøbing. Tilpasning! - standardløsning? (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 8, side 25-26, 28-29, ill.).
- Ringkøbing.* Jul i Ringkøbing. 1991-92. Årg. 5-6, ill.
- Ringkøbing.* Rasmussen, Erik: En købstad med kvaliteter. (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 8, side 4, 6, 9-10, ill.).
- Ringkøbing.* Ringkjøbing årbog. Årg. 65-66. 1991-92, ill.
- Ringkøbing.* Skikkild, Chresten Nielsen: Chresten Nielsen Skikkilds erindringer. [5. afsnit]. (i: Jul i Ringkøbing. 1991, side 7-8, 10, 12, 14, 16, 18, ill.).
- Ringkøbing.* Smith, Johannes: På skøjter ved Ringkøbing. (i: Jul i Ringkøbing. 1992, side 9-10, 12, 14, 16, 18, 20, ill.).
- Ringkøbing.* Aarup Jensen, Jens: Ringkøbing - 700 år gammel byplan i vestjydernes hovedstad. (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 8, side 12-15, ill.).
- Ringkøbing fjord.* Gullach, Benedikt: Fra Ringkøbing Fjord og Holmslunds Klit. Tegninger: Svend Erik Ihle. 1992. 164 sider, ill. (Skildring af naturen i et vestjysk amt, 6).
- Ringkøbing fjord.* Kirkegaard, J. B.: Ny amerikansk havbørsteorm i Ringkøbing fjord. (i: Flora og fauna. Årg. 96, 1990, hft. 2, side 63-65).
- Ringkøbing fjord.* Leonhard, Simon B.: Bundfauna Ringkøbing fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. 30 sider, ill.
- Ringkøbing fjord.* Moeslund, Bjarne: Bundvegetation Ringkøbing fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune. Redigering: Berit Brolund. 1992. 41 sider, ill.

- Ringkøbing fjord.* Moeslund, Bjarne: Bundvegetation i Ringkøbing fjord. Udvikling og tilstand 1986-1990. Udarbejdet for Ringkøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. III, 93 sider, ill. (Omslagstitel: Bundvegetation - Ringkøbing fjord).
- Ringkøbing fjord.* Moeslund, Bjarne: Vandløb i oplandene til Stadil fjord og Ringkøbing fjord 1991. Beskrivelse af vandløbskvaliteten med særligt henblik på forureningstilstanden. Udarbejdet for Ringkøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Tekst del IX, 117 sider, ill. Bilagsdel 269 sider, ill.
- Ringkøbing fjord.* Plante- og dyreplankton Ringkøbing amtskommune. Notat. Udført for Ringkøbing amtskommune. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 110 sider, ill.
- Ringkøbing fjord.* Ringkøbing fjord - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 110 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Ringkøbing fjord.* Ringkøbing fjord plante- og dyreplankton 1989-90. Udført for Ringkøbing amtskommune. Konsulenter: Miljøbiologisk Laboratorium ApS. Annie Sørensen, Peter Simonsen, Kirsten Orlrik. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 2. bind, ill. [1. Rapport. 77 sider, 2. Bilag. Ca. 140 sider].
- Ringkøbing fjord.* Ringkøbing og Nissum fjerne. Næringsaltbelastning 1990. Vandløb og punktkilder. Samlerapport. Udarbejdet af Rambøll & Hanne-mann for Ringkøbing amtskommune. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 46, 32, 11 sider, ill. + bilag.
- Ringkøbing fjord.* Ringkøbing og Nissum fjerne. Næringsaltbelastning 1991. Vandløb og punktkilder. Udarbejdet af Rambøll, Hanne-mann & Højland for Ringkøbing amtskommune. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, 10 tavler, ill.
- Rydhave.* Thalund, Henning: Rydhave slot og slægter. 4. reviderede oplag. 1991. 94 sider, ill.
- Semb.* Mundbjerg, Gunnar Noes: Semb-stenen. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. Årg. 19, 1992, side 33-34, ill.).
- Skjern.* Branner, Jens: Sjælen i Skjern. (i: Samvirke. Årg. 64, 1991, nr. 4, side 46-49, ill.). DEBAT: Henrik Havbæk Madsen (i: Journalisten. 1991, nr. 9, side 28), Jens Branner (i: Journalisten. 1991, nr. 10, side 14), Solveig Høj Obling (i: Samvirke. Årg. 64, 1991, nr. 6/7, side 58).
- Skjern.* En del af Skjern bycenter. [Offentlig idekonkurrence om indretning og udoormning af Skjerns bymidte]. (i: Arkitekten. Årg. 94, 1992, nr. 7, side 201-207, ill.).
- Skjern.* Madsen, Oscar: Minder fra min barndomstid i Skjern. 1992. 47 sider, ill.
- Skjern.* Årbogen [for Skjern]. Årg. 48-49. 1989-91, ill.
- Skjerve å.* Halaburt, Jan: Skjern å dalens naturgeografi. (i: Geografisk orientering. Årg. 20, 1990, nr. 4, side 407-412, ill.).
- Skjern å.* Jørgensen, Jørgen: Bevaring af Skjern å-laksen. (i: Vand & miljø. Årg. 9, 1992, nr. 1, side 24-26).
- Skjern å.* Jørgensen, Jørgen: Udvandring af havørred- og laksemolt fra Skjern å systemet. Forår 1991. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. 22 sider, ill.
- Skjern å.* Olwig, Kenneth: Hvad er det for en "natur", der skal genoprettes ved Skjern å. (i: Geografisk orientering. Årg. 20, 1990, nr. 4, side 413-416, ill.).
- Skjern å.* Pilgaard, Else: Borris hede og Skjern å. (i: Geografisk orientering. Årg. 20, 1990, nr. 21, side 421-428, ill.).
- Skærum.* Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle. Historie og fremtid. Af Gudrun Aspel og Anna Elise Villemoes. 1992. 32 sider, ill.
- Skærum.* Skærum mølle og omegn. (i: Bedre Byggeskik og Skærum mølle. Redaktion: Gudrun Aspel. 1992. Side 41-61, ill.).
- Styk.* Lomborg, Kristian: Sløk-bro. Gørding sogn. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 22, ill.).
- Smulshavevej.* Giftige alger dræber hele fiskebestanden i vandhul i Vestjylland. [Prymnesium parvum]. (i: Vækst. Årg. 112, 1991, nr. 5, side 2-3, ill.).
- Smerup.* Gade, Harald: Livet på fattiggården. [Smerup Fattiggård]. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 40-45, ill.).
- Spjald.* Ein ungewöhnliches "Depot" der Jungeren Bronzezeit von Spjald, Westjütland. Af C. J. Becker, Helle Juel Jensen, E. W. H. Hayek, Verner Alexandersen, Claus Malmros. (i: Acta archaeologica. 1989. Vol 60, side 193-227, ill.).
- Stadil fjord.* Moeslund, Bjarne: Vandløb i oplandene til Stadil fjord og Ringkøbing fjord 1991. Beskrivelse af vandløbskvaliteten med særligt henblik på forureningstilstanden. Udarbejdet for Ringkøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Tekst del IX, 117 sider, ill. Bilagsdel 269 sider, ill.

- Stenbolt.* Bjærg Mogensen, Frede: Den fredede Stenholt skov. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 30-37, ill.).
- Stensbjerg.* Egebæk, Gerda: Den sidste slægt på Stensbjerg. (i: Uldjysk historie. Årg. 3, 1991, side 68-80, ill.).
- Storåen.* Amtet og Storåen. [Temanummer]. (i: Raptus. Informationsavis til amtskommunens medarbejdere. m.fl. Årg. 8, 1992, nr. 2, ill.).
- Storåen.* Fiskeriundersøgelse af stryg i Ringkjøbing amt. Af Steen Davidsen, Jens Peder Matthiesen. (i: Vækst. Årg. 113, 1992, nr. 2, side 7-8, ill.).
- Storåen.* Prioritering af indsatsen mod okkerproblemerne i Storåen. Af Bitten Bolet, Lars Bo Christensen. (i: Vækst. Årg. 112, 1991, nr. 1, side 14-18.).
- Storåen.* Storå systemet. Fiskebestand og udvikling 1965-90. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 2. bind (Tekstdel, 74 sider og bilagsdel, 211 sider), ill.
- Struer.* Ravn, Thomas Bloch: Ikke blot et museum - men hele byens historie. [Udgivet i anledning af Struer Museums 60 års jubilæum den 3. juli 1990]. 1991. 8 sider, ill.
- Struer.* Ravn, Thomas Bloch: Struer, En limfjordsby i historisk profil. Udgivet i anledning af Struers 75-års jubilæum som købstad. 1992. 67 sider, ill.
- Struer.* Strejfflys over Struer. Gamle billeder fra en ny by 1870-1930. Redigeret af Thomas Bloch Ravn. 1992. 94 sider, ill.
- Struer.* Struerfolk. Lokalhistorie fra Struerregnen. Red. af Benny Boysen. 1989. Bind 4, ill. [Ophørt].
- Stubbergård.* *sn.* Stubbergård sø 1989-90. Miljøtilstand. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. [44] sider, ill.
- Søby.* Møller Sørensen, Poul: Søby brunkulslejer. Helhedsplanlægning. [Botanisk registrering. Registreringer. Et debatoplæg] 1986. 3 bind, ill.
- Søby.* Østerby Olesen, Jens: Søby sø området. Fugleobservationer 1991. 1992. 39, [27] sider, ill. (Ringkjøbing amts fugleliv, 8).
- Søby.* *sn.* Søby sø - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 70 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Søndersund.* Skovgaard, Henrik: Indfjorden, Tangsø, Byn og Sønderund 1991. Miljøtilstand. Udført for Ringkjøbing amtskommune af Bio/consult. Redigering: Berit Brølund. Udg. Af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 270 sider, ill.
- Tambohus.* Kgl. privilegeret Tambohus Kro 1842-1992. Kgl. privilegeret kro gennem 150 år. Af Anna Louise Alstrøm og Leif Damsgaard Jensen. 1992. 56 sider, ill.
- Tangsø.* Skovgaard, Henrik: Indfjorden, Tangsø, Byn og Sønderund 1991. Miljøtilstand. Udført for Ringkjøbing amtskommune af Bio/consult. Redigering: Berit Brølund. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 270 sider, ill.
- Tarm.* Dejgaard, Erik: Tarm - dengang, det var før. 1991. 27 sider
- Thorsminde.* Standingsmuseum i Thorsminde bliver international attraktion. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 31, side 14).
- Thyborøn.* jq: Focus på... Thyborøn. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 31, side 7-13).
- kb: Focus på Thyborøn. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 29, side 8-15).
- Thyholm.* Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991-92. Årg. 18-19, ill.
- Thyholm.* Gadegaard, Birgitte: Næste forår køber vi et drivhus. [Decentralisering]. (i: Danske kommuner. Årg. 22, 1991, nr. 18, side 6-8).
- Tipperne.* Ynglefuglerapport. Årgang 1990. 1992. 149 sider, ill. (Feltstationsrapport).
- Trehøje.* Bang, Per: ENkelt Totalt TREhøje. Interview med Verner Ebdrup. [Nyhedsformidling]. (i: Danske kommuner. Årg. 22, 1991, nr. 2, side 18-19).
- Ulfborg.* Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studieceter Ulfborg-Vemb. 1991-92. Årg. 5-6, ill.
- Vemb.* Bilde-Kjeldsen, Rasmus: Mariebjerg. [Vemb Plejehjem]. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studieceter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 23-28).
- Vemb.* Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studieceter Ulfborg-Vemb. 1991-92. Årg. 5-6, ill.
- Vesterhavet.* Indhold af tungmetal og olie i sediment fra Vesterhavet ud for Hovvig, Hvide Sande og Sdr. Havrvig. Udarbejdet af COW/consult for Ringkjøbing amtskommune. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Rev. udg. 1991. 22 sider, ill.
- Vesterhavet.* Krog, Carsten: Fiskebestande og fiskeri. (i: Geografisk orientering. Årg. 22, 1992, nr. 4, side 407-410).
- Vesterhavet.* Munk Sørensen, Helene: Phytoplankton og ciliater i Vesterhavet 1989 og 1990. Rapport til Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 130 sider, ill.

- Vesterhavet.* Sørensen, H.: Planteplankton og ciliater Vesterhavet 1991. Notat til Ringkøbing amtskommune, Teknik og miljøforvaltning. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltning. 1992. Ca. 70 sider, ill.
- Vesterhavet.* Vesterhavet - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltning. 1992. Ca. 90 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Vestkysten.* Andersen, Jens Otto: Kystbeskyttelse på Ringkøbing vestkyststrækning. (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 8, side 22-24, ill.).
- Vestkysten.* Enemark, Stig: Sommerlandets glæder. Is, pølser og servitutter. [Lokalplanlægning i sommerhusområder ved vestkysten]. (i: Byplan. Årg. 42, 1990, nr. 5, side 148-149, ill.).
- Vestkysten.* Gadegaard, Birgitte: Modstanderen er en grovæder. Kampen mod havet, der gnaver sig ind på kysterne koster hvert år mange millioner, Hvem skal betale? (i: Danske kommuner. Årg. 22, 1991, nr. 19, side 28-29, ill.).
- Vestkysten.* Grønkjær, Jørn: Vestkystprojektet. [Udviklingsprojekt for turisme på den jyske vestkyst]. (i: Fritidsforum. 1990, nr. 2/3, side 81-87).
- Vestkysten.* Indhold af tungmetal og olie i sediment fra Vesterhavet ud for Hovvig, Hvide Sande og Sdr. Havrvig. Udarbejdet af COWIconsult for Ringkøbing amtskommune. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Rev. udg. 1991. 22 sider, ill.
- Vestkysten.* Kysten er klar til feriedrømme. Af Mette Løvgren og Lisbeth Kølster. (i: Danske kommuner. Årg. 21, 1990, nr. 41, side 5-9).
- Vestkysten.* Trojborg, Robert: Jyllands vestkyst. Translation: Jørgen Holst. 1991. 64 sider, ill. [Dansk og tysk tekst]
- Vestkysten.* Vestkysten 91. Udg. af Kystinspektoratet. 1991. 29 sider, ill.
- Videbæk.* Videbæk - de hundrede søers kommune. Interview med Jens Rabjerg. (i: Dansk jagt. Årg. 108, 1991, nr. 7/8, side 22-25, ill.).
- Vinderup.* Frederiksen, Jørgen: Kalf-slægten og Vinde-
rupgenen i middelalderen. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 101-110, ill.).
- Vinderup.* Trafiksikkerhed i Vinderup og Skærbæk. [Analyse af sikkerhedsmæssig effekt af miljøprioriteret gennemfart i Vinderup]. Af Jakob Høj, Else Jørgensen. (i: Dansk vejtidsskrift. Årg. 67. 1990, nr. 6-7, side 24-26, 28-29, ill.).
- Vorgod.* Abildtrup, Marie: Mens som barn på landet jeg var hjemme - Et tidsbillede. 1992. 123 sider, ill.
- Vorgod.* Knudsen, Rudolf: Vorgod-Nørre Vium kommune efter landkommunalreformen af 13. august 1841. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 71-86, ill.).
- Øgelstrup.* Øgelstrup - en gård i Råsted sogn. Historie, søgn og fortællinger. Ved Gudrun Aspel. 1991-92. Bind 1-2, ill.
- Ørre.* Pedersen, Ove: Et sogn og dets lærer. Iver Kristensen Holmgaard, lærer i Ørre 1869-1913. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 87-111, ill.).
- Ørre.* Pedersen, Ove: Et sogn og dets lærer. Iver Kristensen Holmgaard, lærer i Ørre 1869-1913. (i: Uddannelseshistorie. Årg. 24, 1990, side 48-64, ill.).

50-59 NATURKUNDSKAB OG MATEMATIK

50.26 Naturområder

Halaburt, Jan: Skjern å dalens naturgeografi. (i: Geografisk orientering. Årg. 20, 1990, nr. 4, side 407-412, ill.).

Hedeplejebogen. De danske heders historie, pleje og udforskning. Forfattere: Torben Riis-Nielsen m.fl. 1991. IV, 248 sider, ill.

Landbrugslandets fremtid i et vestjysk sogn. Af Annelise Bramsnæs og Jørgen Primdahl. [Nees]. (i: Jord og viden. 1992, nr. 17, side 6-9, ill.).

Olsen, Søren: Naturlokaliteter i Nord- og Vestjylland. 1991. 59 sider, ill. (Danske naturlokaliteter, 1). [En bibliografi 1971-1990]. (Ringkøbing amt, side 39-54).

Olwig, Kenneth: Hvad er det for en »natur«, der skal genoprettes ved Skjern å. (i: Geografisk orientering. Årg. 20, 1990, nr. 4, side 413-416, ill.).

Pilgaard, Else: Borris hede og Skjern å. (i: Geografisk orientering. Årg. 20, 1990, nr. 21, side 421-428, ill.).

Videbæk - de hundrede søers kommune. Interview med Jens Rabjerg. (i: Dansk jagt. Årg. 108, 1991, nr. 7/8, side 22-25, ill.).

55.2 Sten

Mundbjerg, Gunnar Noes: Semb-stenen. (i: Engshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. Årg. 19, 1992, side 33-34, ill.).

55.64 Geologi

Enkelt områder

Holstebroegnen. Veje omkring Holstebro. Redaktion: Horst Meesenburg. Foto: Torben Skov og Svend Tougaard. 1991. 27 sider, ill. (Bygd. Årg. 22, nr. 3).

55.9 Vandforurening. Stormfloder

Amtet og Storåen. [Temanummer]. (i: Raptus. Informationsavis til amtskommunens medarbejdere m. fl. Arg. 8, 1992, nr. 2, ill.).

Borbjerg møllesø 1990. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 100 sider, ill.

Fiskeriundersøgelse af stryg i Ringkøbing amt. [Storåen]. Af Steen Davidsen, Jens Peder Matthiesen. (i: Vækst. Arg. 113, 1992, nr. 2, side 7-8, ill.).

Holmgård sø 1990. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. [40] sider, ill.

Indhold af tungmetal og olie i sediment fra Vesterhavet ud for Hovvig, Hvide Sande og Sdr. Havrvig. Udarbejdet af COWIconsult for Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Rev. udg. 1991. 22 sider, ill.

Kilen - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 70 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).

Langer, Anders V.: Nørlander - en by, der måtte vige for havet. [Om stormfloderne i 1825 og 1839]. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 65-90, ill.).

Lemvig sø - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 90 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).

Marine områder - miljøstatus 1991. Udgivet af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. 37 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).

Mes sø og Elværk sø 1988-90. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune. Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 30 sider, tavler, ill.

Moeslund, Bjarne: Vandløb i oplandene til Limfjorden og Nissum fjord 1990. Beskrivelse af vandløbskvaliteten med særligt henblik på forureningsstanden. Udarbejdet for Ringkøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Tekstdel VIII, 110 sider, Bilagsdel 297 sider, ill.

Moeslund, Bjarne: Vandløb i oplandene til Stadil fjord og Ringkøbing fjord 1991. Beskrivelse af vandløbskvaliteten med særligt henblik på forureningsstanden. Udarbejdet for Ringkøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Tekstdel, IX, 117 sider, ill. Bilagsdel 269 sider, ill.

Nissum fjord - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).

Nissum fjord 1990. Miljøtilstand. Ved Bio/consult. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 34 sider, ill.

Prioritering af indsatsen mod okkerproblemerne i Storåen. Af Bitten Bolet, Lars Bo Christensen. (i: Vækst. Arg. 112, 1991, nr. 1, side 14-18).

Ringkøbing fjord - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 110 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).

Ringkøbing og Nissum fjorde. Næringssaltbelastning 1990. Vandløb og punktkilder. Samlerapport. Udarbejdet af Rambøll & Hannemann for Ringkøbing amtskommune. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 46, 32, 11 sider, ill, + bilag.

Ringkøbing og Nissum fjorde. Næringssaltbelastning 1991. Vandløb og punktkilder. Samlerapport. Udarbejdet af Rambøll, Hannemann & Højlund for Ringkøbing amtskommune. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, 10 tavler, ill.

Skovgaard, Henrik: Indfjorden, Tangsø, Byn og Sønder Sund 1991. Miljøtilstand. Udført for Ringkøbing amtskommune af Bio/consult. Redigering: Berit Brolund. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 270 sider, ill.

Stubbergård sø 1989-90. Miljøtilstand. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. [44] sider, ill.

Søby sø - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 70 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning)

Tungmetalinhold i sediment fra Nissum fjord. Udarbejdet af COWIconsult for Ringkøbing amtskommune. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Rev. udg. 1991. 19 sider, 3 blade

Vesterhavet - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).

56.1 Økologi

Thesbjerg, Ivan: Småpattedyr i et vestjysk landbrugsområde. (i: Flora og fauna. Arg. 97, 1991, hæfte 1, side 3-10).

56.13 Hydrobiologi

- Andersen, Per: Fyto- og zooplanton Nissum fjord 1989 & 1990. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. II, 65 sider, ill. + Bilag, 160 sider, ill.
- Borbjerg møllesø 1990. Miljøtilstand. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøafdelingen. 1991. Ca. 100 sider, ill.
- Giftige alger dræber hele fiskebestanden i vandhul i Vestjylland. Af Flemming Bach, Henrik Jacobsen. [Lemvig, Smedshavevej. Prynesium parvum]. (i: Vækst. Årg. 112, 1991, nr. 5, side 2-3, ill.).
- Holdgaard Andersen, Tage: Gødstrup sø. En naturhistorisk skildring. 1979. 154 sider, ill.
- Holmgård sø 1990. Miljøtilstand. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. [40] sider, ill.
- Kilen - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 90 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Lemvig sø - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 90 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Leonhard, Simon B.: Bundfauna Nissum fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. 66 sider, ill.
- Leonhard, Simon B.: Bundfauna Ringkjøbing fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. 30 sider, ill.
- Marine områder - miljøstatus 1991. Udgivet af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. 37 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Mes sø og Elværk sø 1988-90. Miljøtilstand. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 30 sider, tavler, ill.
- Munk Sørensen, Helene: Phytoplankton og ciliater i Vesterhavet 1989 og 1990. Rapport til Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. ca. 130 sider, ill.
- Nissum fjord - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Nissum fjord 1990. Miljøtilstand. Ved Bio/consult. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 38 sider, ill.
- Plante- og dyreplankton Nissum fjord 1991. Notat. Udført for Ringkjøbing amt. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 130 sider, ill.
- Plante- og dyreplankton Ringkjøbing fjord 1991. Notat. Udført for Ringkjøbing amtskommune. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 110 sider, ill.
- Ringkjøbing fjord - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 110 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Ringkjøbing fjord plante- og dyreplankton 1989-90. Udført for Ringkjøbing amtskommune. Konsulenter: Miljøbiologisk Laboratorium ApS, Annie Sørensen, Peter Simonsen, Kirsten Orlík. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 2 bind, ill. [1: Rapport. 77 sider, 2: Bilag. Ca. 140 sider].
- Skovgaard, Henrik: Indfjorden, Tangsø, Byn og Søndersund 1991. Miljøtilstand. Udført for Ringkjøbing amtskommune af Bio/consult. Redigering: Berit Brolund. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 270 sider, ill.
- Stubbergård sø 1989-90. Miljøtilstand. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen, 1991. [44] sider, ill.
- Søby sø - miljøovervågning 1989. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. Ca. 70 sider, 1 tavle, ill. (Vandmiljøovervågning).
- Sørensen, H.: Planteplankton og ciliater Vesterhavet 1991. Notat til Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 70 sider, ill.
- Vesterhavet - vandmiljø 1991. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 90 sider, ill. (Vandmiljøovervågning).

56.156 Enkelte områders plante- og dyreliv

Gullach, Benedikt: Fra Ringkjøbing Fjord og Holmlands Klit. Tegninger: Svend Erik Ihle. 1992. 164 sider, ill. (Skildring af naturen i et vestjysk amt, 6).

57.13 Planteøkologi

Moeslund, Bjarne: Bundvegetation Nissum fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Redigering: Berit Brolund. 1992. 23 sider, ill.

Moeslund, Bjarne: Bundvegetation Ringkjøbing fjord 1991. Notat. Udarbejdet af Bio/consult. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune. Redigering: Berit Brølund. 1992. 41 sider, ill.

Moeslund, Bjarne: Bundvegetation i Ringkjøbing fjord. Udvikling og tilstand 1986-1990. Udarbejdet for Ringkjøbing amtskommune. Udarbejdet af Bio/consult. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. III, 93 sider, ill. (Omslagstitel: Bundvegetation - Ringkjøbing fjord).

Møller Sørensen, Poul: Søby brunkulslejer. Helhedsplanlægning. [Botanisk registrering. Registreringer. Et debatoplæg. 1986. 3 bind, ill.

58.41 Lavere dyr

Kirkegaard, J. B.: Ny amerikansk havbrøsteorm i Ringkjøbing fjord. (i: Flora og fauna. Årg. 96, 1990, hft. 2, side 63-65).

58.6 Fisk

Jørgensen, Jørgen: Udvandring af havørred- og lakse-smolt fra Skjern å systemet. Foråret 1991. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen, 1992. 22 sider, ill.

Storå systemet. Fiskebestand og udvikling 1965-90. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1991. 2 bind (Tekstdel, 74 sider og bilagsdel, 211 sider), ill.

58.83 Fuglenes økologi og adfærd

Fugle & natur. En guide til Vestjylland. Tekstredaktion: Leif Novrup & Egon Østergaard. Udg. af Dansk Ornitologisk Forening, Ringkøbing amt. 1992. 146 sider, ill. (Ringkøbing amts fugleliv, 9).

Hørbylunde i tegninger og tekst. Af Ebba Alstrup og Bo Daugaard. 1991. 45 sider, ill. (Ringkøbing amts fugleliv, 7).

Sandeviften. Fugle, natur & miljø i Vestjylland. Udg. af Dansk Ornitologisk Forening i Ringkøbing amt. 1983-92. [Fortsættelse af: Fuglelagttagelser i Ringkjøbing amt].

Tipperne. Ynglefuglerapport. Årgang 1990. 1992. 149 sider, ill. (Feltstationsrapport).

Østerby Olesen, Jens: Søby sø området. Fugleobservationer 1991. 1992. 39, [27] sider, ill. (Ringkøbing amts fugleliv, 8).

60-69 PRAKTISKE FAG

60.1 Informationscentre

Jakobsen, Leif: Iværksættermiljøet i Ringkøbing amt. Udgivet af Teknologisk Informationscenter, Ringkøbing amt. 1992. Ca. 50 sider.

60.11 Virksomhedsøkonomi

Duedahl, Orla: Unimerco A/S. Organisation, ledelse. 1991. 52 sider, ill. (Virksomhedsbesøg på video).

60.7 Teknisk uddannelse

Hoffmann, Ole: De vil udlække ingeniører og civiløkonomer sammen. [Den kommende sammenlægning af Vestjysk Teknikum og Midtjysk Handels-højskolecenter]. (i: Civiløkonomen. Årg. 38, 1991, nr. 7/8, side 14-15, ill.).

Ulfborg Kjærgaard 1941-91. Jubilæumsskrift. Redaktion: Henning Madsen. 1991. 23 sider, ill.

61.07 Medicinsk forskning

Barner-Rasmussen, Peter: Forskning og udvikling i sundhedsvæsenet. Erfaringer fra Ringkjøbing amt. (i: Månedsskrift for praktisk lægegerning. Årg. 68, 1990, nr. 9, side 669-675).

61.4 Sundhedsvæsen

Bak, Poul: Vor fælles fremtid: Sundhed og miljø - i Ringkjøbing amt. (i: Danmarks amtsråd. Årg. 23, 1992, nr. 9, side 6-7).

Barner-Rasmussen, Peter: Idéudvikling i almindelig praksis. En procesevaluering. Delrapport. Ved Ringkjøbing amtskommune, Den Medicinske Forskningsenhed. 1991. 38 sider, ill.

Barner-Rasmussen, Peter: Idéudvikling i bakspejlet. En spørgeskemaundersøgelse. Endelig rapport. Ved Ringkjøbing amtskommune, Den Medicinske Forskningsenhed. 1992. 26, 4 sider, ill.

Brockenhuus-Schack, Anne: En løsning uden modhænger. Interview med Kjeld Kjeldsen. [Ringkøbing amt]. (i: Ugeskrift for læger. Årg. 153, 1991, nr. 42, side 2965-2967).

Hauge, Niels: Aakjærs ven i Sjørup skrev bog om egen. [Sigurd Rambuschs -lagttagelser fra Midjyllands hedeegne 1890-1904. Et medicinsk-topografisk bidrag. [Bl.a. Ginding herred]]. (i: Skiveegnens jul. 1991, side 1-4, ill.).

Olsen, Ann Dorthe: Børns sundhed ved skolestart 1988/89. 1991. Struer kommune (59 sider), Thybørn-Harboøre kommune (59 sider).

61.44 Arbejderbeskyttelse

Fall Nielsen, Hanne: Alkoholpolitik skal undgå hovsa-fyringer. Holstebro kommunes tekniske forvaltning har givet hinanden håndslag på en alkoholpolitik med hjælp til de, som falder i vandet. (i: Danske kommuner. Årg. 22, 1991, side 11).

Overgaard, Niels Stoktoft: Forskning og forebyggelse på ny klinik. Interview med Jens Tølbøll Mortensen, Kurt Rasmussen. [Arbejdsmedicinsk klinik i Herning]. (i: Arbejdsmiljø. Årg. 7, 1991, nr. 1, side 28-29).

Sandager, Erik: Farligt job uden ulykker. Et kompliceret og farligt treårigt arbejde med renovering af Oddsundbroen løst til alles tilfredshed gennem samarbejde og planlægning. (i: Arbejdsmiljø. Årg. 7, 1991, nr. 12, side 12-15, ill.).

61.51 Ergoterapeutuddannelse

28 år med ergoterapeut- og fysioterapeutstuderende. Redaktør: Birgit Randlev. [Ergoterapeut og Fysioterapeut Skolen i Holstebro]. 1991. 78 sider, ill.

61.55 Apotekervæsen

Fink Jepsen, Nis: Recepttursys på Vildbjerg apotek. (i: Farmaceuten. Årg. 2, 1990, nr. 1, side 17-19).

Fink Jepsen, Nis: Økonomisys på Vildbjerg apotek. (i: Farmaceuten. Årg. 2, 1990, nr. 2, side 72-73).

61.58 Fysioterapeutuddannelse

25 år med ergoterapeut- og fysioterapeutstuderende. Redaktør: Birgit Randlev. [Ergoterapeut og Fysioterapeut Skolen i Holstebro]. 1991. 78 sider, ill.

61.641 Neurologi

Kranietraumer blandt børn i Ringkøbing amt. En analyse af Sygehusdata. Af Torben Bæk Hansen, Susanne Pless, Martin Gravers. (i: Ugeskrift for læger. Årg. 153, 1991, nr. 42, side 2944-2951).

61.7 Sygeplejersker

Bergqvist, Lars Peter: Da utopi blev virkelighed. [Danmarks første Sygeplejefestival i Holstebro]. (i: Sygeplejersken. Årg. 89, 1989, nr. 37, side 8-11).

Kjærgaard, Grethe: De bliver flere og bedre. Interview med Stephen Motsi. [Ringkøbing amt er pioner, når det gælder støtte til forskning i lokalsamfundet]. (i: Sygeplejersken. Årg. 90, 1990, nr. 49, side 22-23).

61.72 Hospitalsvæsen

Grundtvig, Linda: Specialhjælp til specielle børn. Et bedre liv. [Observationsbørnehave i Herning]. (i: Børn & unge. Årg. 22, 1991, nr. 32, side 10-12).

Skadebehandling i Ringkøbing amt. 1: Tilskadekomst i en firegers periode. 2: Den lukkede skadestuefunktion. 3: Befolkningen og de alment praktiserende lægers holdninger og adfærd i relation til skadebehandling. 4: Visitation og transport af svære trafiktraumer. (i: Ugeskrift for læger. Vol. 154, 1992, nr. 44, side 3034-3047).

62.011 Enkelte områders energiforsyning

Christensen, Benny: På vej mod en bæredygtig energiforsyning. [Ringkøbing]. (i: Naturlig energi. Årg. 14, 1992, nr. 5, side 14-15).

62.12 Fjernvarmeanlæg

Fjernvarmens temperatur er væsentlig, når der skal bygges decentrale k/v anlæg. [Projekt i samarbejde mellem Vestkraft, Herningværket, Herning kommunale Vandværk, Bruun & Sørensen Energiteknik]. (i: Fjernvarmen. Årg. 30, 1991, nr. 5, side 10, 12-13, ill.).

Laursen, Finn: Succeskampagne i Lemvig hævdede tilslutningsprocenten fra 60 til 90. (DFF's landsmøde). [Referat af foredrag og diskussion]. (i: Fjernvarmen. Årg. 31, 1992, nr. 1, side 30, 32-34).

Pill, Jens: Gratis tilslutning i Lemvig. (i: Fjernvarmen. Årg. 30, 1991, nr. 3, side 47-50).

Sørensen, Peter L.: Da fjernvarmen kom til Hodsager. [Et kraftvarmeverk baseret på biogas og flis. Aulum-Haderup]. (i: Danske kommuner. Årg. 23, 1992, nr. 17, side 22-24).

Tornbjerg, Jesper: Brændsel udnyttes 108 procent. Sdr. Felding fyrer med flis og opnår i de bedste måneder - ved hjælp af en dansk udviklet ER-unit - virkningsgrader på 117 procent. Interview med Knud Engedal. (i: Ingeniøren. Årg. 17, 1991, nr. 40, sektion 1, side 9).

Tornbjerg, Jesper: Glat vand i Herning skifter sæbe. Fjernvarmeverker kan reducere deres pumpeudgifter med 70 procent ved at smøre vandet. Interview med Bjarne Astrup, Flemming Hammer. (i: Ingeniøren. Årg. 16, 1990, nr. 43, sek. 1, side 13).

62.13 Ventilationsanlæg

m: Aaberg-sagen fra A-Å. [Staldventilation]. (i: Ingeniøren. Årg. 16, 1990, nr. 48, sek. 1, side 20 + DEBAT Årg. 16, 1990, nr. 51, side 5).

62.28 Vindkraft

Christensen, Benny: Miljøvenlig energiproduktion i Ringkøbing kommune. (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 8, side 18, 20, ill.).

62.387 Radio og fjernsyn

Mulvad, Nils: B&O skifter strategi for elektronikdesign. Interview med Ole Bjørn Nielsen. (i: CAD/CAM world. Årg. 4, 1991, nr. 7, side 34-35).

Ravn, Thomas Bloch: B&O, Struer og den vide verden. (i: FRAM. 1991, side 43-63, ill.).

Ravn, Thomas Bloch: Den nye store radiogud. B&O, Struer og den vide verden. 1992. 23 sider, ill.

Skifter, Povl Ulrik: Bestyrelsens overvejelser vedr. kapitalgrundlag. [Bang & Olufsen]. (i: Inspiration til aktivt bestyrelsesarbejde - konkrete erfaringer fra dansk erhvervsliv. 1992, side 41-63, ill.).

Økonomiske problemer kan tvinge B&O til at vælge ny strategi. (i: Mandag morgen. 1991, nr. 18, side 11-16).

62.5 Værktøj

Duedahl, Orla: Unimerco A/S. Organisation, ledelse. 1991. 52 sider, ill. (Virksomhedsbesøg på video).

62.78 Transportanordninger

Enggård, Torben: Unitruck A/S Engesvang 25 år med gaffeltruck. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 15-16, ill.).

62.83 Både

Alsted, Gert: Historien om genskabelsen af en gammel vestjysk bådtype, [Ringkøbing fjord. Jens Jørgen Hansens sejlførende fiskerijolle]. (i: TS - Træskibs sammenslutningen. Årg. 20, 1991, nr. 4, side 18-21, ill.).

Larsen, Kaj: 'Sjægten'. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 29-34, ill.).

63.012 Ryttergods

Syn på ryttergods 1686. Ved Holger Hertzum-Larsen. 1985. XXII, 238 sider.

Syn på ryttergods 1686, som hørte til 1. jydsk nationale regiment under oberst Hermann Frans von Schwanwede. Ved Holger Hertzum-Larsen. 1985. V. 209 blade.

63.06 Landboforeninger. Konsulentvirksomhed

Hermansen, Klaus K.: Du kan ikke være sikker på det er den rigtige gris. [Videoforsøg indenfor landbrug. Struerregnen]. (i: Computerworld. Årg. 11, 1991, nr. 24, side 21, ill.).

Informationsteknologi, lokal udvikling og livsformer. Af Kresten Storgaard og Ole Michael Jensen. 1992. Side 38-54: Struerforsøget: Telebåret billedkommunikation i landbrugsrådgivning. (SBI-byplanlægning, 61).

Lunde, Alan: Fagre nye billedverden. [Billedkommunikation mellem landmænd og planteaviskonsulenter. Struer Bredbåndnet, video]. (i: Agrologisk. Tidsskrift for markbrug. 1991, nr. 12, side 20-22, ill.).

Nielsen, Johannes: Ikast-Bording Landboforening 1944-1990. 1990. 160 sider, ill.

Åskov Landboforening 1891-1991. 100 års jubilæum. 1991. 61 sider, ill.

63.07 Landbrugsskoler

Wählin, Vagn: Hammerum Landbrugsskole og Husholdningsskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 145-154, ill.).

Østerby, Børge: Kongensgård Landbrugsskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 394-401, ill.).

63.09 Landbrugets historie og nuværende forhold

Landbrugets fremtid i et vestjysk sogn. Af Annelise Bramsnæs og Jørgen Primdahl. [Nees sogn]. (i: Jord og viden. 1992, nr. 17, side 6-9, ill.).

Smidt, John: Sådan var det også den gang! [Niels Madsens (1877-1850) gældsætning efter overtagelse af husmandsstederne Kronborg og Nyegård i Staby sogn til selveje efter slagtingen af Pallisbjerg gods]. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. 1991. Årg. 5, side 30-44, ill.).

63.14 Vanding

Thomsen, Hans: Stemmeværk og vandingslaug. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1991. Årg. 1, side 19-23, ill.).

63.16 Hedeopdyrkning

Gormsen, Gudrun: Hedebrugsforsøg på Hjerl Hede. (i: Bol og by. 1991. nr. 1, side 7-38).

63.17 Gødskning

Kristensen, Lillian M.: Slam på landbrugsjord - uden problemer! [Ringkøbing amt]. (i: Stads og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 4, side 50-51).

63.18 Landbrugsredskaber

Schmidt, Gunnar: Til dyrskue - for at se på maskiner og redskaber. [Dansk landbrugsmesse, Herning]. (i: Landbo-nyt. Årg. 45, 1991, nr. 8, side 31-35).

63.3 Planteavl

Vinther Jensen, Per: Engbjerggaard. Interview med Christoph Schliemann. [Bedriftsforsøg]. (i: Erhvervs-jordbruget. 1991, nr. 4, side 28-30).

63.4 Plantager

Qvist, Jens: Løvskov-oase på Harboøre tange. [Harboøre præstegårdsplantage]. (i: Vækst. Årg. 111, 1990, nr. 6, side 13-14).

Tøttrup, P.E.: Skovrejsning på Arnborg Hedegård. (i: Vækst. Årg. 122, 1991, nr. 4, side 18-19, ill.).

63.513 Kirkegårde

Lund, Annetarie: Vor tids havekunst i Danmark. [Bl.a. Herning kirkegård]. (i: Arkitektur DK. Årg. 34, 1990, nr. 4, side 180-220, ill.).

63.62 Kvægavl. Studehandel

Graugaard, Esben: På sporet af danske kreaturkommissionærer i England. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 35-44, ill.).

- NT: Man skal gøre det for sin egen skyld. Interview med Kristian Jeppesen. [Bedriftsforsøg. Timring, Videbæk]. (i: Bovilgisk. Tidsskrift for kvægbrug. Årg. 5, 1991, nr. 11, side 6-8, ill.).
- Strategien der blev væk. Interview med Kenneth Engrob. [Bedriftsforsøg. Stubbergård]. (i: Bovilgisk. Tidsskrift for kvægbrug. Årg. 5, 1991, nr. 10, side 10-11, ill.).
- 63.64 Svineavi**
Kem: Livskvalitet er andet end mange grise i stalden. Interview med Jens Sognstrup. [Bedriftsbesøg. Nr. Felding]. (i: Hyologisk tidsskrift svinet. 1991, nr. 6, side 26-28).
- 63.7 Mejeribrug**
Brusen Nielsen, Viggo: Andelsmejeriet i Sunds. (i: Uldjysk historie. Årg. 3, 1991, side 56-67, ill.).
- Dall, Carsten: Burde føre end personalepolitik. Interview med Gunnar Madsen, Jane Goldzyk, Victor Christensen. [Råsted mejeri -- MD Foods, mejerilukning]. (i: Service. Årg. 75, 1990, nr. 4, side 11-14).
- Jensen, Gunnar: Engesvang mejeri. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1991. Årg. 1, side 51-56, ill.).
- us: Forvalter på en kærnecentral. Lene Linding Olsen er forvalter på kærnecentralen på Holstebro Mejeri og Ferskvareterminal. (i: Mælkeritidende. Tidsskrift for dansk mejeribrug. Årg. 104, 1991, nr. 19, side 508-511, ill.).
- 63.9 Erhvervsfiskeri**
jq: Focus på ... Hvide Sande. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 29, side 7-15).
jq: Focus på ... Thyborøn. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 31, side 7-13).
kb: Focus på Thyborøn. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 110, 1992, nr. 10, side 8-15, ill.).
kb: Frontkæmper, organisationsmand og åleeksportør har rundet de 60. Interview med Henning Brasen. [Ringkøbing fjord, Skjern å. Alefiskeri]. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 110, 1992, nr. 14, side 12-13, ill.).
- Krog, Carsten: Fiskebestande og fiskeri. [Vesterhavet]. (i: Geografisk orientering. Årg. 22, 1992, nr. 4, side 407-410).
- Larsen, Kaj: *Sjægten*. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 29-34, ill.).
- 63.906 Fiskerimuseer**
Ammitzbøll, Lisbeth: *Æ Fywerhus* giver læ til fjordfiskeriets historie. Interview med Mogens Knudsen. [Fiskerimuseet, Jegindø]. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 108, 1990, nr. 50/51, side 36-37).
- Borgberg, Anders: Fiskeriets eget hus. Fiskeriets hus i Hvide Sande fortæller i levende værksteder fiskeriets historie. (i: Samvirke. Årg. 65, 1992, nr. 10, side 40-42, ill.).
- 63.907 Fiskeriundersøgelser**
Jørgensen, Jørgen: Bevaring af Skjern å-laksen. (i: Vand & miljø. Årg. 9, 1992, nr. 1, side 24-26).
- 63.91 Fiskeavi**
Qvist, Jens: Spændende åleproduktion i multiorganisk genbrugscenter. [V]-Centret i Saustrup ved Holstebro]. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 6, side 4-5, ill.).
- 64.07 Husholdningsskoler**
Wählin, Vagn: Hammerum Landbrugsskole og Husholdningsskole. (i: Skolevirke og trosliv. Bevægelse, vækkelse, oplysning, uddannelse gennem 100 år. 1991. Bind 1, side 145-154, ill.).
- 64.55 Køkkener**
Birk, Birgitte: Invita. Et industrieventyr i Bording. [Invita køkkener]. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1991. Årg. 1, side 29-31, ill.).
- 64.8 Rengøring**
gerd: Opdræk til skiltsISSs. [Holstebro har knyttet sig for tæt til ISS ved udlægningen af kommunale rengøringsopgaver]. (i: Danmarks amtsråd. Årg. 23, 1992, nr. 6/7, side 22-23, ill.).
- 64.909 Restaurationshistorie**
Boysen, Freddy: Højris have. Restaurationstiden på Højris. (i: Uldjysk historie. Årg. 4, 1992, side 8-29, ill.).
- Jensen, Esther: Borbjerg mølles historie. 1992. 79 sider, ill.
- Kgl. privilegeret Tambohus Kro 1842-1992. Kgl. privilegeret kro gennem 150 år. Af Anna Louise Alstrøm og Leif Damsgaard Jensen. 1992. 56 sider, ill.
- Thomsen Jensen, Asta: Den gamle Marup hedegård der blev driverkro og siden atter bondegård. Drejet af familien Jepsen i fire generationer. (i: årbogen [for Skjern]. Årg. 48-49, 1989/91, side 3-7, ill.).
- 65.07 Handelsskoler**
Holstebro Handelsskole i hundrede år. 1891-1991. Redigeret af Mette Greisen, Jens Rasmussen og Frede Dybkjær. 1991. 30 sider, ill.
- 65.096 Handelshistorie**
Enkelte byer og sogne
Brejning, Christensen, Poul D.C.: Handelens udvikling i Brejning. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 5-34, ill.).
- Holstebro*. Dalgas, Ingeborg: Holstebro 1880 og 1890. Et eksempel på en købstadsøkonomi. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 35-44, ill.).

Holstebro. Mejdahl, Jørgen: Du godeste - lever han endnu? - En beretning om købmand Bro i skolegade. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 35-50, ill.).

Ringkøbing. Skikkild, Chresten Nielsen: Chresten Nielsen Skikkilds erindringer. [5. afsnit]. (i: Jul i Ringkøbing. 1991, side 7-8, 10, 12, 14, 16, 18, ill.).

65.555 Eksportskoler

Evert, Eigil: Det lærer de på Eksportskolen. [Herning]. (i: Børsens nyhedsmagasinet. Årg. 8, 1992, nr. 20, side 36-37).

Nygaard, Erik: Eksportskolen i Herning. (i: Arkitektur DK. Årg. 34, 1990, nr. 7, side 337-343, ill.).

65.65 Skilte

Facader og skilte i Holstebro. Vejledning og råd. Udg. af Holstebro kommune, Teknisk forvaltning. 1991. 19 sider, ill.

Josefsen, Claus: Skiltepolitik i Ringkøbing. Tilpasning - standardløsning? (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 8, side 25-26, 28-29, ill.).

65.82 Vejtrafik

Sikkerhedsmæssig effekt af 4 cykelruter. [Bl.a. Herning]. Af Henrik S. Ludvigsen, Ole Bach, Ole Møller. (i: Dansk vejtidsskrift. Årg. 67, 1990, nr. 12, side 24-26, ill.).

Trafiksikkerhed i Vinderup og Skærbæk. [Analyse af sikkerhedsmæssig effekt af miljøprioriteret gennemfart i Vinderup]. Af Jakob Høj, Else Jørgensen. (i: Dansk vejtidsskrift. Årg. 67, 1990, nr. 6/7, side 24-26, 28-29, ill.).

65.83 Lufthavne

Esbensen, Bent: I en hangar i Stauning. Interview med Bent Larsen, Vagn Jensen. [Stauning lufthavn]. (i: Flyv. Årg. 64, 1991, nr. 3, side 10-12, ill.).

Kofoed, Hans: Atter rutefly i Stauning. Flyvende forretningsmand starter luftfartsselskab og overtager lufthavnen. (i: Flyv. Årg. 65, 1992, nr. 5, side 18-19, ill.).

65.84 Jernbanevæsen

Broegård, Arne: En lokomotivmands arbejdsdag i 1931. [Bl.a. midtbanen til Struer]. (i: Signalposten. Årg. 24, 1988, nr. 4, side 186-188, ill. og årg. 26, 1990, nr. 4, side 171-173).

Christiansen, Asger: Stort jubilæumsår. [Struer-Holstebro banen]. (i: Jernbanen. Årg. 31, 1991, nr. 6, side 156-157, ill.).

Skadhauge, Povl Wind: Hvad er dansk??? [Ud fra et billede af Struer station i slutningen af 1870'erne]. (i: Signalposten. Årg. 27, 1991, nr. 1, side 12-14, ill.).

65.86 Postvæsen

Schønning, Hans: Over Feldborgs posthistorie - såvel postal som personalia. (i: PHT. Årg. 20, 1992, nr. 2, side 42-52, ill.).

65.907 Skoleskibe

Årbog. Udg. af Foreningen Marilyn Anne's Venner. 1990-92. Bind 4-5, ill. [Skonnerten »Marilyn Anne« - en skole til søs].

65.909 Skibsfart

Hauge Mortensen, Per: Sejlads på Ringkøbing. Fra accise- og toldregnskaber 1680-1798. (i: FRAM. 1991, side 34-42, ill.).

65.98 Søulykker. Redningsvæsen

Ejby Villadsen, Holger: Hvide Sande Fondet. Redningsbådsulykken den 9. december 1951 og oprettelse af fondet til støtte for de ankomne redningsmænds efterladte. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 5-16, ill.).

Hvide Sande fik sin gamle redningsbåd igen. MRB 21 skal anbringes i et planlagt samtdismuseum i Hvide Sande. [MRB 21 kæntrerede ved redningsbådsulykken den 9. december 1951]. (i: Tidsskrift for redningsvæsen. Årg. 57, 1990, nr. 2, side 15, ill.).

Kystens helte. Redningsvæsenets historie, mennesker og miljø på Bornholm og i Vestjylland. Af Arne Ipsen og Eyvind L. Lind. 1991. 124 sider, ill.

Redningsmænd gjorde det umulige og sejlede ud fra Thorsminde i orkan. [27. februar 1990]. (i: Tidsskrift for redningsvæsen. Årg. 57, 1990, nr. 2, side 8-9, ill.).

Strandingsmuseum i Thorsminde bliver international attraktion. (i: Dansk fiskeri tidende. Årg. 109, 1991, nr. 31, side 14).

To fremragende redningsbåde bliver endnu bedre. Omfattende renovering af MRB 34 og MRB 35. [Hvide Sande og Thyborøn]. (i: Tidsskrift for redningsvæsen. Årg. 57, 1990, nr. 3, side 17-19, ill.).

Udenlandske redningsbåde til minitraf i Thyborøn. (i: Tidsskrift for redningsvæsen. Årg. 58, 1991, nr. 3, side 5-7, ill.).

Uhre, Rudolf: Redningsvæsenet. De første 90 år ved vor del af Vestkysten. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. 1991. Årg. 5, side 46-72, ill.).

Uhre, Rudolf: Redningsvæsenet. [Vedersø redningsstation fra 1928 til 73. Fjand redningsstation. Thorsminde]. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 46-68, ill.).

66.3 Jern

Helles Olesen, Lis: Jernudvinding ved Bjørnkærgård. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 3-7, ill.).

66.36 Tungmetaller

Indhold af tungmetal og olie i sediment fra Vesterhavet ud for Høvvig, Hvide Sande og Sdr. Havrvig. Udarbejdet af COWIconsult for Ringkjøbing amtskommune. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Rev. udg. 1991. 22 sider, ill.

Tungmetalindhold i sediment fra Nissum fjord. Udarbejdet af COWIconsult for Ringkjøbing amtskommune. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. Rev. udg. 1991. 19 sider, 3 blade.

66.54 Biogasanlæg

Biogassen kom ind i varmen da kommunen slap for naturgassen. [Lemvig kommune] (i: Andelsbladet. Årg. 92, 1991, nr. 14, side 307-309).

Baadstorp, Lars: Biogas - også til mindre byer. [Hodsgager]. (i: Energi & planlægning. Årg. 8, 1992, nr. 2, side 18-20).

Skøtt, Torben: Verdens største biogasanlæg ligger i Rom - i Vestjylland. (i: Dansk BioEnergi, 1992, nr. 4, side 17-19, ill.).

66.62 Tekstilfarvning

Poulsen, Bent: At lære at farve. En erindring fortalt af Bent Poulsen. Ved Kirsten Gøgsig Andersen. (i: Hardsysseis årsbog. Række 2, bind 26, 1992, side 27-36, ill.).

66.81 Mølleri. Bageri

Christensen, Stephan V.: Borbjerg vandmølle. (i: Møllen. Årg. 107, 1991, nr. 3487, side 158-162 og årg. 108, 1992, nr. 3488, side 21-22, ill.).

Jensen Esther: Borbjerg mølles historie. 1992. 79 sider, ill.

Ravn, Thomas Bloch: Digteren og rugbrødet. [Struerdigteren Johannes Buchholtz lancerede det grove rugbrød, som i dag bærer Struers navn]. (i: Skalk. 1990, nr. 2, side 28-30).

Thomsen, Hans: Bording vandmølle. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1991. Årg. 1, side 14-18, ill.).

66.815 Foderstoffer

R.A.G. Ringkøbingegnens Andels Grovwareforening 1966 - 1. juli - 1991. Redaktion: Kr. Sugaard. 1991. 31 sider, ill.

66.85 Pølsemejeri

Damgaard, Poul: Modne piger slår hul i dansk øst-vest mur. Fyrede konserver-folk fra Holstebro på specialarbejderkursus i pølsemejeri på teknisk skole. (i: NNF arbejderen. 1991, nr. 9, side 4-5, ill.).

66.9 Plastindustri

Færch Plast klar til det indre marked. Million-investering giver Holstebro-virksomhed teknisk forspring i Europa. (i: Plast panorama. Årg. 41, 1991, nr. 6, side 22, ill.).

67.4 Træindustri

Knorborg, Erik: Tømmerhandel ved Tambohuse. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 18-23, ill.).

Nielsen, Hagbard: Engesvang spånpladefabrik. Et industrieventyr i Engesvang. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1991. Årg. 1, side 42-44, ill.).

67.51 Garvning

Christensen, Poul D. C.: Feldberederne i Brejning. I 1600 og 1700 tallet. (i: Hardsysseis årsbog. Række 2, bind 26, 1992, side 87-107, ill.).

67.6 Papirindustri

Kraglund, Jørgen: Jylland som er så stort - [Papirfabrikken i Nymølle]. (i: Skalk. 1991, nr. 4, side 16-17, ill.).

67.78 Enkelte tekstilindustrier

Christensen, Else Marie: Drømmen på heden. Et industrieventyr i lkast. [Claire]. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/lkast. 1991. Årg. 1, side 9-13, ill.).

Damgaard, Mads Eg: Lille bid af ægget, Mads. Mads Eg Damgaards erindringer fortalt af Hans Arne Hansen - og for læserne. 1990. 222 sider.

68.06 Navere

Pedersen, Ejner G.: I sporene af en vestjysk navers vandringer. Poul Gaardhøje 1886-1980. (i: Hardsysseis årsbog. Række 2, bind 26, 1992, side 45-62, ill.).

69.54 Kystbeskyttelse

Andersen, Jens Otto: Kystbeskyttelse på Ringkøbing vestkyststrækning. (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 82, 1991, nr. 8, side 22-24, ill.).

Gadegaard, Birgitte: Modstanderen er en grovæder. Kampen mod havet, der gnaver sig ind på kysterne koster hvert år mange millioner. Hvem skal betale? [Vestkysten]. (i: Danske kommuner. Årg. 22, 1991, nr. 19, side 28-29, ill.).

Vestkysten 91. Udg. af Kystinspektoret. 1991. 29 sider, ill.

69.61 Vejbygning

Jensen, Christian: Skærvelslåning. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 51-54, ill.).

69.7 Broer

Lomborg, Kristian: Sløk-bro. Gørding sogn. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 22, ill.).

Sandager, Erik: Farligt job uden ulykker. Et kompliceret og farligt treårigt arbejde med renovering af Oddesundbroen løst til alles tilfredshed gennem samarbejde og planlægning. (i: Arbejdsmiljø. Årg. 7, 1991, nr. 12, side 12-15, ill.).

69.8 Teknisk hygiejne

Juul Larsen, Poul: Holstebro. (Morgendagens tekniske forvaltning. 1). (i: Stats- og havneingeniøren. Årg. 83, 1992, nr. 3, side 4, 6, 8-9, ill.).

69.86 Renovationsvæsen

Rasmussen, Erik: Enkelt og logisk. [Ringkøbing kommunes håndtering af husholdningsaffald]. (i: Stads- og havneingeniøren. Årg. 83, 1992, nr. 2, side 10-15, ill.).

69.899 Brandvæsen

Bæk, Kaj: Omvendt privatisering af brandvæsen blev en succes. [Holstebro brandvæsen]. (i: Brandværn. Årg. 18, 1992, nr. 4, side 8-10). DEBAT: Ole Qvist. Peter Stendorf. (i: Brandværn. Årg. 18, 1992, nr. 6, side 19-21).

69.94 Brunkul

Møller Sørensen, Poul: Søby brunkulslejer. Helhedsplanlægning. [Botanisk registrering. Registreringer. Et debatoplæg]. 1986. 3 bind, ill.

70-79 KUNST. TEATER. FILM. MUSIK. SPIL. IDRÆT**70.68 Kunsthandel**

Gallerier. Forventninger til 90'erne. [Galeriet Sonne, Holstebro]. (i: Hrymfaxe. Årg. 20, 1990, side 26-27).

70.86 Kunstmuseer

Glimt fra museernes arbejdsmark. [Holstebro Kunstmuseum]. (i: FRAM. 1991, side 128-131, ill.).

Den indefra trængende kraft. Brikker til en mosaik om Holm Olsen, Holstebro og hoveder i kunsten. 1992. 56 sider, ill. [Udgivet i forbindelse med udstillingen »Poul Holm Olsen - egne værker« 6.5.-16.9. 1992 afholdt i anledning af museets 25 års jubilæum].

Pedersen, Grethe: Kunstværket i undervisningen. Kunstmuseets tilbud til amtets skoler. [Holstebro Kunstmuseum]. (i: FRAM. 1991, side 98-107, ill.).

70.96 Kunsthistorie

Hessellund, Birgit: Herning og billedkunsten. 1992. 117 sider, ill.

Søholm, Eigil: Angli gjorde det. Aage Damgaard og kunsten. 1992. 123 sider, ill.

71.06 Bedre byggeskik

Bedre byggeskik og Skærum mølle. Redaktion: Gudrun Aspel. 1992. 61 sider, ill.

71.64 Arkitekturhistorie**Enkelte byer**

Brande. Lefèvre, Flemming: Brande kommuneatlas. Bevaringsværdier i byer og bygninger. 1992. 40 sider, ill.

Herning. Kristiansen, Karen: Herning kommuneatlas. Bevaringsværdier i byer og bygninger. 1992. 56 sider, ill.

Holstebro. Facader og skilte i Holstebro. Vejledning og råd. Udg. af Holstebro kommune, Teknisk forvaltning. 1991. 19 sider, ill.

Holstebro. Waal, Allan de: Loven, drejningen og pluralismen. Interview med de to af de tre Nielsen-arkitekter bag retsbygningen og kongrescentret i Holstebro. (i: Arkitektur DK. Årg. 36, 1992, nr. 6, side 319-321, ill.).

Ringkøbing. Hauge Mortensen, Per: Tangsvejs huse. (i: Ringkøbing årbog. Årg. 65, 1991, side 5-19, ill.).

71.86 Kirkearkitektur og kirkekunst

Kirker i Aulum-Haderup kommune. 5 kirker omkring Karup å og Storå. [Aulum kirke. Hodsager kirke. Feldborg kirke. Haderup kirke. Grove kirke. Den tyske flygtningekirkegård i Grove]. 1992. Folder, ill.

Vingborg, Jørgen: Kirkebyggeri i Hammerum herred. (i: Kirkehistoriske samlinger. 1992, side 227-250, ill.).

Enkelte kirker

Holstebro. Plathe, Sissel F.: Altertavlen fra Maria Kirken i Holstebro. Fra kongeseng til tidssvarende kirkeinventar. (i: Holstebro Museum: Årsskrift: Årg. 20, 1990, side 8-18, ill.).

Nørlem. Damgaard, Ellen: I al christelig og redelig hensigt - om et 1700-tals gravkapel ved Nørre Lem kirke. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 91-100, ill.).

Staby. Larsen, Mogens: Renæssancemalerne i Staby kirke. (i: Ribe stiftsbog. 1992, side 39-51, ill.).

Staby. Uhré, Rudolf: Staby kirke. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 35).

Tarm. Jakobsen, Sv. Ebbe: Tarm kirke. En beskrivelse af dens opførelse og første historie. 1967. 81 sider.

Ølstrup. Holst, Karen: Emil Noldes kunstneriske fortolkning af Emmausmotivet i Ølstrup kirke. (i: Ribe stiftsbog. 1991, side 41-57, ill.).

71.9564 Egns- og byplanlægning

Enkelte kommuner

Brande. Lefèvre, Flemming: Brande kommuneatlas. Bevaringsværdier i byer og bygninger. 1992. 40 sider, ill.

Herning. Kristiansen, Karen: Herning kommuneatlas. Bevaringsværdier i byer og bygninger. 1992. 56 sider, ill.

Holstebro. Holstebro kommune: Kommunalplan 1989-96. 1991. [Løsblade i ringbind, forskellig paginering, ill.].

Skjern. En del af Skjern bycenter. [Offentlig idekonkurrence om indretning og udformning af Skjerns bymidte. (i: Arkitekten. Årg. 94, 1992, nr. 7, side 201-207, ill.).

71.965 Vejplanlægning

De jyske tværveje. Supplerende undersøgelser af vejlinier og vejstandard for højklasede veje i Midt- og Vestjylland. Rute 15: Århus-Silkeborg-Herning, rute 18: Vejle-Herning-Holstebro, rute 26: Århus-Viborg-Skive-Hanstholm. Linievalgsrapport. Udarbejdet af et teknikerudvalg. Redaktion: B. Munch. 1991. 38 sider, 12 tavler, ill. [Knytter sig til: De jyske tværveje. Erhvervsrapport.

De jyske tværveje - rute 15 - motorvej Herning-Århus. Ved Vejdirektoratet. [Baggrundsrapport til rapporten: Vejen og miljøet - motorvej Herning-Århus].

Natur, landskab og fortidsminder - strækningen Herning-Silkeborg-Låsby. Ved COWIconsult, rådgivende ingeniører AS. 1992. Ca. 250 sider, tavler, ill.

Trafik- og effektberegninger. Ved COWIconsult, rådgivende ingeniører AS. 1992. 23 sider, ill.

Vejteknisk vurdering. Ved Motorvejskontoret. Redaktion: Erik Birk, Lars Hansen. 1992. 87 sider, tavle, ill.

Æstetisk vurdering. Ved Vejdirektoratet. 1992. 31 sider, ill.

De jyske tværveje - rute 18 - Holstebro-Herning-Vejle/Kolding. Linievalgsundersøgelse. Udarbejdet af Vejdirektoratet. 1992. 89 sider, tavle, ill.

Vejen og miljøet. Motorvej Herning-Århus. Perspektivtegningen: Møller og Grønborg A/S. 1992. 58 sider, ill.

71.966 Rekreative områder

Enemark, Stig: Sommerlandets glæder. Is, pølser og servitutter. [Lokalplanlægning i sommerhusområder ved vestkysten]. (i: Byplan. Årg. 42, 1990, nr. 5, side 148-149, ill.).

Kysten er klar til feriedrømme. Af Mette Løvgren og Lisbeth Kølster. [Vestkysten]. (i: Danske kommuner. Årg. 21, 1990, nr. 41, side 5-9).

73.08 Enkelte skulpturtyper

Christen Jacobsen (1622-1708). En jysk billedhugger. Af Merete Bergild og Jens Jensen. [Prædikestole og epitafier i Ejsing, Ikast og Holstebro kirker]. (i: Synligt og usynligt. Studier tilegnede Otto Norn på hans 75 års fødselsdag den 13. november 1990. 1990, side 173-187, ill.).

Lemvig Museum. Til fods eller på cykel i Solsystemet - på "Planetstien" ved Lemvig. (i: FRAM. 1991, side 140-145, ill.).

Nye dysser. [Kunstige dysser fra nyere tid]. Af Palle Eriksen og Lis Helles Olesen. (i: FRAM. 1991, side 71-80, ill.).

Plathe, Sissel F.: Altertavlen fra Maria Kirken i Holstebro. Fra kongeseng til tidssvarende kirkeinventar? (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 8-18, ill.).

73.6 Billedhuggerkunst

Bro, Kristen: Jens Lund. En vestjysk kunstner. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. 1991. Årg. 5, side 9-18, ill.).

Christen Jacobsen (1622-1708). En jyske billedhugger. Af Merete Bergild og Jens Jensen. (i: Synligt og usynligt. Studier tilegnede Otto Norn på hans 75 års fødselsdag den 13. november 1990. 1990, side 173-187, ill.).

Den indefra trængende kraft. Brikker til en mosaik om Holm Olsen, Holstebro og hoveder i kunsten. 1992. 56 sider, ill. [Udgivet i forbindelse med udstillingen "Poul Holm Olsen - egne værker" 6.5.-16.8.1992 afholdt i anledning af museets 25 års jubilæum].

74.08 Altertavler. Malerkunst

Holst, Karen: Emil Noldes kunstneriske fortolkninger af Emmausmotivet i Ølstrup kirke. (i: Ribe stiftsbog. 1991, side 41-57, ill.).

74.6 Malerkunst

Andersen, Jens: Poul Rytter. 1895-1965. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 3, 1991, side 1, 4-8, ill.).

Heerup, Henry: 22 farvekridttegninger på Holstebro Kunstmuseum. Tekst: Jesper Knudsen. Melodierne er arrangeret af Willy Stolarczyk og Johnny Thingsager Madsen. 1991. 48 sider, ill.

Holst, Karen: Emil Noldes kunstneriske fortolkning af Emmausmotivet i Ølstrup kirke. (i: Ribe stiftsbog. 1991, side 41-57, ill.).

Larsen, Mogens: Renæssancemalerne i Staby kirke. (i: Ribe stiftsbog. 1992, side 39-51, ill.).

Nielsen, Niels Jørgen: Leif Ragn Jensen, Kaj Munk og mikkel. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 42-46, ill.).

Paul Gadegaard. Redigeret af Jens Henrik Sandberg. Fotos: Jørgen Borg m.fl. Udg. af Herning Kunstmuseum. 1990. 167 sider, ill.

74.9 Tegnekunst

Skov, Torben: Tegner og bogtilrettelægger Svend Erik Ihle. 1918-1990. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 5-8, ill.).

76.5 Træskærerkunst

Plathe, Sissel F.: Altertavlen fra Maria Kirken i Holstebro. Fra kongeseng til tidssvarende kirkeinventar? (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 8-18, ill.).

76.6 Møbelkunst

Søren Bødkers skab på Lemvig Museum. En bondehåndværker og hans arbejde. Af Ellen Damgaard, Harald Thrane og Ivanka Petrova Andersen. (i: FRAM. 1991, side 81-97, ill.).

77.096 Teaterhistorie

Exe Christoffersen, Erik: Dæmonerne danser. [Odin Teatret]. (i: Litteraturmagasinet Standart. Årg. 5, 1991, nr. 3, side 20).

Exe Christoffersen, Erik: Fortiden danser. Det lader sig ikke gøre at adskille iagttagelsen fra det iagttagne. [Odin Teatret]. (i: Øjeblikket. 1991, nr. 3, side 32-33).

Ludvigsen, Christian: Tilfældigheder og nødvendigheder i samspil med Odin Teatret undervejs. [I anledning af "De flyvende øer" af Eugenio Barba]. (i: Teater-et. 1990, nr. 48, side 48-50).

Vandstier. En forestilling over 9 døgn iscenesat og skabt af Odin Teatret m.fl. (Holstebro Festival Denmark). (i: Il Colpo dei Barbari/Barbarernes hug. 1991. Nr. 9, side 10-29, ill.).

Viaggi con l'Odin. Voyages with Odin. Fotografie/Fotos: Tony d'Urso. Testi/Texts: Eugenio Barba. Traduzione/Translation: Richard Fowler. 1990. 280 sider, ill.

77.3 Opera

Glahder, Nicolai: Skjern synger. [Skjern-operaen]. (i: Opus. 1990, nr.2, side 42-45).

78 Musik

Heerup, Henry: 22 farvekridttegninger på Holstebro Kunstmuseum. Tekst: Jesper Knudsen. Melodierne arrangeret af Willy Stolarczyk og Johnny Thingsager Madsen. 1991. 48 sider, ill.

Krøgholt, Morten: En by i provinsen i hjertet af det mørke Jylland. [Skjern]. (i: Opus. 1991, nr. 7, side 24-26, ill.).

78.902 Folkemusik

Højlund, Thorkild: I al sin glans. Ole Adolf Hansen. En fortælling om en levende traditionsbærer af dansk folkemusik. Håndskrevne noder: Jeppe Nørgård. 1992, 84 sider, ill.

79.11 Markedsforlystelser

•Svip: Til Store Marked i 1890. En samtidig skildring af det brogede markedsliv. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 36-41, ill.).

79.39 Sanglege

Smedegaard, Inger: En dansk sanglestradition. Beskrivelse af et indsamlingsprojekt. (i: Folk og kultur. 1990, side 90-109, ill.).

79.506 Gymnastikforeninger

Jubilæums skrift udgivet d. 24. oktober 1992 i anledning af Sunds GF's 100 års jubilæum. Redigeret af Anna Lock, Holger Svendsen, Jens Kirkegaard. [Sunds Gymnastik Forening]. 1992. 50 sider, ill.

Jubilæumsbog om Skjern Gymnastikforening af 1919. 75 års virke blandt børn og unge. 1991. 156 sider, ill.

79.606 Skytte-, gymnastik- og idrætsforeninger

Idrætten i Herning 1942-1992. S.I.K.H.'s 50 års jubilæum 4. februar 1992. Fotografierne: Niels Lund m.fl. Udg. af Samvirkende Idrætsklubber i Herning Kommune. 1992. 52 sider, ill.

Postens IF, Holstebro. 1950-1990. Jubilæumsskrift 40 år. [1990]. 62 sider, ill.

ROFI gennem 25 år. 1967-1992. Redaktion: Hardy Østergaard, Erik Holm, tegninger: Eigil Amby. 1992. 143 sider, ill. [ROFI = Ringkjøbing og Omegns Firmaidræt].

Simonsen, Herluf: Idræts- og aktivitetsdage for handicappede i Ringkjøbing amt. (i: Focus idræt. Årg 15, 1991, nr. 1, side 21-23, ill.).

79.608 Idrætsanlæg

Spjaldhallen gennem 25 år. 1966-1991. Redigeret af Herlev Kongsgaard, Martin Pedersen, Jens Martin Sørensen. 1991. 71 sider, ill.

79.692 Camping

Registrering af campingpladser i Ringkjøbing amtskommune 1992. Udg. af Ringkjøbing amtskommune, Teknik- og miljøforvaltningen. 1992. Ca. 130 sider, ill.

79.73 Tennis

Bendixsen, Mogens: Tennisliv i Herning. Herning Tennisklub 1901-1991. 1991. 49 sider, ill.

Nordenhof, Flemming: Det begyndte på Kærlighedsstien. Ringkjøbing Tennisklub 1915-1990. 1990. 47 sider, ill.

79.83 Kajaksport

Struer Kajakklub 1941-1991. 50 års jubilæumsskrift. Tekst: Klubbens medlemmer m.fl. 1991. 51 sider, ill.

79.85 Rosport

50 år. 1951-1991. [Holstebro Roklub]. [1991]. 38 sider, ill.

79.92 Jagt

Munk, Kaj: Naturens egne drenge. Nitten små hilsener med løst krud til de muntreste af mine kammerater, de danske jægere. 2. udg. 1991. 125 sider, ill.

79.97 Lystfiskeri

Kaos ved Karup å. Interview med Leif Jacobsen, (i: Fisk & fri. 1991, nr. 9, side 16-17, ill.).

80-89 LITTERATUR. SPROG**81.64 Dansk litteraturhistorie**

Ravn, Thomas Bloch: Digteren og rugbrødet. [Struerdigteren Johannes Buchholtz lancerede det grove rugbrød, som den dag i dag bærer Struers navn]. (i: Skalk. 1990, nr. 2, side 28-30).

Ravn, Thomas Bloch: Kunsten i kosteskabet. [Om Johannes Buchholtz og det kunstnermiljø, der udfoldede sig omkring ham i Struer]. (i: Samvirke. Årg. 65, 1990, nr. 11, side 34-35, 37).

Aalund, Bente Teilmann: William Waagner. Vestsletens sanger 1900-1942. (i: Bente Teilmann Aalund: William Waagner 1900-1942. 1992, side 7-15).

Aalund, Bente Teilmann: William Waagner 1900-1942. En, som kom udenfor. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 45-64, ill.).

86.77 Jysk skønlitteratur

Steffensen, Steffen: En portræt. [Digt]. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studieceter Ulfborg-Vemb. 1991. Årg. 5, side 19).

Steffensen, Steffen: Slætkjær å Rørkjær. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studieceter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 37).

89.677 Vestjysk sprog

Sørensen, Viggo: Der er d'et, der gør'et. Om stedet dem i vest- og sønderjysk. (i: Ord & sag. 1991, nr. 11, side 44-51).

90-99 HISTORIE**90.72 Arkæologisk forskning**

Helles Olesen, Lis: Om danefæ, metaldetektor og ikke mindst Harald Holm. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 9-16, ill.).

91.15 Oldtiden

Veje omkring Holstebro. [Oldtidsvejen]. Redaktion: Horst Meessenburg. Foto: Torben Skov og Svend Tougaard. 1991. 27 sider, ill. (Bygd. Årg. 22, nr.3).

91.151 Stenalderen

Rostholm, Hans: En overpløjet gravhøj i Bukkær, Assing sogn. (i: FRAM. 1991, side 108-123, ill.).

91.155 Jernalderen. Vikingetiden

Egeberg Hansen, Torben: Dejbjergs døde. [Gravplads ved gården Store Skindbjerg]. (i: Skalk. 1991, nr. 3, side 4-9, ill.).

Egeberg Hansen, Torben: Hammerslag. [Fund af smedeværktøj og andre redskaber fra vikingetiden i Dejbjerg]. (i: Skalk. 1992, nr. 3, side 4-7).

Egeberg Hansen, Torben: Værktøjsfundet fra Dejbjerg. En vikingetidshåndværkers redskaber. (i: Kuml. 1988/89, side 311-324, ill.).

Helles Olesen, Lis: Jernudvinding ved Bjørnkærgård. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 3-7, ill.).

Schovsbo, Per Ole: Vognmagere. [Om Dejbjergvognene]. (i: Skalk. 1991, nr. 3, side 16-17, ill.).

Ein ungewöhnliches »Depot« der Jungeren Bronzezeit von Spjald, Westjütland. Af C. J. Becker, Helle Juel Jensen, E. W. H. Hayek, Verner Alexandersen, Claus Malmros. (i: Acta archaeologica. 1989. Vol 60, side 193-227, ill.).

96.4 Danmark. Historie. 1900-tallet

Graugaard, Esben: Kampen mod Estrups højreregering splittede Holstebroegnens venstremænd. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 19-24, ill.).

96.5 Krigen 1848-50

Bjerg Poulsen, Peter: Et brev til en soldat. [Brev fra Knud Chr. Nielsen til Peder Madsen Sinnerup]. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. Årg. 19, 1992, side 35-37, ill.).

99 Personalhistorie**99.264 Enkelte egne**

Brande. Gårdhistorie. Ved Lokal- og Slægtshistorisk Forening for Brande og Omegn. 1989. Hæfte 1 - 1. (Arvad, Lundfor plus dele af Aagaard). Samlet og bearbejdet af Søren Søndergaard. 1989.

7. Skærlund og Brogård. Samlet og bearbejdet af Kristian Pedersen. 1992. 1.-2. del.

8. Grarup. Samlet og bearbejdet af Søren Søndergaard. 1990.

12. Uhre. Samlet og bearbejdet af Hans Nørregaard og Hans Andersen. 1992. 1.-2. del.

99.4 Biografier af enkelte personer

Abildtrup, Marie. Abildtrup, Marie: Mens som barn på landet jeg var hjemme -. Et tidsbillede. 1992. 123 sider, ill.

Aspel, L. P. Aspel, L. P.: Det glemmer jeg aldrig. [Erindringer fra Sønderjylland 1919]. (i: Hilsen fra Aspelkredsen. 1992, nr. 62, side 2-7).

Bak Kristensen, Mary. Bak Kristensen, Mary: Ung i Herning omkring århundredskiftet. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 13-35, ill.).

Brn, N. A. Mejdahl, Jørgen: Du godeste - lever han endnu? - en beretning om købmand Bro i Skolegade. (i: Hardsyssels årbog, Række 2, bind 25, 1991, side 35-50, ill.).

Buchholtz, Johannes. Ravn, Thomas Bloch: Digteren og rugbrødet. [Struerdigteren Johannes Buchholtz lærerede det grove rugbrød, som den dag i dag bærer Struers navn]. (i: Skalk. 1990, nr. 2, side 28-30).

Buchholtz, Johannes. Ravn, Thomas Bloch: Kunsten i kosteskabet. [Om Johannes Buchholtz og det kunstermiljø, der udfoldede sig omkring ham i Struer]. (i: Samvirke. Årg 63, 1990, nr. 11, side 34-35, 37).

Bødker, Søren. Søren Bødkers skab på Lemvig Museum. En bondehåndværker og hans arbejde. Af Ellen Damgaard, Harald Thrane og Ivanka Petrova Andersen. (i: FRAM. 1991, side 81-97, ill.).

Christensen, J. C. Hauge Mortensen, Per: Da J. C. Christensen blev valgt første gang. (i: Ringkjøbing årbog. Årg. 66, 1992, side 5-18, ill.).

Christensen, Vagn. Christensen, Vagn: Hvorfor blev jeg socialmediciner? Og hvorfor ikke? (i: Månedsskrift for praktisk lægegerning. Årg. 69, 1991, side 401-419).

Clausen, Egon. Clausen, Egon: Under dine vingers skygge. 1991. 138 sider.

Damgaard, Mads Eg. Damgaard, Mads Eg: Lille bid af ægget, Mads. Mads Eg Damgaards erindringer fortalt af Hans Arne Hansen - og for læserne. 1990. 222 sider.

Damgaard, Aage. Søholm, Eigil: Angli gjorde det. Aage Damgaard og kunsten. 1992. 125 sider, ill.

Dynesen, Hans. Bendixsen, Mogens: Han blev en myte. Hans Dynesens liv startede og sluttede med cykler, men bilen og flyvemaskinen gjorde ham berømt. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 42-72, ill.).

Favrskov, Kristensen, Kristen. Jensen, Kjeld B.: Tre fætre - tre skæbner. Af en Hover-slægts historie. (i: Hardsyssels årbog, Række 2, bind 26, 1992, side 65-69, ill.).

Fenger, Emil. Fenger, Emil: Langs med vejen. 1970. 202 sider. [Barndom i Biring i Bredning sogn].

Flodgaard, Christen. Uhre, Rudolf: Christen Flodgaard. Håndværker og kunstner i Vestjylland 1878-1924. (i: Arsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. 1991. Årg. 5, side 20-24, ill.).

Friis, Kr. Friis, Kr.: I mit bakspejl. Kr. Friis i samtale med Lene Warming Rasmussen. 1989. 176 sider, ill. [Barn i Ramme og skolegang i Lemvig].

Gadegaard, Paul. Paul Gadegaard. Redigeret af Jens Henrik Sandberg. Fotos: Jørgen Borg m.fl. Udg. af Herning Kunstmuseum. 1990. 167 sider, ill.

Gaardbøje, Poul. Pedersen, Ejner G.: I sporene af en vestjysk navers vandring. Poul Gaardhøj 1886-1980. (i: Hardsyssels årbog, Række 2, bind 25, 1992, side 45-62, ill.).

Hald, Haldor. Hald, Haldor: Efterladte erindringer. 1970. 132 sider. [Barndom på Thyholm mejeri].

Hansen, Ole Adolf. Højlund, Thorkild: I al sin glans. Ole Adolf Hansen. En fortælling om en levende traditionsbærer af dansk folkemusik. Håndskrevne noter: Jeppe Nørgaard. 1992. 84 sider, ill.

Hede, Kristen. Jensen, Kjeld B.: Tre fætre - tre skæbner. Af en Hover-slægts historie. (i: Hardsyssels årbog, Række 2, bind 26, 1992, side 69-70, ill.).

Holm, Harald. Helles Olesen, Lis: Om danefæx, metaldektektor og ikke mindst Harald Holm. (i: Holstebro Museum: Arsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 9-16, ill.).

Holm, Harald. Lillelund, Rigmor: Orla Nautrupps mindelegat. (i: Holstebro Museum: Arsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 87-88, ill.).

Holm Olsen, Poul. Den indefra trængende kraft. Brikker til en mosaik om Holm Olsen, Holstebro og hoveder i kunsten. 1992. 56 sider, ill. [Udgivet i forbindelse med udstillingen "Poul Holm Olsen - egne værker" 6.5.-16.8.1992 afholdt i anledning af museets 25 års jubilæum].

- Holmgaard, Iver Kristensen.* Pedersen, Ove: Et sogn og dets lærer. Iver Kristensen Holmgaard, lærer i Ørre 1869-1913. (i: Herning-bogen. Årg. 10, 1992, side 87-111, ill.).
- Holmgaard, Iver Kristensen.* Pedersen, Ove: Et sogn og dets lærer. Iver Kristensen Holmgaard, lærer i Ørre 1869-1913. (i: Uddannelseshistorie. Årg. 24, 1990, side 48-64, ill.).
- Ihle, Svend Erik.* Skov, Torben: Tegner og bogtilrettelægger Svend Erik Ihle, 1918-1990. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 5-8, ill.).
- Jacobsen, Ane Kathrine.* Boysen, Freddy: Kathrine Skunt og Kræ Valter. (i: Uldjysk historie. Årg. 3, 1991, side 8-32, ill.).
- Jacobsen, Christen.* Christen Jacobsen (1622-1708). En jysk billedhugger. Af Merete Bergild og Jens Jensen. [Prædikestole og epitafier i Ejning, Ikast og Holstebro kirker]. (i: Synligt og usynligt. Studier tilegnede Otto Norn på hans 75 års fødselsdag den 13. november 1990. 1990, side 173-187, ill.).
- Jensdatter, Mette Johanne.* Tang Kristensen, Johs. Evald: Oldemor i Skovby – Mette Johanne Jensdatter. (i: Uldjysk historie. Årg. 3, 1991, side 33-43, ill.).
- Jensen, Anders.* Jensen, Anders: »Jeg lå under båden – som lå med kølen i vejret«. En gammel fisker og redningsmands fortælling om sit eget liv. (i: Tidskrift for redningsvæsen. Årg. 57, 1990, nr. 4, side 25, ill.).
- Jensen, Jens Marinus.* Jensen, Jens Marinus: Strejftog i erindringen. Jens Marinus Jensen fortæller. [Vestjysk baggrund]. 1971. 288 sider, ill.
- Jensen, Søren Peder.* Uhre, Rudolf B.: Forstander Søren Peder Jensen. [Staby Vinterlærerseminarium]. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 1 og 4, ill.).
- Kirkedal Jensen, Børge.* Lillelund, Rigmor: Orla Nautrups mindelegat. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 79-80, ill.).
- Kjeldgaard, Kristen Nielsen.* Jensen, Kjeld B.: Tre fætre – tre skæbner. Af en Hover-slægts historie. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 63-65, ill.).
- Kjær Nielsen, Magnus.* Pedersen, Ejner G.: Brudstykker af en vestjysk navers postkort – pinakotek. Magnus Kjær Nielsen, 1887-1979. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 45-73, ill.).
- Kragelund, Christen.* Graugaard, Esben: Holstebros første boghandler – om Christen Kragelund. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 28-34, ill.).
- Lund, Jens.* Bro, Kristen: Jens Lund. En vestjysk kunstner. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. 1991. Årg. 5, side 9-18, ill.).
- Madsen, Mads Jensen.* Ottosen, Randi: En håndværker i Lemvig. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 59-64, ill.).
- Madsen, Niels.* Smidt, John: Sådan var det også den gang! [Niels Madsens (1788-1850) gældsætning efter overtagelse af husmandsstederne Kronborg og Nyegård i Staby sogn til selveje efter slagtingen af Pallisbjerg gods]. (i: Årsskrift: Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb, 1991. Årg. 5, side 30-44, ill.).
- Madsen, Oscar.* Madsen, Oscar: Minder fra min barndomstid i Skjern. 1992. 47 sider, ill.
- Munk, Kaj.* Brovst, Bjarne Nielsen: Jægeren Kaj Munk. Mennesket, digteren og præsten. 1993. 97 sider, ill.
- Munk, Kaj.* Brovst, Bjarne Nielsen: Kaj Munk og den stærke mand. 1992. 460 sider, ill.
- Møller, Kristian.* Møller, Kristian: Men aldrig sættes lyset under skæppe. 1978. 250 sider, ill. [Barndom i Resen, skolegang i Vinderup realskole].
- Nielsen, J. P.* Nielsen, J. P.: Rodfæstet ved havet. 1979. 156 sider, ill. [Barndom og ungdom i Struer].
- Nielsen, Kristen Peder.* Boysen, Freddy: Kathrine Skunt og Kræ Valter. (i: Uldjysk historie. Årg. 3, 1991, side 8-32, ill.).
- Nielsen, Aase.* Nielsen, Aase: Min barndom i 60ernes Agerskov. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 20-25, ill.).
- Nolde, Emil.* Holst, Karen: Emil Noldes kunstneriske fortolkning af Emmausmotivet i Ølstrup kirke. (i: Ribe stiftsbog. 1991, side 41-57, ill.).
- Otlesen, Larsine Dortbea.* Egebaek, Gerda: Pigen fra Ilskov hede – min bedste mor i Kroglund. (i: Uldjysk historie. Årg. 4, 1992, side 60-74, ill.).
- Pedersen, Hans Thomas.* Pedersen, Hans Thomas: Af Hans Thomas Pedersens dagbog. [Dagbog på Staby Højskole i eftersommeren 1875, begyndt efter sommerferien den 23. august. Skovtur i Ulfborg Plantage for 117 år siden]. Ved Eva Krogh. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 6, 1992, side 5-21, ill.).
- Pedersen, Robert.* Pedersen, Robert: En københavner i Vestjylland. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 38-41, ill.).
- Pichard, Knud.* Pichard, Knud: Et hus i Nørregade i Holstebro. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 37-44, ill.).

Poulsen, Bent: Poulsen, Bent: At lære at farve. En erindring fortalt af Bent Poulsen. Ved Kirsten Gøsgig Andersen. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 27-36, ill.).

Ragn Jensen, Leif: Nielsen, Niels Jørgen: Leif Ragn Jensen, Kaj Munk og mikkel. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 42-46, ill.).

Raundahl, Jens Peder: Mindeord om Jens Peder Raundahl. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 21, 1991-92, side 74, ill.).

Reimer, Peter: Lidegaard, Mads: Af Peter Reimers saga. En midtjysk Robin Hood. (i: Uldjysk historie. Årg. 4, 1992, side 30-59, ill.).

Rytter, Poul: Andersen, Jens: Poul Rytter. 1895-1965. (i: Årsskrift. Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg-Vemb. Årg. 5, 1991, side 1, 4-8, ill.).

Skikkild, Chresten Nielsen: Skikkild, Chresten Nielsen: Chresten Nielsen Skikkilds erindringer. [5. afsnit]. (i: Jul i Ringkøbing. 1991. side 7-8, 10, 12, 14, 16, 18, ill.).

Skovhus, Bo Boje: Hansen, Søren Christian: Fra Ikast til Wien - og videre ud i verden. (i: Egnsbogen. Bording/Engesvang/Ikast. 1992. Årg. 2, side 3-7, ill.).

Smeltvig Hansen, Hans: Bendixsen, Mogens: Lille Hans. 1991. 61 sider, ill. [På omslag: Blade af en sag omkring en tjenestedreng].

Stierbielm, Jens Wandborg de: Damgaard, Ellen: I al christelig og redelig hensigt - om et 1700-tals gravkapel ved Nørre Lem kirke. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 91-100, ill.).

Thomsen, Hanne: Thomsen, Hanne: Tak - Østrup. Feriebarn i 50'ernes Vestjylland. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 17-26, ill.).

Wandborg, Anna Maria: Damgaard, Ellen: I al christelig og redelig hensigt - om et 1700-tals gravkapel ved Nørre Lem kirke. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 91-100,).

Weiersø, Severin: Weiersøe, Severin: Hendes ansigt i et hvert pigeansigt. En landsbydrengs dagbog fra 1800-tallet udgivet med efterskrift af Povl Schmidt. 1987. 196 sider, ill.

Waagner, William: Aalund, Bente Teilmann: William Waagner. Vestslettens sanger 1900-1942. (i: Bente Teilmann Aalund: William Waagner 1900-1942. 1992, side 7-15).

Waagner, William: Aalund, Bente Teilmann: William Waagner 1900-1942. En, som kom udenfor. (i: Holstebro Museum: Årsskrift. Årg. 20, 1990, side 45-64, ill.).

99.8 Samlinger af stamtavler

Jensen, Ellen-Ruth: Vestjyske slægter i medgang og modgang gennem tre århundreder. 1991. 256 sider, tvl, ill. [På omslaget: Med slægtstavler for Jeppe Nielsen og hustru Anne Jensdatter (1831-1899) - (1822-1901) boende i Stokholm, Sahl sogn].

99.9 Stamtavler over enkelte familier

Handberg: En slægt fra Hjerm-Ginding herreder. Om Jens Nielsen Handberg, født 1834, og hustru, deres forfædre og efterkommere. Ved Nordisk Slægtsforskning. 1992. 252 sider, ill.

Olling-Smedegaard: Slægten Olling-Smedegaard fra Assing sogn. Om Niels Westergaard Nielsen, født 1822, og hans to hustruer, deres forfædre og efterkommere. Ved Nordisk Slægtsforskning. 1990. 265 sider, tvl.

Pedersen: En fisker-slægt fra Holmsland klit. Om Jens Pedersen, født 1846, og hustru, deres forfædre og efterkommere. Ved Nordisk Slægtsforskning. 1991. 187, blade, tavler.

Poulsen: En slægt fra Vester Herborg i Vorgod sogn (Bølling herred). Om Peder Poulsen, født 1813, og hustru, deres forfædre og efterkommere. Ved Nordisk Slægtsforskning. 1992. 332 sider, ill.

Poulsen: Slægten fra Slot i Egebjerg (Ejsing sogn). Om Morten Poulsen (Slot), født 1818 og hustru, deres forfædre og efterkommere. Ved Nordisk Slægtsforskning. 1990, 239 sider, tvl.

Storgaard Pedersen: Georgsen, Flemming: Peter Storgaard Pedersen og Noline Christiane Dybkjær forfædre og efterkommere. 1992. 77 blade, ill.

Tonsberg: Slægten Tonsberg fra Nørlem sogn (Skodborg herred). Om Christen Hals Nielsen, født 1803, og hustru, deres forfædre og efterkommere. Ved Nordisk Slægtsforskning. 1992. 335 sider, tavler.

99.94 Slægtshistorie

Gyldenstjerne: Vogt, Mogens: Brødrene Knud og Axel Pedersen Gyldenstjerne på Tim og deres arvepart i skiftet efter Peder Nielsen Gyldenstjerne ca. 1510. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 26, 1992, side 105-126, ill.).

Kalf: Frederiksen, Jørgen: Kalf-slægten og Vinderup-egnen i middelalderen. (i: Hardsyssels årbog. Række 2, bind 25, 1991, side 101-110, ill.).

Kristensen: Egebæk, Gerda: Den sidste slægt på Stensbjerg. (i: Uldjysk historie. Årg. 3, 1991, side 68-80, ill.).

Olufsen: Nielsen, Hanna: Her blev B&O til. Tredje generation af Olufsen-slægten har bevaret den oprindelige herregårdsatmofære i rummene på Quistrup, hvor Svend Olufsen og Peter Bang startede et dansk industriventyr i 20'erne. (i: Mad & bolig magasinet. 1991. Nr. 4, side 18-21, ill.).

Poulsen, Astrup, Poul: Min slægt på Thyholm og Jegindø. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. Årg. 19, 1992, side 5-32, ill.).

Riis, Gade, Dagmar Sofie (Tutte): •Alle Thyholmere er da også i familie!•. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 25-35, ill.).

Wahlstrøm, Wahlstrøms i Lemvig. Redaktion: Ebbe Johannsen, Birgitte Kjær og Irene Hellvik. 1992. 151 sider, ill.

Wilse, Overgaard, Anna: Slægten Wilse - og dens tilknytning til Thyholm. (i: Egnshistorisk Forening Thyholm og Jegindø. 1991. Årg. 18, side 36-39, ill.).

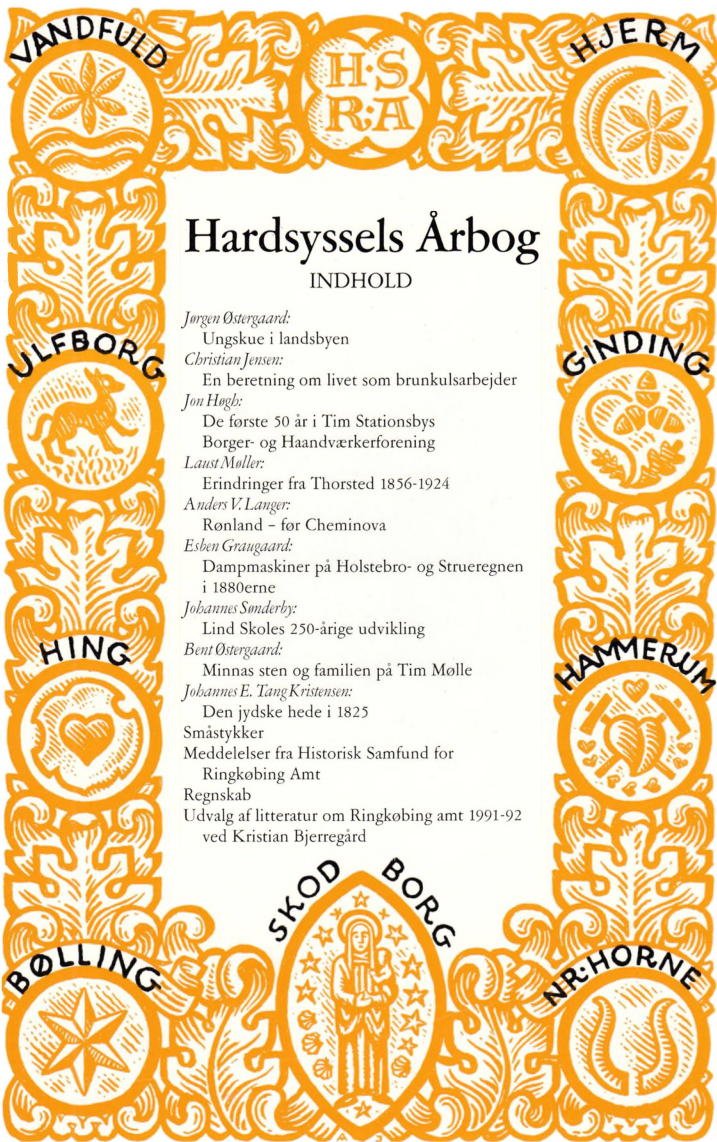
Register

omfattende personer (personer, der bare er nævnt, men ikke videre omtalt, er udeladt),
stednavne, og emner. B angiver billede,

- Aktiebryggeriet (Holstebro) B 73
 Avnsø Maskinfabriks kulleje 25
- Bech, Carl (Kammerherre, Engelsholm) 11
 Bertelsen, Erik (Forfatter) 57, 59
 Birk (Mejrup) 77
 Biskoler (Lind sogn) 83
 Blicher, St. St. (Digter, præst) 93
 Bloch, Jørgen (Sprogforsker) 93
 Bloch, Jørgen Victor (Filolog) 93, 95
 Branth, Harald (Godsejer, Sdr. Elkjær) 10, 11
 Brorson, H. A. (Biskop) 79
 Bruun, Anders Nielsen (Rønland) 62, 63
 Brydeboel, Jens Nielsen (Ramme, Rønland) 56
 Brænderigården (Holstebro) 73
 Brødbæk Andelsmejeri (Borbjerg) 78
- Christensen, Joh. Chr. (Landpostbud, Tim) 31, 32
 Christensen, Maar (Rønland) 64
 Christiansen, Jens Røn (Rønland) 60, 61
 Clemensen, Christen (Ferring) 54
- Damgaard, J. C. (Snedker, Holstebro) 74
 Damgaard Plantage (Ulfborg sogn) 49
 Dampmaskiner 71-78
 Damptærskværker 76
 Danielsen, C. C. (Maskinbygger) 71-72, 75-76
 Dansk Landbrugsmesse 5, 8
 Degn, Christen Christensen (Rønland) 64
 Djeld Kro 105-107
 Dyr lægepraksis (Tim) 36
- Ebbensgaard, Chr. (Proprietær) 74
 Ebbensgaard Plantage (Ulfborg sogn) 49
 Edman, Gustav 12
 Ejstrup (Faster sogn) 18, 24
 Ejstrup kulleje, 23, 24
 Eskesen, H. (Lærer, Tim) 32
- Feldborg (Vejrum) 77
 Fischers kulleje (Nørre Vium) B 16, B26
 Fiskbæk Briketfabrik 15
 Fiskbæk kulleje 17, 19
 Fotorama (Herning) 12
 Frederik Bruuns hus (Rønland) B 63
 Frederiksgade (Lemvig) 62
- Frøhandel 10
 Færch, Rasmus (Tobaksfabrikant, Holstebro) 71
- Gadebelysning (Tim) 33-36, 40
 Gaj, Jens (Rønland) 52, 58-60
 Gaj, Johanne Jensdatter (Rønland) 60
 Gajsgård (Sønder Vrist) 56-58, B 58
 Gammel Skolevej (Herning) 7
 Gestapo 26
 Green, Peder (Brunkulsarbejder) 17
 Grundtvig, Svend 93
- Handbjerg Hovgård 74
 Hansen, C. (Stationsforstander, Tim) 31-32, 35
 Hansen, F. L. (Smed, Holstebro) 78
 Hansen, H. P. (Konservator) 13
 Harboøre Kirke 54, 69
 Harboøresangbogen 59
 Harpøth (Skomager, Vemb) 72
 Herborg Station 15
 Herning, Fotorama 12
 Herning, Vestergade 7
 Herning, Vestervangskolen 83
 Herning, Vestre Anlæg 7
 Herning Maskinfabrik 10
 Hesseldahl, Lars Bleeg (Thy) 59, 60
 Hesteracer 10
 Historisk Samfund for Ringkøbing Amt 109-112
 Historisk Samfund for Ringkøbing Amt. Regnskab
 113-114
 Hoffmann og Sønners kulleje 19
 Hofmansen, Peder Kr. (Arkivar) 105
 Hofmansens privatarkiv 105
 Holmgård Andelsmejeri (Sir) 78
 Holstebro 71-74
 Holstebro. Aktiebryggeriet B 73
 Holstebro. Brænderigården 73
 Holstebro. Sankt Jørgensgade 71, 72
 Holstebro Jernstøberi 71, 103-104
 Holstebro Svin slagteri 74
 Holstebromotoren 78
 Hvolbøl-Hansen, Niels (Dyr læge, Tim) 36
 Højgårdskolen (Lind) 83
 Høkerloven 1856 29
- Idom Andelsmejeri 78

- Ingstrup, Ane (Rønland) 64, 67
- Jegindø 62
- Jensen, Christian Frederik (Rønland) 52,59-60
- Jensen, Jeppe (Rønland) 63-64, 68-69
- Jensen, Ove Henrik (Rønland) 61
- Jensen-Bollerup, Jens (Gårdejer, Rindom) 10
- Jordbærhuset B 8
- Josefsen, Chr. Smed (Rønland) 61, 64, 66
- Juul-Rysensteen, Christian Frederik 60
- Juul-Rysensteen, Ove Henrik 60
- Jyske Hede, Den 93-102
- Kirk, Chr. Smed (Rønland) 64, B 67, 68
- Kirk, Lars S. (Sognerådsformand) 63
- Kirk, P. (Rønland) 61
- Klit, Niels Chr. (Rønland) 52, 56
- Klittens B 63, B 64, 65
- Kloakering (Tim) 38, 40
- Knopper Enge (Rønland) 51
- Knoppergård (Rønland) 64
- Knud Damgårds brunkulsleje 27
- Kollundvej (Lind) 82
- Korsgård (Vemb) 77
- Krenchel (Apoteker, Holstebro) 74
- Kristensen, Christen Smed Kirk (Rønland) 64, B 67, 68
- Kristensen, Laurids Møller (Laust Møller) 43, B 50
- Krogh, Jens Mikael (Dyrlæge, Tim) 36
- Kronheden 43, 47
- Kvægracer 9, 10
- Larsen, Søren (Rønland) 54
- Lassen, Peder Thøgersen (Lind) 79
- Laugesen, Anders Kirkegaard (Præst) 67
- Laugesen, Jens Gaj (Lægprædikant, Rønland) 61, 64, 66-68
- Laugesen, Martin Luther (Præst) 68
- Laugesen, Niels Christian Kirkegaard (Rønland) 59, 66-68
- Laumanns kulleje (Ejstrup) B 20, B 21, B 23
- Lauridsen, Jens (Tim) 40
- Lauritsen, Laurits (Brænderiejer, Holstebro) 71
- Lemvig, Frederiksgade 62
- Lemvig, Vejbelgade 85, B 86
- Lemvig, Ågade 85, B 86
- Ligkapel (Tim) 38-40
- Lilleøre (Rønland) 59
- Lind, Kollundvej 82
- Lind, Vester Lindvej 80, 82
- Lind, Birgitte Petrea B 91
- Lind, Charlotte Frederikke Vilhelmine B 91
- Lind, Christian Øllgaard (Købmand, strandingskommissionær, Lemvig) 85, 87-88
- Lind, Hans Chr. (Møller, Tim) 90
- Lind, Hans Øllgaard (Nees) 87-89
- Lind, Knud Peder (Lærer, Råsted) 88-90
- Lind, Vilhelm Frederik (Snedker, lærer, Gullestrup) B 90
- Linde, Jens Larsen (Rønland) 52
- Lind Forsamlingshus B 82
- Lind Skole 79-83
- Lokomobiler 76
- Lundsteen (Ingeniør) 71
- Madsen, A. (Købmand, Tim) 31-32, 35, 39-40
- Madsen-Mygdal, Th. (Konsulent) 10
- Meedom, Charles (Holstebro) 74
- Meedom's Maskinfabrik (Holstebro) B 73
- Mejerier 76
- Mejeriet Danalyst 8
- Møllerup, Peder Nielsen (Herremand, Vestervig) 54
- Muldbjerg Mølle 43
- Mølhøj (Rønland) 64
- Møller, Christiane B 50
- Møller, Emil (Mejeriejer, Vejrum) 77
- Møller, Laust (Laurids Møller Kristensen) 43, B 50
- Mølletoften (Rønland) 62, 64
- Nees Kirkegård B 90
- Nielsen, Lauge (Tømrer, Nees, Rønland) 57-58, B 59, 60
- Nielsen, Sidsel Marie (Rønland) 57-58, B 59
- Nielsen, Svend (Maleremester, Holstebro) 71
- Ny Møllevej (Herning) 7
- Næringsfrihedsloven 29
- Nøhr, Bruno Heilmann (Dyrlæge, Tim) 36
- Nørlander 51, 60, 62-63
- Nørre Vium kulleje 24
- Odense Elforsyning 24, 25
- Overhoved Teglværk (Struer) 75
- Pedersen, Mads (Gæstgiver, Herning) 13
- Poulsen, Niels (Mureremester, Tim) 36-40
- Quistrup 76-77
- Quistrup Mølle 75
- Rahr, Matthias (Kaptajn, møller, Tim) 87-88, 90
- Refshale (Hove) 56
- Riisagre (Rønland) 51
- Rind Kirkeskole 79, B 80
- Rind Sande B 94
- Roust (Gæstgiver, Vemb) 72
- Rydhave 77
- Rysensteen (Bøvling) 59-60
- Rødsten (Kronheden) 47

- Røn, Jens (Rønland) 60-61
 Røn, Lars (Rønland) 60
 Røn, Lars Sørensen (Rønland) 54
 Røn, Zidsel Larsdatter (Rønland) 56-57
 Rønland (Harboøre sogn) 51-70
 Rønlandsgaard (Rønland) 52-65, 67-68
 Rønlandsgaards Mølle (Rønland) 62, 64
- Salem Missionshus (Lind) 81
 Sandholm (Rønland) 59
 Sankt Jørgensgade (Holstebro) 71, 72
 Schou (Købmand, Tim) 31
 Sevel Kro 105, 107-108
 Sir Mølle 75
 Skaks kulleje 16, B 17, B 18, B 19
 Skjern A B 101
 Skovlund (Sahl) 77
 Smed, Christen (Smed, Djeld) 107
 Smidske Jernstøberi, Det (Aalborg) 71
 Snebjerg Kro 14
 Sophienborg Mølle (Hjern) 75
 Stephansen, Niels (Degn, Rind) 79
 Store Mom Høj (Vørgod) B 96
 Stormfloder 62
 Struer 75-76
 Struer Egnens Damptærskværk A/S 76
 Svendsen, Christian (Farver, Holstebro) 72
 Søgaard, Kristen (Murermester, Tim) 31-32, 35, 40
 Sønder Elkjær (Sulsted) 9
 Sønder Nissum Fjord 72
 Sønderrenden (Rønland) 52
 Sørensen, Thomas (Kromand, Djeld) 106-107
- Tang, Leonhardt (Jernstøber, Holstebro) 73,
 103-104
 Teknisk skole. Tim 36-39
 Thorup (Læge, Tim) 31, 32
 Thuborg, Karen (Forfatter) 59
 Thuesen, Kr. (Snedkermester, Tim) 31, 32
 Thyborøn 54, 62
 Thyborøn Kanal 62
 Thyregod, C. A. (Forfatter) 88
 Tim Elektricitetsværk 40
 Tim Gæstgivergård B 30
 Tim Jernbanestation B 32
 Tim Kro B 39
 Tim Mølle 85, B 87, 88, 90
 Tim Vandmølle 85, B 87, 88, 90
 Tim Vandværk 41, 42
 Tobaksfabrik, Færchs (Holstebro) B 74
 Trillingsgaard, Christen Smed Josefsen (Gårdejer,
 Rønland) 61, 64, 66
 Trøstrup, Jens Andersen (Lærer, Torsted) 44
 Tørvegravning 50
- Ulfborg Kirkeby 50
 Ulsund (Nees) 87, 88, B 89
- Vaupell, F. L. (Præst, Harboøre) 58
 Vejbelsgade (Lemvig) 85, B 86
 Vejrum Andelsmejeri 78
 Vester Lindevej (Lind) 80, 82
 Vester Mølle (Ramme) 54
 Vester Toftum mose (Resen) B 77
 Vestergade (Herning) 7
 Vestergaard, Chr. (Torsted) 47, 48
 Vestervangskolen (Herning) 83
 Vestre Anlæg (Herning) 7
 Vinding Andelsmejeri 78
 Volstrup 76
 Våbennedkastning (Nørre Vium) 27
- Westergaard, J. (Assistent) 11
- Ølby-Asp-Fousing Andelsmejeri 78
 Øllgaard, Caroline Vilhelmine 85
 Ørum Petersen (Vognfabrikant) 12
 Øster Brungård 61
 Øster Ristoft (Thorsted) 43
 Øster Rønlangergård (Rønland) 56, 60
 Østergaard (Lomborg) 60
 Østergaard, Anton (Gårdejer, Sejling) B 91
- Ågade (Lemvig) 85, B 86

Hardsyssels Årbog

INDHOLD

Jørgen Østergaard:

Ungskue i landsbyen

Christian Jensen:

En beretning om livet som brunkulsarbejder

Jon Høgl:

De første 50 år i Tim Stationsbys

Borger- og Haandværkerforening

Laust Møller:

Erindringer fra Thorsted 1856-1924

Anders V. Langer:

Rønland - for Cheminova

Esbjerg Graugaard:

Dampmaskiner på Holstebro- og Struerregnen
i 1880'erne

Johannes Sønderby:

Lind Skoles 250-årige udvikling

Bent Østergaard:

Minnas sten og familien på Tim Mølle

Johannes E. Tang Kristensen:

Den jydskede hede i 1825

Småstykker

Meddelelser fra Historisk Samfund for
Ringkøbing Amt

Regnskab

Udvalg af litteratur om Ringkøbing amt 1991-92
ved Kristian Bjerregård